

Juanita Castro visszaemlékezései

Lejegyezte: Maria Antonieta Collins

Három Castro-testvér története

FIDEL CASTRO

m a g á n é l e t e

DUNA INTERNATIONAL

X 112271

EMBER – SORS – TÖRTÉNELEM

FIDEL CASTRO MAGÁNÉLETE

Három Castro-testvér
története

Juanita Castro visszaemlékezései

Lejegyezte María Antonieta Collins

DUNA INTERNATIONAL

Szüleim, Ángel Castro Argiz és Lina Ruz González,
valamint nagyszüleim, Francisco Ruz és Dominga González emlékére.

Enma Castro de Lomelínek, a testvérnek, aki mindig mindent ellenzett.
Köszönet azért, hogy mégis mindig tiszteletben tartottad az elgondolásaimat,
noha nem értettél egyet velem!

Ők azok, akik ezt a könyvet ihlették.

A könyv megjelenését támogatta:
Symbol Budapest

A mű eredeti címe:
FIDEL Y RAÚL MIS HERMANOS
la historia secreta

Copyright © Juanita Castro Ruz, 2009

A fordítás
az AGUILAR 2009-es kiadása
alapján készült

Magyar fordítás © Bethlen József, 2010

Irodalmi szerkesztő: Medgyesy Zsófia

Minden jog fenntartva. A kiadó engedélye nélkül tilos a könyv
bármilyen módon történő másolása, terjesztése,
beleértve a fénymásolást és az elektronikus adathordozó eszközöket is.

ISBN 978-615-5013-00-3

Kiadja a DUNA International
Könyvkiadó Kft.
1106 Budapest, Keresztúri út 8/A
Telefon: 264 4555, fax: 264 4551
e-mail: kiado@dunakiado.hu

Felelős kiadó: Baráz Miklós
Főszerkesztő: Sipos Attila
Borítóterv: Hodosi Mária
Művészeti vezető: Baráz Klára
Műszaki vezető: Marton Éva

Beltipográfia és a szöveg nyomdai előkészítés: HEXACO GNH Kft.

Készült a Debreceni Kinizsi Nyomdában
Felelős vezető: Bördős János igazgató

TARTALOM

Előszó	7
Egy adósság törlesztése	12
Előhang	15
1. Újra otthon	17
2. Gyökereink	25
3. Lina és Ángel	31
4. Ó, Birán, szegény Birán!	39
5. Egy hétgyermekes család	48
6. Mi volt ebben rossz?	56
7. Fidel és a zavaros évek	60
8. Fidel megházasodik, elvégzi az egyetemet, édesapám boldog	64
9. Sorban jönnek az unokák	70
10. Kezdődik a történelem	73
11. A Moncada laktanya ostroma	80
12. Pinosz-sziget: börtön és válás	87
13. Úton a mexikói emigráció felé	93
14. Mexikó, a Granma, a rosszak, a jók és egy pártszív	98
15. Édesapám halála	110
16. Az invázió kitűzött határideje	114
17. Együtt nyolcvankét férfi	119
18. Fidelito elrablása	131
19. Egy Juanita Castro nevű aktivista	135
20. 1959. január elseje	142
21. „Jó vagyok, Camilo?”	149
22. Az a bizonyos „Che”	153
23. Raúl esküvője	159
24. A győzelem öröme	165
25. A Celia Sáncheznek nevezett tényező	170

26. Huber Matos: riadó harsant	176
27. Camilo	179
28. Kezdődik az én harcom	183
29. „Állami” esküvő	186
30. J 406.....	197
31. A Disznó-öböl.....	207
32. Váratlan ajánlat	213
33. Donna.....	221
34. Új bérlő.....	228
35. Apák mentése.....	234
36. El Escambray.....	241
37. „Marxista-leninista vagyok”	246
38. És a hősök nevet változtatnak	253
39. Itt mindenki „féreg”	257
40. Néhány régi szövetséges elvesztése.....	260
41. Ha az öreg élne.....	265
42. A rakétaválság	273
43. Egy „csak oda” jegy.....	277
44. A nap, amikor mindennel szakítottam.....	285
45. Fogadtatás az emigrációban	297
46. Isten veled, Donna!.....	308
47. A háborús időszaktól Marielig	315
48. Kezeskedtek értem	320
49. Vox populi... Kinek a hangja?	324
50. A Castrók következő nemzedéke	328
51. Az én megfontolásaim.....	331
Köszönetnyilvánítás	335

ELŐSZÓ

Az itt következő visszaemlékezések olyanok, akár az orosz matrjoska babák, amelyeknek a belsejében további babák vannak. E szövegbe ágyazva helyet kaptak különféle magyarázatok, újsághírek, meglepő információk is, köztük Fidel szeretőiről és el nem ismert gyermekeiről szólók is. A kötet legnyilvánvalóbb szándéka mégis az, hogy felismerjük mindazt, amit Juanita tesz családja jó híre érdekében. Minden eszközzel védi szüleit és anyai nagyszüleit. Ezerszer elmondták, és meg is írták már, hogy Juanita (és így Ramón, Fidel, Raúl, Angelita, Enma és Agustina, valamint egy korábbi házasságából született további két gyermek, Lidia és Pedro Emilio) apja, D. Ángel Castro Argiz – egy gallego¹, aki Spanyolországból Kubába emigrált – gátlástalan vidéki birtokos volt, aki földet és lábasjóságokat rabolt, sőt parasztokat is ölt, hogy ellopja tőlük a napi bérüket.

Juanita hevesen tagadja ezt. Hol vannak a bizonyítékok? Hol vannak a hivatalos vádak és a perek nyomai? Egy olyan kis településen, mint amilyen az Oriente tartománybeli Birán, mindez nem történhetett volna meg anélkül, hogy a bíróságon, de legalább a korabeli napilapokban írásos nyomai ne maradtak volna fenn. Miért nem talált senki semmit? Az apa, ahogy lánya emlékszik, szeretetreméltó és dolgozó ember volt, alig iskolázott, de értelmes és ösztönösen jó kereskedő. Így lehetett, hogy bár egy fillér nélkül érkezett a Szigetre, nem kis vagyont tudott gyűjteni, amit nagylelkűen osztott meg családjával. A Juanita emlékezetében élő apa gondos vállalkozó volt, aki ügyelt a birtokán élő *guajirók* (fehér falusi lakosok) jólétére, akiknek elhozta az iskolát, a rádiót, sőt a mozit, és akiknek hitelt is nyújtott, hogy élelmet vehessenek, és egyéb szükségleteiket kielégíthessék, noha sokszor abban sem lehetett biztos, vissza tudják-e fizetni tartozásaikat.

¹ Spanyolország északnyugati Galícia autonóm közösségének lakója, a galíciái (gallego) nyelv beszélője

Édesanyjáról Juanita meggyőződése szerint ugyancsak nagyon kemény és hamis dolgokat mondtak, amit ő valóságos támadásként el meg. Nem igaz, hogy Lina Ruz házicseléd volt, akit 13 éves korában D. Ángel meg-erőszakolt. 19 éves volt, amikor összeházasodtak, és bár a Doña Linánál huszonhat évvel idősebb D. Ángel korábban törvényesen házasságot kötött María Luisa Argotéval, a házaspár már régóta különvált, s a feleség két gyermekükkel kényelmesen élt egy másik faluban férje (akitől nem vált még el) anyagi támogatásával.

Az sem bizonyosodott be, hogy Lina Ruz „török” eredetű lett volna (szülei spanyol ősoktól származtak), vagy hogy az afrokubai *santería* (afrikai eredetű fekete mágia) híve volt (buzgón gyakorolta a katolikus vallást), sem az, hogy Raúl nevű fia házasságtörés gyümölcse lenne. Linát leginkább a humor, a kitartás, az együttérzés és az a szenvedély jellemezte, amellyel mindent elkövetett gyermekei iskoláztatásáért, amit ő sohasem tudott elérni, minthogy igen szegény családban nevelkedett Kuba egy távoli sarkában. Állhatatosságának és férje támogatásának köszönhetően gyermekei Kuba legjobb iskoláiba járhattak, Fidel ügyvédként végzett az egyetemen, ügyvédi irodát nyithatott, és új luxuskocsival járt, ami akkoriban igen ritka volt a kubai fiatalság körében.

A könyv másik célja Juanita híres testvérei, Fidel és Raúl lelki profiljának megrajzolása. Mennyiben hasonlítanak – valójában szinte semmiben –, mi-
ben és miért különböznek mélységesen. A könyvben világossá válik: Juanita szereti Raúlt és elutasítja Fidelt. Gyermekkorra Raúlja, a játszótársa figyelmes és mókás, a szüleivel kedves volt, bele tudta élni magát mások helyzetébe. Juanita nem tagadja, hogy Raúl már igen fiatalon vonzódott a kommunizmushoz, és azt sem cáfolja, hogy felróható cselekedeteket hajtott végre, de az a harciasság vagy keménység, amivel a hatalmat gyakorolta a Forradalom győzelmét követően, sohasem távolította el őt a családtól. Ezzel szemben Fidel mindig önző, mások fájdalmával szemben érzéketlen volt. Amikor Lina Ruz 1963-ban, ötvenhét éves korában, szívrohamban elhunyt, Raúl összetörve érkezett meg Juanita házába, és kérte, hagyják magára édesanyja holttestével – beszélt hozzá és gyengéden simogatta anyja fejét. Kevéssel ezután megérkezett Fidel is, szigorúan körbevizslatott, utasításokat adott, és egyetlen könnyet sem hullatott. A „Fővezér” nem sírhatott – a gyengeség e megvetendő bizonyítéka nem sajátja a történelmi hősöknek. Juanita örökre megszakította vele a családi kapcsolatot. Nem tetszettek neki sem a vezető, sem a magánember megnyilvánulásai.

Az együttérzéstől a harcos ellenzékiiségig

Ugyanakkor a szakítás politikai síkon már 1960-ban, jóval Lina halála előtt megtörtént, amikor Juanita figyelmeztetett arra, hogy testvérei eltértek a Forradalom eredeti céljaitól, és Chevel együtt – őt Juanita különösen gyűlölte kevélysége, rendetlen külseje és kegyetlensége miatt – a kommunista társadalmi rend szovjet modelljét akarják felépíteni, ami Juanita szemében a legaljasabb árulásnak tűnt. Azok a kubaiak, akik a Batista elleni harc során százezrekre veszítették életüket, nem ezt a nyomorúságos és sötét jövőt keresték.

Végül is miért szállt szembe Juanita a testvéreivel? Azért, mert hívő katolikus, és szörnyűnek tűnt számára, hogy Fidel és Raúl államosítani akarják az egyházi iskolákat, például az Orsolya-rendi iskolát is, ahol őt oly sok szeretettel nevelték. Hisz a lelkiismeret szabadságában, elutasítja a sajtó ügyeibe történő beavatkozást és az ideológiai ellenfelek üldözését. Azért, mert ő demokrata, és egy politikailag sokszínű országról álmodott, amelyet az 1940-es Alkotmány szerint irányítanak, amint azt testvérei a felkelés során aláírt összes dokumentumban ígérték. Azért, mert mint édesapjában, benne is megvolt a vállalkozó szellem, és kamaszlánkyként a kereskedelem meg az üzletek világa vonzotta, és semmiképpen nem tudta elfogadni, hogy megszűnjön az ember verejtékével megszerzett magántulajdon.

Volt ennél több is: a győzelem első pillanatától kezdve Juanita sok igazságtalanságot tapasztalt és próbált meg kijavítani, ártatlanokat szabadított ki a börtönökből, s amikor csak tehette, megakadályozta ártatlanok kivégzését. Ez a tevékenysége a visszaélések fokozódásával és megsokszorozódásával párhuzamosan vált egyre kiterjedtebbé. Fidel nővérei közül ő volt a legismertebb, s e jelképes erőt a lehető legjobban kiaknáztatta annak érdekében, hogy zárkákat nyitasson ki, kimenekítse az üldözötteket, segítse a védtelen embereket, mígnem az áldozatokkal vállalt egyszerű szolidaritástól a legtermészetesebb módon eljutott a kormányellenes harcos ellenzékiiségig.

Ekkor, 1961 nyarán, kevéssel a Disznó-öbölbeli invázió után történt, hogy egyik barátnője, Virginia, Brazília kubai nagykövetének, Vasco Leitão da Cunha-nak a felesége – férje később hazája külügyminisztere lett – meglepő ajánlatot tett neki. Ez ennek a könyvnek az egyik legnagyobb leleplezése.

A hidegháború időszaka volt ez. Fidel és Raúl határtalan meggondolatlansága Kubát Washington és Moszkva összecsapásának ütközőzónájába sodorta, ami az 1962. októberi válság során teljes pusztulással fenyegette az

országot. Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy Fidel és Raúl a KGB segítségével a Szovjetunió csatlósáivá váltak, a totalitárius rendszert akarták bevezetni. Ekkoriban a legokosabbnak az látszott, ha Kuba a nagy amerikai szomszédhoz kötődne, a Föld egyetlen olyan országához, amely védelmi stratégiát dolgozott ki a világhatalomra törő szovjet kommunista imperialista görcsével szemben.

Emigráció vagy börtön

1964-ben a kubai titkosszolgálatok részletesen tájékoztatták Raúl Castrót nővére, Juanita számos tevékenységéről. Valószínűleg nem tudtak mindenről, de tudomást szereztek személyek és csomagok állandó mozgásáról azon a panzió keretében, amit Juanita vezetett Havannában. Raúl védelmi miniszter volt. Elment nővérehez, és hol fenyegetőzve, hol kedvesen elmagyarázta neki, hogy azonnal fel kell hagynia az efféle magatartással. Juanita megértette, hogy el kell hagynia az országot. Ez volt az utolsó figyelmeztetés. Majdnem lecsukták. Raúl azért nem börtönözte be nővérét, s később azért segítette elő Mexikóba utazását, mert szerette a testvérét. Csakhogy ő volt az ország katonai vezetője. Fidel bizonyára másképp cselekedett volna. Nyilvánvaló, hogy Fidel nem tudott mindent, amit Raúl tudott.

Juanita elhagyta Kubát, de a harcat tovább akarta folytatni. Visszaemlékezéseiben –teljes joggal– „bombasztikusnak” minősíti mexikói sajtókörútját és Fidel rendszerének nyilvános leleplezését. Kerülte a sértő jelzőket, de a lényeget kimondta: Fidel elárulta a forradalmat, és megvetésre méltó zsarnokságot vezetett be. Akik vele szemben állnak, nem Batista haragos hívei vagy burzsoák, akik elvesztették tulajdonaikat, hanem egyetemisták és parasztok, akik a városokban vagy az Escambray-hegységben gerillaként harcolnak, mint tették a korábbi diktatúra ellen. A kubai politikai valóságban ezt a változatát addig a rendszer ellenfelei nem ismerhették meg, de Juanita szájából hitelesen hangzott.

Juanita szembenállása ellenére sem lett népszerű sok száműzött szemében, akik nem érték fel ésszel azt az óriási áldozatot, amit ez az asszony hozott, amikor eszméi védelmében szakított befolyásos családjával. Bennük mindent elnyomott a Fidel és környezete iránt érzett gyűlölet, s arra sem gondoltak, hogy Juanitát semmiféle felelősség nem terhelte a diktatúra túlkapásaiért, sőt, vérségi kapcsolatait felhasználva mentette az áldozatokat és

védelte a demokratákat, akik azért harcoltak, hogy szilárdulhasson meg a totalitárius rendszer.

Fájt Juanitának, hogy emigrációját nem értették meg, de ez nem retentette el. Hosszú éveken át egy New York-i rádióadón keresztül beszélt Kubához, és tájékoztatta a nagyvilágot arról, mi minden történt a Szigeten. Alapítványt hozott létre az újonnan érkezett emigránsok megsegítésére – mindig rendkívül bőkezűen bánt a saját pénzével –, sőt, anyagilag támogatta Vicente Méndez kapitány fegyveres kísérletét, aki 1970-ben partra szállt Kubában, hogy gerillacsapatot hozzon létre, s az első harcok során hősi halált halt.

Két utolsó megjegyzés

A könyv két rendkívül jelentőségteljes megjegyzéssel zárul. Az egyik Raúl szívéhez szóló óvatos felhívás – családián csak „Musó”-nak nevezi őt Juanita –, hogy emlékeztesse, még nincs késő helyrehozni a dolgokat és elindítani a változást, ami véget vetne a nyomasztó tehetetlenségnek, nyomornak és elnyomásnak, amit a kubaiak elszenvedtek. A másik a Castro család azon tagjainak felsorolása, akik a száműzetést választották. Juanita volt az első 1964-ben, de mára a Kubán kívül gyökeret eresztett, kritikus és csálódott Castrók száma – testvéreinek, köztük Fidelnek a gyermekei és unokái – meghaladja az egy tucatot.

Juanita családja, az egész kubai társadalomhoz hasonlóan, sokat szenvedett a Szigeten bevezetett kommunizmus szörnyű következményeitől. Senki sem maradt sértetlen e tragédia színpadán.

Carlos Alberto Montaner

Madrid, 2009. szeptember 16.

EGY ADÓSSÁG TÖRLESZTÉSE

Juanita Castrót úgy ismertem, mint sokan mások, akik Miami-ban az elmúlt harminc év során a Mini-Price gyógyszertár nagylelkű tanácsaira és segítségére szorultak. Engem azonban emberi és újságírói kíváncsiság is motivált, hogy megismerjem azt a jóságos, kedves és erős asszonyt, aki minden érzelmét magába rejti, s akit sírni soha senki nem látott. A múlt éveket kísérő megfázások és migrének – amikor a gyógyuláshoz az ő segítségére volt szükségem –, valamint az én bolondos történeteim – amelyek mindig megneveztették – lépésről-lépésre segítettek hozzá bizalma elnyeréséhez.

Minden 1997-ben kezdődött. Barátnőmet, Angélica Artilést kísértem a Mini-Price-ba, amikor valami különös történt. Angie, aki korábban ismerte meg Juanitát, mint én, és aki mindig viccelődött vele, azt mondta:

– Jaj! Juanita! Fidel miatt fogamzásgátlót kell vennem... ez a tutajos, akit vel összeházasodtam, nem akar óvszert használni, mert azt Kubában nem használják... Ez is Fidel bűne!

Meglepetésünkre, Juanita komoly maradt.

Mi történt? – kérdeztük.

– Ma olvastam a Fidelről szóló legutóbbi könyvet, ami csupa igaztalan rágalom, hiszen olyan ártatlan embereknek tulajdonítja a borzalmak elkövetését, mint amilyenek a szüleim és a nagyszüleim voltak, de akiknek semmi közük sem volt ahhoz, ami Kubában történt.

– Írjon Ön egy könyvet, a saját történetéről! – javasoltam.

– Nem – vágta rá határozottan.

Két következő alkalommal is ugyanezt a választ kaptam, mígnem két évvel az említett beszélgetés után, 1999 májusában kaptam egy meglepő telefonhívást. A vonal másik végén az ő hangja szólalt meg:

– Elhatároztam, hogy megírom a visszaemlékezéseimet... A jövő hétfőn kezdjük.

Elkezdtek.

Egy éven keresztül életem minden percét a Juanita szabta feltétel teljesítése kötötte le: az, hogy személyesen rögzítsem és a legteljesebb titokban foglaljam írásba, amit elmond. 1999 decemberében elkészült a könyv, de amikor Juanita átolvasta, olyan erővel tört rá élete katarzisa, hogy egyszerűen nem kívánta kiadni, s úgy döntött, meghatározatlan ideig meg kell őrizni a kéziratot.

Újságíróként ez a döntés nagy csapást jelentett számomra, barátnőjeként viszont elfogadtam. Kérésére csak két kéziratpéldány létezett, az egyik nála, a másik nálam. A következő évtizedben időnként elővettem, átlapoztam, s tovább őriztem-óvtam, olyan gyengédséggel, mint egy elsőszülött gyermeket. Csakhogy legelső könyvem ráadásul titokban született!

Sohasem gondoltam, hogy tíz évvel később Juanita Castro visszaemlékezései nagy lehetőséget adnak számomra, hogy részese legyek titkának.

E nagy és bonyolult titok megismerésével szövetséges nélkül maradtam, s nem hagyott nyugodni, amikor elmeséltem, noha riporterként lenyűgöz az ilyen fajta hihetetlen történetek elmesélése.

Így tehát 2009-ben, nyolc hónap alatt Juanita és jómagam újraírtuk a könyvet, hiszen tíz év után már semmi sem ugyanaz: sem Kuba, sem Fidel, sem Raúl, s ő is változott ... a titok súlya alatt.

Az eredmény: első kézből a legközelibb és leghitelesebb átvilágítás, amit valaki az övéiről adhat, hiszen együtt élt velük: az édesanyjával, az édesapjával, a nagyszüleivel és az összes Castro Ruzzal, beleértve a híreket és azokat is, akik úgy döntöttek, hogy nem akarnak híresek lenni.

Ezek az oldalakon hetvenhat, találkozásokkal és elválásokkal tarkított év emlékei elevenednek meg. Ez az a történet, amivel hosszú ideje tartozott nekünk: Önnek és nekem.

Minden további ünnepélyeskedés nélkül, íme, itt van. Juanita Castro törlesztette az adósságát.

Maria Antonietta Collins

Miami, 2009. szeptember 16.

ELŐHANG

Az ébresztőóra korán csörgött, mint minden alkalommal, amikor utaznom kell és korán kelek, hogy időben elkészüljek, mivel soha nem szerettem lóhalálában a repülőtérre érkezni.

Hallgatom az oly ismerős ház zajait...

Francisca Teijero Fraga, a spanyol lány, aki évek óta készíti nekem a könnyű és eredeti kubai reggelit, ami nagyon ízlik: tejeskávét pirítóssal.

Vilma, a cselédlány, aki mamát gondozza, és aki a házzal is törődik, benyit az ajtón.

– Juanita, Tito Rodriguez megérkezett. Nem tudja, veled megy-e. Akarod, hogy a sofőr és Tito berakják a csomagokat az autóba?

Igen – mondom neki, majd hallom, ahogy kiadja nekik az utasításokat. Befejezem az öltözködést, és gondolatban átnézem a szobámat. A szoba-berendezés, a részletek: minden tökéletes, minden a helyén van.

Kimegyek az ebédlőbe, üdvözlöm Jesús Lavanderát, aki hosszú évek óta a sofőröm. Dörmögve jár ki és be a házba, csomagokkal megrakodva.

– Egy újabb utazás Mexikóba, és mint mindig, annyi csomaggal, akár María Félix!

– Ne panaszkodj, Jesús, nagyon jól tudod, hogy ebből a tizenegyből csak néhány az enyém, a többi másoké, akik arra kértek, vigyek el nekik dolgokat; de fejezd be az ostobaságaidat, Vilma kihallgathat minket!

Vilma velejéig forradalmár, és akinek Fidel az isten. Az igazság az, hogy el kellett tűrnöm a dolgait, mivel mindig és mindenkinél jobban gondját viselte anyámnak, s emiatt célszerű volt tartózkodnom bármiféle meggondolatlanságtól, ami veszélyeztethette volna a tevékenységemet.

Befejeztem a reggelit. Francisca néhány tányért Vilmára hagyott, hogy mosogassa el, minthogy ő velem utazik. Tito mellettem ül az asztalnál, és nagyot sóhajt.

– Nem úgy tűnsz, mint aki virrasztott, ahogy tettük a múlt éjjel – mondja nekem –. Készen vagyunk, indulhatunk, amikor csak akarsz. Francisca, Jesús és én az autóban várunk. Juanita, most senki sem hall minket! Úgy hiszed, hogy több mint hat hónapot leszünk távol a visszatérésig?

Nem válaszolok neki. Bemegyek a szobámba a táskámért, és ellenőrzöm az okmányaimat: útlevél, mexikói vízum, repülőjegyek. Minden rendben van. Kimegyek a szalonba.

Megállok egy pillanatra, hogy elmémbe véssem ezt a fészket, kezdve az óriási mennyiségű fotóval, amelyeket bekeretezve mindenüvé kirakok.

Nagyszüleim képei, az enyéim, testvéreim esküvői fotói. Ott van az összes: Fidel, Raúl, Ramón, Angelita, Enma és Agustina képei. Nagyon sok van, mert mindig szerettem velük körbevenni magam, mert amikor látom őket, úgy érzem, velem vannak. Mindig irigyeltek a testvéreim, mert egyiküknek sincs ennyi fotója, minthogy nagy részüket anyám nekem adta. Nem tudok az érzésnek ellenállni, és az utolsó pillanatban elveszem Raúl egyik képét, azt, amikor gyerekként egy ágyúra mászik fel, s egy másikat, az édesanyámtól, amikor Fidel befejezte tanulmányait. Leveszem a kereteket, és elrejttem őket az érkező egyik fiókjába. A fotókat a táskámba süllyesztem.

Felemelem a tekintetem a leszakítható lapokból álló naptárra, ami mutatja a dátumot:

1964. június 19. Le akarom szakítani a lapot, hogy megőrizsem, de mégis úgy döntök, nem teszem. Mindennek így kell maradnia, ahogy van, nehogy bárkiben is felébressze a gyanút!

Mielőtt letaglózna a szomorúság, kimegyek az utcára. Az autó mellett elbúcsúzom Vilmától.

– Maradj telefonközelben, és jegyezd fel az üzeneteket. Gyakran foglak hívni Enma lakásából.

Beülök a kocsiba, s kérem Jesúst, hogy gyorsan indítson. Érzem, ahogy nő a sebesség, úgy marad el mindinkább mögöttem Havanna Miramar városrészében álló otthonom.

Valójában ez nem csak egy újabb utazás... örökre elhagyom Kubát.

Hirtelen ráébredek valamire: túlságosan előrementem az időben, mert a hatvanas években vagyunk, de mint minden visszaemlékezést, ezt is sok évvel korábban kell elkezdenem.

1.

ÚJRA OTTHON

Azon a vonaton ülve és látva, mint tűnnek pillanatonként tova az úton a fák, gondolatomban felmerült az a számtalan alkalom, amikor édesanyám és én együtt utaztunk Havannából Central Marcanéba – valójában sohasem tudtam, hányszor is tettük meg az utat –, hogy onnan kijussunk bírani házukba. Ezek mindig oda-vissza utazások voltak, de az az 1963. augusztus 6-i ott tartózkodásunk egészen más volt, mint a korábbiak.

Hónapokkal azelőtt Lina Ruz, az édesanyám, aki csak ötvenhat éves volt, infarktust kapott, s hosszú időre kórházba került. Mindig úgy gondoltam, hogy egészsége már fiatalkorában károsodhatott, hiszen gyermekkorától kezdve a földeken kellett dolgoznia. Hét gyermek anyja volt, és ellátta a háztartást is, ráadásul pihenés nélkül tett mindent, noha hosszú évek óta igen súlyos vérkeringési zavarokkal küzdött. Csomós vénái voltak, amelyek állandóan kínozták. Bármilyen kis ütés azonnal elfekélyesedett rajta. Többször is megoperálták, hogy megszüntessék ezt a problémát, de az orvosok sohasem tudták megállítani, igazán milyen előrehaladott a betegsége.

A vérkeringési zavarai miatt e több mint tízórás vonatútra – főként utolsó éveiben – két szemben lévő ülésre vásároltunk helyjegyet a számára, hogy pihentetni tudja a lábait, nehogy megdagadjanak, és ez további problémákat okozzon. Függetlenül attól, hogyan érezte magát, édesanyám minden ilyen utazásra magával vitt mindent, amit mi, gyerekek szerettünk; tehát valahányszor, amikor a birtokról feljött Havannába, az én házámba – ami az ő otthona is volt –, mindig hússal, sajttal meg mindenféle maga készítette étellel érkezett, amit mi a gyermekkorunktól kezdve nagyon szívesen fogyasztottunk.

Ám akkor, 1963. augusztusában minden másként volt, mert nem két ülésen utazott valaki kíséretében, mint ahogy korábban szokta, hanem egy kis szalonban pihent, és az egész vonat édesanyám rendelkezésére állt. Ez alkalommal sokan utaztunk vele: Raúl fivérem és felesége, Vilma Espín; nővérem, Angelita és én. Agustina húgom nem tudott jönni, mert mindenórás

volt, s Ramón a feleségével, Sullyval a Central Marcané-i házában várták a szülést, mindenre felkészülve.

Nagy bánatomra, édesanyám alig néhány órával unokája születése előtt, igen hirtelen halt meg az én házamban, de minden olyan gyorsan történt, hogy semmire sem volt időnk.

A Miramar városrészben laktam, de volt egy vendégházam a J 406-ban, a Vedado negyedben. Jóllehet diákoknak adtam szállást ebben a házban, ez csak álca volt, mert valójában sokan menedéket kerestek itt, olyanok is, akik el akartak rejtőzni, vagy arra vártak, hogy elhagyhassák Kubát.

Azon a délutánon egyik vendégem, Tito Rodríguez kíséretében, aki mindig a segítségemre volt, különböző ügyek intézése közben benéztem anyámhoz. Egyik városrészből a másikba menet egy pillanatra betértem a házamba az édesanyámhoz, akinek aznap nagyon rossz állapotban volt, és ott találtam Agustina testvéremet, aki meglátogatta őt.

– Jól vagyok – mondta anyám nyugodtan –, ne aggódj! Van neked elég dolgod, azon kívül jól elbeszélgetek Agustinitával, úgyhogy menj nyugodtan a dolgozdra, este majd látjuk egymást.

– Légy nyugodt, addig maradok vele, amíg szükséges – mondta a testvérem.

Anyám végül is soha nem maradt egyedül, hiszen Vilma, a cselédlány, aki azért jött Havannába, hogy vele foglalkozzon, mindig mellette volt. Folytattam az utat Vedado felé, és alighogy a J 406-ba érkeztem, Agustina rémülten hívott telefonon.

– Juanita, gyere azonnal, mami nagyon rosszul van!

– Hívd Kouri doktornőt! – sikerült még neki mondanom, miközben kétségbeesetten indultam haza.

– Kérem, hívják fel ezen a számon Raúlt! – kértem az egyik vendéget –. Mondják meg neki, hogy édesanyánk nagyon rosszul van. Jöjjön a házamba!

Amikor megérkeztem, mama azt mondta nekem:

– Nagyon erős fájdalom volt a mellkasomban, aztán jött egy második... nagyon rosszul vagyok, rövidesen meghalok, lányom... mondd el az én Musitómnak.

– Hívom Raúlt, de ne félj, mamika, nem lesz semmi bajod!

A doktornő, Ada Kouri kardiológus, Raúl Roa akkori külügyminiszter felesége, aki két házzal arrébb lakott és már többször kezelte anyámat, írt egy receptet, amivel elrohantam a legközelebbi gyógyszerárba. Néhány perc múlva, amikor visszaértem, láttam, hogy a halálán van.

– Közvetlenül a szívébe adok injekciót – mondta nekem Kouri doktornő. – Újabb infarktust kapott, és elvesztette az eszméletét.

A doktornő minden tőle telhetőt megtett...

– Nagyon sajnálom. Semmit sem tehetünk. Az infarktus nagyon erős volt, nem tudott neki ellenállni. Lina meghalt.

Nem tudtam elképzelni, mit élt át. Törékeny volt az egészsége, de soha sem gondoltam, hogy ez így, egy pillanat alatt megtörténjen.

Nálam halt meg édesanyám, az én házamban. Mintha csak kiválasztotta volna ezt a pillanatot, hogy úgy érezzem, örökké nálam van. Valóban, minket az egész élet egyetlen nagyon különleges érzésben egyesített: tőle tanultam a fáradhatatlan, kemény munkát, és mindenekelőtt azt, hogy meglásam a pozitívumot ott, ahol mások nem találják. Jóllehet a fiúgyermekek közül mindig Raúl volt a kedvenc, a lányok közül pedig Agustina, minthogy „az öregség lánya” volt, ennek ellenére a hét gyermek közül én voltam a mindennapi társa, akivel mindig mindenhol ment.

Szomorú és kétségbeesett voltam, nem tudtam hozzászokni a gondolatához, hogy anyám egyszerre csak itt fekszik holtan, kiterítve az ágyában. Raúl érkezése szakította meg a gondolataimat. Most is, mint mindig, ha mamáról volt szó, azonnal jött. Sírva öleltük meg egymást.

– Miért, Juanita? Miért kellett ennek megtörténnie?

Semmit sem tudtam mondani.

– Hagyj egyedül édesanyámmal! – kérte. – Kérlek, vele akarok lenni...

Teljesítettem a kérését, és elhagytam a szobát. Az átjáróban maradtam, és hallottam, ahogy beszélt hozzá.

– Mamika, tudod, hogy mindig nagyon szerettelek, tudod, hogy semmit sem tagadtam meg, amire kértél. Mit fogok nélküled csinálni?

Többször próbáltam odamenni hozzá, hogy tájékoztassam, megérkezett Angelita nővérem és María Julia nagynéném, anyám egyik testvére, de nem lehetett, mert Raúl nem akart elszakadni anyánktól.

– Pihenj, mama! Megérdemled, mamika. Nagyon nehéz azt tudni, hogy többé nem láthatlak.

Majd kiugrott a szívem, amikor így láttam őt, simogatva anyánkat, beszélve hozzá, s kizárva maga körül mindent. Ez a pillanat mélységes ellentéte volt annak a magatartásnak, amit anyánk halálával kapcsolatban Fidel tanúsított.

Nem volt titok senki számára Kubában, hogy 1963 augusztusában kapcsolatomban Fidellel gyakorlatilag megszakadt. Az sem volt titok, hogy ez azért

történt, mert kevéssel a Forradalom győzelme után annak szenteltem életemet, hogy embereket szabadítsak ki a börtönökből, és segítsek azoknak, akik ki akartak vándorolni. Emiatt több alkalommal nyíltan szembeszálltam vele, ami kapcsolatunk megszakitásához vezetett.

Gondolataimat kocsiajtók sietős nyitása és csapódása, valamint a házam felé közeledő lépések ismerős zaja szakította meg: Fidel érkezett meg kíséretével, és szokás szerint azonnal kérdőre vont, hogy mi történt. Mindent elmagyaráztam neki.

– Még ma éjjel elvisszük anyámat, és az öreg mellé temetjük. Már kiadtam a parancsot, hogy álljon készen egy vonat az elszállításra.

Fidelnek igaza volt, mert teljesítenie kellett anyánk legnagyobb kívánságát, amit sokszor ismételt nekünk: „Amikor meghalok, Biránban kell lennem, apád mellett. Sehol máshol!”

Fidel kérte Raúlt, hogy intézze el a hivatalos ügyeket, mialatt Angelita, Agustina, María Julia néném és én meghallgattuk azoknak a lépéseknek a részleteit, amelyeket ő már korábban elhatározott.

– Ramón házában, Central Marcanéban fogjuk felravatalozni, így hát azonnal indulunk.

Fidel sietősen, a megkérdezésem nélkül hozta meg a döntést, de volt valami, amire nem gondolt, engem viszont erősen foglalkoztatott: másik testvérem, Enma Mexikóban volt.

– Fidel! Meg kell várni, amíg Enma házaérkezik. Kétségbe van esve, mert nincs repülő, amelyik azonnal Havannába tudná őt hozni, és más módon nem tud a gyászszertartásra megérkezni.

Ez volt az „aznapi találkozásom” Fidellel, mialatt próbáltam aggodalmamat elmagyarázni neki.

– Segítséget kért, de senki nem tudott neki segíteni, sőt, beszélt a volt elnökkel, Lázaro Cardenasszal, aki azt mondta neki, hogy az egyetlen lehetséges megoldás az lenne, ha a Kubai Légierő egyik gépét te elküldenéd érte...

– Nem! Semmiképpen! – felelt Fidel azonnal –, senkivel sem teszek ilyen burzsoá kivételt, mert ez a forradalom nagy megszorításokkal járó időszaka.

Dühösen válaszoltam, nem érdekelt, hogy ki hallja:

Ha egy orosz lenne vagy bárki más, aki érdekes neked, bizonyára megtenné, de a kisujjadat sem mozdítod a testvéredért, aki halott anyja mellett szeretne lenni.

A környezetében levő kíséret csak figyelte a jelenetet, mivel Fidelnek senki sem mondott ellent, erre itt voltam én, aki mindenki előtt szembeszállt

vele. Dühösen hagytam ott mindenkit, akik a házamban körülvették a testvéremet, és bevonultam a szobámba. Nem sokkal ezután Fidel utánam jött, megpróbálta enyhíteni a kettőnk között kialakult helyzetet, és engedélyt adott arra, hogy Enma Kubában legyen a temetéskor, de semmit nem tett ennek érdekében.

Sohasem képzeltem, hogy az az 1963. augusztus 6-a, édesanyám halálának a napja, a testvéremmel való kapcsolatom végét fogja jelenteni.

– Elvtársak! Vigyük ki a koporsót, és menjünk a vonatállomásra!

Fidel egyetlen parancsszavára rövidesen minden úgy történt, mintha orkán söpört volna végig a tájon. Perceken belül a kíséret felvette a koporsót, és mindnyájan futni kezdtek a központi pályaudvar felé. Nem tudom, hogyan sikerült abban a tumultusban a pályaudvar peronjára jutnom, és az első kocsiba beszállnom, hogy szervezzem a dolgot, de sikerült.

– A koporsó nem fér át a vonat ajtaján – mondta nekem Tito Rodríguez –, most törnek ki egy ablakot, hogy közvetlenül a kis szalonba helyezték el.

Végül, nagyon sok kísérlet után sikerült elhelyezniük a koporsót abban a kis szalonban, amely majdnem egy napon keresztül, amíg az utazás tartott, virrasztó kápolnája volt.

Kezdetben azt hittem, hogy Fidel, Raúl, Angelita és én Biránig együtt megyünk, de tévedtem: bár Fidel felszállt a vonatra, és felügyelt halott anyánk elszállításának részleteire, percekkel a vonat indulása előtt azonban, meglepetésemre, leszállt.

– Fidel repülön megy Holguínig és onnan Central Marcanéba, ahol várni fog minket – tájékoztatott Raúl. Én veled és Angelitával maradok, hogy gondoskodjam mindenkiről, aki velünk tart.

Azok között, akik „velünk tartottak”, ott volt az egész baráti köröm, akiket a rendszer ellenfeleiként ismertek. Az egyik legharcedzettebb közöttük, Ana Ely Esteva, aki ismerte Raúlt, nagyon meghatott volt. Ana Ely fáradhatatlan harcos és értékes asszony, aki eleinte a forradalom hívéből annak ellenzőjévé vált, s veszélyes és nehéz feladatokban tette kockára az életét.

– Mekkora különbség a két testvér között! – mondta nekem Ana Ely. Fidel egészen közelről látott minket néhány barátommal együtt, de még csak nem is köszönt, viszont Raúl, aki tudja, hogy ellenük vagyunk, nagyon kedvesen odajött, és egyenként megköszönte mindnyájunknak, hogy eljöttünk.

Az, hogy Fidel így viselkedett, és hogy külön ment, számomra nem volt újdonság, de az sem, hogy Raúl nem akart elszakadni anyja holttestétől, az utolsó pillanatig mellette akart maradni. Pontosan értettem az okát:

Raúlnak mindig fontos volt a család, viszont Fidel számára nem ez volt a legfontosabb.

Az úton a vonat több faluban is megállt, többek között Camagüey Vertientes nevű falucskájában, ahol fölvertük Belita nénikémet, édesanyám húgát. Akárcsak Vertientesben, az összes többi falucskában, amerre a vonat elhaladt, emberek álltak az állomáson, hogy részvétüket nyilvánítsák. Végül augusztus 7-én este érkezünk meg Central Marcanéba.

Zűrzavar fogadott bennünket, kevesen hitték, hogy a hír igaz: Lina, aki segítette, gyógyította őket, aki minden eszközzel harcolt azért, hogy apám halála után is százaknak adjon munkát, ez a Lina, akit annyira szerettek, meghalt.

A vasútállomást zsúfolásig megtöltő tömeg is kíséрни akarta, s a vállukon vitték a koporsót Ramón házáig. Fidel a peronon várt minket, s ő állt a menet élére.

Az ezt követő jelenetek némelyike felbőszített. Ramón házát például rendőrök, milicisták és a tetőterazon elhelyezett géppisztolyosok töltötték meg. Mindenütt ott voltak Fidel biztonsági emberei, akik arra felügyeltek, hogy a tiszteletteljesen várakozó emberek valóban ne tegyenek mást, és igen hosszú sorba rendeződve csupán egy pillanatra lépjenek be a nappaliba, majd azonnal távozzanak a másik ajtón, hogy a búcsúztatás ne tartson néhány óránál tovább.

Enrique és Alejandro bácsikáim, édesanyám testvérei, akik nagyon szelény emberek voltak, nem tudtak bemenni, mert nem ismerték fel őket, míg végül valaki szabaddá nem tette számukra a bejáratot.

Ramón házában nappalijában immár második alkalommal láttam megindító jelenetet családom egyik tagjának ravatala előtt. Az első hét évvel ezelőtt történt, amikor édesapámat siratták a *guijarók*, most pedig azt figyeltem, ami édesanyám ravatala előtt történt. Soha életemben nem fogom elfelejteni, hogyan közeledtek hozzá azok a szegény asszonyok, virágokkal borították el, és suttozták:

– Nyugodj békében, Lina! Többé már nem szenvedsz.

– Lina, végre megnyugodtál, véget ért a szenvedésed.

Forgott velem a világ. Még nem telt el egyetlen nap anyám halála óta, és már itt vagyunk, hogy eltemessük, közben pedig arra sem volt időm, hogy fájdalmat érezzek, mert nem lehetett nem odafigyelnem arra, ami körülötte történt.

Egy pillanat múlva minden olyan lett, mintha ördögűzésről készült filmet látnék, mert amikor megérkezett a pap, a család barátja – akinek anyám

mindenben segítségére volt, amit csak kért tőle, hogy szeretetszolgálatát gyakorolhassa –, azonnal nekikezdett, hogy érte imádkozzon:

– Kérlek mindnyájatokat, ismételjétek utánam: az Atya, a Fiú, és a Szentlélek nevében...

Olyan volt, mintha az ördög keresztet látott volna. Fidel és kísérete kirohantak a nappaliból, csak néhányan maradtunk ott, imádkozva, akik leginkább mellette voltunk.

Még más látnivalóm is akadt.

Akárcsak Havannában, ahol a fegyveres csődület hirtelen kivitte anyám holttestét az én házamból, itt, Ramón házában is megjelent Fidel parancsára egy másik társaság, aki csak arra várt, hogy a pap bevégezze az imát.

– Vége a búcsúztatásnak – tájékoztattott mindenkit Fidel. – Innen egyenesen a temetőbe megyünk.

A kíséret ismét rohamléptekben vitte ki a koporsót, hogy az este beállta előtt eltemessék anyánkat.

Én ott maradtam ülve Ramón házában nappalijában. Nem akartam odamenni. A temető látótávolságra volt, innen is mindent lehetett látni, ami ott történik, Tito Rodríguez mégis kérlelt:

– Menjünk, Juanita, ez egyszer van az életben. Ez az utolsó keserű pirula, amit Lina halála miatt még le kell nyelned!

Egyszerre összetorlódott bennem édesanyám elvesztése – amely akkora veszteség, hogy a mai napig bennem ég – és a düh Fidel iránt, amiért megtagadta a segítséget Enmának, hogy jelen lehessen a temetésen. Túlságosan igazságtalannak éreztem, hiszen a kérés nem igényelt semmiféle különleges áldozatot. Ha valami emberibb okot hozott volna fel, talán; de azt, hogy „burzsoázia, forradalom”, nem fogadhattam el!

Végül Tito meggyőződött, és futva indultunk a temetőbe, de Fidel biztonsági szolgálata autókkal zárta el az utat, senki nem juthatott át. Nem törődve a gyászos következményekkel, elkezdtem az autók között cikázni, kerülgetni a biztonságiakat, hogy bejuthassak a temetőbe. Még mindig emlékszem az egyik milicista őr arcára, aki elém állt, és célba vett, de akit olyan elszántsággal löktem félre, hogy végül a legcsekélyebb szándékot sem mutatta a feltartóztatásunkra: így hát bejutottunk.

Amint a temetés befejeződött, Raúl és felesége, Vilma azonnal Santiago de Cuba felé indultak. Raúl romokban volt. Fidel a nagy tömeggel együtt eltűnt, én meg az események hatása alatt, megrendülve maradtam még. Fidel egyenesen Manacasba, a birtokunkra ment, ahol a házunk volt, mivel egy

politikai aktus keretében, édesanyja temetésének napján és az ő emlékére akarta megalapítani az Augusztus 6. Mezőgazdasági Szövetkezetet.

Én többet már nem tehettem.

Tito, Ana Ely Esteva és én azonnal visszatértünk Havannába. Miközben távolodtam Birántól, bennem bujkált egy érzés, egy rettenetes fájdalom, hogy új szakasz kezdődött az életemben, a fájdalom és az elszakadás időszak. Édesanyám nélkül a sorsom kiüresedett, és nagyon jól tudtam, hogy az egyetlen lehetőségem a kivándorlás. Várt rám ez a több mint negyvenöt hosszú, keserű év, amit milliónál is több kubaival együtt élünk, valamint a magány az enyéim hiányában – legtöbbjük kénytelen még az emlékezetéből is kitörölni engem.

Egyedüli az vigasztalt, hogy anyám örökre megpihent nagyszüleim, Francisco és Dominga mellett, akiket annyira szeretett, és akik őt is nagyon szerették, s hogy örökre ott nyugszik Ángel Castro, élete egyetlen férfiája mellett. Végül is, ahogy ő akarta, az idők végezetéig abban a földben nyugszik, ahol ez az egész történet elkezdődött, és immár... újra otthon voltam.

2.

GYÖKEREINK

Földrajzi tekintetben a kubai Pinar del Río és a törökországi Isztambul sohasem egyesülhetnének, összehozták viszont őket azok a gyalázatos történetek, amelyek a mi eredetünk köré szövődtek, különösen, ami anyai nagyapámat, Francisco Ruz Vázquezről illeti. A számos kitalált történetcske egyike az *Ezeregyéjszaka* meséibe illik, de hogy hihetőbb legyen, a helyszíne Törökország, s a „török” mese főhőse nagyapám, átváltoztatva – mintha töröknek lenni valami rossz dolog volna. A főszereplőt gonosz emberként kellett megjeleníteni, ezért kitalálták, hogy már gyermekkorától arra vetemedett, hogy minden keze ügyébe kerülő dolgot ellopjon, még a vakoknak sem kegyelmezett. Szegény nagyapám! – aki a kordéján szállította az árut, és oly nehezen ismerte ki Havannát. Olyan ember volt, akinek igen szegényes és egyszerű élete Kubában kezdődött és ott is ért véget. Olyan ember, aki valószínűleg Kubában, Pinar del Río-ban született, egy spanyol eredetű házaspár – Francisco Ruz és Rafaela Vázquez – házasságából; a férj cádizi illetőségű, a feleség a Kanári-szigetektől származott. Látható, hogy a legcsekélyebb kapcsolat sincs Törökországgal!

Anyai nagyapám, Francisco mindenféle dolog fuvarozásával foglalkozott, s az évek során megismerkedett Dominga Gonzálezszel, aki 1870-ben San Juan y Martínezben, Pinar del Río tartományban született. Dominga, Domingo González, egy asturiai spanyol férfi, és Isabel Ramos, egy Pinar del Río-i kubai asszony gyermeke, mélyen katolikus volt. Francisco és Dominga rövid jegyesség után, 1899-ben katolikus szertartás szerint esküdött meg San Juan y Martínez falucskában. Hét gyermekük született: öt lány és két fiú. Panchita; Antonia, aki születésekor meghalt; Lina, az édesanyám; María Julia; Alejandro; Enrique és Agustina Isabel, akit magunk között szeretettel csak Belita nénikénknak nevezünk.

Édesanyám családjának története a kíméletlen idők miatt örökös zarándoklat volt. Először, 1900 kezdetén egy orkán söpörte el Pinar del Riót,

ami arra kényszerítette őket, hogy elvándoroljanak Guanesből, ahol éltek, Camagüeyig, ahol több évre berendezkedtek. Belita nénikém mesélte, hogy nagyszüleink, Francisco és Dominga, megtakarított pénzükből egy kis birto-
kot tudtak vásárolni, ahol letelepedtek. Camagüeyben született María Julia, Enrique, Alejandro és Belita nénikém, de az éghajlat annyira rossz – minden tekintetben trópusi – volt, hogy bácsikáim közül néhányan maláriások let-
tek, ami aggasztotta nagyszüleimet, és mivel a hely sem igen tetszett nekik, elhatározták, hogy kedvezőbb lakhelyet keresnek a családjuknak. Eladták mindenüket, és áttelepültek Orientébe, Birán falucskába.

Jól emlékszem Francisco nagypapámra, aki rendkívül igényes volt a mun-
kájában; nagyon jól ismerte a mezőgazdasági munkát, a szarvasmarha-
tenyésztést és -gondozást. Ezzel foglalkozott akkor is, amikor apám, Ángel
Castro egy nap beállított hozzá, és munkát ajánlott neki.

– Ángel munkafelügyelő volt a United Fruit Companynál – mesélte Belita
néni –, és parasztokat toborzott, hogy a United egyik központi munkate-
rületén, Guaróban dolgozzanak. Szakavatott emberekre volt szükség, hogy
biztosítsák a cukornádültetvények, a nádaratás és az állatállomány növelé-
sét. Ezért ajánlották figyelmébe nagyapámat, Francisco Ruzt, mint az egyik
legjobb jelöltet erre az állásra.

Miután megismerkedtek, nagyon hamar egyetértettek a munka dolgai-
ban, és nagyapám elnyerte az állást. Ilyen egyszerűen jött létre a kapcsolat
azok között, akik idővel sógor és vő lettek.

Visszatérve a nagyszüleimre, bár a Ruz González család és hét gyerme-
kük nem szenvedett szükségét, életük szegényes és egyszerű volt. Faházban
laktak, amit a legszükségesebb bútorokkal rendeztek be, és rendelkeztek az
állattartáshoz elegendő nagyságú telekkel. A fiúk, amint tudtak, bekapcso-
lódtak a mezőgazdasági munkákba, a lányok pedig a ház körüli teendőkbe.
Így hát édesanyám és testvérei nagyon dolgoz és szigorú erkölcsű környezet-
ben nevelkedtek. Dominga nagymamám azokon az estéken, amikor körül-
vették őt az unokák, mesélte:

– Szegények voltunk, de nagyapátok és én egy dologra büszkék voltunk:
arra, ahogy tanítottuk a gyermekeinket. Nagyon tiszteltek mindent és min-
denkit. Ez, nekünk szülőknek, a legnagyobb diadal.

Francisco Ruz és Dominga González katolikus hitben nevelték gyer-
mekeiket, egyszerűen azért, mert mindketten gyakorló hívők voltak. Ha
nagymamám tudott volna azokról a rágalmakról, amelyekkel később illeték

– hogy *carabali*² boszorkány, és emiatt öltözött *conga*-ruhába³ –, visszajönne
ismét meghalni. Ez a jóságos asszony sohasem volt boszorkány, sem *santería*,
és *conga*-ruhába sem bújt, azt sem tudta, mi a *vudu*⁴. Emlékeimben mélyen
katolikus asszonyként él; ezt az egyetlen vallást gyakorolta, mert katolikus-
nak született, úgy élt, és úgy is halt meg. Egyébként abban a korban mind
így éltek. Nem volt idő, hogy többféle lehetőség közül válogassanak, még
kevésbé arra, hogy életük egy bizonyos képet mutasson, cselekedeteik meg
másmilyent.

Az életforma, amelyben nagyszüleim gyermekeiket – köztük édesanyá-
mat – nevelték, nagyon kevés iskolai oktatást tett lehetővé. Vidéken egészen
kicsi tantermek voltak, ahol nem sokat tanítottak, ezért anyám mindig töb-
bet akart tudni, és felkészültebb akart lenni. Az egyik dolog, ami miatt a leg-
inkább csodáltam édesanyámat, és ami a legnagyobb benyomást tette rám,
hogy távolról sem keresett kifogásokat, mondván: „Nem volt lehetőségem
semmiféle iskolába járni”. Épp ellenkezőleg, mindent nagy tudásvágygal,
autodidakta módon tanult meg. Az évek folyamán ez a tudásvágy készítette
őt arra, hogy minket Kuba legjobb iskoláiba járasson, amelyek természet-
esen nem Biránban voltak, és ez anyaként nagy áldozatot követelt tőle, mivel
nem voltunk állandóan vele, bár néha egyikünk-másikunk meglátogatta.

Ebből a szegényes környezetből származott édesanyám, Lina Ruz
González.

Apám, Ángel Castró Argiz spanyol volt, egy *gallego*, aki 1875. december
4-én San Pedre de Lánarában, a galíciai Lugo tartományban született.

Nagyon sajnálom, hogy el kell keserítenem a zugtörténeteket és a bot-
csinálta pszichológusokat, akik hasztalanul fecsegték idejüket, hogy ma-
gyarázatokat keressenek – Isten tudja, mennyi mindent – Fidel és Raúl
testvéreim dolgaival kapcsolatban, közben igyekezve összekapcsolni apám
eredetét a Kubába érkezésének körülményeivel.

Apám 1899-ben, a Függelenségi háború idején érkezett Kubába. A spa-
nyol katonák egy különös típusát testesítette meg, úgynevezett „harmadik”
volt. Spanyolországban egy különleges trükk volt divatban: amikor a gaz-

² Délkelet-Nigériából és Délnyugat-Kamerunból származó valamely törzs – ejagham, efik,
ibíbio stb. – Kubába származott tagja – A ford.

³ Rongyos öltözk, „boszorkányruha” – A ford.

⁴ Afrikai, benini eredetű, Közép-Amerikában meghonosodott népi vallás – A ford.

dag családok gyermekei ki akarták vonni magukat a konfliktusokból, és nem akartak hadba vonulni, kerestek egy „harmadikat”, aki helyettük bevonult. Ez az egyszerű és igaz története Ángel Castro Kubába érkezésének.

Családi elbeszélésekből és dokumentumokból mindig is tudtuk, hogy 1899 decemberében érkezett Kubába a *Mabane* nevű francia gőzös fedélzetén, és ettől fogva mindvégig Kubában maradt.

Fidel ennek az ellenkezőjét állítja, csak hogy Enma, Agustina és én egyetértünk abban, hogy soha többé nem tért vissza Spanyolországba. Nagypánk azt mesélte, hogy miután befejeződött a háború, először Camajuaníba ment, azután Cayo Romanóba, ahol találkozott egy férfival, akivel együtt lakott Santa Clarában, Las Villas tartományban, egy takács házában. Egy idő után már nem akart ezzel az emberrel élni, és faluról-falura ment, hogy megtalálja a szerencséjét. Volt Ponupóban, azután Central Prestonban is, megállt Guaro falucskában, s ezt követően Biránban. Így érkezett Orientébe, és innen kezdte segíteni Galíciában maradt családját, köztük imádott lánytestvérét, Juanát – az ő tiszteletére kaptam a nevem.

Fiatalkori bolyongásai során jó megjelenésű apám, aki anyagilag már biztosította a jövőjét, Santiago de Cubában megismerkedett María Luisa Argote Reyesszel, akitől öt gyermeke született. Közülük három már gyermekként meghalt, ketten életben maradtak: Pedro Emilio és Lidia Castro Argoté. Többéves együttélés után, 1911-ben apám összeházasodott María Luisa Argotéval, de házasságukat a közömbösség jellemezte. Jóllehet azt mondták, María Luisa tanítónő volt, valójában sosem dolgozott iskolában. Ezt bizonyítja, hogy Lidia, a lánya azt mondta nekünk: amikor az édesanyja büntetni akarta valami csínyért, nem engedte iskolába menni. Ezt különösnek találtuk. Nem hiszem, hogy egy tanítónő így járjon el, sőt, épp ellenkezőleg!

Apám jó kereskedői vénájának és kitartó munkájának köszönhetően egyre jobb helyzetbe került. Miközben a United Fruit Companynál dolgozott, jerezi harci kakasokat is nevelt, ami nagyon jól jövedelmezett. Ennek az üzletnek a nyereségéből földeket vásárolt Biránban, de ott mindig egyedül élt, mialatt María Luisa és két gyermeke nagy házat vezettek Mayaríban. Miért? Azért, mert María Luisa nem szerette a vidéket, és különösen nem szeretett volna együtt élni a *guijarókkal*. Már nagyok voltunk, amikor Lidia Castro Argote elmesélte, hogy egyszer kérdőre vonta édesanyját, amiért elhagyta apámat, és nem ment vele vidékre lakni. Lidia azt mondta, anyja válasza egyértelmű volt:

– Vidéken élni? Én? Nem, lányom! Vidéken csak a madarak és más állatok élnek. Ha Ángel ezt akarta, az ő baja.

Noha különváltan élt a feleségétől, gyakorlatilag többé nem találkoztak, viszont mindennel ellátta őt Mayaríban. Egy napon apám elment megkeresni Francisco nagyapámat Ruz González házába, és ott történt, hogy megismerkedett édesanyámmal. Azonnal beleszeretett, és ez María Julia nénikém szerint is így történt, aki tanúja volt a találkozásuknak.

Az életrajzírók számtalan alkalommal állították, hogy anyám cseléd lány volt, és Ángel Castro házában dolgozott. Nem igaz. Szülei lakásában ismerkedtek meg. Ha anyám cseléd lány lett volna, nem tagadnám le, mert cselédnek lenni nem szégyen: az tisztességes munka.

Visszatérve María Luisa nénikém emlékeire:

– Ángel teljesen belehabarodott Linába, és elkezdett hozzájuk járni. Tiszteletreméltó ember volt, aki mindig figyelembe vette apánk véleményét arról, hogy jegyben járt a testvéremmel. Francisco Ruz komoly és egyenes ember volt, a családjában nagyon nehezen lehetett elfogadtatni a kialakult helyzetet. Ángelről mindenki tudta Biránban, hogy külön él a feleségétől, de nem váltak el, és ezt szüleim elfogadhatatlannak tartották. A fiatalok szerelme azonban mindennél erősebb volt. Így történt, hogy Lina megtette a nagy lépést, és nem sokkal tizenkilencedik születésnapját követően elment otthonról, hogy együtt élhessen élete szerelmével. Ángel szintén nagyon szerelmes volt. Felelősségteljes ember lévén, beszélt a szüleimmel, és elmagyarázta nekik, hogy hivatalosan is elválik María Luisától, amivel lezárja az öt éves különélés időszakát, ami még azelőtt kezdődött, hogy megismerte a testvéremet. Bár a válást nagyon nehéz volt kimondatni, szavát adta a szüleimnek, hogy megteszi, mert nagyon szerette Linát, és nem akart házasságon kívül élni vele. Szüleimnek nem maradt más választásuk, mint elfogadni egy talpig becsületes ember ígéretét. Később, az idők során szüleim meggyőződtek arról, hogy Ángel valóban kötelezettséget vállalt Linával szemben, akit megvédett és tisztelt, mint törvényes hitvesét.

María Julia néném ezen emlékezéseiből tudjuk, hogy nem tizenhárom, hanem tizenkilenc éves korában hagyta el édesanyám az atyai házat, hogy Ángel Castro Argizzal közös családi életét megkezdje, s ezt követően kezdtek születni a gyermekeik. Teljesen világos, hogy apánk nem titkolta el anyánkat, nem titkolta el a kapcsolatot, ami kettejük között létesült, és nem titkolt el egyikünket sem – a kincsei voltunk; Manacasban születünk, és saját házukban nevelkedtünk, sehol máshol.

Éltek házasságon kívül egy ideig? Igen, de nagy szerelemben. Ennek eredményeként végül teljesen megszűnt apám már amúgy sem élő kapcsolata első feleségével, s biztosította anyám számára, aki keményen dolgozott vele együtt a birtokon, az őt megillető helyet.

Nem volt illendő megbántani nagyszüleim és szüleim emlékét, akik már nem tudják megvédeni magukat! De én egyszer és mindenkorra tisztázni akarom a következőket: Dominga nagyanyám csodálatos asszony volt, aki mindig velünk élt, és soha nem adta el nyereségvágyból anyám tisztességét; apám sem volt lilomtipró, minthogy anyám tizenkilenc éves korában kötött vele össze, s ha jól tudom, a gyermekkor már jó ideje átadta a helyét a kamaszkornak. Korkülönbség volt közöttük, mert apám akkor kétszer olyan idős volt, mint anyám, ez igaz, de ez se nem rossz, se nem elítélendő. Végül is nem anyám volt az első, sem az egyetlen, aki egy idős emberrel házasodott össze.

Ángel Castro és Lina Ruz ettől fogva mindig együtt éltek. Együtt látták világra jönni gyermekeiket és unokáikat, együtt öregedtek meg, és csak a halál választotta el őket egymástól.

3.

LINA ÉS ÁNGEL

Amikor édesanyámra gondolok, ugyanaz jut eszembe, mint mindenkinek, aki ismerte őt. Három meghatározó tulajdonsággal rendelkezett, ebben mindenki egyetért: olyan asszony volt, aki éjjel-nappal dolgozott, soha nem mondott el rábízott titkokat, és rendkívüli humorérzéke volt.

Intelligens lévén, mindenben nevetett, először is saját magán. Így aztán utolsó éveiben sem vesztette el a humorát, amikor már nyilvánvalóvá lett a Forradalom kudarcá, és naponta áradtak felé a panaszok, noha akkor már nagyon beteg volt. Amikor valaki megkérdezte: „Lina, hogy vagy?“, mindig azt felelte: „Mit akarnak, hogy legyek? Mindenki piszkol, mert én vagyok Fidel anyja.”

Nevetése ragályos volt, és képtelen volt abbahagyni. Szerette, amikor vicceket meséltek neki, maga is sokat tudott, szerette mesélni őket, és rengeteget maga talált ki – ám élete egyáltalán nem volt könnyű.

Életének ötvenhét évéből tizenöt telt el várandósan. Hét gyermeket hozott a világra: Angelita, a legidősebb, 1923. április 2-án született; Ramón egy évvel később, 1924. szeptember 30-án érkezett, Fidel két évvel később, 1926. augusztus 13-án született. Már úgy tűnt, hogy a családnak három gyermeke lesz, de amikor Fidel öt éves lett, újabb gyermekek jöttek: Raúl 1931. június 3-án látta meg a napvilágot; én 1933. május 6-án; Enma 1935. január 2-án, és végül Agustina, „az öregség lánya”, 1938. augusztus 28-án érkezett.

Annak ellenére, hogy vékonyka alkata volt, édesanyám egy tölgy szívósságával rendelkezett, és ezzel az erővel mutatott nekünk életcélt – a saját élete példáját, amit mi mindnyájan dicsértünk. Mindenhez ragaszkodott, és mindent jól is csinált, ami ennek a célnak az eléréséhez kellett. Nemcsak feleség volt és hét gyermek anyja, hanem ő végezte az üzletek adminisztrációját is. Állatorvosként is működött a birtokon, mivel híresen jó ápolónő volt, s apám viccelődve mindig mondta, hogy ha valaki, hát az állatorvos köny-

nyen keresi a kenyerét nálunk, mert „mindent Lina csinált”. Az állatorvosnak minden hónapban azonos járandóságot fizettek, a valóságban azonban az állatok oltását – sokszor több tucat is volt – mindig az édesanyám végezte. Emlékszem, számtalanszor láttam őt e munka közben, és arra is emlékszem, hogy segített a tehenek ellésekor, akiket jól ismert, hiszen mindegyiket nevén szólította: Juliana, Azucena és Bellena, ezekre emlékszem a leginkább.

Életem során, s a száműzetésben is mindig velem voltak szüleim és nagyszüleim fényképei. Ezek közül az egyik legkedvesebb, amelyiken anyám enni ad a kecskéknak, mert ezen látszott a lényeg: olyan asszony volt, aki magától rabolta az időt, hogy mindenben mindenkinek a segítségére lehessen.

Az orvoslás lenyűgözte, mindig mondta nekünk: „Ha valamit is tanulhattam volna, doktornő lettem volna.” Nem kételkedem, mert minden előtanulmány nélkül, csak segítőkész lelkével és a szobájában tartott gyógyszerekkel, amit csak „mami patikájának” hívtunk, amelyben minden eshetőségre volt megfelelő gyógyszer, nagyon sok embernek mentette meg az életét. Egy napon Birán nyugalma – ahol nagycsaládunkat mindenki ismerte – egy véres esemény miatt felborult. Az történt, hogy Jézus – akit „Gyöngybagoly”-nak csúfoltunk – első házasságából született, szellemileg fogyatékos fia megtrámadta a mostohaanyját, hogy megerőszakolja, és késsel felvágta a hasát. Haldokolva hagyta ott, lógó belekkel. Ez a nő egyetlen kórházba sem ért volna oda élve. A család kétségbeesetten rohant hozzánk, mamát keresve, aki gyorsan és nagy szakértelemmel kezdte elhárítani a mérszárlás következményeit, megmosta és fertőtlenítette a beleket, visszahelyezte őket, bevarrta a hasat és antibiotikumot adott neki... az asszony megmenekült.

Amikor bajban lévő embereken kellett segíteni, soha nem nézte sem az időt, sem a napot. Így történt, hogy egy este, amikor mama és én a ház teraszán üldögélve pihentünk, egyszer csak azt láttuk, hogy az úton egy család beteget visz hordágyon. Anyám felállt, és megkérdezte, mi a baj. Azt mondták, az asszony nemrég szült a Central Prestonban, szörnyű fertőzést kapott, ami akkoriban halálosnak számított. Az orvosok lemondtak róla, és egyszerűen hazaküldték meghalni. Anyám rögtön azt mondta nekik, vigyék a mi házukba az asszonyt, aki a láztól már félrebeszél. Azonnal forrásban levő vizet kért, majd kézzel, undor nélkül, kiszakította a méhlepény maradványát, amit benne hagytak, és ami a nemrég szült asszony fertőzését okozta. Megmosta és fertőtlenítette az anya egész testét, aki Lina gyógyító munkája következtében megmenekült. Később a nő megint ugyanott szült, és ugyanaz a probléma adódott. Kétségbeesetten könyörgött: „Vigyenek

Linához! Vigyenek Linához, aki megment engem!” Sajnos, mielőtt a birtokunkra értek volna, útközben meghalt.

Mindenkin segített, aki bízott gyógyító képességében, könnyített a legbonyolultabb bajokon, ami néha megmagyarázhatatlan volt.

Eufrosia Feliú haiti mulatt lány volt, elemi iskolai tanítónő, akit a szüleim helyeztek az állásba Biránban. Kókuszvajjal fésülte a haját, hogy lesimítsa. Egy nap kiáltozva jött hozzánk: irtózatot érzett a fülében. Anyám hihetetlen nyugalommal kezdte vizsgálni egy csipesszel, amit félelem nélkül, elővigyázatosan a lány fülébe dugott. Azonnal rájött Eufrosita bajának okára: egy csótány volt a fülében!

A kókuszvaj illata vonzza ezt a bogarat, és a csótány előbb Eufrosita hosszú hajában bújt el, majd a fülében talált menedéket. Anyám félelem nélkül darabokban kiszedte a csótányt, és meggyógyította a lányt.

Eufrosita évekkel később embóliát kapott, amitől lebénult, és megint édesanyám volt az, aki gyógyszerekkel és kenőcsökkel annyira feljavította az állapotát, hogy folytathatta a munkáját tanítónőként.

Mindenkit hasonló módszerekkel és gyógyszerek gyógyított. Nekünk, hét gyermekének, a megoldandó problémáktól függően ricinusolajat, magnéziatejet, vagy csukamájolajat adott, és ezt az öregünk sem kerülhette el.

Klasszikus jelenet, amikor láttuk, hogy egy reumára felírt svájci gyógyszer injekcióban bead a beteg tarkójába, s ezt huszonegy napon keresztül, rendkívüli ügyességgel folytatta.

Édesanyám híres sebész lehetett volna, ha tekintetbe vesszük, milyen ügyesen varrta össze a sérüléseket; a hegek mindig tiszták, vékonyak maradtak, és nagyon szépen eldolgozta a varratot. Ezt azért is mondom, mert a testvéreimhez hasonlóan az én életemben is eljött a pillanatában, amikor a páciense lettem. Egy nap, mi lányok, mindnyájan a San Vicente-i tengerparton voltunk, s egy törött üveg, ami a part menti homokban maradt eltemetve, szörnyen elvágta a lábamat. Azonnal a maga módján intézkedett az érszorításról: megparancsolta Angelita nővéremnek, hogy erősen szorítsa el a sérülést, hogy meggátolja az elvérzést, míg haza nem érünk. Otthon aztán pontról-pontra, nagyon ügyesen összevarrta a sérülést, és a varrat tökéletes maradt.

Ahogy minket otthon ellátott, ugyanúgy a *guijaró*khoz is elment kezelni őket, ha nem tudtak ők eljönni hozzá. Nem telt el hét, hogy a dolgozók ne jöttek volna hálálkodni azért, hogy meggyógyította őket. A kis teherautóban, amivel a környéket járta, mindig volt gyógyszer, mert mindig igyekezett

megoldani mások problémáit; viszont, ha azt látta, hogy nem tudja megoldani a gondot, pénzt kért apámtól, hogy a Central Marcané-i kórházban vagy a Baudilio Castellanos-i gyógyszerárban lássák el az arra szorulókat, és egészen odáig elkísérte őket.

Ilyen volt Lina Ruz González asszony. Egyformán volt ideje a mások iránti részvétre meg a családi üzletek vezetésére és a háztartás ellátására. Voltak, akik gyáván támadták, és fáradhatatlanul rágalmazták a szüleimet, mondván, kizsákmányolják dolgozóikat az üzletben. Ez a leggyávább és legaljasabb rágalom! Senki sem mondhatja ezt nekem, mert amikor már eléggé idős voltam, és tehettem, mindig együtt dolgoztam anyámmal az üzletben.

Az „Almacenes Castro”-ban, ahogy a Biránban levő üzletünket ismerték, élelmiszert, edényféléket és cipőt lehetett vásárolni; vagyis egy nagyon kubai (és igen korai) szupermarket volt. Mindig anyám vezette a boltot, de idővel Ramón és én is elkezdtünk mellette dolgozni. Mi számtalan esetben, hogy ne mondjam, az esetek többségében, mindenkiben megbíztunk. Sőt, ami még rosszabb, amikor egy munkás túllépte azt az összeget, amit soha életében nem tudott volna kifizetni, nagyon sokszor elengedtük a tartozását, és új számlát nyitottunk neki.

Egy nap Enma ingerülten – mert voltak, akik visszaéltek ezzel – megkérdezte apát:

– Mi az oka annak, hogy olyan emberekben is megbízol, akik nem fizetnek neked? Neked fizetned kell azért az áruért, amit leszállítanak neked. Miért adod nekik azt a pénzt?

Apám egyszerűen válaszolt:

– Azért, mert nem nézhetem, hogy az embereim éhezzenek.

Enma futva jött hozzám, és ezt mesélte:

– Papi befogta a számat, Juanita, és hihetetlen módon tette. Elmondtam neki, hogy sokan visszaélnék a hitellel, amit nekik nyújtunk, mire azt mondta, ez így van rendben, mert még ha valaki vissza is élt ezzel, „azt sem akarja semmilyen módon éhezni látni!” És ez csak nagy szívéről tanúskodik.

Anyám se maradt ki a jószívűségből, különösen a jelentős napokon. Egy alkalommal, karácsony napján, amikor mi már mind az asztalnál ültünk, egy *guijaro* jött a ház ajtajához, és kérte, adjunk el neki valami ennivalót, mert éhen hal. Fidel, aki kisfiú volt, azonnal fölugrott a székéről.

– Miért zavarod ilyenkor Mamit, aki egész nap az üzletben dolgozott? Nem látod, hogy karácsony van?

Mindnyájan a jelenetet figyeltük. Anyám felkelt az asztaltól...

– Fidel, ülj le! Te pedig menj az üzletbe, hogy a családot tudjon valamit enni. Gyerünk, Juanita, segíts nekem egy kicsit.

Vele mentem, odaadtuk az embernek, amit kért, és visszatértünk az asztalhoz, ahol mindnyájan elfogyasztottuk a szentesti vacsorát.

Éppen amiatt, amit az imént elmondtam, soha nem láttam anyámat – mint ahogy néhány történész állítja – karabéllyal a vállán Birán utcáin. Miért tette volna? Az emberek nagyon szerették: egyébként miért keresték volna meg az emberek, hogy mentsen ki valakit a börtönből vagy a táborból? Ha e híresztelésnek lett volna alapja, ki mert volna a farkas torkába ugrani hasonló kérelmekkel? Ez az ocsmányság igazi aljasság, amivel testvéreim teteteire akarnak magyarázatot találni, csak hogy nem igaz! A valóságban Ángelt és Linát mindenki szerette Biránban, és a szeretet kölcsönös volt. Senki nem ártott volna nekik, és ők sem másoknak.

Azért, hogy tisztázzuk a dolgot: valóban létezik egy olyan fénykép, amelyen édesanyám karabéllyal a vállán látható, de a magyarázat egyszerű: amikor a Sierra Maestrában harcoltak Fidelék, anyám meglátogatta a Második Keleti Frontot, amelynek Raúl volt a parancsnoka, megmutatták neki a fegyvereket, és kíváncsi lévén, kért egyet. Odaadták neki, és lefényképezték vele. Minden más egy koholt hazugságláncolat része, amit egy valóságos tény, egyetlen fénykép köré szőttek.

Nem beszélve arról az aljasságról, amit sokan örömmel hangoztatnak, hogy mi, gyerekek nem egy apától származunk. Kinek lehetne tudomása egy ilyen kényes dologról? Kinek vallotta volna meg Lina a hozzá közelállókön és a családján kívül, hogy „felszarvazta” apámat? Ha ez igaz volna, az egyetlen hiteles és cáfolhatatlan verzió az volna, ha előállna valaki, és kétséget kizáróan bizonyítaná, hogy anyám saját szájából hallotta ezt. Ilyen ember azonban sohasem létezett! Raúlra a szeme miatt rosszindulattal azt mondják, „kínai”. Akkor hát rám is azt kellene mondaniuk, mert a hét testvér között mi hasonlítunk leginkább egymásra, sőt, mi ketten hasonlítunk legjobban anyánkra. Elég megnézni a fényképeket. Az isten szerelmére!

Ahogy ezeken gondolkodom, minduntalan a legfontosabb tényhez jutok vissza, amit mégis tudatosan figyelmen kívül hagynak: a biráni házunkban senki sem élhetett volna velünk, aki az ellenkezőjét tanúsíthatta volna annak, ami a gyermekkorunkat jelentette. Heten vagyunk, és mindennapi tanúi voltunk annak a rituálénak, ami egyszerűen azt jelentette, hogy nem lehetett beszélni Ángelről Lina nélkül, sem Lináról Ángel nélkül.

Élénken él az emlékezetemben a kép, ahogy édesanyám gyengéden borotválja apámat, úgy, ahogy közös életük kezdetétől tette egészen a haláláig. A gyengédség kölcsönös volt, mert apám is nagyon sokszor viselte anyám gondját: mindig figyelmes volt vele. Apám számára anyám jelentett mindent. Amikor 1956-ban meghalt, végrendeletében az örökség nagy részét anyámra hagyta, ami számomra egyértelmű bizonyíték, hiszen őt bízta meg a szétosztással aszerint, ahogy apám azt eltervezte. Apám mindig gondolt arra, mi lesz anyámmal, amikor ő már nem él. És ezen felül is gondolt rá, hálával egy több mint harminc évig tartó közös életért. Egy olyan korban, amikor az ilyesmi egyáltalán nem volt szokásos, apám mindig úgy gondolt anyámra, mint élettársára és szövetségeseire, olyan emberre, akiben haláláig leginkább megbízott.

– Apátok sikeres volt – ismételte nekünk anyám –, mindig úgy dolgozott, mint egy öszvér, de aki ellenőrizte, aki vigyázott rá, az én voltam. Mert Castro túl könnyelmű, megy a pénztárba, kiveszi a pénzt, és nem törődik mással.

Anyánk „nézett utána” mindennek, jól adminisztrált, és miközben másoknak adtak, egyre több pénz jött be nekik, és egyre nagyobb szerencsájuk volt. Egy nap Piti, a lottóárus, bejött a boltba. Először anyámhoz ment.

– Piti, ma nem veszek lottót, menj Castróhoz – mondta anyám.

Piti elrohant a házba, és természetesen apám nem egy szelvényt vásárolt, hanem egy egész kartonnal! Amikor a szakácsnő megtudta, azt mondta neki:

– Óh, Castro! Szeretnék két szelvénydarabkát...

Papa levágta, és neki adta. Nos, mi történt? Apám megnyerte a főnyereményt, a szakácsnőnek meg jutott néhány ezer dollár, és abbahagyta a munkát. „Egy vagyont nyertem! – ismételte. – Egy vagyont nyertem!” – és eltűnt azzal, ami papától ajándékként hullott az ölébe.

Ángel Castro kétszer nyerte meg a főnyereményt, és még sokszor kisebb összegeket. „Castro nagyon szerencsés, de továbbra is könnyelmű” – mondotta édesanyám, aki szintén szerencsés volt, és többször nyert szép összeget a lottón. Első alkalommal apám azt javasolta neki, hogy vegyen marhákat, és vett, ezután az állatok hasznából megduplázta a nyereséget. Ilynek voltak mindig egymással.

Édesapám volt az első nagylelkű ember, akit ismertem. Ismétlem, nagylelkű ember. Úgy dolgozott, mint kevesen, és szavatartó volt, mert bármilyen tartozása volt, az utolsó fillérig visszafizette. Ezenkívül Ángel Castro Argiz

olyan ember volt, aki gondoskodott másokról. Aki kért tőle, attól nem tagadta meg a szívességet, segítséget. Arról volt híres, hogy ugyanúgy kezelte a hatalmasokat, mint a birtokon élő szegény *guijarókat*. Olyan ember volt, aki megoldott minden étellemezési és gyógyszerproblémát, de a legkevesebbet sem törődött azzal, hogy az ellenértéket beszedje. Sőt, a földeken az úgynevezett „holtidőben”, vagyis amikor nem volt betakarítás, és szomszédunk és üzletfelünk, a United Fruit Company tucatjával bocsátotta el a dolgozókat, Ángel Castro Argiz volt az egyetlen, aki gondoskodott az emberekről. Földművelőként ennek köszönhetette a rendkívüli termést a cukornád-ültetvényeken, amit tökéletesnek szeretett, egyetlen szál gaz nélkül, és ezért adott munkát mindazoknak, akik nélküle éhen haltak volna, mivel máshol nem volt munkájuk. Amikor a United Fruit Company átlagban napi 25 centavót fizetett a földeken, apám egy teljes pesót adót, sokkal többet, mint amit a többség a környéken egy-egy földművesnek fizetett.

Nem volt nap, hogy kora reggel apám ne adta volna ki az utasítást a ház konyhájában az örökös menüre: „Töltsétek meg a kosarakat *guayabás*⁵ kenyérrel, tegyetek bele kolbászos kenyereket, és ne felejtsetek el a dohányt!” Miután beindította a kisteherautó motorját, közölte, hogy körbejár a földeken, s kiveszi a reggelit, amit ő szokott naponta szétosztani a már dolgozók között, noha tudta, sokszor alig marad neki enniivaló arra a napra. Erre áldozta jövedelme nagy részét: segíteni az embereken, de erről senki nem beszél!

Azt az aljasságot is koholták és terjesztették, hogy apám azért ölt meg munkásokat, hogy ne kelljen nekik fizetnie, és hogy körbejárt Manacas körül, állatokat és traktorokat rabolt a szomszédoktól, hogy feltöltse a birtokát.

Nincs semmiféle bizonyítéka a feltételezett gyilkosságoknak. Ismétlem, nincs semmiféle bizonyíték arra, hogy valaki a környéken gyilkosság áldozata lett volna, amiért apámat lehetne felelőssé tenni, aki a légynek sem tudott ártani! Tiszteletlenség, hogy mégis ilyen ingatag vádakat kreálnak! Ezek eredete megvilágosodik majd ebben a könyvben, amint apám gyermekei, a többi Castro is színre lép benne.

Arról a feltételezésről pedig, hogy a környéket éjszaka bebarangolta, csak annyit: ugyan, az Isten szerelmére! Szomszédjaink nem voltak sem ostobák, sem bolondok, sem vakok, akik hagyták volna, hogy akár egy centiméter

⁵ Közöséges guáva (*Psidium guajava* L.). Közép-Amerikából származó, kissé fanyar, szemcsés húsú bogyós gyümölcs.

földjüket is elrabolják. Szerettem volna látni azt, aki bármit is el tudott volna rabolni egy olyan üzleti cápától, amilyen a United Fruit Company volt!

Azok a történetek meg egyenesen nevetségesek, amelyekben apám mások traktorjait rabolta volna el, melyek később átfestve valami mágia részeként jelentek meg a mi birtokunkon, s amelyeket egy Don Hogkinsnak nevezett észak-amerikai szerzett vissza, „feltételezhetően” az után, hogy berúgott apámmal...

Az az ember, akit néhány könyvben említenek, valóban létezett, de apám egyik legjobb barátja volt. Ezért mindnyájan nagy szeretettel csak Mr. Hognak hívtuk.

Mr. Hog valóban minden héten eljött a birtokra, mint meghívott vendég, ahol jókat evett, és beszélgetett apámmal. Csak az időrend kedvéért mondom, hogy a történetet kitaláló történészek egyike sem találkozhatott vele, mert amint emlékszem, Mr. Hog már az én kislánykoromban is idős ember volt.

Minden, amit kegyeletsértő módon koholnak, a *vox populi* („a nép hangja”) terméke – a gyűlölet láncolata, amelynek során valaki leír valamit, a másik átveszi tőle, a harmadik azt mondja, hogy valaki látta is, s ezt követően mindenfajta igazi és valódi bizonyíték nélkül, mindenki úgy tesz, mintha igaz volna.

Továbbra is úgy hiszem, hogy nem ez a módja a történetírásnak, sem a rendszer elleni harcnak. Ez igazságtalan eszköz, amellyel bemocskolják a halottakat, és mintegy áldozati báránként felhasználják őket a kubaiak problémáinak magyarázatára. Ezért folytatom tovább a harcot az igazsággal, az életemmel, az emlékeimmal, tanúként, hogy megmutassam, milyen volt ez a két egyszeri ember, akiket nemcsak a családjuk szeretett, hanem a szomszédjaik és az egész falu is, akik mindennap együtt voltak velük az életük folyamán.

4.

Ó, BIRÁN, SZEGÉNY BIRÁN!

Az összes Castro Ruz testvér a havannai internátusban tanult. A vakáció egy tizenöt órás utazással kezdődött, míg hazajutottunk Biránba, Oriente tartományba. A hosszú út során csak a jókedvvel lehetett feledtetni a távolságot. Fidel mindig azt mondta:

– Ha Kubának krokodil formája van, akkor Birán a távoli alfele.

Vele együtt nevettünk, minthogy valóban igen fárasztó volt egy-egy ilyen nap. Birán 700 kilométerre fekszik Havannától, bár sajnos ez a távolság nem volt elegendő, hogy az évek során a sértések özöne ne érje el a birtokunkat. A szegény falu sem maradt ki belőlük, sőt, számtalan könyv nagyon is híressé tette. Miért nem bocsát meg neki senki? Egyszerű az oka: itt születtek a „biráni Castrók”, ahogy néhányan hívják őket.

Ezért van az, hogy a falunkról írók – szándékuktól függően – Biránt a marhatolvajok és prostituáltak törvényen kívüli, az amerikai Vadnyugatot idéző lakhelyétől rablók és csavargók tanyájáig terjedő skálán festik le, ahol a haszon reményében mindenki azt csinál, amit akar. Rongyos, beteg, írástudatlan lakói az éhhalállal küszködtek, mert egy Ángel Castrónak nevezett gonosz földbirtokos uralma alatt éltek. Számtalanszor töprengtem, mi lehetett a szándéka azoknak, akik annyi álnok hazugságot találtak ki Biránról, s végül arra a következtetésre jutottam, hogy ez a legegyszerűbb és legvonzóbb magyarázat: lám, Fidel és Raúl „ilyen” légkörben nevelkedtek. Minél nagyobb volt az író gyűlölete, annál rosszabb volt a kitalált jelenet.

A valóságos Birán teljesen különbözik attól, amit ezek az úgynevezett történészek leírtak, akik közül egyetlen egy sem járt a helyszínen – sem 1910. és 1920. között, sem 1930-ban, amikor pedig mi, az említett „biráni Castrók” boldogan éltünk a szomszédjainkkal együtt. Bárcsak valamelyikük ott lett volna a negyvenes-ötvenes évek idején, aki bizonyítani tudta volna, mennyire aggódtak a manacasi emberek a családjuk sorsa miatt, meg Fidelért és Raúlért, amikor Fulgencio Batista ellen harcoltak.

Apám Oriente tartományban vásárolta az első földeket a birtok kialakítása céljából, amelyet a területen átfolyó folyócskáról Manacasnak nevezett el. Akkoriban csak megműveletlen dombok és földek voltak erre felé, és nem éltek húsznál többen a környéken a buja növénytakaró s annak ellenére, hogy a föld igen alkalmas volt cukornád telepítésére, sőt megfelelő legelők voltak az állatok számára.

Miután beindult a növekedés, sokan építkeztek, emiatt Birán látkepe különleges benyomást keltett – főleg mert a házakat sárgára, az ablakokat és az ajtókat fehérre festették. Házunk korántsem olyan volt, amilyennek a gyűlölet lefestette. A gazdasági udvarban nem élt együtt a család az állatokkal, és a látogatóknak nem kellett a csirkék, kakasok és sertések ürülékét a székekről és asztalokról letakarítaniuk. Egyáltalán nem volt olyan katasztrofális hely, ahol állva kellett volna enni, mert másként nem lehetett volna, és nem igaz, hogy a bútortart mindössze falhoz erősített függőágyakból állt volna.

Járt ott egyikük is legalább egy fél óráig, hogy bizonyítani tudná állításait? Ha meglátogattak volna minket, láthatták volna, hogy nagyon tiszta helyen éltünk, fényűzés nélkül, de meg volt minden, ami szükséges.

Házunk valójában csinos volt, szintén sárgára és fehérre festve. A spanyol vidéki házak mintájára cölöpökön állt. Az egyik szárnyon három hálószoba volt Ramón, Fidel és Raúl számára, mellettük pedig apám irodája – egy szalon saját étkezővel, amelyben egy hatalmas, sokfiókos antik íróasztal állt. E kényelmes helyiségben töltötte apám a nap egy részét. Egy nagyméretű rádió mellett meghallgatta a világ minden hírét, és itt olvasott el minden Kubában kiadott napilapot, külföldről pedig az *El Diario de la Marina*, az *El País* és az *El Mundo*, illetve a *La Prensa Libre*⁶ újságokat járatta. Késedelmesen érkeztek, de érkeztek, mert előfizetett rájuk, és szinte falta őket. Gyermekkorunkban ez az iroda szentélyként vonzott minket. Sokszor lármáztunk a folyosókon, amikor megjelent apám. Abban a pillanatban teljes csend lett, mert nagyon tiszteltük őt, azután bementünk üdvözölni, megpusztultuk, amit nagyon szeretett, és ami nagyon boldoggá tette.

Az iroda után következett a nappali, az ünnepi ebédlő, amit ünnepnapokon használtunk, vagy ha vendégek voltak, ami mellett ott volt a másik ebédlő, amit „nagy ebédlőnek” hívtunk, s hétköznapi napokon használtunk.

A ház másik felében volt a másik három hálószoba, ahol mi, lányok aludtunk. Angelitának, a legidősebbnek köztünk saját szobája volt, a másikban aludt Enma és Agustina, a harmadikban én egyedül, de az összes szoba egybenyitható volt. A felső szinten volt a szülők hálószobája, amit „Kilátónak” hívtunk, mert fenséges kilátás nyílt belőle Mindent látni lehetett onnan: a cukornád-ültetvényt, a hegyeket. Ezenkívül volt még a konyha – egy hatalmas konyha, ahol naponta hét gyermek és tucatnyi felnőtt részére készítettek ételmet –, valamint egy éléskamra, ahol minden ételmet tároltunk.

Ami a Kuba többi részével történő közlekedést illeti, a legközelebbi csomópont Central Marcané volt, mintegy 20 kilométerre a birtoktól. Innen lehetett az összes régióba eljutni, de kizárólag vonaton. Central Marcanéból először Alto Cedro falucskába kellett elvonatozni, amely a Havanna–Santiago de Cuba vonalon feküdt, s ott át kellett szállni. Birán mezőgazdasági központ volt, ahonnan 25 kilométerre található Cueto, az egész terület pénzügyi központjának székhelye. Mivel Ramón nemcsak a legidősebb volt köztünk, de elsőnek is tanult meg autót vezetni, mikor apám már idősebb lett, és semmi szín alatt nem akarta elhagyni a házat, egy idő után ő vitte édesanyámat Cuetóba, mert minden ügyet anyánk intézett a Mezőgazdasági és Iparbankban. Később, évek múltán, minthogy csak Ramón és én maradtunk otthon dolgozni, mindketten kivettük a részünket az ügyek intézéséből.

Biránban egyszerűen folyt az élet, de minden megtalálható volt. Az Almacenes Castro – a „szupermarket” – mellett, vele szemben volt egy hentes, és nem sokkal messzebb, de még mindig a birtokon, a pékség, amely az egész környéket kiszolgált.

Templom nem lévén, Jerónimo Perufo atya, a mayaríi parókiáról hetente kijárt misét tartani a mi házunkban, és minden négy hónapban megkeresztelte az új katolikusokat. Hála ennek, jómagam több mint húsznak voltam a keresztanyja.

- Szent, keresztmama, szent – mondták keresztgyermekeim, áldást kérve.
- Isten áldjon meg – mondtam nekik, bér még én is fiatal voltam.

Biránban nagyon jóra való emberek éltek, és senkitől sem kellett tartani, mert mindenki ismerte egymást. Egyetlen gyilkosságról tudok az ott töltött harminc év alatt. Sohasem derült fény arra, hogy valóban gyilkosság történt-e. Egy kisgyermekről volt szó, akit feltételezhetően a szülei vagy a nagyszülei öltek meg, de lehet, hogy véletlenül halt meg: halálának oka nem volt világos. Ez lehetett az egyetlen gyilkosság, ha az volt. Ez is azt bizonyít-

⁶ *El Diario de la Marina* – a floridai Miami-ban kiadott, 1961-ben megszűnt kubai lap; *El País* – közép-balos spanyol napilap; *El Mundo* – konzervatív-liberális spanyol napilap; *La Prensa Libre* – független guatemalai napilap

ja, hogy Birán tökéletes ellentéte mindannak, amit néhány könyvben lehet olvasni, miszerint bűnözők és gyilkosok lakták.

A „vidéki csendőrsztag”, amelyről néhány könyvben mesélnek, és azt állítják, hogy az apámmal ellenséges munkások ütlegetésére és megölésére használták fel – kész szürrealista film, olyannyira, hogy ha Pedro Almodóvar ismerte volna, valamelyik filmjében bizonyára színészként alkalmazza őket! A valóságban a „raj” két emberből állt: Piloto volt az egyik, aki jószerével hozzánőtt apámhoz, és mindenüvé elkísérte őt, a másik Mejía, a szakács, aki nagyon jó ember volt. S „az üldözendő bűnesetek”? Egyik-másik részeg, aki felöntött a garatra, és záróra után botrányt csinált. Ott volt még „Yeyo”, Piloto és Mejía legkitartóbb tömlöctölteléke. Yeyót az egyik szomszédja mindig feljelentette, akihez gyakran betört, ekkor Piloto vagy Mejía bekísérték; mivel ez gyakran megtörtént, családja azonnal értesített engem, és én kimentettem őt. Ezután Piloto rohant apámhoz, és bevádolt...

– Don Ángel! Juanita kihozta Yeyót a tömlöcből... emiatt elveszítem az erkölcsi tekintélyem.

Apám harsányan nevetett, és természetesen semmit sem mondott nekem. Ami rossz ebből megmaradt, az a pletyka. Sajnos a későbbiekben Piloto csalást követett el, de erről a maga idejében majd beszélek.

Birán kiterjedését tekintve kicsinyke volt, de Kuba többi része számára a távközlést tekintve modellként szolgált. Apám létesítette a postát és a távírót, mindkettő nagyon jól működött. A postás naponta lóháton ment Central Marcanéba, hogy elhozza a levélsomagot, ami vonaton érkezett a sziget minden tájáról. Ami a távírót illeti: a távírász José Valero, egy koros ember volt, aki feleségével, Mariával abban a házban élt, amelyet Ángel Castro adott neki, hogy elkezdhesse az életét egy számára oly távoli helyen, ahol – apámnak köszönhetően – ott ragadt, a közösség állandó szolgálatára, összeköttetést teremtve a birániak és a többi kubai között.

Ha elmentem Valeróhoz, lenyűgözve lestem, hogyan küldi Morse-jelekkel az üzeneteket. Ismerősen cseng a fülemben a kis ütések hangja, amelyek pillanatok múlva szavakká és hírekké álltak össze; egyik jó, a másik rossz, de mindig fontos azok számára, akik ott laktunk.

A legrosszabb Biránban az esős időszak volt, minthogy vasút híján kizárólag lovon vagy szekéren lehetett megközelíteni a falut, a főúton. Nem voltak műutak, csak földutak, amelyek az év bizonyos szakaszaiban járhatatlanokká váltak, és az emberek naponta keresték testvéreimet, Ramónt, hogy a kisteherautóval vagy a traktorral segítsen őket kihúzni a sártengerből.

Ahhoz, hogy vasúton lehessen a birtokot elérni, volt egy olyan egy kocsis járművünk, amit „sínautó”-nak neveztünk, rajta a legendás felirattal: ÁNGEL CASTRO ÉS FIAI. Azzal utaztunk mindenfelé, így például Central Mirandába, mintegy 50 kilométerre, ahol megdaráltattuk a cukornádunkat, és ahol az iskolából hazatérőben mindnyájan leszálltunk a vonatról, hogy találkozzunk anyánkkal, aki a sínautóban várt, hogy hazavigyen bennünket.

Másrészt, nagy hazugság azt állítani, hogy Birán lakosai írástudatlanok voltak, mert hiszen volt egy államilag elismert oktatási központ, a 23. számú Állami Iskola, amit akkor épített apám, amikor nővéremnek, Angelitának a betűvetést meg kellett tanulnia. Később mi is, mindnyájan, ugyanebbe az iskolába jártunk. Ma az iskola Lina Ruz nevét viseli. Minden politizálgatáson túl, semmi sem igazságosabb ennél, mert mindig is édesanyám volt az, aki állandó nyomás alatt tartotta a havannai Oktatásügyi Minisztériumot, hogy állami iskolát kell nyitni Biránban. Végeláthatatlan bürokratikus eljárások és hetenkénti táviratok után, végül a kis iskola valósággá vált. A haiti tanítónő, Eufrasia Feliú egész életében, nyugdíjaztatásáig boldogan dolgozott itt, és azóta újabb tanítónők jöttek. Jóllehet csak elemi oktatás zajlott itt, aki tanulni akart, az megtehetette, és anyám ügyelt arra, hogy mindenki elküldje a gyermekeit az iskolába. Annyira szívén viselte a dolgot, hogy bárki bejött az üzletbe, attól megkérdezte: „Járatod a gyerekeidet az iskolába?” Szüleim nélkül nehezen létezhetett volna a 23. számú Állami Iskola.

A birtokon minden évszaknak megvolt a varázsa. Emlékszem a Háromkirályok ünnepére, mert a szüleim a lehető legtovább igyekeztek megőrizni az ártatlanságunkat. Minden január 5-én délután leveleket írtunk a kívánságainkkal, ezután vizet, füvet és kukoricát kellett kitennünk a Háromkirályok tevéinek. Természetesen hatalmas ábrándokkal tettük mindezt, s másnap nagyon boldogok voltunk, amikor láttuk, hogy eltűnt a fű és a víz, s helyettük játékokat találtunk – bár nem mindig azokat, amiket kértünk (mivel a levelek megírásakor már rég megvették az ajándékokat). Megelégedtünk azzal, hogy kaptunk ezt-azt, hiszen abban az időben nem sok helyről lehetett beszerezni játékokat, szüleim azonban mindig gondoskodtak arról, hogy mind a hetünknek legyenek ajándékaink. Sohasem fogom elfelejteni kishúgom, Agustinita felháborodását, amikor rájött, hogy a tevék nem vitték el a nekik kirakott ételt – a nagy sietségben szüleim elfelejtették eltüntetni. A kislány vigasztalhatatlan volt, megállíthatatlanul zokogott, mígnem kitálatk neki egy mesét: a tevék már máshol ettek, így a mi házunkhoz érve már nem voltak éhesek. Végül kishúgom megvigasztalódott.

A karácsony és az évvége fantasztikus volt; nekem jutott az a szerencse, hogy meghonosíthattam a karácsonyfa-állítás szokását Biránban. Egyszer egy tökfát (*Crescentia cujete*) díszítettem fel lámpákkal és minden egyébbel, ami nagyon alkalmas erre a célra, és amit aztán évekkel később tökéletesítettem. Ezt követően apám és testvéreim rakétákat gyűjtöttek és lőttek a levegőbe, hogy elbúcsúztassák az óévet, mialatt édesanyám, mint mindenki más Kubában, a hagyománynak megfelelően egy vödör vizet öntött ki, és egy almaboros palackot tört össze a jószerencse érdekében.

Ángel Castro számára a karácsonyi ünnepek nagyon korán, már december 20-a körül elkezdődtek, amikor a raktárral szemben, egy mandulafa csodás árnyékába egy asztalt helyezett el. Ott írta a váltókat a környék összes lakosa számára, amivel felhatalmazott mindenkit, hogy amire a karácsonyi és az újévi vacsorához szükségük van, megvásárolhatják az üzletben. Ezt nemcsak a saját munkásainak, hanem a birtok szomszédjainak is biztosította. Mindenkinek a megfelelő mennyiséget adta, nem érdekelte, hányan vannak, viszont általában azt tartotta szem előtt, hogy az emberek és családjaik ne maradjanak finom vacsora nélkül az ünnepeken. Ezek a tettei igen nagy megelégedést váltottak ki, és nem hiszem, hogy volt Biránon kívül még egy hely Kubában, ahol a tulajdonos ugyanazt megadta volna a parasztoknak, mint apám, akinek mindig az volt a filozófiája: senki se fekdjön le vacsora nélkül.

Ezek után számomra nem maradt más hátra, mint a mulatság megszervezése, amiben mindig Luis Álvarez komám segített, aki szintén fogtechnikus volt, jobban mondva, ő volt a fogorvos Biránban, és nagyon szerette a zenét. Az ő háza közelében állt az a nagy tökfa, amit paradicsom-konzervdobozokkal díszítettünk föl, amelyeket kilyukasztgattunk és kipingáltunk. Luis és az én házam közt gramofontölcsért helyeztünk el a fára, amihez a maga házából vezette ki a kábelt, amit egy rádióhoz csatlakoztatott. Így vált a fa az összes szomszéd találkozó helyévé, ahol zenére szórakoztunk.

Amikor már nagybácska lettem, ugyanígy ünnepeltünk meg mindent. Rizses csirkét készítettünk éjfélre, vagy sült disznót hajnalra; sőt, ami még jobb volt, apám „kölcsonként” anyámtól egy ludat általában érintheretlen jószágai közül, és ebből a „kölcsonból” készítettünk ludaskását. Így szórakoztunk, Ramón, Fidel, Raúl, Enma, Angelita, Agustina és én, a szomszédokkal együtt egy egyszerű és tiszta mulatságban, ahol az ünnep a jó barátok háza körül zajlott.

Birában más események is voltak, például a *guijarók* szervezte lóverseny amellet a szabad térség mellett, ahol pelotát játszottak. Nagyon hosszú kö-

télre kis jelzőszászlós kampókat akasztottak, és az nyert, aki lóhátról a legtöbb zászlócskát tudta leszedni.

Arról, amit az örömtanyákról, a kocsmákról és a környéken hemzsegető prostituáltokról írtak: Biránban volt kocsmá, egyetlen egy, de az nem volt örömtanya. Miféle ostobaság ez!? Anyám akkor az égre kiáltott volna! Nemcsak erkölcsi felfogása miatt, hanem azért is, mert mindig óvta a munkásokat, hogy őrizzék meg pénzüket a családjuknak, és ne hogy összeszedjenek valami betegséget, amellyel asszonyaikat megfertőzhetnék.

Az idők múlásával tudomást szereztem Nemesia létezéséről, aki „kétes hírű nőszemély” volt. Nem a szomszédban élt, hanem a közelben, egy másik faluban, és akit a birtokon dolgozók közül néhány ember „látogatott”. Vagyis, prostituált volt. Nem sokkal később Nemesia felhagyott e tevékenységgel, elköltözött valahová, és újabb dolgokat nem tudtunk meg az ügyről. Így tehát a kocsmá és Nemesia szórványos meglátogatása volt az összes „tiltott” szórakozás.

Volt viszont más híres attrakció is, és ez volt a legjobb: a Juanita-mozi.

Amikor betöltöttem a tizenötödik életévemet, és befejeztem kereskedelmi tanulmányaimat az Orsolyáknál, Havannában, azt mondtam a szüleimnek, hogy már nem akarok visszamenni tanulni, hanem a többiekkel együtt akarok dolgozni. A családi üzletben tevékenykedtem, s emellett nekifogtam első vállalkozási kalandomnak: 1948-ban Birán a nagyvárosok sorába lépett az én mozimnak köszönhetően.

Édesanyámtól megtanultam megfigyelni, hogy mire van szükség, és hogyan lehet beszerezni a szükséges dolgokat, apámtól viszont azt az ösztönt örököltam, amely révén a dolgokból haszonra lehet szert tenni. Egy nap rájöttem, hogy hiányzik egy olyan hely, ahol a családok együtt tudnak szórakozni. Anyám az összes biráni szomszéd érdekében szintén ilyesmiért küzdött. Tehát jött az ötlet: hiányzik egy mozi! Beszéltem a szüleimmel, akik nagyon elégedettek voltak a tervemmel. Apám lelkesen finanszírozta, s mi több: megcsinálta nekem! Együtt kerestünk alkalmas telket, és a legjobbat találtam meg: az iskola mellett. Higinio Reyes és Cándido Rodríguez, a birtok két asztalos, akik házakat és a halottak számára koporsókat is készítettek, azonnal nekiláttak a munkának.

Ezalatt Havannába utaztam, hogy felszereléseket vásároljak. Természetesen a vetítéshez szükséges anyagok közül a legjobbakat vásároltam meg, és a filmforgalmazóval szerződést kötöttem, hogy a legjobb filmeket küldi Biránba. Abban az időben a mexikói filmek okozták a legnagyobb szenzációt Kubában.

Biránban hatalmas lelkesedéssel várták a Juanita-mozit, s az építkezés oly gyorsan haladt, hogy rövidesen már egy majdnem befejezett épület felett rendelkeztem. Az egészben a legjobb a sok karosszék volt, és egy kis kávézó, ahol harapnivalót, kávé, szódavizet és cukorkát árultak.

Elérkezett a megnyitó várva várt napja, és ezzel együtt egy rendkívül nagy probléma is. Az első bemutatott film miatt történt. Sosem hittem, hogy valaha is szembe kerülök ezzel a gonddal. A forgalmazó összeszedte a filmeket, amiket elküldött, viszont mi, a mozi tulajdonosok döntöttük el, hogy melyik tetszik majd a közönségnek. A forgalmazók csak abból válogathattak, ami a rendelkezésükre állt. Így történt, hogy az első vetítésre nekem egy Jorge Negrete-filmet küldtek, amiről azt állították, ez a legjobb. A címe: *Együtt, de nem összekeveredve*. Jaj, anyám! Ezt jól megcsináltam!

Juan Echavarría nagy és erős fekete ember volt (csak azért említem a színt, hogy a történetek magyarázatául szolgáljon), aki szeretett parádézni és mindenért ordítózni; hírhedt volt, mert még az ünnepekre is machetével az övében ment. Nos, Echavarría egy kis csoport élén tüntetést rendezett a mozi előtt. Azt állították, hogy a film címe – *Együtt, de nem összekeveredve* – sértő rájuk nézve, és csak azért csináltam, hogy a feketék ne lehessenek együtt a moziban a fehérekkel.

Mármegint – mint mindig – olyan események kellős közepében csöppentem, amiket nem kerestem! Ebben az a jó, hogy az egész életem ilyen volt: senkitől és semmitől sem félek. Mindössze tizenöt évesen, szembe találtam magam ezzel a problémával, és mintha mindig azt tettem volna, megmagyaráztam Echavarríanak:

– Figyelj ide, fiú! Azt hiszed, pont azzal akarok beindítani egy üzletet, hogy olyan filmet hozok, ami nekem problémát okoz? A címnek nincs köze se hozzám, se hozzád, de még Kubához se. Ez egy mexikói film, ez a címe, és a havannai filmforgalmazó ezt küldte nekem. Nincs semmi más.

Echavarría rövest lecsillapodott, és abbahagyta a lármázást. Ezek után mindenki ingyen nézhette meg a híres filmet, amelynek a címe „sértette őket”. Viszont nem akarták kihagyni, és mindnyájuknak nagyon tetszett!

Ilyen volt tehát a Juanita-mozi nyitó napja, tizenöt éves tulajdonosával, aki született vállalkozó volt, és minden problémát megoldott. A mexikói filmek időnként technikai problémákat is okoztak, mert a hang elcsúszott a képtől – mindenki megbolondult tőlük. Emiatt megtanítottak arra, hogy háttérzenét alkalmazzak, a nézők így legalább hallgathattak valamit, míg a cselekményt nézték, a vetítést nem kellett abbahagyni, én meg pénzt tudtam csinálni.

A Juanita-mozi azonban több volt vetítónél: számos esemény központjává vált, amelyek kedvessé tették az életet Biránban. A vetítések mellett más vállalkozásra is lehetőséget adott nekem. Táncmulatságokat szervezhettem számtalan alkalommal, például a Gloria-bált a Nagyhéten, s ez nagyon jó volt. Hogyan változott át egy mozi táncparketté? Igen könnyen: kivették a székeket, a falhoz támasztották, hogy középen lehessen táncolni, az emelvényre pedig a zenekar került. Néhányszor barátom, Luis Álvarez szolgáltatatta a zenét, kiválóan gitározott és énekelt. Mindig a felesége kísérte két kanállal, amikkel rémes ütemet adott. Más alkalommal olyan embert kerestünk, akinek volt *tumbadorája*⁷, ezt mindig a *guijarók* készítették, akik ezen felül *maracason*⁸ és *spinéten*⁹ játszottak: s máris kezdődhetett a tánc! Az emberek megőrültek az egyik mexikói film betétdaláért: „Dobj neki egy ötöst a zongorára, hogy csapjon a billentyűkre, és folytatódjon a multság!” Ezt Luis Álvarez nagyon jól játszotta.

A Juanita-mozi a maga idejében kétségtelenül sikeres vállalkozás volt. Olyan multifunkcionális helyiség, amely évente néhányszor cirkusznak is helyet adott. Vándorcirkuszok járták a falvakat, s némelyik olyan szegény volt, hogy még sátorra sem telt, Biránban viszont, a Juanita-moziban kiváló lehetőség adódott számukra – bohócoknak, bűvészeknek, hipnotizőröknek és ki tudja, még kiknek, mert ott minden volt.

A Juanita-mozi tizenöt éven át működött, és akkor lett vége, amikor az 1963-as Forradalom csalódást okozott. Senki sem tudta más célra felhasználni, mert még az előtt elpusztítottam! Összehívtam sok *guijarót*, és azt mondtam nekik: „Vigyetek el mindent!” Segítettek szétszedni a hatalmas épületet, én pedig mindent nekik adtam, amit hasznosítani tudtak: fát, széksorokat, mindent. A Juanita-mozi nem lett senkié: én hoztam létre, s velem együtt tűnt el.

A rádobált sár ellenére tehát Birán olyan hely volt, ahol becsületes, dolgozó népek éltek, mint én is. Ha valamit megtanultam, és átültettem a gyakorlatba, azt mind a szüleimtől tanultam Biránban, az igazi Biránban, ahol születtem és nevelkedtem.

⁷ afrikai eredetű ütőhangszer, a konga dob spanyol neve

⁸ rumbatök

⁹ a zongora őse

5. EGY HÉTGYERMEKES CSALÁD

Természetes, hogy nem emlékezhetek idősebb testvéreim, Angelita, Ramón és Fidel születésére. Belita és María Julia néném meséiből tudom, hogy egyikük születésénél sem történt semmi különös, egyikük sem született viharos éjjel, mennydörgések közepette. Még kevésbé követett el boszorkányságot Dominga nagymamám ide-oda ugrándozva, akiről igaztalanul ezt beszélték. Ellenkezőleg! Nagyanyám, mint bármely anya, nagynénémmel és apámmal együtt az aggodalom pillanatait élte át, amelyek mindenkor megelőzik a gyermek megszületésekor érzett örömet. Csak az volt a fontos, hogy Lina, az édesanyám, egészségesen vészelje át a szülést. Angelita 5,5–6 kilogramm súllyal született, és inkább úgy tűnt, mintha már szoptatós lenne, olyan nagy volt. Természetesen, egy ekkora gyermek világrahozatala hatalmas gátrepedést okozott édesanyámnak. Ramón és Fidel is nagyok voltak születésükkor, de semmi sem tért el a normálistól. Raúl születése is normális volt, az én születésem részleteiről barátnőnk, Isidra mesélt nekem, aki minden szülésnél segített édesanyámnak.

Isidráról tudom, hogy késő este, kora éjszaka születtem, 1933. május 6-án:
– Szerencsére jöttél erre a világra, Juanita – ismételte Isidra –, s ezt azért mondom, mert farral jöttél, ami rendkívül veszélyes volt a mamád számára, de egy ilyen szülés szerencsét hoz mindazoknak, akik így jönnek a világra.

Az igazság az, hogy nem tudom, valóban oly nagy szerencsém volt-e... végül is mindegy!

– Apád, a testvéreid és nagyszüleid azonnal jöttek megnézni, és ünnepelni a világra jövedeledet. Emlékszem, Raúl nagyon boldog volt, hogy hugicája született. Még csak két éves volt, de mindenáron cipelgetni akart téged. Születésed óta köztetek igen szoros kötelékek voltak.

Engem Enma és Agustina húgaim követtek. Enma születésével kapcsolatban semmire nem emlékszem, mert még csak két éves voltam, de nagyon is jól emlékszem Agustina születésére, mert amikor eljött a pillanat, mindenkire rájött a hasmenés. Anyám kissé koros lévén, apám nagyon aggódott, és

rendkívül ideges volt a lehetséges komplikációk miatt. Végül megszületett a kislány, szüleim nagy boldogságára. Igen jelentős eseménynek tartották ezt, figyelembe véve, hogy apám akkor már hatvanhárom éves volt, és egészen másként látta a dolgokat, mint amikor Angelita, Ramón, vagy Fidel született.

Egységes család voltunk, ahol a gyerekek egészségesben növekedtek; szokványos, nyugodt, köznapi és átlagos család, amelyik semmiben sem tért el azoktól, ahol az apa nem veszekedett soha, és csak az anyának tett szemrehányásokat, mert ilyen volt az ősi spanyol mentalitás. Apánk szigorú volt a fiúkkal, a lányokkal csak morgott. Én, aki mindig nagyon közel álltam hozzá, csak kisebb szidásokra emlékszem. Anyára hárult az egyáltalán nem könnyű feladat, hogy tanítsa, és rendre szoktassa a hét gyereket, akik mindegyike valószínűleg kisördög volt. Például, amikor szerencsejátékot játszottunk, hirtelen lekapcsoltuk a fényeket, és amikor újra felkapcsoltuk, valamelyik közülünk a sötétség leple alatt elvitte azt a pénzt, amivel játszottunk. Mászor kísértetek zajával rémisztgettek minket, természetesen Fidel és Raúl, akik szívesen követtek el effajta csínyeket.

Mielőtt még egyenként beszélnék testvéreimről, anyámról és apámról, szeretnék visszatérni gyermekkorunkra: egyike a „megbélyegzéseknél” velünk kapcsolatban, hogy nem voltunk megkeresztelve, mivel szüleink nem házasodtak össze. Hazugság! Igenis, mindnyájunkat megkereszteltek. Az, hogy szüleimnek rendezniük kellett házasságuk ügyét, egy dolog; a másik egészen más ügy: anyám rettentő mély vallásossága ellenére, gyermekeitől egyes templomokban megtagadták a keresztelés szentségét.

Angelita keresztelésére 1923-ban, közvetlenül a születése után került sor, és ugyanaz történt Ramónnal is. Engem szintén nem sokkal a születésemet követően kereszteltek meg, mivel keresztszüleim, María Julia néném és férje, Martín Conde szerencsére a közelünkben laktak. A szertartás akkor késett, amikor a keresztszülők távol éltek, és meg kellett tervezni az eseményt, például Fidel esetében, akinek a megkeresztelésére várni kellett, mert a kereszta-pja Fidel Pino, apám legjobb barátja volt, aki Havannában élt. Ugyanez történt Raúlal és Enmával, akiket ugyanazon a napon kereszteltek meg, annak ellenére, hogy a születési sorrendet tekintve én közöttük helyezkedtem el. Agustínát is csak hároméves korában keresztelték meg, mert a keresztszülei Santiago de Cubában éltek, és több ízben elhalasztották az utazást, míg aztán a hosszú várakozás után húgomat kellett elvinni oda, ahol keresztszülei éltek.

Ez kereszteleink igaz története, ami oly sok fejtörést okozott életünk „kutatóinak”. Térjünk át a családra!

Agustina

Agustina szép, nagyon csinos teremtés volt, a világ legelkényeztetettebb kislánya, ugyanakkor mindnyájunk közül a legrosszabbul nevelt. Ha valami nem tetszett neki, azonnal kiabálni kezdett:

– Mami, papi, Juanita és Raúl csúnyán néznek rám!

Jaj volt annak, aki hozzáért! Mindig mi húztuk a rövidebbet, mert ő volt az öregség lánya, és senki nem szólt rá, senki nem tehetett. Enma is, én is emlékszünk, hogy annyira, de annyira elkényeztetett volt, hogy nem akart mást enni, csak rágógumit, üdítőket és tejet. S a legrosszabb az, hogy szülei pissenés nélkül engedték neki. Természetesen nagyon vágyott ezekre a dolgokra, ezért Agustina kihasználta, hogy amikor együtt ültünk az asztalnál, Raúl, aki igazi mókamester volt, csöndben majmolta őt, amikor a szülők nem látták, vagy Ramón és Fidel nyelvet öltöttek, vagy grimaszoltak: s azonnal kezdődött „Agustina gajdolása”:

– Mami, mami, Raúl, Fidel és Ramón gúnyolódnak velem!

Mi, többiek, örökösen ezt hallottuk:

– Raulito, Fidel, Ramón, ne zaklassátok a kislányt! Szegény kis Agustinita.

A „szegény kis Agustinita” mindig hasznát húzta a dologból, mert megnyugtatója érdekében mindent megadta neki, amit csak kért. Gyermekként nagyon sok kényeztetésben és jóban részesült, amit a felnőttkor gúnyosan megtagadott tőle. Manapság Agustina teljesen a vallásnak szenteli magát, és szegényen él Kubában, mindentől és mindenkitől távol. Ő olyan valaki, aki nem szereti, ha életének részletei közismertek, ugyanakkor a szülei írt igazságtalanságok miatt ezeken az oldalakon hallatja hangját gyermekkori emlékeiről. Íme, Agustina így meséli emlékeit:

„Mivel a hét gyermek között én voltam a legkisebb, szüleim unalomig rosszul neveltek. Valójában minden vágyamat teljesítették, odáig, hogy bár Enmitával volt közös hálószobánk, gyerekkorunkban sohasem aludtunk együtt, mert mindig az öregekkel aludtam az ő ágyukban. Leírhatatlan az a biztonságérzet, amit ez számomra jelentett, és így aludtam velük egészen addig, amíg az internátusba nem kerültem. Boldog voltam, ők is boldogok voltak, mert maguk előtt látták, az öregség gyermekének” nevelkedését. Ez volt éjszakánként. Nappal mindig nagyon elfoglalt voltam mindazzal, amit szerettem csinálni: mindenhová követtem anyámat úgy, hogy ugyanoda

léptem pillanatokkal később, ahová ő. A nap vagy az Almacenesben telt el, vagy azzal a temérdek dologgal, amiket fáradhatatlanul végzett, ám az alkony idején, az előbbiektől eltérően, de mindig ugyanaz történt: anyám, aki nagyon vallásos volt, aki pici gyermekkorunktól minden pillanatban, kivétel nélkül arra tanított minket, hogyan imádkozzuk a Rózsafüzért, minden este maga mellé vett minket az imához, és mindig a legkedveltebb szentképe, a Csodatévő Szűzanya elé. Az Isten anyámat nagyon erős hittel ajándékozta meg, és akik valóban ismerték őt, nemcsak mi, gondolok itt az unokákra, Angelita, Ramón, Raúl és magának Fidelnek a gyermekeire is, emlékeznek erre a kedves szokására, mert azokba az imákba rejtette bele az egész lelkét.”

Agustina tényekkel és képekkel igazolja, hogy milyen formában oltották belénk a szüleink a katolikus vallást. Elegendő két legkedvesebb fényképet megnézni: azt, amelyik az első áldozásomról készült a Santiago de Cuba-i Belén-kollégiumban, 1943. május 23-án, és Raúl első áldozásáról ugyanott. Előbb volt a nagyobbaké, később Agustina és Enma következett.

Enma

Az utolsó előtti lányról szólva, ő mindig tehetséges volt és példakép. Karcsú, szép, szellemes, jó tanuló, nagyon csinos lány, barátkozó, már kislány korától mindig nagyszámú barátai körbevétel, akik mindenüvé vele tartottak. Imádott táncolni, zongorázni és nyelveket tanult. Enma arra emlékszik, hogy már gyermekkorától megtanulta a gyakorlatba átültetni anyánk filozófiáját:

„Mami megtanított minket a mások iránti türelemre. Soha nem mondott rosszat másokról, és amikor sok évvel később valaki valamivel megbántotta, mindig azt mondta: »Isten megengedi, hogy ne tegyek semmit!« Milyen leckét adott ezzel nekünk? Azt, hogy erős hitű asszony volt, bosszúállás nélkül, olyan anya, akinek a düh soha nem árasztotta el a lelkét, és mi így nevelkedtünk. Ezenkívül mi mást tanított volna nekünk, ha nem azt az értéket és kedvet, hogy nap, mint nap újabb és újabb dolgokat tanuljunk, az ő példamutatásával? Lemondott rólunk, amikor máshová küldött minket tanulni, hogy különbek legyünk, de ezt szíve teljes fájdalommal tette.”

Raúl

Ő állt hozzám a legközelebb testvéreim közül, mindig együtt voltunk. Én őt „Musó”-nak, ő engem „Juana Palanganá”-nak hívott. Ez pontos és találó volt, mert bármerre járt, mindenütt viccelődött, mint például azon a napon is, amikor tízéves lehetett, én pedig hét:

– Gyere Juanita, figyelj! Azt fogjuk játszani, hogy én vagyok a birtok borbélyja, és te jössz egy hajvágásra.

Természetesen hagytam neki, mert sülvé-főve együtt voltunk. Ez alkalommal, a probléma több volt, mint egy móka, és minthogy soha senkinek egyetlen haja szálát sem vágta még le, a legkisebb elképzelése sem volt, hogyan kell csinálni: teljesen lekopaszított! Kalapot kellett a fejemre tenni, hogy senki ne tudja meg.

– Miért ülsz füledre húzott kalapban az asztalnál, Juanita? – kíváncsiszkodott anyám.

Raúl jeleket küldve könyörgött, hogy hallgassak, mígnem az egyik testvérem lekapta fejemről a kalapot, és meglátták, hogy egyetlen szál hajam sincs. Amikor ezt meglátták, Raúl kirohant az udvarra, mert a legrosszabb büntetésre számított, de olyan gyors volt, hogy teremtett lélek sem érhetette utol. Később bocsánatot kért a csínyért, amit természetesen megbocsátottam, mert ezer és ezer rosszaságot követtünk el közösen.

Ramón, Fidel és Raúl függetlenek és egymástól különbözőek voltak, mint általában a fiúk. Annak ellenére, hogy Ramón mindig nagyon kedves volt anyánkkal, az ő gyengéje valójában Raúl volt, már csak azért is, mert a fiúk között ő volt a legkisebb. Az „én Musitóm”-nak hívta, ő pedig nagyon ragaszkodott anyánkhoz.

Fidel

Fidel mindig magabiztos és erős jellem volt, más, mint Ramón, aki békés, és más, mint Raúl, aki vidáman zajongó volt, de közülünk mindig kitűnt azzal, hogy mindig ő volt a testvérek között a vezető, ugyanakkor a lányok között az én karakterem volt a legerősebb.

Néhányszor, mi lányok, piszkáltuk Fidelt, mindenféle bolondságot követtünk el vele, gúnynevet adtunk neki, ő pedig haragra gerjedt, bár csak egy idő után lett igazán dühös, viszont sohasem bántalmazott egyikünket

sem, ha viccelődtünk vele. Jól viselkedett a testvéreivel, viszont sohasem volt puszkáló, kedves, sem gondoskodó, mint amilyen Ramón és Raúl volt. Mindegyikünkkel nagyon egyedi módon viselkedett, különösen Enmával, akivel mindig nagyon jóban volt. Külsőleg módfelett hasonlítottak egymásra, és Fidel már gyerekkoruktól kezdve mindig nagyon kedvesen bánt vele, az ő számára húga egyszerűen csak „Enmita” volt.

Angelita

Angelita kilenc évvel volt idősebb nálam, és engem órá bíztak. Meg is büntetett minden csínytevésemért. Rémületben tartottam, ő meg olyan volt, akár az árnyékom: állandóan ott lógott körülöttem, hogy a legkisebb cselekedetemért megbüntessen. Nagyon sokszor nem volt szerencsém, és rajtakapott valamilyen csínytevésen, például amikor Raúl és én titokban dohányt csemtünk apánktól, és elbújtunk dohányozni a ház egyik sarkába. Mialatt Raúl meg akarta gyújtani, én szívogattam, hogy meggyulladjon. Éppen ezzel küzdöttünk, amikor Angelita a ház egyik folyosójáról kilépve épp felénk tartott. Ahogy a közelünkben ért, megérezte a füstöt. Raúl elfutott, én viszont a félelemtől szinte megbénultam, és engem elkapott. A mai napig jól emlékszem a büntetésre: százszor kellett leírnom, hogy „nem szabad dohányozni”. Ahelyett, hogy anyámnak vagy apának elmondta volna, inkább ő maga találta ki számomra büntetéseket.

Ő volt a legidősebb testvérünk, és nagyon szerettük őt. Egyenes természetű fiatal lány volt, aki sokkal idősebb lévén nálunk, az internátusban töltött idők folyamán nagyon vigyázott ránk.

Ramón

Ramón nagyon jól értett a birtokon végzendő munkákhoz és a gépekhez. Össze tudott rakni egy autót és egy traktort is, s ezt nagyon szerette, így aztán úgy határozott, hogy a szüleimmel dolgozik, adminisztrátorként. A szüleim nagyon megbíztak benne, jöllehet, megtörtént, hogy ajándékba odaadta azt, amit kértek tőle: lett légyen szó több kamionnyi facölöpről a környékbelieknek, vagy egy malacról, netán egy zsák rizsről. Ramónt mindenki nagyon szerette, azonkívül nagyon kellemes ember volt, szerette a ze-

nét, hallás után játszott hangszeren. Mindig egy igen különös, „Serruchó”-nak nevezett alakkal járt mindenhova, akivel valahol a Birán és Santiago de Cuba közötti úton találkozott, miután hazafelé tartott egy, a birtok számára szükséges teherautó megvásárlásából. Serrucho kérte, hogy vigye el, s ennek az lett a vége, hogy a védenca lett, mert nagyon jól jött neki, hogy kiválóan ért a könyveléshez, és nagyon jól gitározott. Történt, hogy egy napon Serruchónak borzalmasan fájt a foga. Éjszaka volt, és senki sem volt, aki kihúzhatta volna. Ramón engem kért meg, hogy segítsék neki! Elővett egy fogót, és egy palack pálinkát, amit egyrészt érzéstelenítőnek szánt, másrészt a fogó és a sérült íny fertőtlenítésére használt, aztán kihúzta a fogat. Ramón mindig ilyen típusú alakokat szedett össze, és elhozta őket a birtokra, hogy a közelében legyenek.

Lina

Senki sem volt közöttünk olyan, aki ne csodálta volna édesanyánkat azért, ahogyan nevelt minket: félelem nélkül, hatalmas áldozatvállalással, és mindenekelőtt határtalan szeretettel.

Kicsi korunktól fogva mind a heten vele jártunk a birtokot átszelő Charco del Jóbo folyóhoz, ami strandfürdőként szolgált nekünk, és ott úszkáltunk. Amikor már nagyobbak lettünk, engedte, hogy egyedül menjünk a folyóra, ahol végignyúltunk a parton, és mangót eszegettünk, ami kezünk ügyében volt. Mind a hetünknek megtrájtotta a birtokon a legfontosabbat: megülni a lovat. Mivel kicsik voltunk, két munkás, Tito Cortiñas és testvére Carlos kísért minket, ha lovagoltunk. Nagyon szerettük őket, s szüleink nagyon megbíztak bennük. Eleinte gyeplővel kísérték minket, később azonban, lépésről-lépésre többet megtanulva, egyedül lovagoltunk.

Ángel

És most papáról. Nagyon erős karakterű gallego volt, ugyanakkor csupa szívjóság, és ha ez meg volt benne a nem családtagokkal szemben is, képzeljük el, miként viselkedett velünk, gyermekeivel.

Ha valami oknál fogva édesanyámnak el kellett mennie otthonról, és az éjszakát távol, házon kívül töltötte, mindig Ramón kísért el. Ilyenkor apánk

maradt velünk Belita és María Julia nénémmel együtt, hogy ügyeljenek ránk. Egy ilyen alkalommal, amikor anyámnak tüdőgyulladása volt, és kórházban kellett maradnia, Agustina, Enma és én aludtunk az ágyában, mert akkora szúnyoginvázió volt, hogy a szúnyogháló ellenére beszálltak a rovarok. Apánk átvirrasztotta az éjszakát, riasztgatta a szúnyogokat, hogy ne csíphessék meg a lánykát, s nem törődött azzal, ő tud-e aludni. Hát ilyen apa volt, aki mindig vigyázott a gyerekeire.

Gyöngéd lélek volt. Magába fojtotta mindazt, ami fájdalmat okozott neki. Nagyon fiatalon elhagyta Spanyolországot, és oda soha nem tért vissza, de apám, akinek hiányzott az otthon melege, édesanyámmal, nagyszüleimmel, nagybátyáimmal és végül velünk, gyermekeivel megtalálta azt. Szerető gyermek lévén, jó apa vált belőle. Mindig azon törte a fejét, hogyan segítheti az övéit Galíciában vagy Argentínában, ahol az egyik testvére élt.

Ángel a Castro Ruzok kifogástalan apja volt, viszont kimondhatatlanul szenvedett a másik két gyermeke, Pedro Emilio és Lidia Castro Argote miatt, akiktől számtalan csapást és óriási fájdalmat kellett elszenvednie. Ez egy régi történet, amire nem kívánok szót vesztegetni.

6. MI VOLT EBBEN ROSSZ?

Nehéz volna kitörölni gyermekkorunk történetéből a hét Castro Ruz testvér számára legvigasztalóbb képet. Látni édesanyám alakját feltűnni, ahogy gyakran vár minket a vasútállomáson, hogy a sínautóval hazavigyen. E járművel közvetlenül otthonunkig utazhattunk a Santiago de Cuba-i vagy a havannai internátustól, ahol a szokásoknak megfelelően egészen kis gyermekkorunktól tanultunk, mivel Biránban nem volt felső iskola. Eufrasia Feliú megtanított minket a bétűvetésre és az olvasásra az elemi iskolában, de ezzel éppen csak elindított bennünket afelé, amiről szüleink velünk kapcsolatban álmodtak. Mindenki tudta, hogy mekkora nehézség árán teremtettem elő apám a hatalmas költséget, ami azzal járt, hogy minden gyereket, amikor eljött az ideje, elküldte az internátusba, de végül is megoldotta. Anyámnak viszont testi-lelki fájdalmat okozott, hogy időlegesen elszakad tőlünk.

– Régebben – mondta Dominga nagymamám –, könnyen észre lehetett venni, mikor bántja valami Lina lelkét. Folytak a könnyei, miközben María Julia nénéd vasalta a ruhákat, az egyenruhákat és minden egyebet, ami az internátusban szükséges volt számotokra. Mindig ugyanazt ismételte: „Nem számít a fájdalom, amit érzek, nem számít, hogy látom Castro szenvedését, amikor távozni látja őket, a gyerekekre nagy jövő vár, mert a legjobb iskolákban tanulnak, és az ár, amit ezért fizetnünk kell, mert nem látjuk magunk közelében őket, ez a mi nagy szülői áldozatunk: mi a rossz ebben?”

A távollétünk idején érzett sóvárgást anyánk hihetetlen dolgokkal igyekezett tompítani. Amint elhagytuk a házat, gyűjteni kezdte az újságok humoros cikkeit, gondosan kivágta őket, és mindet összeszedte, amíg mi távol voltunk, hogy azután a vakáció alatt elolvashassuk. Az üdvözlés már a vasútállomáson megkezdődött. Mindnyájan megölelgettük őt, aki nagyon boldog és büszke volt, mint egy „tyúkanyó”, aki csak arra várt, hogy jó hosszú ideig együtt maradjunk.

Angelita volt az első, aki a Colegio de Belénbe ment, Santiago de Cubába, majd Ramón és Fidel követte őt. Úgy tűnik, nem volt valami kellemes a szá-

mukra az, hogy egy baráti házaspárnál laktak, akik megígérték a szüleimnek, hogy gondjukat viselik, lakást biztosítanak számukra, és különórákat adnak nekik. Szüleim úgy vélték, mindenki jól jár így, és világossá tették, hogy mindezek fejében havonta meglehetősen jelentős összeget adnak nekik. Így is történt. A probléma Fidel véget nem érő panaszából adódott: „Ezek az emberek nem jól bánnak velünk, nem adnak enni, mindig éhesek vagyunk, a ház nagyon csúnya, az asszony lusta, csak az idő vesztegetjük itt.”

Az évek során azt olvastam, hogy Fidel úgy beszél életének erről az időszakáról, mint aki vádolja szüleinket, mivel el akartak távolítani minket otthonról. Belefáradtam már a hasonló támadásokba, hogy a szüleink már kis korunkban eltávolítottak minket otthonról. Most már elég! Bizonyítékaim vannak, hogy az iskolaidőszakban, amikor Fidel öt éves volt, a dolgok nem úgy voltak, ahogy ő állítja.

Fidel mindig is szeretett nyafogni, panaszkodni, különösen azért, mert kisgyerekként nagyon fegyelmezetlen volt, és mindig eltúlozta a dolgokat, hogy elérje, amit akart. Ebben az esetben nyilvánvaló, hogy nem akart szüleim barátaival házában maradni, haza akart menni, és emiatt kezdett mindenfélét kitalálni. Miért mondom ezt? Azért, mert Fidel és Ramón mellett ott volt Angelita is, aki egyáltalán nem volt könnyű eset, ha valami nem jól ment.

Miért nem beszélt soha Angelita azokról az embertelen körülményekről, amik között a fiúk és ő maga is élt?

– Túlzol, Fidel – korholta őt Angelita, amikor évekkel később Fidel ezeket mesélte.

Anyám emlékezett arra, hogy akkoriban Angelita megnyugtatta őt.

– Ne csinálj ebből ügyet, mami! Ezek csak Fidel légből kapott állításai, hogy valami előnyhöz juthasson.

Akkoriban Ramón is ott élt, és soha nem panaszkodott semmire, így én nem hiszem el ezeket a meséket. Végül is, napi életünk anekdotáival és más történeteivel teltek az évek.

Gyermek- és kamaszkorában Fidel ugyan beszélt, de nem annyit és nem hosszú órákon keresztül, mint később. Ott, a birtokon, más típusú tevékenységgel foglalta el magát, például olvasott. Gyerekkorától kezdve nagyon sokat olvasott, és nem járt szórakozni, mint Ramón és Raúl, vagyis nem voltak barátai. Fidel visszahúzódó volt, vadászni járt, mindig karabélyokat és pisztolyokat vásárolt. Az évek során szabadjára engedte beszélőkéjét, de gyermekkorában nem ilyen volt, nem!

1945. júniusban Fidel irodalom szakon baccalaureátusi fokozatot szerzett, és a diplomaosztó ünnepségen édesanyám volt a patrónusa, ahogy az a Colegio de Belénben szokás volt: a tanulók az édesanyjukat vitték el patrónusnak. Ekkor láttam anyámat életében a legcsinosabbnak: sötét csipkés ruhában, megfésülködve, kifestve és boldogan, mert végül is az volt az álma, hogy lássa valamelyik gyermekét befejezni az iskolát – ezért a pillanattért élt és szenvedett annyi ideig a távollétünk miatt. Szintén 1945-ben fejezte be Fidel jogi tanulmányait a havannai Jogtudományi Egyetemen.

Amikor egy alkalommal Fidel a birtokra utazott, apám megvásárolta neki az első autóját. Ez után vettem észre, hogy Fidel kezd önzővé válni, pedig egyáltalán nem így nevelkedett. Az történt, hogy Ramón, aki mindig mindenkinek segített, elkísérte apámat, amikor Fidel autóját vette. Ramón tanította meg Fidelt vezetni. Miután az autó megérkezett, Fidel senkit, még Ramónt sem engedte a kocsinhoz nyúlni. Amikor viszont Havannában volt, kölcsön adta az egyik egyetemi társának, hogy a Matanzasban részt vegyenek egy bemutatón, és balesetet szenvedtek, ami miatt tönkre ment az autó, és legalább hat hónap kellett ahhoz, hogy Fidel visszakapja.

Az Egyetemen ismerte meg Mirta Díaz-Balart filozófia szakos hallgatót, aki legjobb barátja, Rafael Díaz-Balart lánytestvére volt – a báty idővel a Batista-kormányzat miniszter-helyettese, később, a forradalom után pedig, a Castro-ellenes „La Rosa Blanca” (Fehér Rózsa) szervezet alapítója lett. Mirta igen vonzó lány volt, aki kora gyermekkor óta nagyon sokat szenvedett, mivel már kislánykorában elvesztette édesanyját, és Rafael, Waldo és Frank nevű testvéreivel együtt, még további szenvedések vártak rájuk, miután apjuk újranősült, és egy rajtuk zsarnokoskodó nőt vett el. Mirta elmesélte nekünk, mennyire szigorú volt a mostohaanyja, és talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy Mirta és Fidel eljegyezték egymást.

Fidel valóban beleszeretett, valószínűleg szerelem volt első látásra. Még 1946 októberében sietősen eljegyezték egymást, noha Fidel nagyon elkötelezte magát az egyetemisták politikai szervezkedései mellett. Mivel iskolába jártunk, Enma és én csak 1947. közepe táján ismertük meg Mirtát. Az Orsolyáknál rendezett adománygyűjtő ünnepségen történt, a misszionáriusok számára gyűjtöttek épp pénzt. Enma egy körben görög táncokat járt, amikor Mirta és Fidel észrevettek bennünket. Az előadás után meghívtak minket vacsorázni, de mivel ez nem volt betervezve, Enma nem akart jönni.

– Milyen kár, Mirta, de az igazság az, hogy ebben a görög öltözékben nem tudok étterembe menni – szabadkozott Enma.

Jövőbeni sógornőnk nagyon békésen válaszolt:

– Ne aggódj, elmegyünk a nagybátyám házába, ruhát váltasz, bár továbbra is ebben a görög szandálban kell maradnod, mert a cipőm nem megy rád.

Így is történt, és Enma felvett egy szürkéskék–fehér kabátot meg egy szoknyát. Amikor visszavittek minket a kollégiumba, Mirta neki adta a ruhát, mondván, hogy már sokat használta.

Bárhogy is sikerült, Enma (aki Fidelhez legközelebb állt a lánytestvérek közül) és én már láttuk, és kedvezően fogadtuk testvérünk menyasszonyát, aki ettől fogva kezdett velünk együtt járni. A legközelebbi vakáció alkalmával velünk utazott vonattal Biránba, ami valóságos kalanddá vált.

Az történt, hogy Fidelnek kellett a vonatjegyeket megvásárolnia, mert apám neki küldött erre pénzt, de sok más dolog miatt csak az utolsó pillanatban ment el megvenni a jegyeket, amikor már indulnunk kellett volna. Mint mindig, most is történt valami, mégpedig az, hogy már nem volt hely a vonaton, ami miatt Enmának, Mirtának és nekem egyetlen fekvőhelyet vett, magának pedig külön egy másikat. Persze, hogy végig szenvedés volt az út: nem tudtunk aludni, és elcsigázva érkezünk Biránba – Mirta is, aki volt annyira intelligens, hogy nem tett szemrehányást. Így lépett be Mirta hivatalosan az életünkbe.

Enma gyakran mondta:

– Fidel akkor kezdett eltávolodni a családtól, amikor a Batista-puccs után politikával kezdett foglalkozni. Azelőtt pont ellenkezőképpen viselkedett. Minket, lányokat például arra kért, segítsünk neki felbélyegezni a karácsonyi üdvözlőlapokat. Bár mindig nagyon különálló volt, és nagyon sokféle tevékenységet folytatott, mégis mindig szakított időt arra, hogy meglátogassa velünk az orsolyita nővéreket, és beszélgessen velük. Elizabeth Therese anyja mindig mondta nekem: „Milyen csinos a testvéred, és milyen intelligens! Tudod mit mondott? Azt, hogy ő lesz a köztársasági elnök, és ezt abszolút komolyan mondta. És karizmája van, nagyon rokonszenves.”

Enmának igaza van. Minél tovább haladok emlékeim felelevenítésében, továbbra sem találok egyetlen momentumot sem, ami miatt igazat adhatnék azoknak, akik azzal vádolják szüleinket, hogy ők a felelősek mindazért, ami Kubában történt, a gyermekkorunk miatt. Szüleink nem különböztettek meg minket más kubaiktól, és életük leghőbb vágya az volt, hogy gyermekeik elvégezzék az egyetemet, hogy azt követően a birtok ügyeivel foglalkozzanak, és családot alapítsanak. Szüleink azért küzdöttek, hogy mindnyájan elérjük ezt a célt, beleértve Fidelt és Raúlt is.

Mi volt ebben rossz?

7. FIDEL ÉS A ZAVAROS ÉVEK

Kamaszkorom első éveit az jellemezte, hogy mindnyájan a birtokon élünk. Szüleim attól a pillanattól kezdve aggódtak Fidel miatt, hogy elkezdte az egyetemet, és ott diákvezérré vált, s ebből mindig mindenfajta zavar keletkezett. Természetesen én minderről tudtam, mert apám ideje nagy részét azzal töltötte, hogy megtudja, mi történik a fővárosban – hallgatta a híreket a rádióban, olvasta a napilapokat, vagy jöttek mesélni neki a részleteket. 1946. október 26-án Fidel, aki addigra már a diákság vezére volt, sok egyetemistát ellenségének nyilvánított, és másnap a Jogi karon tömegjelenetre került sor, melynek során megsérült. Hetekkel később Fidelt azzal vádolták, hogy merényletet követett el egy Leonel Gómez nevű egyetemista ellen, akire golyószóróval rálőttek az Egyetemi Stadion előtt. Soha nem került elő bizonyíték, hogy ő követte volna el a merényletet, ami miatt sohasem állították elő, és nem is idézték bíróság elé. Ezzel csak nőtt a lelki teher, amit anyám nap mint nap viselt. Állandóan rózsafüzér volt a kezében, és örökösen imádkozott, kérve az égiek védelmét azok miatt az ügyek miatt, amelyekbe testvérem beleártotta magát. Rosszabbak voltak azonban azok az események, amelyek ezután okoztak neki fejfájást.

Az 1947-es év rossz előjelekkel kezdődött. Egy délután valaki eljött hozzánk, hogy beszéljen apámmal a Fidellel kapcsolatos legújabb hírekről. Az ügy nagyon kényes lehetett, mert bezárkóztak az irodába, és amikor a látogató elment, minden apám arcára volt írva:

– Megtudtam, hogy Fidel részt vesz egy dominikaiakból és kubaiakból szerveződött expedícióban, meg akarják dönteni Rafael Leonida Trujillo diktatúráját a Dominikai Köztársaságban, és ami még rosszabb, Ramón Grau San Martín elnök támogatja őket. Már készülődnek Cayo Confitesban, a Nipe-öböl közelében. Lina, tudom jól, hogy ez mit jelent a számodra. Engem igen nagy aggodalommal tölt el, mert ezt a fiút meg fogják ott ölni! Elmegyek, még egyszer utoljára megpróbálom meggyőzni, hogy jöjjön vissza.

Szegény anyám Dominga nagymamámmal együtt vigasztalhatatlanul sírt, María Julia és Belita nénéim hallgatták. Ők voltak az egyedüliek, akikkel szemben szabad folyást engedett érzelmeinek, noha velünk szemben mindig erősnek mutatkozott, és ő mutatta meg a kilábalás útját.

– Nem tehetünk mást, el kell mennünk Cayo Confitesba – mondta ebédkor, amikor mindnyájan együtt voltunk –, tehát holnap elmegyünk Fidelhez.

Csöndben figyeltem, hogyan szerveződik az utazás.

– Angelita, Manuel és Enmita jön; a többieknek itthon kell várniuk a visszatérésünkig. Higgyétek el, mindent meg fogok tenni, amit csak tehetek!

Ilyen volt ő. Nyugalommal viselte a legnehezebb pillanatokat is. Enma, aki részt vett az utazáson, a következőképpen emlékszik:

„Az utazás Mamival, Angelitával és Manuel Fragával hosszú és körülményes volt. Egy csónakkal szeltük át a Nipe-öbölt Antilla felé. Végül megérkeztünk Cayo Confitesba, ahol az expedíciós csoport gyakorlatozott. Maminak felkeltette az érdeklődését a csoport összetételének rendkívüli furcsasága. Ott volt köztük Rolando Masferre, Batista besúgója is, aki csakhamar Fidel legfőbb ellenségévé vált. A táborba nem könnyen lehetett bejutni. Angelitának és Manuelnek kint kellett várakozniuk, mert csak két személyt engedtek be. Az a lelki közelség, amit mindig éreztem Fidel iránt, arra az elhatározásra juttatta anyámat, hogy mi ketten beszéljünk vele, és próbáljuk meg rábeszélni a tábor elhagyására.

– Nem lehet, mamika, értsd meg! Trujillo megdöntése a demokráciáért végzett misszió, és ha ennek az élet az ára, mindnyájan, akik itt vagyunk, készen vagyunk az életünkkel fizetni. Fáj nekem, hogy így látlak, de ezt a feladatot nem hagyhatom abba. Csak a halálom vethet végét ennek!

Mami és én is még egyszer, utoljára kértük őt, mire Fidel, átölelve minket, azt mondta:

– Gyerünk, ne sírjatok! Értsétek meg, hogy ezt a feladatot vállaltam, de nem akarlak szenvedni látni titeket. Nem szeretem a borúlátókat, ellenkezőleg, gondoljatok arra, hogy minden jól fog sikerülni! Bízhatok abban, hogy semmi rossz nem történik!

Valóban nem történt semmi, mert a kubai elnök, Grau San Martín az utolsó pillanatban engedett a nemzetközi nyomásnak, amit Trujillo, a dominikai diktátor gyakorolt az Egyesült Államokra, mégpedig nyilvánosan. Ezenkívül Trujillo világos üzenetet küldött Kubának: „Amint a betolakodók dominikai területre lépnek, bombázni kezdjük Havannát.” Grau San

Martín elnök alapos megfontolás után visszakozt rendelt el, és a kubai hadsereg főparancsnoka parancsot adott az expedícióknak, hogy hajóval térjenek vissza, mint foglyok. Ismert, hogy Fidel a Nipe-öböl vizébe vetette magát, amelyben hemzsegték a cápák, de ezt ő nagyon jól tudta, hiszen kis korunktól kezdve sokat jártunk oda úszni, a hely a birtok közelében volt. Fidel tudott az összes testvér közül legjobban úszni. Egy természetes és erős barátja volt vele, aki azt mesélte nekünk, hogy nyolc csirkét tudott egy ültő helyében megenni. A csodával határos módon élve kerültek ki a vízből, és hajnaltájban megjelentek a birtokon. Fidel hozott magával egy lopott géppisztolyt, és otthon őrizte a házban.

Az öregek nagyon örültek a hazatérésének, mindenekelőtt azért, mert azt hitték, egy darabig velük marad. Kicsit fellélegezhettek, noha gondjaik azonnal visszatértek, miután Fidel nem sokkal később bejelentette, visszatér az Egyetemre.

Így hát nem volt nyugtuk, mert Fidel részt vett mindenben, amiről az újságok politikai rovatában beszámoltak: Egyetemi Diákszövetség, Ortodox Párt. Fidel Kolumbiában tartózkodott az úgynevezett „Bogotazo” idején, amikor megölték Jorge Eliécer Gaitánt, a kolumbiai liberális párt elnöklőjét. Épp azon a napon akarta őt meglátogatni Fidel és két egyetemi barátja, Ráfael de Pino és Alfredo Guevara, akikkel egy diákegyezmény alapján közösen utaztak Kolumbiába. Zavargások törtek ki, amelyek gyorsan terjedtek, s ez továbbra is bizonytalanságban tartotta az öregek lelkét Biránban.

Később a dolgok tovább romlottak, mert Fidelt merénylettel vádolták, amelynek során meghalt egy másik diákvezér, Manolo Castro. 1948 nyarán merényletet követtek el Rolando Masferrer ellen is, aki Fidel ellenlábas volt. Karcolás nélkül megúsza, de Fidelt jelölte meg tettesként. Ebben a tragikus helyzetben Fidel úgy döntött, hogy felfüggeszti egyetemi tanulmányait, Biránba jött, ahol a szülők aggódva és bosszankodva fogadták, amiért annyi problémát idézett a maga fejére.

– Azt hiszem, ez az a pillanat, amikor jól meg kell fontolnod a jövődet – mondta apánk. – Anyád és én mindig arra gondoltunk veletek kapcsolatban, hogy sikeres pályát fussatok be. Felejtsd el mindazt, amiben most ügyködsz, és folytasd a tanulmányaidat! Eserleg Kubán kívül akarsz tanulni? Válaszd akármelyik egyetemet az Egyesült Államokban!

Szemben azzal, amit családunk történetírói állítanak, Fidel nagyon tisztelte a szüleit, soha nem lépett át egy bizonyos határt velük szemben, és főleg: nem érdekelték az anyagi természetű dolgok.

– Apám! Az Egyesült Államokban tanulni nagyon sokba kerül – felelte. – Ezt nem akarom. Hagyjuk, hogy a dolgok lecsendesedjenek, s látni fogod, hogy befejezem a tanulmányaimat.

– Fiam! Ha a tanulmányaidról van szó, nincs az a pénz, amit meg ne adnánk neked. Mindig is a Harvardra akartál menni, Fidel, és azt hiszem, ezt kell tenned. Ez a vénember nem élt hiába, és sohasem felejt el, amit neked ígért: biztosítani fogom számodra a szükséges időt, hogy ügyvéd lehess.

Fidel felkelt az asztaltól, és megölelte apát. Mama sem maradt csendben, és a korabeli kubai szokásoknak megfelelően már ott járt a fejében a megoldás, amitől valóban azt remélte, hogy nyugodtabb életet terem majd a fia számára.

– Nekem tetszik, hogy ahol akarsz, ott fejezed be a tanulmányaidat, de azt is tudom, hogy nagyon szerelmes vagy Mirtába, és ő is beléd. Mindketten fiatalok vagytok, és ez az az életkor, amikor az ember családot alapít... Miért nem házasodnak össze, és mennek együtt az Egyesült Államokba?

Fidel örömmel elfogadta ezt a jó szándékú javaslatot. Valójában ő is nagy boldogságban tervezte már az esküvőt, a harmadik házasságot a Castro Ruz családban.

8.

FIDEL MEGHÁZASODIK, ELVÉGZI
AZ EGYETEMET, ÉDESAPÁM BOLDOG

A birtok egy nagy utazás lázában égett, az előkészületek során rengeteg bőröndöt csomagoltak be, mialatt apám szomorúan nézte a jelenetet. Különleges eseményen, Fidel és Mirta esküvőjén vehetett volna részt, de az orvos utasítására nem utazhatott el.

– Castro, öregem – mondta édesanyám –, ne csináld ezt! Baj lesz belőle. Gondolj arra, hogy ez is csak egy utazás, és mindnyájan gondolni fogunk rád. Itt van nálam a tízezer dollár, amit a gyerekek esküvőjére szánsz ajándékkul, meglátod, nagyon boldoggá teszed ezzel őket.

Hetekkel korábban apám egészségi állapota nagyon megromlott, és az orvos megtiltotta, hogy elutazzon Banesba, Oriente tartományba. Nemcsak ő nem volt ott: Enma, Agustina és én sem mehettünk el – bár majd' meghaltunk a vágytól, hogy ott legyünk –, mert a kollégiumban voltunk, és akkortájt az utazás nem volt olyan könnyű, mint manapság. Az előkészületek kellős közepén három lány utazása oly messziről bizonyára túlságosan megbonyolított volna mindent, így hát csak mama, Raúl, Ramón és Sully meg Angelita és a férje, Manuel volt ott.

– Az esküvő a lehető legelegánsabb volt – mesélte nekünk anyám. – Mirta nagyon csinos volt, és boldognak látszott, nem beszélve Fidelről: valóban nagyon szép párt alkotnak. Először a templomban esküdtek, azután jött a polgári esküvő a lány házánál, de a lakodalom, amelyen Banes – ahol Mirta apja volt a polgármester – előkelői is részt vettek, elképesztő keretek közt zajlott a Club Americanóban. Boldog voltam, mert hosszú idő óta először láttam Fidelt békességben, nagyon szerelmesen, és ez az, amit mi mindnyájak számára szeretnénk: azt, hogy megtaláljátok a boldogságot.

1948. október 11-én Fidel feleségül vette Mirta Francisca de la Caridad Díaz-Balart Gutiérrezt – az első és egyetlen asszonyt, akivel hivatalos házasságot kötött. A korabeli újságok is beszámoltak az esküvőről. A sajtó gúnyolódása később emberi életbe került. Fulgencio Batista, Mirta apjának

barátja, aki banesi illetőségű volt, másokhoz hasonlóan esküvői ajándékot küldött, ami az ajándékoknak szánt asztal közepét foglalta el.

– Egy kettős asztali lámpa volt. Lenyűgöző, az egész alabástromból készült – emlékezett anyám –, és bizonyára nagyon sok pénzébe került Batistának, amit azért küldött, hogy elkápráztasson mindenkit, de valójában nem voltak annyira szépek.

Később az a lámpa tanúja lett egy olyan jelenetnek, amely teljesen megváltoztatta a házaspár sorsát.

Mielőtt nászútra indultak volna az Egyesült Államokba, anyám átadta nekik apánk esküvői ajándékát.

– Tízezer dollár?! Nem, anyám, az öreg megbolondult! Ez borzasztóan sok pénz, nem fogadhatom el.

– Fogd be a szád, és tedd el, Fidel. Ezt a pénzt tiszta szívből küldi Castro. Azonkívül, szükségetek lesz rá az utazáshoz, és New York-i tanulás idejére.

Mirta elérzékenyülve ölelte és csókolta meg anyámat, aki akkor már az anyósa volt.

– Fejezd ki hálánkat az öregnek, mert ez a legjobb ajándék, amit kaptunk, és amit a legjobban tudunk hasznosítani.

A fogadás után az ifjú házaspár Camagüeybe mentek, ahonnan repülőn indultak az Egyesült Államokba. Először Miami utaztak. A Hotel Versailles-ban szálltak meg, a Collins sugárúton, Miami Beachben. Fidel először is 2000 dollárért vásárolt egy kék Lincoln gépkocsit, ezzel utaztak New Yorkba. Az úton nem voltak egyedül.

„Ne aggódjatok miattunk, nagyon jól vagyunk – jelezte Mirta egy levélben a szüleimnek. – Nem egyedül utazunk, mert Fidel elhozta Rafael testvéremet, és feleségét Hildát, akik nemrégén házasodtak össze, tehát négyen vagyunk, és így megyünk mindenfelé. Amikor Fidel belefárad a vezetésbe, Rafael ül a kormányhoz. Ismét hálámat fejezem ki ajándékukért, ami egy valóságos vagyon, és ami nagy hasznunkra van az utazás során!”

Ma tízezer dollár több mint nagylelkű esküvői ajándék, akkor – mint ahogy Mirta meglepetten köszönte, és nagyon jól mondta – egy valóságos vagyon volt.

– Az öreg mindenkinél bőkezűbb – ismételte csodálkozva. – Soha nem ajándékoztak nekem ennyi pénzt.

Szüleink mindegyikünkkel ilyenek voltak, és Mirtát is családtagnak tekintették.

Amikor véget ért az autós nászút, és visszatértek New Yorkba, Fidel lakást bérelt Manhattanben, a 82. West Avenue 156-ban. Itt éltek, míg azon tanakodott, melyik egyetemre akar beiratkozni, de meglepetésre egyikre sem kezdett el járni. Sőt, decemberben, nem egészen két hónappal az esküvő után, ő és Mirta mindennel együtt, beleértve az autót is, visszatértek Kubába. Néhány nappal később Fidel eladta a Lincolnt, lakást bérelt Havannában, először az Almendras körzetben, de később elköltöztek Vedadóba. Szabadkártyás lett az egyetemen, vagyis nem kellett részt vennie az előadásokon, hanem magánúton tanult éjjel-nappal, hogy átmenjen a vizsgákon. Erre csak az akkori Fidel volt képes, aki fanatikusan meg akarta csinálni azt, amit elhatározott.

Amikor hétvégeken kimenőt kaptunk az orsolyita nővérektől, hozzájuk mentünk, s láttuk, ahogy reggel pontosan hétkor fölkel, és nagy odaadással tanult hajnalig, hogy jegyei kiválóak legyenek. Fidel és Mirta – aki nem-sokára gyermeket várt – elhatározták, hogy 1949 nyarát Biránban töltik. Fidel egész idejét a tanulásnak szentelte, mi pedig Mirta társaságát élvezték. Akkor kezdett szorosabbá válni Fidel és Raúl kapcsolata, aki a birtok irodájában dolgozott. Nagyon hosszú beszélgetéseket folytattak.

– Tudod, Juanita – mondta nekem egy napon Raúl –, minél többet beszélgetünk Fidellel, annál inkább rájövök, hogy nagyon sok dologban egyetértünk; tudod, hogy nagyon felkészült és minden témában igen otthonos.

Órákon keresztül beszélgettek, és Raúl, aki fiatalabb volt, óriási figyelmet szentelt e beszélgetéseknek; szinte merev tekintettel hallgatta, amit Fidel a politikáról mondott. Senki sem kérdőjelezte meg azokat a témákat, amelyekre Fidel Raúl oktatva, mert megértettük, hogy azok rendkívül értékesek voltak számára. Az együtt töltött idő jelentőségének bizonyítékeként, 1949 szeptemberében Raúl megváltoztatta addigi felfogását, és meggyőzte apámat, hogy engedje el tanulni Fidellel Havannába. Apám természetesen nagyon örült, hogy Raúl visszatér az iskolába, főleg azért, mert idősebb testvéréhez közel lévén, nagyobb ellenőrzés alatt lehetett.

Raúl, aki nem tette le az érettségit, egy speciális iskolában kezdett tanulni olyan tantárgyakat, amelyek lehetővé tették számára, hogy felvételi vizsgát tegyen az egyetemen, s ezalatt Fidellel is tanult, mint ahogy arról egy levélben beszámolt nekem: „Nem tudod elképzelni, milyen jó oktató Fidel. Rávettem, hogy tanulmányozzam a szótárt, feladatokat ad fel belőle, például egyik nap az A-tól a C-ig, más napon más részt; az a véleménye, és egyet is értek vele, hogy a szótárakból nagyon sokat lehet tanulni.”

A felkészülés során kapott sok-sok segítségnek köszönhetően Raúl felvették az egyetem Társadalomtudományi Karára, ahol nagyon jó eredményeket ért el. Az évek távolából elemezve azokat az időket, amikor Raúl a Társadalomtudományi Karra beiratkozott, megállapítható, hogy egy kommunista érzelmű diákcsoportba került, aminek következtében nagyobb figyelmet szentelt a politikai gyűléseknek, s emiatt a jegyei rosszabbodtak. Minden vizsgájára úgy ment, hogy halasztást kért, és még súlyosabb dolgok is történtek, amiről a birtokon senki nem tudott, én sem: akkoriban Fidel nem akarta magát elkötelezni az egyetem marxista elemeivel, de ez csak a látszat volt, mert Raúl tolt maga előtt. Raúl megnyerték maguknak, meggyőzték, és így kezdődött részvétele a Kommunista Ifjak Szövetségében, ami abban az időben a kommunista párt keretében működött. Nevét gyakran említették ezzel a mozgalommal kapcsolatban, mert nem volt meg benne Fidel rejtőzködő ravaszsága, sokkal nyíltabban fejezte politikai szimpátiáit. Így azután néhány hónap múlva Raúl már az egyetemi kommunista ifjúsági mozgalom aktivistájaként azonosították.

Mindez a bírni birtok világától távol történt. Anyám és apám legvadabb álmaikban sem képzeltek, ami történt, még kevésbé érthette volna bárki is közülünk, hogy Fidel csak érintőlegesen kívánt tevékenykedni, és valójában őhelyette volt a mozgalomban Raúl. Ha erről tudomást szerzett volna, maga Ángel Castro Argiz ment volna Havannába, hogy megálljt parancsoljon nekik.

Mindeközben otthon nyugodtak voltunk, hiszen Enma egyik levélben ezt írta: „Fidelben nemcsak azt csodálom, hogy nagy elhatározással tért vissza a tanuláshoz, hanem hogy nagyon hamar be akarja fejezni a tanulmányait. A kollégiumi szünet napjait vele és Mirtával töltöttem, Fidel éjjel-nappal tanult. Hajnalban kel fel, csizmát húz, és a tanuláson kívül semmi mást nem csinál.”

Másfél év alatt bepótolta az összes elvesztett időt, és ötven tantárgyból tett vizsgát az egyetemen. Jelzőlog-jogból 100 pontot ért el, minthogy hihetetlen emlékezőtehetségével három nap alatt az egész könyvet megtanulta.

– Mirta! Közeledik az idő, amikor a Sorbonne-ra megyünk. Szerzek egy ösztöndíjat, és rövidesen Párizsban fogunk élni – mondta Fidel a feleségének.

Mirta boldog volt, és levelet írt nekünk, amelyben elűjságotla a hírt, ami annyira fellelkesítette. „Képzeljétek! Fidel további tantárgyakból is vizsgázik, nagyon jó eredménnyel, és természetesen nem lesz könnyű az ösztöndíjat megszerezni, de majd meghalok a boldogságtól, ha eszembe jut: nemsokára Franciaországban fogunk élni.”

Anyám is nagyon büszke volt, és támogatta a tervet:

– Ha nem kapja meg az ösztöndíjat, akkor se aggódj, Mirta! Beszéltem az öreggel, és minden áldozatra készek vagyunk, hogy segítsük az álom megvalósulását.

1950 júniusában Fidel jogi doktorként végzett. Ez a diploma szüleinek nagy eredménye volt, akik ragaszkodtak ahhoz, hogy mindnyájunknak biztosítsanak mindent az egyetemi végzettség érdekében. Az alkalom olyan jelentős volt, hogy nagyon idős és beteges apám, aki már a házból sem tette ki a lábát, mindezek ellenére elutazott Havannába.

– Megéri, mert ez a gyermek megvalósította az álmomat – ismételte.

Természetes, hogy megérte. Ilyen-olyan okoknál fogva mi valamennyien félúton megálltunk, Fidel volt az egyetlen, akinek valóban sikerült. Az európai hagyományoknak megfelelően apám nagy meglepetéssel szolgált: Fidel kapott egy gyűrűt, benne egy 8 karátos gyémánttal.

– Ezt a gyűrűt egész életemben arra a pillanatra tartogattam, amikor annak a gyermekemnek adhatom, aki elsőként végzi el az egyetemet. A tied, Fidel.

– Nem, apám, nem fogadhatom el. Őrizd meg anyánk számára, ő az, aki megérdemli, mert örökké csak dolgozott, és soha nem adatott neki jó élet. Én inkább azt szeretném, hogy kölcsönöznél nekem pénzt további terveimhez, mert ügyvédi irodát szeretnék nyitni. A gyűrűt nem fogadom el, kérlek, tartsd meg!

Akarata ellenére, apám megtartotta a híres gyűrűt a birtok pénzes szekrényében. 1958-ban anyám Ramónnal Santiago de Cubába utazott, és megbízást adott apám komája és legjobb barátja, Fidel Pino fiának, Raúl Pinónak, akit gyakorlatilag születése óta ismertek.

– Kérlek, őrizd meg a páncélszekrényedben – mondta neki anyám –, mert félek, hogy egy nap Batista katonái eljönnek a birtokra, házkutatás címen kinyitattják velem a pénzes szekrényt, és elrabolják a gyűrűt.

Végül, a Forradalom győzelme után, a családból senkinek sem jutott eszébe, hogy elmenjen Raúl Pinóhoz a gyűrűért... ő sem adta vissza. Egy idő múlva, Miami-ba emigrált, ahol tüdőrákban halt meg, anélkül, hogy bármilyen jelet hagyott volna apám 8 karátos gyémántjával kapcsolatban.

Apám nagylelkűsége mindnyájunkat lenyűgözött: ismét segítette Fidelt és Mirtát, most abban, hogy új, nagyobb házba költözhessenek, ahol kényelmesebben élhettek Fidelitőval, nemrég született gyermekükkel. Ez valójában nagyon szép duplex lakás volt, a 23-as utca 1511. alatt, a 24–26. emeleten,

Vedadóban. Odaköltözött később Frank és Waldo is, Mirta testvérei, valamint Bolalá, a nagymamája – mindannyian hozzájárultak valamilyen mértékben a havi költségekhez, jóllehet apám adta a legtöbbet hozzá.

Ami Fidel új hivatását illeti, Ángel Castro Argiz megteremtette számára az ügyvédi irodát Havanna régi városrészében. A szülők dicsőségének újabb nagy pillanata volt a nap, amikor megnyitotta kapuit az Aspiazu-Castro-Reséndiz ügyvédi iroda, ahol három ügyvéd, Jorge Aspiazu, José Luis Reséndiz és Fidel Castro működött. Ez a nyugalmasabb időszak előzte meg a nagy vihart, amely gyakorlatilag ott kavargott már a közelben...

9.

SORBAN JÖNNEK AZ UNOKÁK

A vihar előtti csend szüleim számára a leírhatatlan örömet hozta el, mert megérkeztek a Castrók új nemzedékének első tagjai: Angelita, Ramón és Fidel gyermekei. Az ő vérük voltak, akiket az első perctől rajongásig szerettek.

Nagyszülőként az öregek élvezték azt, amit korábban, a saját gyermekeikkel nem tudtak, mert amikor mi kicsik voltunk, ők akkor alapozták meg a vagyónukat. Minden percüket a munka töltötte ki, hét gyermeket neveltek, akiket kollégiumba küldtek. Túljesen más helyzet állt elő, amikor évtizedekkel később már volt idejük az unokákkal élvezni az életet, mert az anyagiak már rendelkezésükre álltak, gyermekeik pedig felnőttek.

Angelita mindig különös eset volt, mert amikor férjét, Manuelt, aki katonára volt, különböző helyekre küldték megbízatásokkal, ő és gyermekei Biránba jöttek. Otthon adott életet Mirtzának, első lányának, akit négy másik gyerek követett: Mario, Tania – aki mindig nagyon kedves volt velem –, Tony, és végül Ileana. Ekkoriban édesanyám állandóan aggódott elsőszülött lánya miatt:

– Öreg, nagyon aggódom – mondta apámnak -, Angelitának minden évben gyereke születik. Nem tudom, Manuelt miért nem aggasztja ez, mert látható, hogy minden szüléskor nagyon rossz állapotba kerül, nem termelődik gyomorsava. Az orvos azt mondja, hogy mindegyik gyerek jobban és jobban károsítja a máját.

Valóban, Ileana születésekor Angelita majdnem meghalt, és kórházba kellett szállítani Santiago de Cubába, ahol közel három hónapot töltött. Hála istennek, Sully, Ramón felesége, nővérem betegsége idején vállalta a gyermekei gondozását. Én, mint néniük, mindig közel álltam azokhoz a gyerekekhez, nagyon szerettem őket. Megvettem nekik, amit csak kértek, elvittem őket sétálni, mindig nagyon nagyra tartottam őket, olyannyira, hogy Tony fiatalemberként egy ideig nálam is lakott Havannában, amikor vendégházat tartottam fenn. Tony volt a jobb kezem, rendkívüli módon szerettem, ma-

gammal akartam vinni az emigrációban, de egy meggondolatlan telefonhívás miatt, mert figyelmen kívül hagytam, hogy minden egyes hívásomat szalagra rögzítették, a G2 (a rendszer kémelhárítása, titkosrendőrsége) mindent felderített. Tudom, hogy állatorvos lett, és a rendszer elkötelezett híve; de ez már a szomorú emlékek közé tartozik, s minthogy ebben a fejezetben csak a szüleim és unokáik boldogságban együtt töltött éveiről akarok beszélni, az egyebekről a könyv további részeiben fogok beszélni.

Angelita és Manuel öt, Ramón és Sully három gyereke Biránban azt csináltak a Castro nagyszülöktől, amit csak akartak. Kiskorunkban mi nagy tiszteletben tartottuk apám irodáját, és nagyon ügyeltünk, nehogy kárt tegyünk benne, olyannyira, hogy amikor dolgozott vagy egyszerűen csak pihent, nem zavartuk: az unokák éppen az ellenkezőjét művelték. Apám nagyon védte őket; amikor sziesztázott vagy befejezte az ebédet és lepihent meghallgatni a rádió a híreket, a gyerekek bementek hozzá, citromot csöpögtettek a szemébe, ő pedig nevetett, és nem szólt semmit. Ezek a gyerekek örökösen a következő rosszaságon törték a fejüket, amit apámmal szemben elkövethetnek, ő pedig boldognak látta őket. Nem beszélve anyámról, mert hát a nagymama ugyanilyen elnéző, vagy még inkább az volt.

Nem volt emberi hatalom, ami megakadályozhatta volna az unokákat, mert mindkettőjüket elbűvölték. Angelita második lánya, Tania nagyon sok kedvességet kapott nagyapjától, mert nagyon közel állt apámhoz.

– Juanita, már mondtam anyádnak, hogy szeretném, ha segítenél nekem megteremteni mindent, hogy megfelelő iskolában tanulhassanak. Mindent biztosítani akarok nekik, amire szükségük van, hogy bárhol sikerrel megállják a helyüket. Mostantól fogva garantálnom kell ezt nekik.

Nem beszélve arról, amikor a kis Fidelito, Fidel és Mirta első gyermeke született. Akkor aztán igen, akkor minden rend felbomlott.

Emlékeim szerint őt kényeztették a leginkább. Havannában született, 1949. szeptember 1-jén. Fidel Ángel Castro Díaz-Balart az egész család öröme volt. Valóságos esemény volt. Csak rá kellett nézni Fidelre, látszott rajta, milyen öröm tölti el fiúgyermeke iránt. Néhány hónappal a születése után Fidelito nagy riadalmat okozott, mert vírusos agyhártyagyulladásra kapott, de Istennek hála, túlélte, és meggyógyult. Mindig vidám, mosolygós gyerek volt, nem rosszalkodott, boldognak látszott, és nagyon csinos volt: az apjára hasonlított.

Apám és én voltunk a keresztszülők, születése a birtokon az átmeneti nyugalom időszakával esett egybe.

– Mi mást kérhetünk még, Castro? – mondta anyám apámnak. Fidelnek van egy fia, hamarosan befejezi tanulmányait, és már nem hallani semmiféle hírt politikai tevékenységéről az egyetemen. Raúl is visszatért a tanulmányaihoz, hála Fidel erőfeszítéseinek és gyámságának... Mi mást kérhetünk még, öreg?

Szüleimnek igazuk volt: ennél nagyobb boldogságot nem kérhettünk Biránban... ám hosszú ideig ez volt az utolsó boldog időszak, amit láttunk és átéltünk, mert ettől kezdve a boldogság csak rövid időre látogatott meg, vagy elkerült minket.

10.

KEZDŐDIK A TÖRTÉNELEM

Mirta álmai, hogy Fidellel és Fidelitóval békésen együtt élnek Párizsban, ahogy testvérem megígérte neki, a semmibe foszlottak, amikor hirtelen megváltoztatták a terveiket. Enma, aki akkoriban náluk volt, mesélte, hogy egyik délután Fidel beszélgetni kezdett a feleségével a nappaliban:

– Mirta, én nem megyek Párizsba, mert elrontanám a sorsomat. El-döntöttem, hogy nem tanulok a Sorbonne-on. Itt maradok Kubában, és az Ortodox Párt képviselő-jelöltjeként indulok a választáson, Havannában. Küzdeni fogok a Kongresszusban, s egy nap átveszem a hatalmat.

Mirta, meglepődve, sírni kezdett, mialatt igyekezett meggyőzni őt az ellenkezőről.

– Fidel, nem dobhatod sutba a terveket, mert megígérted nekem, és nemcsak nekem, hanem az öregeknek is, hogy Párizsba megyünk és továbbtanulsz. Értsd meg, hogy nem tehetsz ilyet, Fidel! Vedd ezt figyelembe!

Fidel nagyon dühös lett, felkapta az egyik alabástrom lámpát, amit a dívány mellett tartottak, azt, amelyiket Batista esküvői ajándékaként kaptak, a földhöz vágta, és ezer darabra tört.

– Mirta! Te hülye p... Ne erőszakoskodj! Nem megyek, és kész.

Fidel cselekedete láttán Mirta megbénulva abbahagyta a sírást. Enma, aki nem tudta, mit tegyen, elkezdte összeszedni a lámpa darabjait, amelyek szerteszét heverték a nappaliban.

Idővel ez az esemény világította meg számomra, hogy Fidel a kezdetektől fogva tudta, mit akar csinálni. Ezért tartottak egy évig szüleimnek azok az erőfeszítései, hogy útnak indítsák őt.

– Ritkán kértem tőled segítséget, apám – mondta Fidel egy hivatalos utazása alkalmával. Mindig, amikor pénzt adtál nekem, visszaadtam, de ez alkalommal arra van szükségem, hogy anyagilag támogass céljaim elérése érdekében. Az Ortodox Párt tagja vagyok, mert elvei ezzel a jelígyével kezdődnek: szegény a pénz. Azt képviselik, hogy legyen igazságos kormányzat,

és én teljes mértékben azonosulok velük. Olyannyira, hogy kongresszusi képviselőként szeretnék indulni, de ehhez minden időmet a politikának kell szentelnem, ugyanakkor pénzre van szükségem a családom eltartáshoz.

Apánk egyikünk kérését sem utasított volna vissza, ha az logikus, így aztán ismét Fidel anyagi segítségére sietett, mivel nem a politikai kampány támogatására, hanem családjá fenntartására kért pénzt.

Én mindig közel álltam apámhoz, azonkívül én vezettem az üzlet könyvelését, úgyhogy nekem adta utasításba:

– Azt akarom, hogy havonta legalább ötszáz dollárt küldjete Fidelnek a család ellátására.

– Castro, ebből én is kiveszem a részem – szólt közbe édesanyám –, már nyitottam számlát Mirta részére egy havannai üzletben, ahol élelmet és egyéb szükséges dolgokat tudniak vásárolni, és a számlát mi fizetjük. Ezen felül, amikor Juanitával legutóbb ott jártunk, vettünk neki egy kagylófehér étkezőt, ami nagyon tetszett neki, és tényleg az volt a legcsinosabb. Így aztán, amit mi adunk nekik, azzal fedezni tudják szükségleteik nagy részét. Ezenkívül Waldo és Frank, ha keveset is, de amennyit tudnak, adnak nekik, s amíg mi támogatjuk őket, Fidel, Mirta és a gyerek nyugodtak lehetnek.

Ez így rendben is van, mert Fidel azt mondta nekem, hogy teljes mértékben a politikának szenteli magát – folytatta apám –, minthogy nagyon elszántnak látom, és amint ő mondta, igen jó esélyei vannak, hogy bejusson a Kongresszusba, támogatni kell. Tudjátok, mit mondott nekem? Azt, hogy egy napon ő lesz Kuba elnöke. Én nem kételkedem ebben. Egyelőre támogatjuk.

Fidel ismét megbizonyosodhatott Ángel Castro Argiz nagylelkűségéről, aki a birtokról küldte neki a pénzt, hogy családját eltarthassa. Fidel tehát felhagyott az Aspiazu-Castro-Reséndiz ügyvédi irodával, így maga irányíthatta választási kampányát. Pénz nélkül, csak a szavaival kampányolt, sok fortélyal és beszéddel.

Kuba politikai élete napról napra mozgalmasabbá vált, mert a közvélemény elégedetlen volt dr. Carlos Prío Socarrás kormányával, és minden nap növekedett a dr. Eduardo Chibás alapította Kubai Néppárt (Partido Ortodoxo) támogatóinak száma, amelynek mindenféle funkció nélküli, egyszerű aktivistája volt Fidel. Emlékeim szerint az Ortodox Párt képviselte a nép többségének akaratát, és Fidel, azzal a szenvedéllyel, amivel mindenhez nekilátott, belevetette magát a kormányellenes harcba. Nem érdekelt, hogy az egyetemen nem igazán ismerték mint ortodoxot, ő csak haladt előre.

Elkezdett nyilatkozatokat adni a sajtónak, részt vett fontosabb eseményeken. Így zajlott mindennapi élete, s közben a mellőzött Mirta aggódva mondta nekünk:

– Fidel szinte alig jár haza, a párt politikájának él, én pedig valóban nagyon elhagyatottnak érzem magam. Szinte sohasem beszélgetünk, mert egész napokat távol van. Ha nem kapnánk tőletek pénzt, nem tudom, hogy tudnánk fenntartani magunkat.

Fidel továbbra is csak a maga dolgával törődött. Sok kormányellenes harci gyűlést szerveztek az egyetem bejárati lépcsőjén, és ő már eldöntötte, hogy mit akar: mindegyiken ott lenni. Bérelt egy rádióadót (*planta*, ahogy Kubában nevezik), és azon keresztül támadta Prío Socarrás kormányát. Az egyik tüntetés alkalmával, amit a hatalom megpróbált szétesztatni, megölték Carlo Rodríguezt, aki a Prío elleni mozgalom zászlóvivője volt. A megmozdulások eddig sohasem torkollottak véres eseményekbe, és most is bírósági eljárást kezdeményeztek a gyilkosságban résztvevő két tiszt ellen.

Fidel képviselte a vádat, ami alapján mi azt vártuk, hogy végre bemutatkozik a törvényszéken, de ez az ítélet sohasem született meg.

Ezalatt Fidel otthonában is zavaros idők jártak. Mirtának, aki nagyon jó asszony volt, el kellett tűrnie egy olyan férjet, mint amilyen Fidel akkoriban volt: szoknyavadász, szerelmes természetű, erős karakterű. Ráadásul rengeteg politikai kapcsolata felemésztette az összes idejét, amiből a családjára nem maradt semmi.

Pontosan ebben az időben történt, hogy Fidelnek házasságon kívül két gyermeke született. Azért tudtuk meg, mert ugyanúgy történt, mint minden más gyerekkel kapcsolatban, amikor biztos volt, hogy az övé, jött és elmondta anyámnak és Angelitának, azért, hogy gondoskodjanak róluk, és jogi úton jegyeztessék be az ő neve alatt. Így ismertük meg Jorge Ángelt, aki egy „mora” lánytól született – így hívják Oriente tartományban azokat, akiknek sötét az arcborúk. Ezután ismertük meg Francist, aki akkor született, amikor Fidelnek volt egy peres ügye, és szerelmes lett egy másik lányba. Francis anyjáról ezt mondta Fidel:

– Elég volt meglátnom őt, amikor átment az utcán, azonnal vonzódást éreztem, minden első látásra történt.

Francis nem a Castro nevet viselte, nem azért, mert Fidel nem adta volna neki, hanem mert az anyja megházasodott, és a férj a nevére vette.

Tudom, hogy Francis is mindig megkapta, amire szüksége volt, és mindnyájan tudtunk a létezéséről, anyám is, Angelita is. Évente többször elhozták hozzájuk, hogy egy bizonyos időt velük töltsön.

A családunk dolgai nagyobb zökkenők nélkül zajlottak. Bár voltak esetek, amelyek időnként bosszúságot okoztak nekem. Például amikor Enma és én a havannai kollégiumban voltunk, és papa pénzt küldött Fidelnek, hogy fizesse ki a kollégiumi díjat, de sokszor nem időben tette meg, ami miatt problémáink adódtak. Egy másik alkalommal órát kértünk apánktól, aki Fidelnek adott pénzt, hogy vegye meg nekünk, de ő elköltötte a pénzt. Egy idő után reklamáltunk nála:

– Ne siránkozzatok, itt vannak az órák – felelte.

Enma, aki mindig nagyon megfontolt volt, nem mondott semmit, de én azonnal látni akartam őket.

– Mi ez az ócskaság, Fidel? – kérdeztem. – Ez nem járja! Nézd csak, csupa rozsdá!

– Ne túlozz, Juanita! Indítsd be, és meglátod, működik.

Természetesen, sohasem működött.

Fidel folytatta politikai ténykedését. 1950. augusztus 16-án Eduardo Chibás, az Ortodox Párt rendkívül népszerű vezetője egy vasárnapi rádióadás közben meglötte magát. Nem halt meg rögtön, csak tíz nappal később, augusztus 26-án. Halála mély gyászt váltott ki. Öngyilkos lett. Augusztus 28-án a havannai Egyetem épületében ravatalozták fel. Fidel azt javasolta, hogy vigyék a holttestét az Elnöki Palotához, és használják fel a nép együttérzését egy látványos puccs végrehajtására, de a párt vezetői ezt nem fogadták el. Chibás temetése viharosra sikeredett. Fidel, kihasználva az alkalmat, felugrott az emelvényre, és drámai esküt tett, amit sok fiatal támogatott, akik ott hallották: bejelentette szándékát, hogy jelölteti magát a képviselőházi választáson.

Egy nem várt és Kubában elképzelhetetlen esemény meghiúsította Fidel választási terveit: 1952. március 10-ének hajnalán, amikor már csak nyolcvankét nap volt hátra a kitűzött választásokig, Fulgencio Batista, az egyik elnökjelölt, hatalmas katonai támogatással behatolt a Columbia katonai erődítménybe – Kuba legjelentősebb erdőjébe –, és megdöntötték dr. Prío Socarrás kormányát, aki emigrált. Azonnal felfüggesztették a választásokat, Batista hatályon kívül helyezte az 1940 óta érvényben lévő Alkotmányt, és rendkívüli állapotot hirdetett az egész országban.

Fidel számára mindez valószínűtlennek tűnt. Nem hitte, hogy ilyen megtörténhet, mindaddig, amíg Vedado tartományban tartózkodva, nem kapott egy telefonhívást sógorától és barátjától, Rafael Díaz-Balarttól.

– Azért hívlak, hogy tájékoztassalak, csatlakoztam a Batista-kormányhoz...

Valójában nem lehetett ezen csodálkozni, hiszen a Díaz-Balartok ugyanabból a faluból, Banesből származtak, mint a diktátor, nagyon jó kapcsolatokat ápoltak vele, olyannyira, hogy Fidel apósát szállítási miniszternek, Rafaelt pedig a kormány államtitkárának nevezték ki.

– Azt hiszem, az lenne a legjobb, ha csatlakoznál hozzánk – mondta Rafael Fidelnek.

– Soha, Rafael, soha! Én nem vagyok Batista híve, mint te.

Fidel kihúzta a telefont, dühösen távozott otthonról, és az éjszakát házon kívül töltötte, mialatt Mirta otthon maradt az üres lakásban. Másnap levelet küldött Mirtának René Rodríguezzel, aki később a Forradalom ismert parancsnoka lett:

Kedves Mirtám!

Ami az elmúlt órákban történt, világossá tette számomra családod álláspontját, ami nem egyezik az enyémmel, mert én tovább harcolok. Nem tudom elképzelni, hogy ellenségekkel éljek együtt a házamban, ezért elhatároztam, hogy mindaddig nem térek haza, amíg testvéreid, Waldo és Frank nem távoznak el onnan.

Szegény Mirta! A politika miatt ismét családi problémák kellős közepébe került. Amint megismerték a levelet, testvérei azonnal elhagyták a házat, és egy időre eltűnt Fidel is. Senki sem tudott róla semmit március 24-ig, amikor is egy sajtóhírben megjelent Fidelnek a havannai Rögtönítélő Törvényszékhez küldött üzenete, amelyben kéri a Törvényszéket, hogy ítélje el az új de facto elnököt, vádolva Batistát és a magas rangú tisztviselőket, és sürgeti a testületet, hogy bőrtönozzék be Kuba új diktátorát. A beadványt nem tanulmányozta a Rögtönítélő Törvényszék, de Fidel folytatta összekülvő és felbujtó tevékenységét. Az új diktatúra miatt érzett felháborodás mellett, nagy csalódottságot érzett a választások elmaradása miatt, ami nagyon mélyen érintette. Raúl mondta nekem:

– Ne aggódjatok Fidel miatt, jól van. Egész nap szervezéssel, tervezéssel van elfoglalva, és azzal, hogy *El Acusador* (a vádló) címen szamizdat újságot ad ki, amelyet Alejandro álnéven ír alá, de utóbbit ne mondd el az öregeknek, hogy ne aggódjanak.

Chibás halálának első évfordulóján, 1952 augusztusában Fidel egy levelet körözött, amelyben totális háborút hirdetett Batista ellen. Ezzel átlépett az Ortodox Párt vezetőségének azon a hagyományán, hogy törvényes úton szerezzék meg a hatalmat, s fenyegette őket, hogy fejezzék be belső harcai-

kat. Fidel egyetlen alkalmat sem szalasztott el, hogy a Batista-rendszert támadja, amely hozzájárult házasságának kudarcához.

– Egész napokat töltök magamban Fidelitőval, és néha Enmával – mondta Mirta anyámnak –, mialatt a férjem harcot folytat mindaz ellen, amit apám és testvérem képviselnek. Fidel alig van itthon. Nagyon nehezen élem mindennapjaimat. Egyik oldalon ott van Fidel, a másikon a családom...

1953 nyara kellemetlen meglepetésekkel telve érkezett. Különös, de Fidel megnyugodott, és békében élt Mirtával. Ez alkalommal viszont Raúl részéről jelentkeztek a problémák, aki szó nélkül – még nekem sem szólt, aki a bizalmasa voltam – Bukarestbe, Romániába utazott. Természetesen a szüleimnek sem volt a leghalványabb fogalma erről. Részt vett a IV. Világifjúsági és Diáktalálkozón, amit 1947 óta szervezett a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség és a Nemzetközi Diákszövetség. Ezen az összejövetelen baloldali jellegű politikai vitákat folytattak a kommunista pártok ifjúsági szervezeteinek aktivistáiból álló közönség előtt. Raúl akkor még nem volt tagja a Szocialista Néppártnak (a kubai kommunista párt), de nagyon jó kapcsolatai voltak ennek a pártnak az ifjúsági vezetőivel.

Miután befejeződött a találkozó, Raúl úgy döntött, hogy beutazza Európát, de pénz nélkül maradt Prágában, ahonnan sürgősséggel írta nekem:

„Juánita, kedves testvérem, egy kongresszusra jöttem, és szeretném kihasználni az alkalmat, hogy meglátogassak több európai fővárost. Segíts nekem, testvérkém, hogy az öregek küldjenek nekem pénzt! Tudod jól, hogy semmiségek miatt soha nem zavarom őket, de ez egy kiváló alkalom, ami nem gyakran adódik.”

Még az hiányzott volna, hogy ezt a megbízatást ne teljesítsem! Nemcsak azért, mert Raúl volt a legkedvesebb testérem, hanem mert Lina elkényeztetett fia volt, nem beszélve szegény apámról – akitől annyira távol állt legkisebb fiának kóborlása, akárcsak a mieink.

– Juánita – mondta apám –, menj a bankba, adj megfelelő összeg átutalására megbízást, hogy Raúl be tudja fejezni ezt a körutazást, ami bizonyára tapasztaltabbá teszi őt.

Raúl a májust és június első napjait töltötte el ezzel az európai utazással, miközben nem is sejtette, hogy Havannában már várják: Batista besúgóí, akik tudtak a VIT-en résztvevők tevékenységéről, már várták a hazatérőket, és brutális verésben részesítették őket. Raúlt rettenetesen megverték, de nem panaszkodott nekünk, egyszerűen hallgatott, nem szólt az utazásáról sem, egy szót sem mondott arról, hogy mit csinált ott.

Nem volt sok időnk, hogy megtudjunk bármit is Raúl utazásáról, mivel nem sokkal ezután következett Enma érettségije, 1953. június 12-én. Napokkal azelőtt apám állapota leromlott, és anyánk nem akarta őt magára hagyni, így az ünnepségen Fidel, Raúl és én vettünk részt. Szerencse, hogy szüleim nem tudtak jelen lenni, mert bizonyára nagyon megdöbbenek volna, milyen sérüléseket szenvedett Raúl a verés miatt, amiről soha nem beszélt nekünk.

– Néhány nappal ezelőtt Raúl meglátogatott a kollégiumban – mesélte Enma –, s azt mondta, hogy Fidel esetleg jön, de nem biztos. Bár mindketten igen elfoglaltak, Raúl szavát adta, hogy ő mindenképpen eljön.

Természetesen nem hiányzott. Mindene fájt, de mint mindig, most is szeretetteljes, kedves és jó humorú volt a társaságunkban.

Az ünnepséget követően hazatértem a birtokra, de Enma néhány napig még Havannában maradt, hogy összeszedje a dolgait a kollégiumban, és mindent elintézzon arra az alkalomra, amikor majd visszatér az egyetemre. Ezután Biránban töltötte a nyarat.

– Képzeld, Juanita! Fidel ismét kibékült Lidia Castro Argotéval, persze csak átmenetileg. Elmentem Fidelhez, hogy elköszönjek tőle, és ő ott volt nála, ő volt a háziasszony. Egy csoport – Abel és Haydée Santamaría, Chuchú Reyes, Melba Hernández és Chucho Montaner (azoknak az együttműködőknek a szűk köre, akik majd a Kubai Forradalom alapítói lesznek) – épp nála tartózkodott. Mindenki nagyon elfoglalt volt, egy illegális újságot készítettek, amiben egy Batista elleni összeesküvésről beszélnek.

– Mi ebben a különös? – kérdeztem.

– Nincs semmi – válaszolt Enma. – Igazad van, hozzá kellett volna már szoknunk ahhoz, amit a testvéreink művelnek, fel kellett volna figyelniük Fidelnek erre a harcára. Éppen ezért, amikor láttam, hogy mennyire lázasan dolgoztak, nem maradtam ott, mindenkitől elköszöntem, és hazajöttem a birtokra.

Ki gondolta volna, hogy az, amit Fidel és Raúl olyan állhatatosan készítettek elő, amire annyi időn át készültek, „a Moncada laktanya elleni támadás” volt!?

11. A MONCADA LAKTANYA OSTROMA

A papírnaptár apám íróasztalán 1953. július 26-át mutatott. Akkor pillantottam a naptárra, amikor ebédelni hívtam apámat, mivel már minden elkészült, és csak órá vártunk. Semmi nem jelezte számomra, hogy ez a vasárnap egészen más lesz az akkori kubaiak, sőt még a későbbi nemzedékek számára is. Csodálatos nyári vasárnap volt, amikor az asztal körül ültünk: anyám, Enma, Tania, Angelita lánya, apám és én. Ebéd után szokás szerint még beszélgettünk, és a rádióban a délutáni híreket hallgattuk. Hirtelen elhallgatott az egyik adást kísérő zene, és az alábbiakat lehetett hallani:

Megszakítjuk adásunkat, hogy tájékoztassuk önöket: a mai napon lázadók egy csoportja megtámadta a Moncada laktanyát, az ország második legnagyobb katonai helyőrségét Santiago de Cubában, Oriente tartományban. Halottakról és sebesültekről érkeznek jelentések. Egyelőre további részleteket nem tudunk... Ha lesznek információink, később ismét jelentkezünk...

Mindnyájan dermedten ültünk, apánk ránk nézett, és azt mondta:

– Nem tudom miért, de valami azt súgja nekem, hogy ez a Fidel gyerek benne van a dologban.

Enma azonnal közbeszólt.

– Nyugodj meg, öreg! Miért ártaná magát Fidel ilyen dologba? Verd ki a fejedből ezt a gondolatot!

Bár senki nem hozta összefüggésbe Fidelt a Moncada elleni támadással, a házban feszült légkör uralkodott, különösen azután, hogy jött a hír, a Biránba kirendelt két vidéki csendőrt sürgős jelentéstételre a Central Marcané-i laktanyába rendelték.

– Mi történt? – viccelődött Enma. – Talán megkezdődött a forradalom Batista ellen?

Néhány órán keresztül nem hallottunk újabb hírt, mígnem este hat óra felé lóhalálában érkezett az üzlet alkalmazottja.

– Doña Lina, doña Lina, most hallottam a rádióban, hogy a Moncada laktanya elleni támadás vezetője Fidel!

Rettenetesen aggódtam, mert biztos voltam benne, hogy a Fidel iránti odaadásból, és mert Fidel olyan erős befolyással volt rá, Raúl is ott van ezen a forradalmi eseményen. Anyám könnyes szemmel hajtogatta: Istenem! Istenem!

Lassanként további hírek érkeztek.

Ismét megszakítjuk programunkat, hogy tájékoztassuk hallgatóinkat: bebizonyosodott, hogy a Moncada laktanya elleni támadók vezére Fidel Castro Ruz; testvére, Raúl, szintén a csoport tagja. Később ismét jelentkezünk információkkal.

Apám, ez az erős gallego olyan sírásban tört ki, mint még soha...

– Azért engedtem hozzá Raúl-t, a legkisebb fiamat, hogy jó embert csináljon belőle, és lám! Mibe vitte őt bele! A vágóhídra vitte!

Kis unokahúgom, Tania, látva nagyapját sírni, szintén rákezdett, bár nem tudta, miért sír, én pedig igyekeztem megvigasztalni. Évekkel később Tania elmondta, azt a jelenetet, amíg él, sohasem fogja tudni kitörölni az emlékezetéből, mert akkor még csak ötéves kislányka volt. Enma és én elkísértük anyámat és Dominga nagymamát, hogy rózsafüzér imát mondjanak a Csodatévő Szűz előtt, miközben apám különböző rádióállomásokat keresett, hogy újabb híreket halljon, de hiába. Úgy tűnt, gondosan elhallgattak mindent.

Leszállt az éj. Miközben vártuk a híreket a televízió keresztül, különös zajokat hallottunk a házunk körül. Lassanként a birtokhoz hű munkások kezdtek szállingózni, hozták a híreket a történtekekről.

– Doña Lina, Don Ángel! A birtokot fegyveresek zárták körül. Mind karabéllyal van felfegyverkezve.

– Nyugodjatok meg! – mondta nekik anyám –, itt semmi sem fog történni. Ne féljete!

Kevéssel ezután megérkezett a Batista-különítmény...

– Csak arról akarjuk önöket tájékoztatni, hogy felügyeljük az egész környéket, és felsőbb parancsra megfigyelés alatt tartjuk a házat.

Amikor a katonák elmentek, apám azonnal levonta a következtetést.

– Fidel és Raúl életben vannak, mert ezek azt várják, hogy hazatérjenek.

Apámnak igaza volt, és ez számunkra is reményt adott, hogy életben vannak...

– Fidel sokkal okosabb ezeknél – jelentette ki Enma –, nem fog itt felütni, mert tudja, hogy legelőször is itt várnak rá.

Természetesen azon az éjszakan senki sem aludt, mint korábban is oly sokszor előfordult, hiszen Fidel kapcsolatai miatt az évek során egyre gyakoribbá váltak az effajta őrjáratok. Apám nagyon féltette gyermekeit, és sohasem feküdt le anélkül, hogy ne imádkozott volna mindnyájunk egészségéért. Attól az 1953. július 26-i naptól kezdve még erősebben fohászkodott, az imába kapaszkodott, abban keresett támaszt a családjában történetek miatt.

Amint édesanyám felocsúdott, aggodalmaskodni kezdett...

– Castro! Hány halott és sebesült volt? Kik voltak azok? Mi történt velük?

– Semmit sem mondtak, Lina. Egyáltalán semmit nem mondtak.

– Óh, öreg! Újabb áldozatok, még több szenvedő család, apák, testvérek, gyermekek gyászban. Sohasem lesz béke a kubai otthonokban?

Egyáltalán semmit nem tudtunk arról, hogyan eszelték ki az egészet. José Martí¹⁰ születésének centenáriuma kapcsán megszületett Abel Santamaría ötletéből a Martí eszméit hangoztatók mozgalma, amely centenáriumi ifjúság néven vált ismertté. Santamaría adta nekik ezt a nevet, amelyen ismertté vált az a forradalmi katonai csoport is, amelyik később megtámadta a Moncada laktanyát. E fiatalok azt tervezték, hogy megszervezik és mozgósítják az összes fiatal és Kuba egész népét Fulgencio Batista diktatúrájának megdöntésére, a hatalmat átmeneti polgári hatóságoknak adják át, amelyek elsődleges feladata az 1940-es alkotmány helyreállítása lenne. Minderről később magától Raúlól szereztem tudomást.

– Arra készültünk, hogy harcoljunk a diktatúra ellen, de úgy, hogy előre senki ne tudjon a támadás céljáról. Ez volt Fidel elképzelésének az alapja: ne tudj többet, ne kérdezz semmit. Ezenkívül tudtuk, hogy bármely társad feljeleníthet, ami reális lehetőség volt, mivel Batista hívei mindenütt jelen voltak, és a legkisebb hiba az egész műveletet megghiúsította volna.

A támadás céljára az első pénzadományok az Abel Santamaría csoporttól érkeztek, amin néhány fegyvert vásároltak. Abel és Fidel hangolták össze az akciókat, a résztvevők csak felületes, elsősorban elméleti kiképzést kaptak, mert valójában nem volt elképzelés arról, milyen típusú lesz a végrehajtandó akció. Tudták, hogy harcolni fognak, de nem tudták, hol, sem azt, hogy

mikor és hogyan. Viszont mindnyájan egyetértettek. A valódi helyszínt csak ketten tudták: Fidel és Raúl.

Fidel alaposan átgondolta a támadás napját. A santiagoói karnevált választotta, ami július 24-én kezdődik, amikor mindenki önfeledten szórakozik, még a katonák is, akik kimenőre mennek, isznak, és egy ideig a laktanyán kívül tartózkodnak.

A Moncada laktanya elleni támadásnál több akciót kellett egyidejűleg végrehajtani. Raúl egy tízes csoportot szervezett, feladata egy golyószóró telepítése az Igazságügyi Palota tetőteraszára, ahonnan tüzet kellett nyitniuk, ami rendkívül fontos stratégiai feladat volt. A történeti leírásokban olvasható, hogy a fiatalokat szállító első autó hajnali öt óra tíz perckor probléma nélkül jutott be, a másodiknak sem akadt gondja. A lövöldözés akkor tört ki, és akkor szabadult el a vérengzés, amikor váratlanul egy őrjárat érkezett, amelyik felfedezte a behatolást.

A támadás helyszíne valóságos mészárszékké változott a felkelők számára. Lebukásukat követően kegyetlenkedni kezdtek velük; aki élve maradt, azt hitvány módon megkínozták, és csak azután ölték meg őket. Nagyon sok halott volt, különösen a felkelők oldalán. Katonák is meghaltak a védekezés közben, de amelyik támadót elkapták, azt különös kegyetlenséggel bántalmazták: felnégyelték, megalázták, nem volt kegyelem; a parancs az volt, hogy végezniük kellett velük. Chaviano ezredes, a Santiago de Cuba-i katonai helyőrség parancsnoka számára a parancs egyszerű volt:

– Minél több felkelőt megölünk, annál nyugodtabb vagyok.

Raúlnek és csoportjának a zűrzavart kihasználva sikerült megszökniük az Igazságügyi Palotából, és Fidel parancsot adott a visszavonulásra. Egyik előrelátó intézkedésüknek hála ő is el tudott menekülni: a laktanyába a Batista hadsereg egyenruhájában hatoltak be, de alatta egyszerű földműves ruhát viseltek, hogy amikor szökniük kell, könnyen el tudjanak vegyülni az emberek között.

Amikorra kezdtek már egyre több részletet nyilvánosságra hozni, mi, vagyis anyám és én, már megérkeztünk Santiago de Cubába, és azonnal mozgósítottuk barátainkat, hogy végrehajtsuk tervünket: megmenteni testvéreink és társaik életét. Ha pedig életben vannak, megakadályozni, hogy megöljék őket, mint történt a gyáván legyilkolt többi társukkal. Ezek között a barátok között volt monsignore Enrique Pérez Serante, Santiago de Cuba püspöke, aki sokszor látogatott el hozzánk a birtokra, mert apám sok problémáját oldotta meg, és ráadásul ő volt a gyóntatója.

¹⁰ José Julián Martí Pérez (1853–1895) kubai költő, író, szabadságharcos. Az Egyesült Államokról független Kuba megteremtését tartotta szükségesnek. Egyik rendíthetetlen meggyőződése volt a szabadságra való jog és az emberi élet sérthetetlensége.

Santiago de Cuba ekkorra már nyüzsgő embertömeggé változott. Először azt mondták nekünk, hogy Fidel meghalt a támadás során, azután azt, hogy mindketten meghaltak. Végül e hírek valótlannak bizonyultak, mint az ilyen természetű eseményekről szóló kezdeti tudósítások általában. Anyám és én végül is bizonyosságot szereztünk arról, hogy mindketten megszöktek.

Ebben a tömegben ért utol minket Mirta:

– Beszéltem apámmal és Rafaellal, segíteni fognak nekem. Apám azt mondta, Batista megígérte neki, hogy közbenjár, és parancsot adott, hogy élve fogják el Fidelt, úgyhogy nem fogják megölni. Higgyenek nekem!

– És mi van Raúllal?

– Ugyanaz, Lina. A parancs az, hogy élve fogják el őket.

Mirta egy írásos parancsot mutatott nekünk, amit minden katonai parancsnok megkapott:

„Azoknak a csapatoknak, akik a Moncada laktanya és környéke elleni támadókat keresik: Fidel és Raúl Castrót el kell fogni, és élve kell kiszolgáltatni...”

A parancsot ténylegesen a hadsereg vezérkari főnöke írta alá.

Raúlnak sikerült megszöknie, és barátoknál elrejtőznie, akik elkísérték Caneyba, egy San Luis melletti kis faluba. A települést körbevették a katonák, és Raúlt feltartóztatták, amikor fel akart kérezkedni egy autóra El Cristo és San Luis között. Egy őrző kezdte faggatni, és ő azt mondta, Arcadio Cruzata, a környék Batista-párti küldöttjének a fia. Ezzel átmenetileg megmenekült, de ismét feltartóztatták, és azonosítás céljából San Luisba vitték. Hívták Fermín Garcíát, a Central Marcané-i elöljáróság vezetőjét, aki házuk barátja volt, és éppen arra volt dolga. Amikor meglátta Raúlt, megdermedt, de azt mondta, nem tudja, hogy Arcadio Cruzata fia-e vagy sem. Onnan azonnal hozzánk jött, és tájékoztatott minket, hogy látta Raúlt San Luisban, amikor éppen próbálták azonosítani. Anyámmal ketten azonnal San Luisba mentünk, és amikor azonosították Raúlt, bizonyosságot szereztünk, hogy életben van.

Szerettük volna látni őt, de első nap nem engedték, és csak másnap jutottunk be hozzá. Nagyon megindító találkozás volt, mert igen szeretett mindkettőnket, és meghatották őt a kiszabadítására tett erőfeszítéseink.

– És a testvéred, Musito, hol maradt a testvéred?

– Semmit sem tudok Fidelről, mama, de hidd el, hogy nem halhatott meg...

Háromnapos fogva tartás után Raúlt Santiago de Cubába szállították. Engedélyt kaptunk, hogy élelmet vigyünk neki. Odafelé tartva valami felkelte a figyelmünket: a hadsereg lezárta Santiago összes utcáját. Nagy mozgósítás volt, és azonnal kikövetkeztettük, hogy mi történhetett: elkapták Fidelt, és a Vivacba viszik (így hívták Santiago de Cuba börtönét).

Ki tudná megmenteni Fidel életét e pillanatban? Monsignore Enrique Pérez Serante!

Az óriási lármát az bizonyította számunkra, hogy Fidel életben van. A sajtó is megerősítette ezt, és Chaviano ezredes lazított a szorításon, nem merészelte hidegvérrel lelőni őket, amíg mind a huszonnyolc támadót kézre nem kerítik.

Fidelt a keleti hegyekben tartóztatták le, a „Nagy kő”-nek nevezett területen, ahol vele volt Óscar Alcaldé csirkefarm-tulajdonos, aki mindenét eladta a Moncada ostroma érdekében, valamint mások is, akik elaludtak, és a fáradtság miatt megadták magukat. Egy guanóból épített házacskában lepték meg őket. Pedro Sarría őrnagy, a katonai osztag parancsnoka felismerte Fidelt, kérte, hogy mondja ki hangosan a nevét, majd letartóztatták, és Santiagóba szállították. Így történt, hogy éppen akkor, amikor Raúlnak élelmet vittünk a Vivacba, és a bebocsátásra vártunk, láttuk, amint a letartóztatott Fidelt éppen beviszik.

– Mindkettő él, Juanita! És legalább együtt vannak! – ismételte anyám.

Néhány nap múlva átszállították őket a Bóniato börtönbe, ahol valaki azt a parancsot adta az egyik őrnagynak, Jesús Yánez Pelletiernek, hogy ölje meg Fidelt: tegyen mérget tőkehalból készült ételébe. Yánez ezt megtagadta, viszont tájékoztatott minket és Fidelt. Bátyám védőügyvédjén keresztül nyilvánosságra hozta, hogy Batista emberei meg akarják őt mérgezni, aminek ürügyén Yánez Pelletiert elbocsátották a hadseregből, és börtönbe zárták.

Baudilio Castellanos, az Oriente Egyetem professzora ügyvédi minőségében védte az összes támadót, akiket bűnösnek nyilvánítottak. Eközben mi már megbíztuk Santiago de Cuba legjobb büntető ügyvédjét, Jorge Paglierit, hogy vállalja el Fidel és Raúl védelmét. A szeptemberben kezdődött per során Fidel Mendieta államügyész előtt felolvasta híres védőiratát: „A történelem fel fog menteni”. Miután a per egy hónap múlva, 1953 októberében befejeződött, Fidelt huszonhat évi, míg Raúlt és a többiek tizenhárom év börtönbüntetésre ítélték, amelyet a Pinos-szigeten (ma az Ifjúság szigete) lévő mintabörtönben kellett letölteniük.

Szegény anyám állapota napról napra aggasztóbbá vált. Lehangolt lett, és csak imádkozott. A hitébe zárkozott, még jobban, mint valaha, hogy el tudja viselni azt, ami a családban történik... s mindezt a fiaiért!

Mindennek, ami a Moncada laktanyában történt, volt valami történelmi ironiája, amivel évekkel később mindig piszkáltuk Raúlt. Gyerekkorában Raúl egy ideig olyan típusú iskolában tanult, amit Batista első elnöksége idején egész Kubában elterjesztett. Polgári-katonai iskolának hívták ezeket, és főként vidéken terjedtek el. Egy alkalommal ezeknek az iskoláknak a kiváló tanulóiból egy csoport, jutalomból, Havannába utazhatott, ahol elvitték őket magához Batistához, hogy személyesen is találkozhassanak vele. Köztük volt Raúl is. Batista felfigyelt egy mosolygós kisfiúra. Rátette a vállára a kezét, és megkérdezte:

- Hogy hívnak?
- Raúl Castro.
- Mondj valamit, amit szeretnél, és én teljesítem – folytatta Batista.
- Csak azt szeretném, hogy léptessék elő a tanítómát, aki nagyon jó – felelte Raúl.

A kérés annyira nemes lélekre vallott, hogy az alkalom megörökítésére fényképet készítettek, amelyen Batista keze Raúl vállára téve látszik. Ezzel a fényképpel piszkáltuk őt évekkel később. Ki mondta volna akkor Fulgencio Batistának, hogy annak a gyerekek egy napon része lesz az ő sorsának megváltoztatásában!

12.

PINOS-SZIGET: BÖRTÖN ÉS VÁLÁS

Mialatt Fidel és Raúl a börtönben voltak, megváltozott az életünk. Egy örökkévalóságnak tűnt az utazás a börtönig, ha meg akartuk látogatni őket. A legegyszerűbb az volt, ha Biránból Havannába utaztunk, és onnan repülővel a Pinos-szigetre. Előfordult, hogy a repülőgépen nem volt hely. Ilyenkor Havannából vonaton mentünk Batanabóba, majd csónakkal Pinos szigetére.

– Felváltva kell mennünk – mondta anyám –, hogy a két engedélyezett alkalom során Fidel és Raúl hol veled, hol velem lehessen egyedül.

Így történt. Én egyre inkább csodáltam anyámat, mert akkoriban már nagyon beteg volt, bőrkérgesedésben (szklerodermia) szenvedett, ami miatt nagyon feldagadtak a lábai, de hihetetlen erővel és kitartással viselte az utazást, hogy láthassa fiait a börtönben. Igazság szerint sohasem tudta elfogadni azt a helyzetet, de anyai szeretete legyőzött mindent. Apám viszont egyáltalán nem tudott utazni, mert akkor már nagyon idős volt. Amikor nem velem utazott édesanyám, mert én a birtokon maradtam apámmal, akkor Enma és Angelita kísérte, néha pedig elvittük a kis Fidelitót, aki miatt Fidel akkoriban nagyon sokat aggódott.

Egy alkalommal Fidelito, aki amúgy rendkívül kedves fiúcska volt, játék pisztolyt hozott magával, amit a bejáratnál kellett hagynia. Mondták neki, hogy nem viheti be.

– Hagyjátok nálam – szólt Fidelito –, mert ezt a pisztolyt arra tartogatom, hogy megöljem Batistát, és kiszabadítsam apámat a börtönből.

Az őt jót nevetett, mert Fidelito még csak ötéves volt.

– Szó se róla! A macskafi egérre vadászik.

A beszélő a rabokkal egyetlen teremben zajlott, ahol mind együtt voltak. Egy napon Batista meglátogatta a börtönt, és mindenki rázendített a Július 26. himnuszra, aminek a zenéjét Rafael Díaz-Cartaya szerezte. Emiatt Fidelt egy időre elválasztották a csoporttól, s ekkor egyszerre csak egyiküket láhattuk. Később ismét megengedték, hogy Raúl Fidellel együtt jöjjön a be-

szélőre, hónapok múltán pedig már egy cellában lehettek, ahol olvasással és spagetti főzéssel töltötték az idejüket. Nem tudom, milyen szakács lehetett Fidel, mert sosem kóstoltam a főztjét.

Apám nagylelkűsége a Pinos-szigetre is kiterjedt. Továbbra is biztosította a járadékot Mirta részére, hogy ő és gyermeke ne szenvedjen hiányt semmiben. Ezen a segítségen túl a kubai légitársaság, ahol Mirta dolgozott, néha ajándék repülőjegyet adott neki, ami lehetővé tette, hogy meglátogassa Fidelt, s ez szintén nagy segítséget jelentett a számára. Házastársak lévén, joguk volt intim találkozókra is, amit csak néhány alkalommal használtak ki, mert nagyon rövid időn belül minden véget ért közöttük.

A házasság megromlását a *A történelem fel fog menteni* címen megjelent könyv idézte elő. Azt mondják, ennek gépelt példányát olvasta fel Fidel védőbeszédként Mendieta államügyész előtt. Fidel jelentős energiát fordított a börtönben a könyv megírására, ami az adott körülmények között igen nehéz lehetett, a kézirat kijuttatása viszont valósággal titáni feladatnak bizonyult. A kézirat egy-egy részlete ártatlan levélszövegek közé ágyazva hagyta el a börtönt. A leveleket Fidel családtagoknak – Mirtának, Enmának – és párttársaknak írta és küldte el. A hétköznapi leveleken üresen hagyott egy nagyobb helyet: ezt citromlébe mártott tollheggyel – a citromot illegális úton kapta – teleírta, de az írás láthatatlan maradt. Miután kikerült a papír a börtönből, kályha melegével láthatóvá teheték a citrommal írt szavakat. Ezt követően a szöveget javítás céljából elküldték a kiváló írónak és ügyvédnek, Jorge Mañachnak.

Ekkor lép ismét színre Lidia Castro Argote, apám első házasságából való lánya. Az történt, hogy a levelek címzettjei között szerepeltek más asszonyok is, akik Fidel után jártak. Lidia ismerte ezeket, és igyekezett rávenni őket, hogy kellemetlenkedjenek Mirtának. Az egyik levélváltás alkalmával Fidel a feleségének titkos kézírással egyszerű levelet írt, míg a másik nőnek látszólag sokkal kedvesebb szöveget küldött. A levelek átolvasásával megbízott cenzor – Isten tudja, kinek a közbenjárására – összecserélte a leveleket. Vagyis, Mirta levelét a másikéba tette, a másikét pedig Mirtának küldte el. Sokan úgy vélik, hogy ebben is Lidia Castro Argote keze volt. Kavarohtak az intrikák Fidel körül. Ilyenek voltak Lidia Castro hódításai és szerepe az egész ügyben.

Amikor Enma és én elolvastuk a felcserélt leveleket, az egész machináció csacsiságnak tűnt, mert számunkra a rejtett szövegek voltak a lényegesek. A feleségének írt levélben Fidel egyszerűen és szárazan fogalmazott, mert

biztos akart lenni abban, hogy a levél átmegy a cenzúrán. A másik asszonynak viszont ezt írta: „Néha kis macskának érzem magam, aki arra vágyik, hogy simogassák a fejét.” Micsoda butaság, Istenem!

Amikor Mirta kinyitotta a levelet, és rájött, hogy az nem neki szól, hanem egy másik asszonynak, akit melleleg ismert is, nagyon dühös lett.

– Beszéltem ezzel a némberrrel, és jól megmondta neki a magamét, hogy ne járkáljon házas ember után, mint a férjem, ráadásul ő is férjnél van.

Fidel számára azonban az igazi problémát a másik nőnek küldött levél visszaszerzése jelentette. A bonyolult műveletet Melba Hernándeznek kellett végrehajtania, aki szintén részt vett a Moncada laktanya elleni támadásban.

– Képzeld csak el, micsoda feleség ez a Mirta, akit oly kevésbé indít meg a levél! És tréfa nélkül, hogy mit művel ez a Fidel a nejevel... Viszont velem...

Nem tudom, vajon Melba elmesélte-e a hölgynek, miről van szó, a lényeg az, hogy visszaszerezte a levelet.

Ami a Castro–Díaz-Balart házaspárt illeti, nem tudom, hogy Fidel hogyan ügyeskedett az elcserélt levelek ügyében, de az biztos, hogy meggyőzte Mirtát, és megbékéltek egymással. Volt házastársi látogatás, és ezt követően láttam Mirtát, amikor mi a Pinos-szigetre érkeztünk. Megindította a férjével történt találkozás, és azt mondta Enmának:

– Óh! Milyen szenvedélyes volt a testvéred...

Megkönnyebbültem, mert rendeződött közöttük a probléma. Békében éltünk, de nem sokáig, mert Fidel és Mirta végül is egy másik ügyben kitört óriási botrányt követően elváltak. Bár azt gondolhatnánk, nem Mirta akarta a válást, hanem Fidel, és olyan ok miatt, ami nem hagyott számára más választási lehetőséget.

Egyik szombaton, miután a házastársi látogatásból nagy boldogan hazatért havannai házába, Mirta bekapcsolta a rádiót, és olyan hírt hallott, amitől elképedt. „Elbocsátották” egy olyan állásból, amit állítólag a Batista kormány belügyminisztériumában töltött be – amiről sem mi, sem Fidel nem tudtunk. Munka nélküli járadékról volt szó – ez volt a híres, „palack” ügy, ahogyan Kuba szerte nevezték azokat az állami munkahelyeket, ahol nem dolgoznak, csak felveszik a fizetésüket. A Belügyminisztériumban volt ez a hely, ahol testvére, Rafael helyettes államtitkár, Ramón Hermida pedig miniszter volt.

Mirta kétségbeesetten hívott telefonon:

– Kérlek, Juanita! Segíts nekem, és magyarázd el az öregeknek, hogy ami most történik, az politikai bosszú a családommal szemben. Az történt, hogy Rafael és Ramón Hermida nagyon összevesztek.

Az bizonyos, hogy minden alkalommal bemondták a hírekben: „Fiktív állásban volt a gerilla Fidel Castro felesége, és ezért fizetést vett fel.” Fidel a börtönben hallgatta a hírt, és nagyon meglepődött. Azonnal levelet küldött Mirtának, amiben megírta, hogy mindezek ellenére megbízik benne, és megragadta az alkalmat, hogy a levelet odaadja egy másik moncadai felkelő, a szintén velük raboskodó Pedro Miret édesanyjának, aki látogatóban volt a börtönben. Ám a véletlenek ellenük voltak. Amikor Pedro édesanyja Mirta házához érkezett, ő már elment a családjával, és emiatt nem tudta átadni neki a levelet... „Jobb lesz, ha Lidia Castro adja át neki” – gondolta, és odaadta Lidiának.

Természetesen Lidia sohasem akarta Mirta kezébe adni a levelet, és nem is adta.

A történetekre Fidelnek nem volt befolyása, így az egyre súlyosbodó helyzet miatt levelet írt Luis Conte Agüero újságírónak, aki egyórás rádióadást készített, gyakorlatilag Fidel érdekében. Nagyon jó viszonyban voltak, bár akadtak a Július 26-i felkelők között, akik nem szerették. Conte Agüero tevékenysége azonban akkor pozitív és forradalmi volt. Sosem kételkedett Mirtában, s e kérdésben nyilvánosan megvédte – bár később el kellett hallgatnia, mert minden jel arra mutatott, hogy a hír igaz volt. Valójában a „palack” tette tönkre véglegesen a házasságukat, sokkal inkább, mint a híres levélcsere, vagy Fidel hűtlenkedései. Családunk úgy vélte, Mirtának semmi szüksége nem volt erre az állásra, amit feltehetően a testvére ajánlott fel neki, mert amit apánk küldött neki, és amit keresett, abból tisztességesen kielégíthette volna összes szükségletét: egyáltalán nem élt rosszul.

A zavaros bejelentések és nyilatkozatok tisztázására Enma elment Mirtához.

– Mindez csak rágalom, Enma, rágalom! – mondta.

– Tisztázd a dolgokat – javasolta Enma.

Mirta megígérte. Csakhogy később előkerültek a bizonyítékok. Mirta kétségbeesésében Gillette-pengét vett elő, és azt mondta, hogy megöli magát. Enma megnyugtatta, és meghallgatta újabb magyarázkodását, amivel még mélyebbre elásta magát...

– Az egész a testvérem műve, aki az én nevemben csinálta az egész „palack”-ügyet, hogy pénzhez jusson.

– Én ezt soha nem hittém el neki, sőt, bár nem volt rá bizonyítékom, mindig is azt gondoltam, hogy nemcsak tudott a „palack”-ügyről, de a pénzt is felvette.

Délután Enma ott voltak nála, amikor értesítették, hogy apja és Rafael testvére kint várják.

– Elég a jelenetekből, Mirta! Velünk kell jönnöd, és hagyni az egész kapcsolatot. Vagy a családod, vagy a férjed.

Mirta ott rögtön döntött: „A családom.” Velük ment Tararába, a Havanna közeli fürdőhelyre, ahol Frank nevű testvérének volt háza.

Teljesen világos, hogy ebben a helyzetben Fidelnek nem ajánlhatott neki semmit: ő forradalmár volt, bizonytalan jövővel, ráadásul átmenetileg börtönben. Mirta családja viszont a magas politikában játszott szerepet, Enma tehát az alábbi következtetést vonta le: Mirta nem harcolt, hanem amellel döntött, hogy elmegy a családjával, és ezzel megszünteti a problémáit.

Ezután Fidel beleegyezése nélkül a családja egyszerűen felrakta őt és Fidelit egy repülőre, és testvére, Frank kíséretében Miamiába küldték.

1954-ben Fidel számára nem maradt más hátra, mint a börtönből megszervezni a válást. Ezt a döntés azonban nem hozta meg mindaddig, amíg meg nem emésztette, ami valójában történt, és amíg bele nem törődött a helyzetbe. Véleményem szerint, mindennek ellenére, Fidel mindig is szerette Mirtát. Pelayo Cuervo Navarro és José Manuel Gutiérrez ügyvédek vállalták a hivatalos ügyek intézését, jóllehet Fidel nem tudta, hogy elveszítheti atyai jogait Fidelito felett – s mindezt a körülmények összejárása miatt: egyrészt börtönben ült, másrészt a rokoncsalád jelentős politikai befolyással rendelkezett.

Fidel már elvált emberként töltötte 1954 karácsonyát a börtönben.

Enmára került a sor, hogy a Pinos-szigetre utazzon. Jesús Montanernak – aki szintén a Moncada-ostrom résztvevőjeként ült börtönben – a családja a szigeten lakott, és a felesége épp ott tartózkodott a házban. Meghívta Enmát, hogy töltsen náluk az ünnepet, ő viszont nem akarta elfogadni a meghívást, mert nem akarta magukra hagyni Fidelt és Raúlt. Raúl azonban nem fogadta el ezt az áldozatot.

– De igen, igen, menj csak, és igyál egy sört az egészségedre! Mindegy, mi innen úgysem mehetünk ki, legalább te miért nem mégy?

1954 elejétől a végéig, sőt tizenöt hónapon keresztül ugyanez volt a menet, mígnem annyi rossz hír között végre érkezett az óriási meglepetés: 1955. május 12-én Fulgencio Batista általános amnesztiát hirdetett, és így testvéreim visszanyerték szabadságukat. Országszerte a tiltakozás hangjai hallatszottak, különféle mozgalmak, csoportok támogatták a Moncada-fiúkat. Batista engedett a nyomásnak, és azon a május 12-én Fidel, Raúl és köve-

tőik kiszabadultak. Csak két nő volt köztük, Haydée Santamaría és Melba Hernández, akik részt vettek a Moncada elleni támadásban. Santamaría tíz hónapot, Hernández egy évet töltött a börtönben. Nem sokkal kiszabadulásuk után, nem tudni, miért, mindketten eltávolodtak a csoporttól.

Mirtával együtt nekünk, a Castro Ruz lánytestvéreknek is meg kellett tanulnunk küzdeni a Fidel körüli „női tényezővel”. Ketten vagy hárman is úgy gondolták, egy napon belőlük lehet Kuba első asszonya, csak arra nem gondoltak, hogy ezt az utat végtelen sok szoknya, keresztnév és vezetéknév keresztezheti még...

13. ÚTON A MEXIKÓI EMIGRÁCIÓ FELÉ

Hogyan éltük meg testvéreim szabadulását? Akkor örömmel, amit sohasem képzeltünk, hogy egyáltalán léteznek. Enma és én vártuk őket a börtön kijáratánál. Idegesek, bizalmatlanok és nyugtalanok voltunk, és már nagyon vártuk, hogy láthassuk őket. Amikor Fidel és Raúl megjelentek a kijáratnál, és üdvözlésre emelték karjukat, hatalmas üdvívalgás tört ki a hozzátartozóikra várakozók között. Mind a négyen összeöleleztünk, bennünket, lányokat a sírás környékezett. Haydée Santamaría odajött hozzánk, hogy magával vigye Fidelt a tömeg üdvözlésére, mialatt Raúl csak a családról kérdezett.

– Hogy vannak az öregek?

Elmondtam neki, hogy apánk a birtokon várja őket, anyánk pedig még ma Havannába érkezik.

– Egy pár napon belül meglátogatom az öreget Biránban, és ígérem neked, hogy nem lesz több szenvedés.

Elindultunk, s közben láttuk, hogy a vasútállomáson összecsoódnak az emberek, és viharosan üdvözlük ezeket a fiúkat, akiknek volt merszüik megtámadni a Moncada laktanyát. Ez a jelenet a Batabanótól Havannáig vezető hosszú úton többször megismétlődött. Havannában a tömeg egyszerűen kihúzta Fidelt a vonat ablakán keresztül. Ezrek ünnepeltek azon a napon, akik mind ellenezték Fulgencio Batista diktatúráját. Fidel első alkalommal élte meg követőinek örületét, akik vállukon vitték ki a peronról, ahol José Antonio Echavarría, a legismertebb diákvezér és Luis Conte Agüero rádiós újságíró már várták őt.

Nehéz szavakat találni ennek a pillanatnak a leírására. Fidel nagyszerű, tisztelt testvér volt, a történelem kedves része, míg én fiatal lányként, annyi aggodalom és szenvedés után, először éltem át a dicsőséget. Így aztán nemcsak álomszerű, de felejthetetlen élmény is volt a számunkra.

– Hihetetlen mindezt megélni! – ismételte időnként Enma.

A tömeg nem engedte el Fidelt és Raúlt, körülvették őket a szeretet népies megnyilvánulásaival, és mi megértettük, hogy hagyni kell őket kiélvezni ezt

a pillanatot. Annak a május 12-ének a befejezésekként elkészítettünk az emberektől, és mi is ünnepelni mentünk – anyánkkal együtt, aki Havannában csatlakozott hozzánk. Már megnyugodott, mert szabadon látta fiait.

A Teatro Américában, ahol a legjobb külföldi vendégművészek léptek fel, akkor este a Libertad Lamarque mutatkozott be. Anyámat elbűvölte az előadás, és úgy gondoltam, ennél jobb befejezése nem is lehet ennek a napnak. Olyan mély benyomásokat tettek ránk az események, hogy már arra sem emlékszem, kik jöttek velünk a színházba. Arra viszont nagyon is emlékszem, hogy az előadás után anyám meghívott egy baráti csoportot vacsorára a Hotel Bristollal szemben lévő kínai étterembe. Ebben a szállóban laktunk, amikor Havannában tartózkodtunk. Rafael, a kínai, ahogy a vendégek az egyik pincért kedveskedve nevezték, és aki mindig kiszolgált minket, ezen az estén odajött, és azt mondta:

– A főnök utasítása, hogy a mai napon nem kell fizetniük. Ez a ház ajándéka.

Ezt éltük meg Fidelnek és Raúlnak köszönhetően, szabadságuk első napján. Azt gondoltuk, hogy ez egy nagyon nehéz időszak vége, valójában azonban csak egy másik politikai zárójel volt életünkben.

Havannába érkezésünk másnapján Lidia Castro újra megpróbálta behálozni Fidelt:

– Nézd, Pedro Emilio rémesen viselkedik, és állandóan intrikál az egész család ellen, velem az élen, úgyhogy elhatároztam, hogy kiiktatom az életemből. Így most egyedül lakom a lakásban. Pontosabban, van mellettem egy munkanélküli. Miért nem béreled ki? Ha nincs velem Pedro Emilio, legalább azt engeddd meg, hogy a közeledben legyek. Ráadásul sok dologban a segítségemre lehetek.

Fidel elfogadta, és Lidiával közösen bérelték a lakást abban az épületben, ahol a Jardín Le Printemps kiadó volt Vedadóban, a 23-as utca 20-ban. A hely iroda-lakás lett, ahol Fidel nagyon sok embert fogadott, akik nap mint nap mindenféle magánmegbeszélésre jöttek. Az egyik ilyen megbeszélés híressé vált. A kommunista ifjúság egyes tagjai nemcsak bírálták Raúlt, hanem felelőssé akarták tenni, mivel a párt vezetőségének felhatalmazása nélkül ártotta magát bele Fidellel a Moncada elleni támadásba. Raúl rájuk támadt, és azt mondta nekik, hogy ne ők mondják meg, mit kellett tennie. Emiatt kapcsolatuk az ifjúsági szervezettel ettől fogva fagyossá vált.

Nemcsak Raúlnak, hanem Fidelnek is problémái támadtak régi szövetségeseivel. Augusztus 16-án, az Ortodox Párt alapítója és vezetője, Eduardo

Chibás halálának évfordulóján Fidel annak ellenére kiment a temetőbe, hogy egyáltalán nem volt kapcsolata a párttal – úgy gondolom, nagyon hidegen fogadták. Az történt ugyanis, hogy a Moncada-ostrom után Batista parancsot adott sok ortodox párti kihallgatására, mondván, hogy együttműködtek Fidellel. Batista hívei egyszerűen azt gondolták, hogy az ortodoxok támogatták a támadást, ez viszont egyáltalán nem volt biztos. Az igazság az, hogy Fidel első ízben figyelmen kívül hagyta őket, és a támadást egyedül szervezte, ennek következtében kapcsolatuk elhidegült – bár ez nem kisebbitette azoknak a pillanatoknak a dicsőségét.

Rengetegen keresték Fidelt reggeltől estig. A látogatók között volt Luis Conte Agüero, aki azt javasolta neki, hogy legjobb volna polgári engedetlenségi mozgalmat indítani. Emlékszem Fidel válaszára:

– Conte! Batista ellen csak a fegyveres harc lehet eredményes.

Fidel erre összpontosított, és kezdte keresni harcához az eszközöket. Az egyik ezek közül a *Bohemia* folyóirat lett, amely egész Kubában, vidéken is, a legolvasottabbnak számított. Egyetlen más kiadvány sem volt annyira elterjedt Kubában a vidékiek között. Fidel cikkeket kezdett publikálni a *Bohemiában*, melyekben konkrét lázadásra buzdította a népet. Ebben az időben valaki állást ajánlott neki egy biztosító társaságnál, hogy némi pénzt tudjon keresni.

– Nem, barátom, nem! Ebben a harcban nem számítanak az áldozatok – mondta neki Fidel.

Pedig tőle is nagyáldozatot követelt mindez. Valójában egyetlen emberben bízott meg legtitkosabb terveivel kapcsolatban: Raúlnak.

Egyik éjjel Enma kihallgatta őket, ahogy a teraszon beszélgettek:

– Menjünk Mexikóba, és szervezzük meg ott a felkelést. Ha meg kell szereznünk Prió pénzét, megszerezzük, visszajövünk egy expedícióval, harcolunk, és harminckét éves koromban átveszem a hatalmat.

– Huszonkilenc éves vagy, tehát csak három évünk van – válaszolt Raúl.

– Ne felejtse el: ha elindulok, megérkezem; ha megérkezem, belekezek; ha belekezek, győzök.

Enma arra emlékszik, hogy magában nevetett, amikor hallotta, milyen bizonyossággal beszéltek a jövőről.

Miután néhány napot eltöltöttünk Havannában, anyám és én visszatértünk Biránba, tarsolyunkban az ígérettel, hogy amikor lehetővé válik, mindketten eljönnek a birtokra, hogy néhány napot együtt tölthessenek apámmal. Természetesen Raúl volt az, aki minden kötelezettségét félretéve eljött,

mert meg akarta magyarázni mindenkinek, még Dominga nagymamának is, akit nagyon szeretett, hogy ezután hosszú távollét következik.

– Ne búsuljatok amiatt, hogy Mexikóba kell mennünk; a dolgok jobbra fognak fordulni – mondta.

Egy hét múlva Raúl visszatért Havannába. Máig emlékszem azokra a pillanatokra, amikor átölelte édesapámat, aki nagyon szomorúan búcsúzott tőle.

– Nagyon vigyázz magadra, fiam, és ne csináljatok örültségeket!

– Szeretlek, öreg, nagyon szeretlek; mindig nagyon jó apa voltál.

Ez volt az utolsó alkalom, hogy még életben látta az öreget. Fidel azonban nem váltotta be ígését, és mivel nem ment el a birtokra, sohasem látta viszont apáikat. Amikor Raúl visszaérkezett Biránból, átadta neki apám küldeményét, egy arany óraláncot, amiről később majd elmondom, hogyan és honnan került elő. Néhány nap múlva Fidel figyelmeztette Raúlt:

– Tájékoztattak, hogy ki fognak találni valamit, hogy megszabaduljanak tőlünk, és főleg te vagy veszélyben. Így hát az új terv az, hogy először te mégy Mexikóba, én utánad megyek, de már most azonnal el kell kezdened az előkészületeket.

Raúl haladéktalanul kapcsolatba lépett Mexikó kubai nagykövetével, aki menedéket nyújtott neki. Tizenöt nappal azelőtt, hogy elindulhatott, elbújtattá őt a követségen.

Raúl egyik jó barátja, Níco Lopez, a kommunista párt tagja, egy másik nagy barátjával, a Július 26. Mozgalom tagjával, Lester Rodríguezzel együtt meglátogatták, és a mexikói kapcsolatok neveit adták át neki. Közöttük volt Onelio Pino, aki később a *Gránma* kapitánya lett. Ezzel a hajóval érkezett Fidel Mexikóból Kubába.

Raúl és Níco végül együtt mentek Mexikóba, és elsőként Lázaro Cárdenasszal, a volt mexikói elnökkel vették fel a kapcsolatot. A mexikói fővárosban pedig már a kubai kommunista párt legmagasabb vezetőivel, Lázaro Peña-val, Aníbal Escalantéval és Blas Rocával léptek kapcsolatba, akik ez idő szerint mindnyájan emigrációban voltak Mexikóban. Mindig ide-oda jártak a két ország között, ahogy a helyzet megengedte nekik – merthogy Batistával is együttműködtek. Közülük néhányan „tárca nélküli miniszterek” voltak, nagyon kötődtek a diktátorhoz, akit egyes megnyert választásokon a kommunista párt is támogatott.

Tíz nappal Raúl távozását követően, 1956. július 15-én végre Fidel is Mexikóba indult. A repülőterre barátja és válóperes ügyvédje, José Manuel Gutiérrez vitte ki, aki ráadásul az Ortodox Párt egyik vezetője is volt.

Mielőtt elindult, Fidel néhány megbízást osztott ki. Enmát arra kérte, hogy őrizze meg *A történelem fel fog menteni* eredeti példányát. Enma úgy döntött, hogy az orsolyita nővérek kollégiuma lesz legmegfelelőbb hely az anyag megmentésére, ott nagyon jól ismertek minket.

– Az eredeti leveleket a zongorakottám borítója alá tettem – magyarázta Enma. Minden a ruhatárban levő antik tükör két falapja alatt van, ott, ahol Consuelo, egy idős nő dolgozik, aki nagyon szeretett engem, és aki a bentlakók ruháit őrizte. Egy szép napon Consuelo átnézte, hogy mit hagytam ott, és felfedezte a leveleket. Megőrzésre hazavitte őket, és természetesen megmutatta az egész családnak. Egy alkalommal, amikor a rendőrség házkutatást tartott a teremben, az unokatestvére megjelent, és azt tanácsolta, hogy égesse el a leveleket, amit ő meg is tett. Kizárólag az én könyveim maradtak meg, amit maga Consuelo hozott a kollégiumba vissza, és amelyeket a nővérek később visszaadtak nekem. Az eredetiekből viszont semmi sem maradt. Hamuvá lettek.

Az előkészületek alatt Fidelnek akadt néhány szerelmi ügye. Enma, aki továbbra is Havannában lakott, néhányat észrevett ezek közül a „találkozók” közül, amelyeknek volt egyfajta közös vonásuk: Lidia takargatta őket, aki így akarta Fidel rokonszenvét megtartani. Egyik délután Enma a kollégiumból Lidiához ment, és szokása szerint betért a szomszédos lakásba, hogy üdvözölje testvéreit. Látta, hogy Fidel a díványon ül, lábainál egy nő, aki őt nézte. Azt mondta, annyira undorító volt annak a nőszemélynek a magatartása, hogy szó nélkül otthagytá őket.

– Ugyan Enma! Miért mentél el olyan gorombán? Hátat fordítottál a vendégnek.

– Nem tartom helyesnek, hogy ez a férjezett, gyermekes nő a lábaid elé dobja magát, és bámuljon téged.

– Tévedésben vagy. Én úriember vagyok, és nincs közöttünk semmi.

Ugyanez volt a magyarázata, amikor rajtakaptuk a hódításaival, akiket a már híressé vált irodájában fogadott, ahol csak egy ágy és egy dívány volt. Ezen elgondolkodtunk: „Miféle nők ezek, akiknek semmi sem számít, csak az, hogy bármilyen körülmények között egy kis időt eltöltsenek vele?”

Végül is, amikor most visszagondolok, Mexikóba utazása előtt ezek a futó kalandok jelentették Fidel egyetlen szórakozását. Ami valóban fontos volt számára, és abból a követelményből fakadt, ami mindig előtte lebegett, az a következő volt:

„Ha elindulok, megérkezem; ha megérkezem, belekezek; ha belekezek, győzök.”

14.

MEXIKÓ, A GRANMA, A ROSSZAK, A JÓK
ÉS EGY PÁRTSZÍV

Mexikóváros 1955-ben legszebb pompájában ragyogott: hatalmas sugárutak, kis forgalom, kevés lakos. A mexikói filmgyártás aranykorát élte, az egész földrészt lázba hozó filmeket készítettek, és bár Jorge Negrete 1953-ban meghalt, Pedro Infante is elhunyt 1957-ben, Cantinflas, Tin Tan, Tito Guizar, továbbá María Félix és Arturo de Córdova is kasszasikereket arattak. Augustín Lara zenéje felfordította a világot, csakúgy, mint Toña la Negra és a Los Panchos hangja.

Az éjszakai élet lenyűgöző volt. Az El Patio, az El Capri vagy a Teatro Blanquita színpadán a Libertad Lamarque, a Lucho Gatica, a Pérez-Prado mambószámaikkal léptek fel; Benny Moré, Bola de Nieve, a La Sonora Matancera, az El Trío Matamoros és olyan rumbások, mint Rosa Carmina vagy María Antonieta Pons is ott szerepeltek az Orquestra Aragón megteremtette cha-cha-cha halhatatlan ritmusával. Mexikóban virágoztak a nagy üzletek, és hatalmas vagyonok halmozódtak fel a kormánnyal kötött szerződésekből, elsősorban a kőolajipar területén. Az arisztokratikus Lomas de Chapultepecben lakó gazdagok már nem elégedtek meg ezzel a környékkel, kezdtek átszivárogni az új, exkluzív Pedregal de San Ángel negyedbe, ahol milliósok és magas rangú politikusok éltek. Ezzel a Mexikóval találkozott Raúl, amikor 1955. július első napjaiban oda érkezett.

Első dolga volt, hogy kapcsolatba lépjen azokkal, akik szerepeltek a Kubából hozott listán. A névsor élén volt Onelio Pino, a kubai haditengerészeti egykori kapitánya, akit a Batista-puccs után mellőztek. Miután munka nélkül maradt, Onelio Mexikóba távozott, ahol sógora, a nagylelkű és igen gazdag Alfonso Gutiérrez mérnök, Onelio testvére, Orquídea Pinónak a férje, akit kedveskedve csak Fofónak hívtak, egy klub kávézóját adta neki, hogy megélhessen.

Tíz nappal Raúl után, július 15-én Fidel is elhagyta Kubát, majd lassanként az expedíció többi résztvevője is távoztak: Faustino Pérez, Jesús Montaner,

Ramiro Valdés, Juan Almeida, Juan Manuel Márquez, az Arcos Bergnes testvérek – Gustavo és Luis –, Jesús „Chuchú” Reyes, Cándido González, valamint Haydée Santamaría, Armando Hart és Melba Hernández.

Fidel Mexikóba érkezését követően Raúl és Níco bemutatták neki azokat a személyeket, akikkel addig felvették a kapcsolatot. Elvitték Onelio Pino kávézójába, akivel nagyon rokonszenvesnek találták egymást, és Onelio meghívta őt a házába. Ezen az éjszakán, Onelio házában zajlott le Fidel és a majdani kubai Forradalom szempontjából legfontosabb és legkritikusabb találkozó. Fidelt bemutatták Orquídea Pinónak és Alfonso Gutiérrez mérnöknek, két történelmi szerepet vállaló személyiségnek, akik Kuba jelenkori történetében ennek ellenére nem szerepelnek. Fidel minden rábeszélő tehetségével meggyőzte őket, s azonnal az egész szervezkedés élére álltak. Mind Orquídea, mind Alfonso teljes odaadással, éveken keresztül csak a tervezésnek és a Fidel által vezetendő forradalom ügyének szentelték életüket. Nemcsak hittek Fidelben, hanem a Kubában történtek elbeszélése is mély benyomást tett rájuk, s ettől fogva Gutiérrez mérnök feltétel nélkül támogatta az ügyet. Gutiérrez olajmérnök volt, egy jelentős olajfúró cég tulajdonosa, akinek Fidel számára rendkívül fontos kapcsolatokkal rendelkezett. Barátai között miniszterek, mexikói elnökök és jelentős vállalkozók voltak, akik között sokan rokonszenveztek a Július 26. Mozgalommal. Megismerkedésük után Gutiérrez és Orquídea azonnal meghívták Fidelt a házukba: Fuego 791, a Risco sarkán. Másnap Fidel megjelent náluk, és attól kezdve a ház az expedíciósok főhadiszállása lett.

Testvéreim rövid időn belül Fofó és Orquídea családjának részévé váltak, olyannyira, hogy Raúl jegyben járt Esthercitával, Orquídea unokahúgával, akivel minden vasárnap együtt mentek misére. Arturo Chaumón, aki Fidel és Raúl csoportjához tartozott, beleszeretett Onelio és Orquídea másik testvérébe, és házasságot kötött vele. Fidel volt a násznagyuk.

Mivel Fofó és Orquídea azonnali és feltétel nélküli támogatást nyújtottak számára, Fidel félreterelt néhány nyomasztó gondot, és kizárólag Kuba megtámadásának előkészületeire összpontosíthatott. Közben mások is megjelentek a színen. Níco López már ismerte Ernesto „Che” Guevarát, az argentin baloldali aktivistát és orvost, aki később az egyik fő ideológusuk lett, és aki segíteni fogja Fidelt a kubai Forradalom vezetésében. Níco López Mexikóban ismerte meg Chet, bemutatta Raúlnak, aki ezt követően azonnal bemutatta Fidelnek. Ők lettek az összekötők Fidel és a kubai régi marxista gárdisták között. Egy másik nagyon magas rangú találkozóra is sor került Fofó és

Orquídea házában, a forradalmi csoport és Lázaro Peña, a kubai munkásmozgalom vezetője között, aki abban az időben éppen Mexikóban tartózkodott.

– Annyira magántermészetű volt, amiről Lázaro Peña és Fidel beszélgettek – magyarázta Orquídea –, hogy csak ők ketten tudják. Tőlem kizárólag azt kérte, hogy a cselédszobába szervezzem meg a találkozót. Igyekezett elkerülni, hogy marxistákkal lássák együtt, mert ő nem volt kommunista.

Abban az időben Fidel egyik érve az volt Fulgencio Batista ellen, hogy egy alkalommal a Kommunista Párt jelöltje volt a választáson. Ahogy telt az idő, testvéreim egyre inkább rájöttek arra, hogy forradalmat nem lehet szövetségesek, és különösen pénz nélkül csinálni. Fofó befolyása és kapcsolatai révén elkérte, hogy a mexikói amerikai követség turista vízumot adjon Fidelnek, így megkezdődtek a gyűjtőutak az Egyesült Államokban.

– Megyek New Yorkba, de előbb Miamiba kell utaznom, mert Mirta és Fidelito ott vannak, és látni akarom őket.

Orquídea és Fofó olyan boldogok lettek, hogy a mérnök nyolcvan dollárt adott neki, ami éppen fedezte a Mexikóváros–Miami repülőjegy árát, így kezdhette Fidel az utazását Mirta és Fidelito meglátogatásával.

Fidelt elkísérte Juan Horta is, aki később a titkára lett, és emigrációban halt meg, Venezuelában. Fidel 1956-ban érkezett Miamiba. A Teatro Flaglerben gyűjtést rendeztek. Ott találkozott egy másik aktivistával és barátjával, Rafael del Pinóval, aki elkísérte New Yorkba, majd Mexikóba, ahol bekapcsolódott az expedíció szervezésébe.

Két év telt el, mióta elvált Mirtától. Fidel számára nagyon fontos volt, hogy viszontlássa volt feleségét, és józan fejjel tudjanak beszélni arról a botrányról, ami oly gyorsan kialakult, mialatt ő a börtönben volt. Most, hogy 1954 óta először találkoztak és szemtől-szemben látták egymást, mindketten tudták, hogy érzéseik egymás iránt nem múltak el.

– Minden politikai cselszövés volt, Fidel, hinne kell nekem – könyörgött Mirta. – A családom összeesküvésének voltam az áldozata, kihasználta a körülményeket. Én még mindig szeretlek.

Néhány napig együtt maradtak, és Fidel nemcsak azt javasolta Mirtának, hogy kezdjék újra, hanem azt is, hogy Mexikóban ismét házasodjanak össze. Mirta boldog volt. Abban állapodtak meg, amint Fidel visszatér New York-i körútjáról, ő a mexikói fővárosban csatlakozik hozzá. Aki csak közel állt Mirtához – különösen a családom, anyám is – láthatta, hogy életében ilyen boldog nem volt. Úgy gondoltuk, Mirta Díaz-Balart volt az egyetlen asszony, akit Fidel valóban szeretett.

Az újrահázasodás tervével a fejében utazott Fidel New Yorkba, ahol a július 26. Mozgalom három csoportját szervezte meg, amelyek segíteni fogják a támadáshoz szükséges pénzügyi alapok gyűjtését. Semmit sem kellett a támadással kapcsolatban rejtegetnie: teljesen nyíltan történt minden. Fidel mindenütt erről beszélt, még Kubába történő visszatérésének dátumát is emlegette: „bármely napon, de még 1956-ban!”

Mikor visszatért Mexikóba, mindenkivel megosztotta új, magántermészetű terveit.

– Mirta és én mindent tisztáztunk. Családja áldozata volt, én pedig mindig nagyon szerettem. Kibékültünk, elhiszem, amit ezzel kapcsolatban mondott. Bárki bármit mondjon, elhatároztam, hogy újra összeházasodunk.

Múltak a napok, Fidel nem kapott híreket Mirtától.

Ahelyett, hogy Fidelnek tett ígéretéhez híven Mexikóba utazott volna, Mirta visszatért Kubába. Tararában, testvére, Frank házában találkozott Emilio Núñez-Blancoval. Vele, a sors iróniája folytán, akkor ismerkedett meg, amikor Enma az Orsolyáknál zongoraestet adott, és Fidellel együtt részt vettek azon.

– Emilio kicsi, de nagyon helyes pofikája van, nem gondolod? – kérdezte Enma.

– Igen – válaszolt Mirta –, de csak egy negyed ember. Nekem az olyan nagydarab emberek tetszenek, mint a testvéred.

Egy hónappal a Fidellel történt állítólagos kibékülés után, Havannában, a *Diario de la Marina* című lapban megjelent Mirta és Emilio Núñez-Blanco házassági hirdetése! Ezt a hirdetést mindenki megtudta Mexikóban. Minden újságot elküldtek Fidelnek Kubából, ami erről szólt. Fidel dühös lett.

– Nagyon szenvedett – mondta Orquídea –, és valahány hirdetést olvasott Mirta házassági tervéről, azt mondta nekem: „Soha többé, Orquídea, soha többé nem adom a nevemet egyetlen asszonynak sem! Amit Mirta velem tett, az árulás, súlyos árulás!”

Igazság szerint, minden ügye ellenére, Fidel továbbra is nagyon szerette Mirtát, bár az asszony tettét aljas csapásként élte meg. Fidel látni akarta Fidelitót, és ennek megszervezésével Enmát bízta meg.

– El kellett mennem Mirtához – magyarázta Enma –, ami nem volt könnyű, de meggyőző érveim voltak: „Te meg fogsz házasodni, és egy hónapra Európába utazol nászútra. Miért nem engeded, hogy a gyerek ezt a hónapot Fidellel töltsé Mexikóban?”

Mirta beleegyezett, és később Fidelito Mexikóba utazott.

Fidel az események hatására csüggesztően érezte magát, talán emiatt létesített kapcsolatot egy Isabel Custodio nevű, szép és okos lánnyal, aki egy Mexikóba menekült köztársaság-párti spanyol írónak, Álvaro Custodiónak a lánya. Orquídea szerint inkább flört, szerelmi kaland volt, ami egy csapásra véget ért, mivel egy napon Fidel az újságot kinyitva Isabel Custodio esküvői fényképével szembesült!

A szerelem egét elborító sötét fellegek azonban hamar a feledésbe merültek, mivel a csoportot sokkal fontosabb ügyek foglalkoztatták: továbbra is hiányzott az expedíció utazásához szükséges pénz.

Több konzultációt követően Fidel elérkezettnek látta az időt, hogy segítséget kérjen Carlos Prío Socarrás volt elnöktől, akivel megállapodtak, hogy Texasban, McAllenben találkoznak. Akadt viszont egy problémája: már nem volt érvényes turista vízum. Az Egyesült Államok mexikói követsége visszavonta vízumát, mert Fidel nyilvánosságra hozta Kuba elleni támadásának szándékát, s ezzel hamarosan Batista híveinek látókörébe került, akiknek volt pénzük és befolyásuk, hogy bármilyen eszközzel keresztbe tegyenek neki. Mellesleg, egyetlen kormány sem akarja nyíltan vállalni, hogy támogatja valaki – legyen az bárki – hatalmának megdöntését.

Egyetlen lehetőség maradt Fidel számára: illegálisan átjutni a határon. Miként? Átúsza a Bravo folyót. Fofó elintézte, hogy Reynosa határvárosban, az egyik irodájában dolgozó alkalmazottja elvigye a folyópart legkedvezőbb helyére, és innen átúszott a másik partra. Ott száraz ruhával várták, és autóval elvitték a Las Palmas szállóba, McAllen központjába. Itt találkozott Prióval. Később Orquídea mesélt a találkozóról.

– Négyszemközt beszélgettek, tanúk nélkül. Fidel elmondta nekem: elmagyarázta Priónak, hogy sürgősen meg kell vásárolni azt a hajót, amivel visszatérhetnek Kubába. Prió azon nyomban átadott ötvenezer dollárt, csak egy feltétele volt: azt kérte, hogy őt is vigyék ezzel a hajóval Kubába.

Nem tudom, mi volt az oka, de Prió kérése sohasem teljesült. Viszont azonnal megkezdték az expedíció számára szükséges hajó keresését.

– A hajó nevének eredete igen egyszerű – mesélte Raúl. – Így nevezték el első tulajdonosai, a nagymama jelentésű angol *grandmother* szó rövidítéseként: *Granma*.

A hajót egy észak-amerikai házaspártól vásárolták, egy házikóval együtt, 22 000 dollárért. Akkortájt a *Granma* elég rossz állapotban volt, a Mexikói-öbölben, a veracruzai Tuxpan kikötőjében horgonyzott, a fővárostól alig egy-napi járásra.

Közben Fidel továbbra is a saját ügyeivel foglalkozott. További segítő csoportokat keresett, és nyilvánosságra hozta azt, amit nem kellett volna: „Az év vége előtt szabadok vagy mártírok leszünk Kubában.” Mi történt? Mivel mindent nyilvánosan tett, mind a mexikóiak, mind Batista hívei résen voltak, s megtették mindent, hogy eltérítsék tőle mindazokat, akik követték őt. Egy Batistához nagyon közel álló jómódú kubai, Pablo Machado például információkat szolgáltatott neki Fidelről, amelyeket Batista azonnal továbbadott a mexikói és a kubai hatóságoknak. Ilyen formán Orquídea Pino élete abból állt, hogy állandóan változtatta a fegyverek rejtékhelyét. Fofó és felesége sok barátjukat megkérte, hogy bizonyos dolgokat őrizzenek meg a házukban, de ezek az emberek egyáltalán nem tudtak arról, mi is történik valójában. Orquídea a saját pincéjében is hatalmas fegyverkészletet őrzött, amit senki sem gondolhatott volna, mindenesetre tartottak Batista besúgóitól, akiknek volt elég pénze, hogy mindenkit figyeljenek Mexikóban. Fofó és Orquídea otthona a Pedegral negyedben volt, ami nagy előnyt jelentett és sokat segített, mivel a rendőrség nem szívesen ártotta magát a Pedegral lakóinak problémáiba, minthogy itt éltek a hatalmasok.

Más volt viszont a helyzet a szegények lakótelepein. Ott is léteztek úgynevezett „támogató házak”, amelyek egyikében egy feljelentés után azonnal házkutatást tartottak. Egy napon a házkutatás során gyakorlatozásra szánt puskákat találtak az egyik házban. Raúlnak sikerült időben megtudnia, hogy a rendőrség egészen közel járt már hozzájuk, és értesíteni tudta Orquídeát és Fofót.

– Meg kell változtatni a rejtékhelyeket – tájékoztatta őket. – Értesítsetek mindenkit!

Így is tettek, és megmenekültek, de a kémek és a gerillák viszonylatában váratlan fordulat történt.

1956. július 21-én elfogták Fidelt. Mexikóvárosban, a Mariano Escobedo utcán sétált Chevel, amikor egy fehér színű autó a nyomukba szegődött, benne feltehetően Batista embereivel. Fidel és Che meggyorsították a lépéseiket, amikor három titkosrendőrt vettek észre, akik egy utcai őrhelyen tacót¹¹ ettek. Abbahagyták az evést, és az ismeretlenek után eredtek, akiket a sarkon megelőztek. Éppen ekkor ért oda az autó is, amelyből rájuk lőttek. A rendőrök Fidel és Che előtt összeestek, az autó pedig elhajtott. Később

¹¹ jellegzetes mexikói étel, töltött kukoricalepény

a három ember felfedte, hogy az akkoriban nagyon félelmetes mexikói hírszerző szolgálat, a Szövetségi Biztonsági Igazgatóság¹² rendőrei. Bekísérték őket a Miguel Schultz utcai központi irodába. Itt találkozott első ízben Fidel egy Fernando Gutiérrez Barrios nevű kapitánnyal, aki azt akarta, hogy Fidel tegyen vallomást a tervezett felforgató cselekményről.

– Semmiféle bűncselekményt nem követek el sem Mexikóval, sem a mexikóikkal szemben – mondta Fidel, egyenesen a kapitányra szegezve a tekintetét. – Én csak a népemért és hazám szabadságáért küzdök. Ölj meg, ha akarsz, de többet nem mondok!

Gutiérrez Barrios intelligens ember volt, aki évekkal később ezt mondta:

– Fidelben volt valami különös, ami azt súgta nekem, hogy amiről beszél, bekerül majd a történelemkönyvekbe.

Az igazsághoz tartozik, hogy abban a pillanatban Fidel és Gutiérrez Barrios között mély barátság szövődött, amely egészen a rendőrtiszt haláláig tartott, aki igen jelentős politikus lett Mexikóban. Nemcsak Veracruz állam kormányzója, hanem a kormány államtitkára is lett, és közszolgálati pályafutása negyven éve alatt irodáiban ott volt a neki dedikált óriási Fidel-kép, amivel segítségét megköszönte. Gutiérrez Barrios titkosszolgálati információkkal segítette a Mozgalmat, ami nagyon hasznos volt Fidel számára. Sajnos azonban a jószerecske nem tartott sokáig.

A kapott információk birtokában Fidel nagy aggodalommal fordult Orquídeához.

– Gutiérrez kapitány tájékoztatott, hogy valaki beépült közénk, és minden megmozdulásunkról tájékoztatja Batista embereit. Minden jel arra mutat, hogy Orlando de Cárdenasról, Pablo Machado (Batista milliommios híve) testvérének barátjáról van szó. Nagyon ébernek kell lennünk.

Orquídea és Fofo megdöbbenek a hír hallatán, elgondolkodtak, és nem tudták, mitévők legyenek. Az események azonban gyorsan követték egymást. Továbbra is azt gondolták, hogy Cárdenas a besúgó, amikor a rendőrség rajtaütésszerűen lecsapott a Santa Rosa tanyára Chalcóban, a fővároson kívül, ahol a csoport gyakorlatozott. Letartóztatták Fidelt, Cándido Gonzálezt, Carlitos Garcíát, Arturo Chaumónt és Ciro Redondót, a Július 26. Mozgalom és a Granma expedíció tagjait, akiket nagy hírverés közepette, az összes fegyverrel együtt a Miguel Schultz fogdjába vittek.

A letartóztatottak között volt Chuchú Reyes is, akit a mexikói rendőrök kegyetlenül megkínóztak. A szörnyűségek következtében mintegy tíz kilót lefogyott, s mindezt csak azért, hogy árulja el, hol van a többi fegyver – amelyeket Orquídea házában őriztek –, de Chuchú nem beszélt. Túlélte a kínzást, és a Granma fedélzetén ő is visszatért Kubába, ahol a sors iróniája folytán egy egyszerű autóbalesetben halt meg.

Fofo és Orquídea azonnal barátjukat, Rafael Lebrija hírneves ügyvédet küldték a Miguel Schultz-fogdába azzal a megbízatással, hogy szabadítsa ki Fidelt.

– Fofo és Orquídea azt üzenik – mondta nekik Lebrija ügyvéd –, ne agódjanak. A fegyverek már biztos helyen vannak, és tízezer dollárért továbbiakat fognak beszerezni, hogy pótolják az elkobzottakat.

Ebben a börtönben, a Fidellel való találkozásra várva ismerkedett meg Orquídea Chevel, aki szintén a börtönben volt, mert ő is a csoporthoz tartozott.

– Nekem nem tetszik. Tudom, hogy Fidelnek és Raúlnek szimpatikus, de nem nekem. Különös alak, akiben annyi udvariasság sincs, hogy szembenézzen az emberrel! A feleségével (Hilda Gadea) volt itt és egy csecsemővel. Nem tudom miért, de valami nem tetszik nekem ebben az emberben!

Orquídea sohasem gondolta volna, hogy mit hoz számára és Fofo számára Chevel közös jövőjük.

Éppen ebben a mexikói börtönben kezdett neki Che elméletének kifejtéséhez. Először Arturo Chaumónnak, Orquídea sógorának kezdte ismertetni elgondolásait, aki eleinte egyáltalán nem törődött velük. Még abban az évben, augusztusban kiszabadultak, s ezután mindegyikük végezte tovább a feladatát a Kubába hazatérés expedícióján, de az egymás közötti torzalkodás beárnyékolta kapcsolatukat.

Melba Hernández, Pedro Miret és Gustavo Arcos, akiket nem tartóztattak le, azzal vádolták Fidel nagy barátját, Rafael del Pinót, hogy ő jelentette be Teté Casuso, egy másik Mexikóban élő kubai aktivista lakhelyét, ahonnan nagy mennyiségű fegyvert vittek el, valamint Arturo Chaumón lakását is, amelyet a rendőrség feltört, és ahonnan szintén elvitték az összes ott talált fegyvert. Ismét szerencsétlen egybeesések voltak: kizárólag Orlando de Cárdenas tudta, hová rejtették el a fegyvereket. Melba és Pedro Miret viszont folytatták saját harcukat Rafael del Pino ellen.

– Nem használ semmit, egyáltalán nem jó semmire – jelentette ki Pedro.

– Meg kell mondanunk Fidelnek, hogy szabaduljon meg tőle!

¹² Direccion Federal de Seguridad (DFS)

Amit a legkevésbé sem gondolhattak volna, Rafael del Pino egy ajtó mögött kihallgatta beszélgetésüket. Később Rafael elmesélte a csoportnak, hogy mit hallott.

– Ilyenek az intrikusok. Megölöm Melbát! – csúszott ki a száján. Ezt nem lett volna szabad mondania!

Az igazság az, hogy Melba irigy volt mindenkire, irigykedett Chuchú Reyesre és Rafael del Pinóra, mert rokonságban álltak Fidellel. Intrikálásuk háttérben leginkább ez játszott szerepet, mert senkit sem hagytak ki, még minket is belekeverték.

– Enmita – mondta több alkalommal Melba –, bár Fidel a testvéred, nem törődik veled. Miért van ez így? Miért, kislány?

Sem Enma, sem mi nem vettünk róla tudomást, mert már ismertük Fidelt, de ahogy a mondás tartja: „Minden szentet elér a végzete”. Melbát akkor érte el, amikor a legkevésbé sem számított rá.

Egy alkalommal, Orquídea házában, Melba rosszakat kezdett mondani Fidelről és Cheről. Rémtettekről beszélt, figyelmen kívül hagyva, hogy Fidelito ott játszott a közelében, és természetesen mindent hallott. Amikor Fidel hazatért, Fidelito mindent elmondott neki, amit Melbától hallott. Fidel véget akart vetni az egésznek, és a sok intrikába belefáradt csoport elhatározta, hogy belső pert folytat le Melba ellen.

A tárgyalás október 11-én zajlott le a pedegráli házban. Este hatkor kezdődött, és másnap reggel hét órakor ért véget. Nagyon hosszú eljárás volt, amelyben Orquídea és Fofó bíraskodott. Miután meghallgatták Melba védekezését a váddal szemben, egyöntetűen úgy döntöttek, hogy vétkes. Mivel nő volt, és Chucho Montaner felésege, nem lötték agyon, azonkívül az expedíció elindulása előtt nem akartak semminemű galibát.

Viszont – mondta Fidel – Melba nem vehet részt semmiféle terv előkészítésében, és Chucho Montanernak is az eszébe kell vésnie: terveinkről semmit nem mondhat el Melbának. Raúl, add ezt a tudtára, és ha nem tartja be, amit mondok, vegye tudomásul, súlyos hibát követ el!

Mindez a kellemetlenség eltörpült, miután színre lépett egy személy, aki később családom tagja lett. Napokkal azelőtt Fidel egy másik igen közeli munkatársának, Gustavo Arcosnak ezt mondta:

– Szükségünk van egy megbízható emberre, akinek kiváló az emlékezete, és nem ismert ember, hogy nem kapják el Kubában azokkal az üzenetekkel, amelyek kulcsfontosságúak lesznek a partraszállás idején.

– Ismerem a megfelelő embert, Fidel – mondta neki Gustavo. – Nemrégiben végezte el a Massachussets-i Műszaki Főiskola vegyészmérnöki szakát, éppen most tér haza Kubába, de el tud jönni Mexikóba, hogy te és Raúl megismerjétek. Fiatal lány, a Július 26. Mozgalom aktivistája, és nagyon jó Santiago de Cuba-i családból származik, a neve: Vilma Espín.

– Számomra tökéletesnek tűnik. Mondd neki, hogy jöjjön ide!

Így történt, hogy Vilma Espín Mexikóba érkezett, három vagy négy napra megszállt Orquídea házában, ezalatt Fidel személyesen adta neki az instrukciókat arra az időre, amikor a felkelés elkezdődik. Vilma szerepe volt a partraszállás pontos adatainak átadása az expedíciók támogatása érdekében. Amikor Vilma elutazott, virágot hagyott Orquídeának: ezzel köszönte meg a kedves fogadtatást.

Orquídea és Fofó olyan emberek voltak, akik minden hozzájuk közelállóról gondoskodtak. Mindig azon törték a fejüket, hogyan lehetne mások problémáit megoldani. Egy alkalommal azt mondták Fidelnek:

– Enma és Agustina testvéreid egyedül vannak Havannában. Nagyon boldogok lennének, ha ez a két lány eljönne hozzánk. Gondolkodj rajta! Rettentő veszélyes, hogy ez a két lány az ottani politikai helyzetben továbbra is Havannában tanul. Azt hiszem, ide kellene jönniük Mexikóba, és csatlakozniuk hozzátok.

Ebben az időben édesanyámat egy havannai kórházban ápolták, vérkeringési problémái egyikével, és amikor kiengedték, apámmal, aki elkísérte, visszatértek Biránba, ahová magukkal akarták vinni a húszéves Enmát és tizenhét éves Agustínát is.

– Semmiképpen sem megyünk a birtokra! Mi itt maradunk Havannában, mert az összes veszély ellenére nem akarjuk abbahagyni, amit csinálunk.

Enma filozófiát és irodalmat tanult, Agustina teljesen belemerült a valásba, miközben ő is tanult.

– Tenni kellene valamit – mondta édesanyám –, nem akarjuk, hogy egyedül maradjanak a veszélyes Havannában.

Így aztán, amikor megérkezett Orquídea és Fofó meghívása, menyei ajándéknak tekintették azt. Enma és Agustina Mexikóba utaztak, annak ellenére, hogy emiatt Enmának fel kellett függesztenie filozófiai tanulmányait, és Agustínának is fel kellett hagynia tevékenységével. 1956. október 12-én érkeztek Mexikóba. Enma így meséli:

„Fiatalok voltunk, és mint ilyenek, nem vittük magunkkal sem a címet, sem telefonszámot. Az ember húszéves korában megteheti. Nem érdekelt

minket, hogy utazásunk részleteit rejtélyek övezik: volt egy cím, ahova írni lehetett, ami a Nicolás San Juan utcában volt, a mexikói fővárosban. Arra gondoltam, hogy fogunk egy taxit, és odamegyünk, és kérdezősködünk, de amikor kiszálltunk a repülőből, az első, akit megláttunk, Fidelito volt Raúlal és Níco Lópezzel. Nagyon boldogok lettünk. Raúl mesélte, hogy éppen ezen a napon határozták el: minden nap kimennek a repülőtérre, és várják az Aviación de Cuba járatát, és éppen ezen a napon érkezünk!”

Egyenesen Orquídea és Fofó házába mentek, ami új otthonukká vált. Olyan otthonukká, ahol nemcsak a testvéreikkel találkoztak, hanem egy nem várt látogatóval is: Lidia Castro Argote személyében! Fidel után utazott Mexikóba, a következő kifogással:

– Nagyon félek itt, Kubában – mondta telefonon Fidelnek –, azok, akik ismerik a veled való kapcsolatodat, szóltak, hogy Batista emberei problémákat okozhatnak nekem, ezért inkább szeretnék veletek lenni.

Fidel megragadta az alkalmat, hogy amikor jön, hozza magával Fidelitót Mexikóba, a Mirtával történt megállapodásnak megfelelően. Lidia számára ez kapóra jött, s miután Mexikóba érkezett, a többiekkel együtt vendégeskedett a pedegráli házban.

Mindenkit nagyon szívesen fogadtak ebben a házban. Senkinek sem kellett egyetlen fillért sem fizetnie azért, mert ott éltek. Enmának és Agustinának nagyon sok bosszúságot okozott, hogy Lidia kihasználta az alkalmat, ugyanúgy, mint néhány évvel azelőtt. Az egész háznak mondta, hogy mindenki hallja:

– Lidia vagyok, Fidel testvére, a Moncada hősnője.

Fogyókúrázott, masszázsokat vett, mindenkiről rosszakat mondott. Szegény anyámmal kezdte. Ahol csak megállt, mindenkinél rombolta a hírnevét: azt mondta, hogy anyám elhagyta apámat, hogy házicseléd volt, és később ezeket a hazugságokat tényként adták közre a könyvekben. Ezt kellett megélniük nővéreimnek abban az időben!

Egy szép napon Lidia elhatározta, hogy gyónni fog. Azt nem tudtuk, hogyan gondolja, mivel ő volt az egyetlen, aki nem volt vallásos, nem lett megkeresztelve sem. Ez azonban kevésbé érdekelte. Elment Cervantes atyához, Fofó és Orquídea gyóntatójához. Amikor elmondták Orquídeának, így szólt:

– Azonnal a paphoz kell sietni, és el kell neki mondani, hogy a ti anyátok nem az övé! Gondoljatok bele, ha neki is olyan aljasságokat mondott, amiket általában szokott...

Orquídea beszélt a pappal:

– Nézze, atyám. Lidia valódi szándéka nem a gyónás, sem az áldozás, semmi efféle. Mindenkit be akar mocskolni, akit csak tud, ez a sajátsága.

A papot legalább tájékoztatták, és ezzel az ügy lezárult.

Visszatérve Fofóra és Orquídeára, állandó lakójuk tizenhét volt, s ezen felül még átutazókat is elszállásoltak, mint ahogy Vilma Espínt és másokat.

Reggelenként mindenkinek frissen kifacsart narancslevet szolgáltak fel. El lehet képzelni, mekkora munkát jelentett ennyi embernek levet készíteni, ezért reggelire mindenki csak fél pohárral kapott. Lidia ezt mindig kifogásolta, s egy alkalommal bement a konyhába, kiöntötte a fél pohár narancslevet, és azt mondta a szolgálólánynak:

– Nekem, Fidel testvérenek, ne fél pohár levet szolgálj fel!

Volt még más hasonló jelenet is, például egy nap Lidia kijelentette:

– Fidel nem házas ember. Természetesen nem az anyja lesz a „first lady”, hanem én!

Nővéreim nem sokat törődtek vele, mert egészen más aggasztotta őket. Amikor elutaztak Mexikóba, apámat súlyos influenzával hagyták Kubában. Már nyolc nap eltelt azóta, de senki sem tudott kapcsolatot teremteni Biránnal a kedvezőtlen időjárás miatt. Annál nyomasztóbb volt az aggodalom, mivel nem tudtak róla semmit, hogy mi történhetett.

15. ÉDESAPÁM HALÁLA

Ritkán szeltem át a Nipe folyót terepjárón akkora áradásban, mint amilyen 1956. október 21-én volt, amikor Birán egész környékén hatalmas erejű vihar korbácsolta fel. Anyám és én kétségbe voltunk esve. Az iszapban kormányoztam a szembeszél cibálta kocsit, igyekezve elkerülni az elakadást, miközben édesanyám karjai között tartotta apámat, és mondta:

– Castro, öregem, bírd ki, már közel vagyunk, nem halhatsz meg nekem!

Tudtuk, hogy Ángel Castro Argiz állapota súlyos, de szerencsétlenségünkre, apám ekkor már haldoklott. Néhány órával korábban az egész még csak egy rosszul kezelt hurutnak tűnt, amivel a múlt héten anyámmal együtt Havannából hazaérkezett, de ahogy múlt az idő, a tünetek egyre rosszabbodtak. Szünet nélkül köhögött, és az egyik ilyen rohamnál vért hányt, ami megrázóan jelezte a helyzet súlyosságát. Úgy döntöttünk, hogy nem maradhatunk a birtokon, és felhívtam Ramónt.

– Elutazott, Juanita – mondta Sully –, de most rögtön megpróbálom elérni, hogy értesítsem, mi van az öreggel.

Így aztán anyámmal ketten indultunk el az özönvíz kellős közepén, ami minden járható utat szinte láthatatlanná tett, de végül is megérkeztünk a Central Marcané-i kórházba.

A sürgősségi osztályon az orvos, Armando Fajardo kíméletlen volt:

– Sérve volt, ami bizonyára nagyon hosszú ideje megvolt már, de nem tulajdonítottak neki jelentőséget. Köhögés közben, az erőlködéstől kizáródott. Nincs sok lehetőség: vagy itt operáljuk meg, vagy elviszik Havannába, de bármit is döntenek, azonnal kell cselekedni.

– Ebben az időben lehetetlen bárhova máshova elszállítani, doktor – mondtam.

– Könyörgök, doktor, operálja meg, és mentse meg a férjemet! – kérlelte anyám.

A sebészi beavatkozás több mint másfél óráig tartott, de apám nagyon súlyos állapotban került ki a műtőből. Egyetlen pillanatra sem hagytuk magára. Anyám – akinek a kórházban ismét előjött a lábában a keringési problémája, apám fejét simogatva mellette maradt az ágyban.

– Édes öregem, ez nagyon rosszul jött... – szólalt meg apám. – Köszönetet szeretnék mondani neked az egész együtt töltött életért. Nagyon boldoggá tettél. Tudod jól, hogy életem nagy szerelme voltál. Vigyázz a gyerekekre, vigyázz rájuk, Lina!

Majd hozzám fordult.

– Juanita, lányom, továbbra is vigyázz anyádra!

Nem sokkal ezután apám ott mellettünk meghalt.

Pontosan huszonöt óra telt el az operáció óta. Anyám sírva ölelte át, és úgy tartotta a kezében azt az embert, akivel egész életét együtt töltötte. Én bénultan álltam, csak néztem a jelenetet, és nem tudtam felfogni a gondolatot, hogy apám meghalt. Apám mindennapi társam volt. Anyám után ő volt az, akire a leginkább számíthattam. Hogyan érthettem volna meg, hogy most ott látom a szobában, az ágyban, élettelenül? Összeomlottam, de néhány perc múlva összeszedtem magam, mert erősnek kellett lennem, különösen anyám miatt, aki mérhetetlenül szenvedett.

Alighogy értesült a történetekről, Ramón a kórházba rohant, de mire megérkezett, apám már halott volt. Ramón úgy sírt, mint egy gyerek...

– Öreg... öregem...

A döbbenetből felocsúdva anyám úgy döntött, hogy apám holttestét Ramón házába visszük, és ott fogjuk felravatalozni. Így is tettünk. Október 22-én kezdődött a búcsúztatás. Fidel Mexikóból telefonált, ott érte a hír. Luis Conte Agüero bemondta a rádióműsorában, és valaki táviratot küldött Orlando de Cárdenasnak, arra kérve, hogy azonnal értesítse Fidelt. Így jutott el a hír Fofó és Orquídea házába.

Enma és Agustina egy ideig tudomást sem szereztek a történetekről. Éppen mulattak, mert néhány nappal azelőtt, október 20-án ünnepelték Esthercita, Raúl kis menyasszonya tizenötödik születésnapját. A rákövetkező napon, 21-én, Orquídea és nővéreim a Paseo de la Reformán levő Chapultepec moziba mentek egy filmet megnézni. Enma elmondta, hogy amikor hazaérve beléptek az ajtón, rögtön észrevette, hogy valami történt.

– Észrevettem, hogy Raúl szeme vörös, mintha sírt volna, Fidel pedig Fofóval beszélgetett. Feltételeztük, hogy valamilyen politikai ügy miatt na-

gyon elfoglaltak, ezért Agustina és én elhatároztuk, hogy nem zavarjuk őket. Jó éjszakát kívántunk, és lefeküdtünk.

– Jobb, ha a lányok ma éjszaka még nem tudják meg – mondta Fidel. – Minek okozunk nekik bánatot? Holnap majd beszélünk velük.

Másnap, korán reggel, Orquídea bement a hálójukba, és felébresztette őket.

– Fidel és Raúl beszélni szeretnének veletek...

– Ilyen korán? – kérdezte Enma.

– Igen – válaszolt Orquídea –, lent várunk titeket.

– Bizonyára azt fogják bejelenteni, hogy elindul az expedíció – vélte Agustina. – Siessünk, Enma!

Amikor az ebédlőbe értek, ahol Fidel és Raúl várt rájuk, találkoztak Lidia Castro Argotéval is, aki nyugodtan ült, halvány mosollyal az ajkán. Fidel kezdett beszélni.

– Enmita, milyen állapotban hagyta apánkat? Agustina... Láttad az öregot?

– Kicsim, apánk jól volt. Hurutja volt, ami influenzává fajult, sokat köhögött, de nem volt különösebb probléma az egészségével.

Fidel nem tudta, hogyan mondja el a hírt, de arckifejezése és Raúlé is elgyöförtnek látszott. Észrevették, hogy Raúl sír. Ezt látva, Enma kezdett beszélni:

– Csak nem akarod azt mondani, hogy apám meghalt...?

– De igen – felelt Fidel. – Az öreg tegnap meghalt, ma temetik.

Raúl a hír elsomorította, de nyugodt maradt, nem úgy, mint Fidel. Raúl természetéhez tartozott, hogy mindig meglátogatta apját. Ezzel szemben Fidel 1955 óta nem járt a birtokon, amit pedig apám nagyon szeretett volna, hiszen miatta gondozta a birtokot. Támogatta őt anyagilag, hogy Fidel minden dolgot véghez tudjon vinni, amibe belefogott. Az öreg vele szembeni nagylelkűsége nem ismert határt: apám továbbra is utasított engem, hogy mexikói emigrációs kiadásaihoz küldjek neki pénzt. Fidel szemében az érzelmek gyengeséget jelentettek, így azt mondta Raúlnek:

– Nincs idő a fájdalomra! Rosszabb dolgokra kell felkészülnünk.

Ezalatt Birán mély gyászban volt. Apám holttestét Central Marcanéban, Ramón házának egyik kis szalonjában ravatalozták fel. Vidéken temetkezési vállalat híján az volt a szokás, hogy háznál ravatalozzák fel az elhunytat. Nem voltunk felkészülve az óriási tömegre, akik megindulva jöttek a búcsúztatásra. Eljöttek a birtok szegény *guijarói*, és a magas állásban levő bará-

tok is. Anyám gyóntatója mondott imát a test felett, és délután eltemettük a temetőben. A koporsót végtelennek tűnő sorban kísérték az emberek. Mivel négy testvérünk Mexikóban volt, csak anyám, Angelita, Ramón, Sully, az unokák és én voltunk jelen. Még ma is megrendít, amikor a birtokon dolgozó haiti munkások sírására gondolok, akik boldogtalannak látszottak, mert nagyon szerették apámat. Könnyek között mondták:

– Meghalt Castro papa, meghalt Castro papa...

Ángel Castro hirtelen ment el, anélkül, hogy valamit is látott volna abból, ami Kubában fog történni: olyan dolgok, amit sohasem tudott volna elképzelni. Nagy fájdalmat okozott nekem, hogy halála vigasztalhatatlanná tette anyámat, aki hosszú évek óta először tért haza nélküle.

– Egyedül maradtunk, Juanitá, de fel kell lendíteni a birtokot, mintha az öreg továbbra is velünk lenne. Ez a legnagyobb tisztelet, amit neki szentelhetünk. Most valami mást is szeretnék kérni tőled, lányom: amikor meghalok, temessetek mellé.

– Megígérem, anyám, de ne beszélj erről, minden gyermekednek nagyon hiányoznál.

Fájt, hogy anyámat szenvedni látom. Fájt annak tudata, hogy apám meghalt. Életemben először ezen az estén éreztem meg, hogy árva lettem, annak az embernek az árvája, aki felnevelt.

Az anyámnak tett ígérettel, hogy egy napon apám mellé fogjuk temetni, lefeküdtem. Akkor még nem gondoltam, hogy hét évvel később követni fogja apámat... Azt sem tudtam, hogy már egészen közel az idő, amikor testvéreimért és Kubáért ont könnyeket és szenved majd. Mindenesetre egy kis időre vigaszom lehetett, hogy „Papa Castro”, apám, a világban eltöltött hosszú és termékeny nyolcvankét év után már megpihent.

AZ INVÁZIÓ KITŰZÖTT HATÁRIDEJE

Alig egy hónap volt csak hátra 1956-ból, ami azt jelentette a nyolcvankét kubai számára, akik részt vettek hazájuk történelmének legszélesebb körben beharangozott inváziójában, hogy ígéretüknek megfelelően még az év vége előtt el kell hagyniuk Mexikót, és meg kell érkezniük Kubába.

A *Granma* a Mexikói-öbölben, a veracruzi Tuxpan kikötőjében horgonyzott, ahol egyedül Chuchú Reyes őrizte, aki a kihajózási parancsra várt. Csak öten tudták, hogy hol található a jacht: Fidel, Raúl, Onelio Pino kapitány, Fofó és Chuchú, aki a barátom volt, egy rendkívül rokonszenves ember. Azért, hogy ne keltsen feltűnést, gazdag turistának álcázták, valójában azonban autóügynök volt.

Ez történt Mexikóban. Biránban viszont a család egészen más jellegű dolgokkal foglalkozott – apám végrendeletének teljesítésén fáradoztunk. Azt is figyelembe vettük, hogy a partraszállás rövidesen megtörténik, s ez esetben csak isten tudja, hogy mikor láthatom újra testvéreimet. Arra kértem őket, hogy képviselőjük érdekében küldjenek közjegyzői meghatalmazást, aminek alapos oka volt. Életében apám azt tehetett a pénzével, amit akart, de miután meghalt, az én kötelességem lett az általa megszerzett vagyon minden egyes fillérjének szétosztása úgy, ahogyan ő az elosztást meghatározta.

Fidel, Raúl, Enma és Agustina egyetértettek velem, és azonnal elküldték Mexikóból a közjegyzői meghatalmazást. Arra gondoltam, hogy apám, megérzésből, legutóbbi havannai utazása alkalmával mindent elintézhettek az örökségre vonatkozóan, és a végrendeletében anyámra hagyta javainak nagyobbik részét, ami annál is inkább igazságos, mert ő volt az, aki megfeszített erővel dolgozott vele együtt a vagyon létrehozásában.

Mexikóvárosban, a Fuego utca 791-ben mindent az utolsó mozzanatig előkészítettek. Már a pontos dátumot is elhatározták: bármi történik is, november 25-én elindulnak Kuba felé. 24-ére már minden előkészület megtörtént.

– Fidel átadta nekem a szállítandó élelmiszerek listáját – mesélte Orquídea –: pácolt sonka, narancs, kenyér, és nyolcvankét ember számára elegendő víz. Csak egy spanyol származék kérhet pácolt sonkát, ami szomjúságot okoz!

Azt is meghatározták, hogy mi történjen a *Granmával*, miután kihajózik. Onelio Pino kapitány a parton hagyja őket, és visszatér a hajóval Mexikóba, hogy átadja Tony del Condénak, az expedíció egyik legközelebbi munkatársának, akit Cuaténak neveztek, és magára vállalta újabb fegyverek beszerzését. Ezután Cuate őrzi a *Granmát*.

Ami az utánpótlást illeti, csupán egyetlen kényes ügyet kellett megoldaniuk, mégpedig Orlando de Cárdenas ügyét, akit Gutiérrez Barrios kapitány értesülései szerint Batista besúgójának tartottak.

– Jobb lesz – parancsolta Fidel –, ha Cárdenas, a felesége és a fia velünk jön Tuxpanba, és felszállnak a *Granmára*.

Elérkezett a búcsú ideje Fofó és Orquídea házában, amit mindenki a maga módján élt meg.

Raúl, aki nem aludt a házban, napokkal azelőtt elvitte olíva zöldre festeni a fehérneműjét, mert azt álcázó színnek tartotta. Előző éjszaka ott aludt, az egyik fürdőszobában kezdett öltözni, azután a csizmákat nővéreim szobájában vette fel. A rajta lévő inget Enmának ajándékozta (évekkel később Enma a Forradalmi Múzeumnak adta).

– Ha a forradalom győz – jelentette be –, felejtsetek el Biránt, mert agrárreform lesz.

– Igen, már tudom – felelte Enma.

– Ha nem győzünk, és meghalunk a harcban, kérlek, mondd meg Juanitának, hogy az örökség rám eső részét adja oda nevelt lányomnak, Temis Tasendénak. – Temis a Moncadában megölt José Luis Tasende lánya volt. Raúl megígérte a barátjának, hogy túlélése esetén gondjaiba veszi a kislányt. – Ezt a szívességet szeretném kérni tőled, Enma.

– Természetesen megteszem – volt a válasz.

Raúl befejezte a csizmák felhúzását.

– Aki ezeket leveszi, halott ember.

Arra utalt, hogy egy olyan partszakaszon fognak földet érni, ahol a hegyes sziklák miatt a területet „farkasfognak” nevezik, és normál cipőben senki sem tudná elviselni.

– Most csak azt kérem, hogy ne sírjatok! Mondjátok meg Juanitának, nagyon szeretem.

Mindegyiküket megölelte, megcsókolta, és könnyeivel küszködve hátat fordított. Kiment a már beindított gépkocsikhoz.

Úgy látszott, Fidelito nem sokat törődött azzal, ami történik, a kifáradásig játszott... Nem sokkal később, amikor megjelent, rájött, hogy nem látja édesapját, aki nem tudta, hogyan köszönjön el a gyermektől, egyszerűen kiment az utcára, és beült az egyik autóból. Fidelito kirohant a házból:

– Papi, papi, várj meg, ne menj el, papi!

Fidel kiszállt az autóból, rátette a kezét a fiára, átölelte, és megcsókolta. Ezután odaadta Enmának, megfordult, és visszaült a kocsiba. Vele volt Fofo, Orquídea, Raúl, Cándido González és Rafael del Pino.

– Indulás Tuxpanba!

Nem akarták magukra felhívni a figyelmet, ezért a csoport másik része hatosával, autóbuszon érkezett Tuxpanba, és olcsó szállodákban szálltak meg.

– Amikor odaérkeztünk a farmra, Che már várt bennünket. Nagyon nyugodtnak látszott; ránk nézett, és tovább olvasott. Ez az ember nem változik – mesélte Orquídea.

Este tizenegy óra körül már mindenki együtt volt. A két part között rendszeresített motorcsónakkal átkeltek a Pánuco folyón. A csónakos meglepődött a szokatlanul nagy nyüzsgéstől:

– Hé, testvér! Mond már, mi történik itt ma éjjel, hogy annyi ember jön?

Egyetlen utas sem válaszolt.

Hideg, sötét éjszaka volt, rosszra fordult az idő, esett.

Újra együtt volt mindenki, örömmel lélegeztek fel, de meglepő csönd telepedett rájuk.

Éjfél körül fejezték be az expedíciókat a behajózást. Akkor döbbsentek rá egy problémára: a hajó motorjai közül csak egy működött, a többi elromlott.

– Indulni kell, még ha ez elsüllyed is – adta ki a parancsot Fidel.

Orlando de Cárdenas és családja végül mégsem hajózott be – Fidel az utolsó pillanatban megváltoztatta a tervet. Úgy határozott, hogy nem viszi el őket. Megparancsolta Orquídeának, mit tegyen:

– A házadban kell fogva tartanod őket, Orquídea. Éjjel-nappal vigyázz rájuk! Egyetlen pillanatra sem szabad őket magukra hagyni, egyetlen egyre sem, mindaddig, amíg nem válik ismertté, hogy az expedíció kikötött Kuba földjén.

– De ez emberrablás, Fidel, ami nagyon aggaszt engem!

– Orquídea, értsd meg jól: vagy ő, vagy mi.

Orquídea teljesítette a parancsot.

Végül érkezett a hajnal. A mólóról Fofo, Orquídea, Onelio Pino fia és a „hátramaradottak” csenden figyelték, ahogy a távolodó *Granma* egyre kisebb fénypont lesz, míg végleg el nem tűnt a tekintetük elől.

Gutiérrez Barrios kapitány szerint Orlando de Cárdenas tájékoztatta Batista embereit, ők meg a mexikói rendőrséget, akik gyűrűt alkotva körülöttek, követték a csoportot. Ezért Orquídeának úgy határoztak, hogy a mólóról egy tuxpani szállóba mennek, és ott egyetlen szobában várják meg a reggelt. Napközben visszatértek Mexikóvárosba.

Útközben Orquídea és Fofo elmagyarázták de Cárdenasnak hogy mi a probléma vele, és hogy Fidel parancsára addig nem engedik elmenni, amíg meg nem kapják az értesítést a kubai partraszállásról. Orlando nem mondott erre semmit, csak haza akart menni, telefonálni. Valószínűleg az édesanyját akarta tájékoztatni, hogy nem ment el a csoporttal, minthogy természetesen nem engedték meg neki.

A pedegráli házban Orquídea telefonhívást kapott.

– Barátnőm – mondta egy férfihang.

– Barátom – válaszolt Orquídea. Ez volt az egyik jelszó Fernando Gutiérrrez Barrios és közöttük.

– Még ma este sürgősen találkozunk kell. Nagyon fontos.

Minthogy a hívás éppen akkor érkezett, amikor hazatértek Tuxpanból, Orquídea nem akarta az időt átöltözéssel vesztegetni (utazáshoz volt öltözve, félrevezetésül még paróka is volt rajta), és ahogy volt, úgy ment a találkozóra.

– Néhány órával ezelőtt feljelentették őket – tájékoztatta a kapitány. – Szólni kell Fidelnek, hogy ha még nem indultak el Mexikóból, sürgősen tegyék meg, mert Tuxpan egész környékét körülzárta a titkosszolgálat, és kifejezett parancsunk van arra, hogy tartóztassuk le őket.

Félelmében Orquídea nem mondta meg az igazságot.

– Nem tudom, mi történt velük. Az utolsó hírem, amit tudok, hogy szét szóródtak Tuxpan környékén. Semmi mást nem tudok.

– Ez súlyos helyzet, barátnőm, nagy baj a tervek szempontjából, mert a letartóztatási parancsot már körözik. Meg kell találni a módját, hogyan lehet Fidelt értesíteni.

Amikor Orquídea elbúcsúzott a barátjától, az újabb meglepetéssel szolgált:

– Mostantól fogva neked is nagyon kell vigyáznod magadra, mert külsőre már azonosítottak, csak még a nevedet nem tudják. Éppen ma készítették

„élethű képet” épp ebben a ruhában, amit az utazás során viselt az „illető”. Légy nagyon óvatos! Maradjunk kapcsolatban, de ne engedd, hogy Fidel tartózkodási helyét megtudják!

Ennek ellenére az ijedtségen túl Orquídeának nem lett semmi baja, mert soha nem tudták meg, hogy név szerint kiről volt szó.

Ilyen akcióknak köszönhetően Orquídea és Fofo rendkívül fontos szerepet játszottak az expedíció körül. Tanúi voltak tucatnyi titkos és nem titkos tárgyalásnak. Részt vettek a fegyverek beszerzésében, segítettek embereket kiszabadítani a börtönből, amihez barátaik segítségét kérték. Jelen voltak akkor is, amikor felszedték a horgonyt Kuba felé, és az utolsó pillanatokban Fidel a *Granmán* lévő nyolcvankét emberhez, valamint a Mexikóban maradtakhoz szólt: „Nem azért megyünk Kubába, hogy politikai változtatásokat valósítsunk meg, hanem alapvetőeket. Átalakításokat, amelyek minden kubainak biztosítják tisztességes munkát, a teljes szabadságot, és az önrendelkezés gyakorlását. Az ár, amit ezért fizetnünk kell, megéri.”

Miután találkozott Fernando Gutiérrez Barriossal, Orquídea félelemmel telve vezetett hazafelé a mexikói főváros utcáin, s közben tépelődött: „Visszaküldenek Kubába, ha letartóztatnak? Felforgatással fognak vádolni? Meg fognak ölni Batista emberei!”

E gondolatokba merülve eszébe jutott Fidel utolsó mondata, amit újra teljes egészében felidézett: „Kubáért még ez a félelem is megéri. Minden megéri, igen uraim!”

17.

EGYÜTT NYOLCVANKÉT FÉRFI...

A *Granmáról* nézve Tuxpan lassanként eltűnt a láthatáron. Mivel csak egyetlen motor működött, lassan hagyták el a Pánuco folyót, és kijutottak a Mexikói-öböl vizére. Ott olyasmi történt, amire senki sem számított: nagyon erős északi szélbe kerültek, az orkánszerű lökések gyakorlatilag foglyul ejtették őket, és az egyre erősebb hullámverésben a *Granma* képtelen volt előrehaladni. A vihar úgy dobálta a hajót, hogy sokan a tengeribetegség miatt hányni kezdtek.

A következő napon a helyzet rosszabbodott: víz kezdett beömleni a hajóba. A kiemelő szivattyú teljesítménye nem volt elegendő, a víz elöntötte a fedélzetet. Kézzel és vödörrel helyettesítették az eszközöket, míg végül, a csodával határos módon kitisztult az eltömődött vízelvezető cső, és átmenetileg visszatért a nyugalom.

A szél viszont továbbra is dobálta a hajót, ami egyébként túl volt terhelve. Hihetetlen, hogy annyi ember be tudott szállni a hajóba! De jött egy pillanat, amikor úgy tűnt, a túlsúly miatt elsüllyednek. Fidel parancsot adott, hogy vizet, élelmet és fegyvereket dobjanak a tengerbe. Ezen túlmenően, bár Onelio Pino jó kapitány volt, láthatóan nem tudta, hogyan jussanak el a megállapodott kikötési ponthoz. Azt mondják, Fidel sokszor idegesen megkérdezte:

– Fiú! Biztos vagy abban, hogy Kuba partjai felé tartunk?

A partraszállás feltételezett napján, november 30-án dagály volt. A rákövetkező nap, december 1-je is hírek nélkül múlt el. December 2-ai hajnalán kellemetlen dolog történt: Roque, a kubai tengerész volt hadnagya, aki a Cabo Cruz-i (Kereszt-fok) világítótornyot kémelve felmászott a tetőre, a tengerbe esett. Fidel parancsot adott Onelióknak a *Granma* visszafordítására. Elemlámpával keresték Roque-ot a sötétségben, és többszöri próbálkozás után, csodálatos módon, végül élve találták meg.

December 3-án, még hajnal előtt megérkeztek egy Niquerótól, a partaszállítás eredetileg tervezett helyétől két kilométerre levő fürdőhelyre. Feltételezhetően november 30-án teherautókkal várták őket, hogy a felkelés megkezdésének helyére szállítsák a csapatot, viszont mivel már két nap eltelt a meghatározott nap óta, a már senki nem várta őket. Ráadásul az eredetileg meghatározott helytől meglehetősen messze, a Playas Coloradának nevezett mocsaras területen értek partot. Amikor kijutottak a szárazföldre, felfedezte, és bombázni kezdte őket a légierő egyik gépe. Sok fegyver elveszett, kevesen menekültek meg, a partraszállás katasztrófába torkollott. Ennek ellenére Fidel azt a parancsot adta, hogy menjenek a Sierra Maestra-hegységbe, ahol összeszedhetik magukat, hogy folytassák a harcot. Bár a harc még el sem kezdődött, már nagyon sokan meghaltak. A megtámadásuk azt bizonyítja, hogy már korábban besúgták őket. A meglepett csapat szétszóródott. Chuchú López a partraszálláskor megmenekült, viszont Nico López meghalt.

Az egyik túlélő mesélte, hogy a drámai helyzetben különös, mulatságos jelenet is adódott: amikor Minas del Frióban, ahol Batista hadseregének parancsnoki állomáshelye volt, a szárazföldre léptek, a felkelők megtámadták a katonák egy kis csoportját.

Amikor Mexikóvárosban megtudták, hogy az expedíció partot ért, Orlando de Cárdenast rövid időre szabadon engedték, hogy hazamehessen. Őrzője, Gustavo Arcos mesélte, hogy de Cárdenas kikéredzkedett a mosdóba vizet inni. Megadta neki az engedélyt, de nem bízott benne. Valóban: amikor bement a fürdőszobába, Orlandót cipőivel a kezében találta. Meg akart szökni az ablakon keresztül. Ennek ellenére Gustavo Arcos és Melba Hernández is de Cárdenas hazaengedése mellett érveltek, Orquídea azonban meggyőzte őket:

– Felelőtlenség lenne most... Beszéltem Gutiérrez Barrios kapitánnyal, aki azt mondta, hogy néhány napig még fogva kell tartanunk de Cárdenast.

Végül is elengedték. Két nappal később Kuba hivatalosan is bejelentette a partraszállás tényét, és a hírekben azt is mondták, hogy Fidel Castro meghalt. Enma és Agustina ezt hallva vigasztalhatatlan sírásban törtek ki.

– Ne sírjatok, néném – mondta nekik Fidelito. – Papám nem halt meg. Ha pedig meghalt, meg fogom ölni Batistát, amikor nagy leszek!

Fidel partraszállás közbeni állítólagos halálát sokféleképpen fogadták. Pedro Miret a börtönben meglepetésre ezt mondta:

– Fidel meghalt! Ott nem maradt senki. Itt viszont én fogok forradalmat csinálni!

S mi történt Orlando de Cárdenasszal? Fofo szerint, bár pénztelen ember volt, egy héttel szabadon engedése után új kocsival járt, ami arra engedett következtetni, hogy pénzt kapott a besúgásért.

Enma úgy emlékszik vissza, hogy évekkel később, amikor már csatlósított a Kubai Forradalomban, Fofo, aki továbbra is kapcsolatban maradt a mexikói politikai körökkel, az egyik kormányzó beiktatásán találkozott Pablo Machadóval, egy gazdag kubaival, Batista hívével.

– Mindig szerettem volna tőled valamit megkérdezni, és most, hogy már nincs probléma, megteszem: ki volt a besúgó?

– Orlando de Cárdenas. Ő tájékoztatott engem a partraszállásról, és én adtam le az információt Kubába.

Ez ékes bizonyítéka volt annak, hogy Batista hadserege felkészülhetett a támadás elhárítására, akár még a levegőből is.

A partraszállást követően Enma és Agustina szinte naponta felkeresték a mexikói napilapokat, hogy tájékoztassák őket: Fidel nem halt meg, ellenkezőleg, kapcsolatot tart velük, és Kubában már 5000 embere van.

– Természetesen ez hazugság volt – emlékezik Enma –, de ezt kellett mondanunk.

E tevékenységük nyomán a hírekért a Kormányzóság rendőrsége be akarta őket börtönözni, de minden megoldódott rongyos hatszáz dollárral és azzal, hogy egy ideig a Kubában levő Onelio Pino mexikói házában elrejtették őket.

Ezalatt Orquídea és testvére, Odilia Miamiba utaztak, ahol Prío Socarrás volt elnökkel találkoztak, aki korábban segítséget ígért, ha Fidelnek sikerül a partraszállás.

– A dolgok nehezebben mennek pénz nélkül, viszont bizonyítékaink vannak, hogy Fidel és Raúl él – kezdte mondókáját Orquídea. – Frank País küldte ezt a levelet, amelyben láthatja, hogy bár sokan meghaltak a partraszállás során, Fidel folytatja a terv megvalósítását, de anyagilag nehéz helyzetben van. Szüksége van pénzre, és mivel ismerjük az ön ajánlatát, eljöttünk a segítségét kérni.

– Sajnos ebben a pillanatban nem segíthetek – válaszolta Prío –, de amint eljön az idő, megteszem. Jelenleg nem tehetem.

Orquídea és testvére ezzel a nemleges válasszal tértek vissza Mexikóba, miközben a napok múlásával Kubában reménytelenebb lett a helyzet, mint ahogy szerették volna látni. Az emberek igyekeztek megvigasztalni bennünket, mondván, testvéreink élnek, de a valóság más volt. Eddig a pillanatig

a partraszállásban résztvevőkön kívül senki nem tudta, hogy valójában mi is történt, és ez nagyon aggasztott bennünket. A dolgok tovább romlottak, mert olyan hír érkezett, hogy aki meghalt, az nem Fidel volt, hanem Raúl. Úgy éreztem, rám szakadt az ég!

Így érkezünk el 1956 végéhez. December 24-én, szenteste, először történt meg a birtokon, hogy nem tettünk ünnepi előkészületek, mint ahogy a családi karácsonyokon lenni szokott.

– Mit fogunk megünnepelni? – szolt anyám fájdalmasan. – Az élet nagyon kemény lett számunkra, Juanita. Most már nemcsak azért gyászolunk, mert az öreg elment, de azt sem tudjuk, vajon Fidel és Raúl élnek-e, s ráadásul Enma és Agustina sincsenek velünk. Egyáltalán, van mit ünnepelnünk?

Anyámnak teljesen igaza volt. Előre tudtam, hogy ez lesz életünk egyik legszomorúbb évvégeje, ám a legjobb ajándék rejtélyesen módon épp szenteste érkezett. Egy rövid levelet kaptunk, amit Raúl írt édesanyámnak! Egy bizalmi emberével küldte a Sierra Maestrából, hogy személyesen adja át. Ki hozta hozzánk? Nem más, mint Armando Fajardo doktor, aki apámat operálta.

– Doña Lina, amikor ezt a papírt átadták nekem, s láttam, hogy ez magának szól, rohantam ide.

A levélben, ami valójában egy kis papírra írt üzenet volt, Raúl ezt írta: „Édesanyám, el tudom képzelni, hogyan érzed magad, hogy lehetnek mindazok, akik a birtokon és Mexikóban vannak, de ezek a sorok tudatják veled, hogy életben vagyunk. Luar.”

– Ezek az én Musitóm betűi. Az ő írása! – mondogatja boldogan anyám. – Így már biztos vagyok abban, hogy élnek a fiaim!

Az írás valóban Raúlé volt; bár nem értettük, miért „Luar”-ként írta alá. Később aztán rájöttünk, hogy ez a neve megfordítva. Annyi kényelmetlenség és aggodalom után, amit ezekben a hónapokban átéltünk, bár híreket továbbra sem kaptunk, ez a papír azt bizonyította, hogy életben vannak. Azonnal értesítettük Enmát és Agustínát Mexikóban. Elmeséltük nekik az egész történetet, ami a Fuego 791. alatt levő házban, Pedegralban mindenkinek nagy megkönnyebbülést okozott. Raúl levele bátorítást adott az egész családnak, és mindazoknak, akik a Július 26. Mozgalom érdekében dolgoztak.

Más örömteli esemény is történt azon a szentestén: Gustavo Arcos, Melba és Aldama Mexikóban maradtak, mert december vége felé Pedro Miret kiszabadult a börtönből. Azon a napon, amikor Pedro kiszabadult, mindenki Orquídea házába tódult; sült csirkét és sült krumplit vásároltattak

a kettős ünnep miatt: egyrészt, mert Miret kiszabadult, másrészt azért, hogy Fidel és Raúl túléltek a partraszállást.

Fulgencio Batista rendszere azonban azt hitte, hogy Fidel meghalt, ezért hivatalosan is halottnak nyilvánították: de ez nem tartott sokáig. 1957 januárjában Herbert L. Matthewsnek, a *The New York Times* napilap tudósítójának sikerült interjút készítenie Fidellel a Sierra Maestrában. Az interjú, amelyet később a lap címlapon hozott, nagy zűrzavart okozott. Másnap Kuba a kormány államtitkárán keresztül reagált:

„A Fidel Castróval készül állítólagos interjú teljes mértékben hamis. Hivatalos tény: Fidel Castro halott.”

Két nappal később a *The New York Times* válaszolt a nyilatkozatra. Cikkeket közöltek, amelyekben közölték a már szakállas Fidel és Raúl képét, s bemutatták, milyen körülmények között élnek ők és a felkelők.

– Hogyan jutott el Herbert L. Matthews hozzátok, hogy interjút készíthessen? – kérdeztem évekkel később Raúl.

– Faustino Pérez volt megbízva azzal, hogy elvezesse a Sierra Maestrába. Az ő feladata volt, hogy Matthews-szal együtt minden veszélyt elkerüljenek. Az utazás során mindaddig vele volt a felesége, amíg lehetett, és úgy tettek, mintha észak-amerikai nászutas pár lennének. Így érkezett oda, ahol mi voltunk.

Az a tény, hogy Fidel három napon keresztül interjút adott a *The New York Times*nek, bizonyossá tette számunkra, hogy a kubai partraszállás katasztrófája ellenére tovább haladnak terveik megvalósításában. Mexikóban mindenki rövest beszerezte az újságot, eluralkodott az eufória, de sajnos továbbra is hiányzott a pénz a harc támogatásához.

A politikai szervezetek közül a Július 26. Mozgalom szerezte az Egyesült Államokban a legtöbb hívet. Enma és Orquídea New Yorkba utaztak, hogy az ottani egyik megbízottal, Pablo Díazzal találkozzanak, és az ott élő kubaikat beszervezzék. Ez fontos előrelépést jelentett a pénzgyűjtésben, mivel az ottani kubai kolónia anyagilag sokkal több lehetőséggel rendelkezett: egyszerűen több munkájuk volt, és jobban fizették őket. Miami viszont gyakorlatilag holt területnek számított, mert az ott élő gazdag kubaik Batista hívei voltak, akik pedig szerettek volna együttműködni, azok szegények voltak. Végül New Yorkban 4000 dollárt sikerült összegyűjteniük, amit azonnal elküldtek a Sierra Maestrába, egy René Picard nevű emberrel, aki a Procter & Gamble értékesítési vezetője volt, és így semmiképpen sem kelthette fel senki gyanúját. Picard először Faustino Pérezzel tárgyalt, aki hivatalosan az

ellenállás egyik vezetője volt Havannában, és átadta neki az összegyűjtött pénzt. Ettől Pedro Miret Mexikóban igen nagy haragra gerjedt:

– Nekem van szükségem arra a pénzre. Nekem kellett volna átadniuk!

Ez természetesen senkit sem érdekelt, és a pénz már azok kezében volt, akiknek szüksége volt rá – a felkelő seregében, a Sierra Maestrában.

A belső villongások mellett valami váratlan dolog kezdődött el: a Július 26. Mozgalom egyre jobban terjeszkedett, szélesebb körű lett az együttműködés. Hihetetlen volt, ahogy a munkások mindenüket odaadták. Az emberek hatalmas lelkesedéssel igyekeztek hozzájárulni Batista elmozdításához és visszatérésükhöz Kubába. Bár a több mint ötven éve tartó emigrációban jelentős feszültség és viszály halmozódott fel, távolról sem lehetne semmit ahhoz az egységhez és erőfeszítéshez hasonlítani, amellyel azok az egyszerű emberek Fidelnek fillérenként összegyűjtötték a szükséges pénzt. Végül, Prío adományát leszámítva, az emigráns kubai emberek fizették a *Granma* expedícióját, és finanszírozták a forradalmat.

A hatalmas támogatás ellenére Enmát 1957 májusában nagy kellemetlenség is érte.

– Rajtam volt a sor, hogy Miami-ba menjek, ahol sokkal kisebb volt a lelkesedés, mint New Yorkban. A csoportok, amelyeket Fidel hozott létre, egymás ellen fordultak. Nagyon nehéz volt azokon a vizeken hajózni: ha Pablo Díazzal vagy Arnaldo Barrónnal mutatkoztam együtt, a többiek megorroltak, és bojkottálták az eseményt.

Ugyanaz az örökös tragédia, ami közöttünk, kubaiak között van: a megosztottság nem új keletű. A különbség csak az, hogy ők ott kevesebben voltak, kevesebb anyagi eszközzel. A pénzgyűjtési akció a Flagler Színházban zajlott le. A hír nagy visszhangot kapott, mert Enma Castro, Fidel nővére volt a szónok. A nagyobb bevétel érdekében belépőjegyet szedtek, és minden nagyon jól ment. A helyiséget megtöltötték a volt elnök, Carlos Prío Socarrás hívei.

Arnaldo Barrón egyenesen New Yorkból érkezett Fidelnek a Pangardenben tartott beszédének felvételével. Ezen a helyen tartották New Yorkban a politikai megmozdulásokat. Megígérte, hogy kihagyja a beszéd azon részeit, amelyek sérthetik a volt elnököt, és ezt meg is tette. Nem vette azonban észre, hogy abban a beszédében Fidel támadta a sikkasztókat, olyan stílusban, ami Prío követőit arcucsapásként érte: „Amikor győz a forradalom, bekopogunk a sikkasztók ajtaján...”

Úristen! Enma mesélte, hogy nem tudta, hová legyen szégyenében.

– Amikor ezt meghallották, Prío összes híve felkelt, és elhagyta a színházat. A nézőtér teljesen üres lett!

És ez még nem volt minden: Rafael Izquierdo, a Július 26. Mozgalom pénztárosa, aki Prío idejében annak bizalmi embere volt, és aki az emigrációban egy élelmiszerboltot vezetett Miami-ban, rendkívül dühös lett:

– Kilépek ebből a Mozgalomból, amelyik így megtámadott minket. Önök nem támadhatják meg így a volt elnököt, Priót, s ezt én sem engedhetem meg. Nézze, az egész vevőkörom Prío híve, én is velük vagyok, tehát megyek.

Enma és a csoport gyözködni kezdték, hogy egyáltalán nem volt szándékos, és nem szabadna lemondania pénztárosi megbízatásáról, mert ez demoralizálná a mozgalmat. Hosszú könyörgés után Izquierdo felfogta, és maradt.

Miután a Flagler Színházban befejeződött a gyűlés, szegény Enmára még egy megpróbáltatás várt: felkereste őt a Bevándorlási Hivatal.

– Huszonnégy óra áll rendelkezésére, hogy elhagyja az Egyesült Államokat. Önnek nincs joga semmiféle nyilvános gyűlést szervezni, és nem jelenhet meg semmilyen minőségben, ha nincs bejegyezve Castro külföldi ügynökeként. Ha ezt a parancsot nem teljesíti, Kubába fogjuk visszatoloncolni.

Enma bénultan állt, különösen, hogy rendkívül sürgősen kellett repülőjegyet szereznie Mexikó felé. Egyszerű magyarázata volt annak, ami testvéremmel történt. 1957-ben Batista hívei befolyásosak voltak Miami-ban, komoly összeköttetésekkel rendelkeztek, különösen a Bevándorlási Hivatalban. Mivel ismert volt, hogy Enma a Batista megdöntését tervező felkelők számára gyűjt anyagi eszközöket, várható volt, hogy letartóztatására fel fogják használni befolyásukat.

– A Bevándorlási Hivaltól kapott parancsot követő napon – emlékezett Enma – ismét eljött hozzám az ügynök, sürgetett, mert még nem mentem el. Elmagyaráztam neki, hogy nincs hely a Mexikóba induló gépeken, és megmutattam neki a másnapra szóló jegyemet. Kérdezte, bejelentettem-e a Július 26. Mozgalom programját. Mondtam neki, hogy nem: az egyetlen, aki ezt megtehetné, Pablo Díaz volt, mert Fidel csak őt hatalmazta erre fel.

Bárhol is tartózkodtunk, mindnyájunk számára nagyon nehéz időszak volt. Mi lányok, küzdöttünk a családjunkért, mindegyikünk a maga meghatározott területén. Én anyámmal voltam a birtokon, segítettam neki az ottani dolgokban, ugyanúgy vezettem a könyvelést, mint amikor még élt apám,

és az örökség szétesztésének utolsó fázisát irányítottam. Ezzel egy időben, Enma és Agustina Fidel érdekében agitáltak, és Enma még az anyagi eszközök előteremtésével is foglalkozott. Ezzel összefüggésben utazott Latin-Amerikába, apám barátainak segítségét kérni, mint például a kubai Rafael Bilbaót, aki Venezuelában élt, és aki 10 000 dollárt hozott, és adott át neki adományként Panamában.

– Rafael Bilbao egész leckét adott nekem szervezésből, amit el kell juttatni Fidelnek – mesélte nekem Enma.

Egy levélben a következőket magyarázta el:

„Interjúkat kell készíteni a sajtóban, beszélni kell a Július 26. Mozgalom programjáról, mert az mindmáig ismeretlen. Ne tegyenek semmi olyat, ami ellentétben állna a Bolívar-i gondolatból, vagy eltávolodna attól! Vagyis a lényeg nem az, hogy egyik diktatúrából a másikba kerüljünk, hanem ki kell alakítani a demokratikus Kubát.”

Enma egyenesen Fidel kezeihez küldte el a levelet, a Sierra Maestrába, amit ő a 10 000 dollár adománnyal együtt – soha nem tudtuk meg, miért ezerdolláros csekkekben – kapott meg. A dolgok azonban nem mindenütt mentek simán.

New Yorkban az egység kezdett felbomlani. Arnaldo Barrón meghívta Enmát, hogy beszéljen a csoportjukhoz, mert arra gondolt, hogy Fidel családjának egyik tagja össze tudja tartani őket. Enma azonban nem tudta, hogy akkor már Lidia Castro Argote is szerepelni akart! Nem tudom, hogyan vette rá Orquídeát és Fofót, hogy Enmával kell utaznia, de sikerült neki, és Enma számára újabb problémák kezdődtek.

Az első az volt, hogy Lidia nagyon dühös lett, amikor Enma elindult a gyűlésre beszélni.

– Szörnyű volt, Juanita – mesélte nekem Enma –, amikor Lidia azt látta, hogy a közönség felé fordulok. Ő is ugyanezt akarta tenni. Amikor megadták neki a lehetőséget, a földre vetette magát, és sírva kért, hogy menjek ki, mert ő akarja folytatni. Nem ez volt azonban a legrosszabb! Ezt mondta: „Kérlek, ne mondd, hogy más anyai vezetéknevünk van, hogy ne kelljen megmagyarázni, hogy én papi első házasságából származó lánya vagyok.” El tudod képzelni, hogy ezen kezdett civakodni, amikor sokkal fontosabb dolgokért küzdünk?

Nem sokkal a New York-i utazást követően, 1957 júliusában Orquídea és Fofó levelet kaptak Fidelről, ami Gustavo Arcosnak és Pedro Miretnek is szólt. Ebben őket bízta meg, hogy fegyvert és lőszert küldjenek, mert arra

volt igen nagy szükségük. Az összegyűjtött pénzen megvásárolták a fegyvereket, és ez ismét hatalmas fejfájást okozott Pedro Miretnek.

– Meg kell érteniük – mondta dühösen –, hogy ha van pénz vagy fegyver, azokat nekem kell átadni.

Enma és Orquídea erre nem válaszoltak, de megjegyezték:

– Hogy gondolja Pedro, hogy odaadjuk neki a pénzt, neki, akinek két embere, Evaristo Venereo és Orlando de Cárdenas, Batista ismert besúgó?

Nem adtak neki semmit, és értesítették Fidelt, aki egy levélben azt parancsolta Pedrónak, hogy támogassa továbbra is, de egy feltétellel: meg kell válnia Venereótól és de Cárdenastól.

– Fidel téved – válaszolt Miret. – Ő nem mondhatja meg nekem, hogy mit tegyek! Evaristo Venereo és Orlando de Cárdenas a barátaim, és nem hagyom el őket, még Fidel kedvéért sem.

Pedro Miret saját expedíciót kezdett szervezni, hogy Pinar del Rióban partra szálljanak. Benne volt Tony del Conde – „el Cuate”, ugyanaz az ember, aki beszerezte a fegyvereket Fidelnek, és akinek sikerült egy tétel belga fegyvert szereznie az akcióhoz –, Cándido de Torres mint az egyik megbízott, és a vezető: Evaristo Venereo! Mindnyájan börtönbe kerültek, amint elérték Pinar del Riót, de csodák csodája, Venereo két nap után nemcsak kiszabadult a börtönből, hanem a havannai reptérről visszautazott Mexikóba.

– Pedro Miret pedig továbbra is együtt dolgozott Evaristóval – mint arra Enma rámutatott. Isten tudja, milyen játék volt ez!

Ami engem meglep ebben az ötven évvel ezelőtt történt dologban, hogy ugyanarról a Pedro Miretről van szó, aki 2009 márciusáig Kuba alelnöke volt!

A belső harc ellenére Enma, Orquídea és Fofó továbbra is gyűjtötték az adományokat. Aureliano Sánchez, a Prío-kormány oktatási minisztere, és Papito Cairol meglátogatták őket, hogy kifejezzék szolidaritásukat a Mozgalommal.

Aureliano magánemberként kívánta őket segíteni, nem pedig a lázadó szervezet képviselőjeként, amelyhez tartozott. Azt mondta nekik, José Figueres Costa Rica-i elnök együttműködne a Mozgalommal, mert a barátja, és rokonszenvezik Fidellel. Bemutatták neki Tony del Condét, aki segíteni fog a megtestesítésben, ami azért kell, hogy fegyvereket tudjanak a Sierra Maestrába eljuttatni. Így is történt. Egy repülőgépet megtöltöttek fegyverrel és lőszerezellel, de Yucatán partjai közelében a gép veszíteni kezdett a magasságából, és mielőtt még lezuhant volna, a teher csökkentése érdekében az összes fegyvert a tengerbe dobtrák. Csak így tudták elérni a szárazföldet, és megmenekülni.

Az intrikák és a pletykák egyre bővebben áradtak, gyakorlatilag ugyanazokkal a főszereplőkkel: a jó oldal, a rossz oldal meg a további oldalak – ez lehetetlenné tette, hogy meg lehessen őket különböztetni.

Azóta, hogy tudomásomra jutottak ezek az intrikák, nem tudok magyarázator találni, hogyan élhette mindezt túl a Mozgalom. A Sierra Maestrával kizárólag levél tartottak kapcsolatot, amihez ki kellett játszani a Fidel körüli emberek érdekeit. Egyes levelek Faustino Pérez közvetítésével jutottak el a címzetthez, ő viszont Pedro Miret barátja volt. Ilyenformán, bár Fidel Enmának írt leveleket, azok nem hozzá jutottak el, és az övéi sem közvetlenül Fidelhez. Csak a jóisten tudja, mit mesélhettek Fidelnek testvéreim mexikói ügyeiről és a hatalomért marakodó csoportokról.

Érkezett egy levél Enmához, szerinte New Yorkon keresztül, amit valaki Fofónak adott át.

„Tudom, hogy dolgoztok – írta Fidel –, de szükség van az összes csoport közötti együttműködés összehangolására, ennek felelősei kizárólag Gustavo Arcos és Pedro Miret lesznek.”

Nem sokkal ezt követően érkezett meg Lester Rodríguez a Sierra Maestrából. Fidel megbízottként küldte őt Miamiba, és arra kérte, álljon meg Mexikóvárosban, kideríteni, hogy valójában mi is történik ott. Enma, anélkül, hogy ismerte volna Lester szándékait, tájékoztatta őt a helyzetről. A reakció igen meglepte.

– A családnak nem szabad beleártania magát ezekbe az ügyekbe – mondta Lester –, és Kubában véget kell vetni a basáskodásnak!

– Fidel mondhat, amit akar – felelte nagy zavarban Enma –, mert nem tudja, valójában mi történik külföldön, és azt sem, hogy milyen a kapcsolat az emberekkel. Azt hiszem, nem fájna nektek, ha Fidelt megölnék... Pedro Miretnek még talán jól is jönne, mert mindig ácsingózik a vezetői posztra.

Semmi, de semmi nem történt. Enma és Orquídea továbbra is gyűjtöttek a fontos emberek körében. Elhatározták, hogy az adakozók nevét egy füzetbe feljegyzik, amit később majd elküldenek Fidelnek a Sierra Maestrába.

1957. második felében, novemberben Raúl Chibás, a Július 26. pénztárosa Fidel megbízására külföldre érkezett. Pedro Miret és Enma várták, és tájékoztatták, hogy előkészítettek neki egy találkozót Rafael Bilbaoval, aki beszélni szeretne vele. Meglepető választ kaptak.

– Nekem semmit nem kell vele beszélnem – mondta Chibás. – Nincs miről tárgyalni azzal az emberrel, mert a forradalmat nem finanszírozhatják a milliomosok.

Rafael Bilbao, aki tősgyökeres tagja volt a Mozgalomnak, megtudta a kifogást.

– Rendben van. Ha Raúl Chibás nem kéri a segítségemet, nem segítek. Mindenesetre Enma Castrón és Orquídeán keresztül továbbra is együtt fogok működni, ha ők kérnek erre.

Annak ellenére, hogy Raúl Chibás megbántotta, Rafael teljesítette ígéretét, és továbbra is segítette a Július 26. Mozgalmat. Bilbao finanszírozta a New York-i csoport Orión nevű hajóját, amellyel egy újabb expedíciót akartak küldeni a Sierra Maestrába, hogy csatlakozzanak Fidelhez és Raúlhoz. A csoport azonban nem hozta meg az elővigyázatossági intézkedéseket, így amikor a texasi Bronswille-be érkeztek, a rendőrség elfogta őket. Emiatt elvesztették a hajót és a fegyvereket. Végül is, a *Granma* kivételével az összes expedíció kudarccal végződött.

1957-ben, Rafael Bilbao támogatásával, Enma és Orquídea tovább folytatták megszámlálhatatlan pénzgyűjtési akcióikat. Costa Ricába utaztak, ahol José Figueres elnök a magánbirtokán fogadta őket.

– Együttműködéseim kifejezésével együtt el kell juttatni Fidelhez mélyseges aggodalmamat is a szervezetlenség és megosztottság miatt, ami a Mozgalomban uralkodik. Kész vagyok együttműködni, de Fidelnek meg kell oldania ezeket a problémákat, amelyekből csak erkölcsi hanyatlás fakadhat.

Enma és Orquídea természetesen ismét nagyon jó eredménnyel érkeztek vissza Mexikóba, ami közvetlen hasznára volt a Sierra Maestra csapatának, de ez az utazás is intrikákat és pletykákat szült. Miért? No jó, tényleg saját szakállukra utaztak, vagyis Fideltől erre nem kaptak utasítást, és emiatt a Július 26. hívei morogtak. Pedro Miret, Gustavo Arcos és mások egyáltalán nem értékelték, hogy Enmák sohasem vallottak kudarcot egyetlen pénzgyűjtési akciójukban sem, hanem azt állították, hogy cselekedeteikkel megbontják az egységet.

– Mi pedig éppen az ellenkezőjét gondoltuk – mesélte nekem Enma. – Az volt a véleményünk, hogy éppen ők azok, akik irigységükkel és egyéb dolgaikkal megosztják az egységet, és ennek már véget kell vetni.

A problémák megismétlődtek, amikor szintén Rafael Bilbao javaslatára, Enma Venezuelába utazott, ahol gyűjtési akciót szervezett Mario de la Rosa házában. Itt 30 000 dollár adományt szerzett, amiből a vendéglátó egymaga 25 000 dollárral vette ki a részét. Manuel Urrutia Lleó a Július 26. Mozgalom képviselőjeként szintén részt vett ezen az akción, és bár nyíltan nem szállt szembe Enmával, megkérdőjelezte a jelenlétét. Nem tetszett neki, hogy Enma ottlétét egyedül az hitelesítette, hogy Fidel testvére.

Az Orquídea és Fofó házában történt intrikák, az idegek harca és a perlekedések mellett még egy dologgal kellett megküzdeniük: úgy kellett segíteniük a harcot a Sierra Maestrában, mintha valójában nem történne semmi. Különösképpen azért, mert forradalmat egy másik ország területéről finanszírozni, fedezni és segíteni illegális volt, és ma is az. A félrevezetés érdekében, ahogy Gutiérrez Barrios kapitány javasolta, Orquídea beleegyezett, hogy házának kertjében forgassák a *Rock & Roll bolond évei* című filmet. Mindenki egyetértett ezzel, mígnem valamelyiküknek eszébe jutott, hogy elfeledkeztek egy fontos körülményről. És Fidelito? Végül is gyerek, mondhat valami olyat, ami miatt problémáik lehetnek. Orquídea beszélt vele.

– Fidelito, kis szerelmem! Ha valaki a filmesek közül megkérdezi, hogy hívnak, mondd nekik, hogy Manolito, mert ha nem, megtudják, hogy édesapád Fidel Castro, és a Sierra Maestrában van. Ez súlyos problémát okozna nekünk.

Fidelito beleegyezett. Csakhogy a gyereket nagyon érdekelte, hogyan készül a film, ezért a forgatási szünetben mindig odament a stábhoz. Egy napon egyikük megkérdezte:

– Hé, csinos kislány! Hogy hívnak?

– Valójában Fidel Castro Díaz-Balartnak hívnak ... de azt mondják nekem Manolito.

18.

FIDELITO ELRABLÁSA

Az expedíció előkészületei során Fidel gondoskodott Fidelito jövőjének megalapozásáról is, ha vele valami történne. Levelet írt, amit Fofónak és Orquídeának közvetlenül a Tuxpanba történt elindulás és a Granmára behajózás előtt adott át.

Az a kívánságom – írta –, hogy ha a Kuba felszabadítására indított expedíció során meghalnék, fiam, Fidelito Castro Díaz-Balart örökre Mexikóban maradjon, Alfonso Gutiérrez mérnök és felesége, Orquídea Pino felügyelete alatt. Nekik és Mexikónak adom át gyermekemet, hogy ebben a szabad és baráti országban nevelkedhessen és tanulhasson, ott, ahol voltak olyan gyermekek, akik hőökké váltak. Addig nem térhet haza, amíg Kuba nem lesz szabad, vagy ő maga nem küzdhet annak szabadságáért.

Nagyon szép levél volt, amelyben egyébként nekünk is adott utasításokat:

Növéreimhez más kéréssel fordulok: szükség esetén inkább rejtse el fiamat egy hegységben, de soha ne adják oda Mirtának.

Csakhogy mi lányok világosan megértettünk valamit: ha Fidel elmegy, akkor anyja kérésére a gyermeket oda kell neki adni. Mirta számára a gyermek szent volt, Fidelnek viszont csak gondot okozott.

– Nem fogadhatom el, hogy a fiam besúgók között nevelkedjen, akik ellen harcolok – magyarázta Enmának és Agustínának.

Múltak a hónapok, Mirta hazatért a nászútról, Fidel pedig húzta az idő, s nem adta vissza Fidelitót Kubában élő anyjának. Mirta felismerte a helyzetet, és apám halála ürügyén levelet írt Enmának, amelyben együttérzését fejezte ki:

Az öreg mindig nagyon rendes volt velem. Nagylelkűségének sohasem volt határa. Halála rendkívüli módon fáj nekem, osztozom fájdalmatokban. Ugyanakkor, megragadom az alkalmat, hogy kérjek tőled valamit: kérek, amilyen hamar csak lehet, küldjétek vissza nekem Fidelitót Kubába!

Amikor Fidel ezt megtudta, felüvöltött, és azt parancsolta, hogy ne küldjék vissza a gyereket.

A következő lépésként Mirta és családja titokban emberrablást készítettek elő. Ekkorra Fidel már a Sierra Maestrában járt.

1956. december 8-án Enma, Agustina és Orquídea Chapultepecbe vitték játszani Fidelitót. Autójukat Gutiérrezék sofőrje vezette, amikor a Revolución és a Martí sugárút kereszteződésében egy rendszám nélküli fekete kocs, amelyik addig észrevétlenül követte őket, elzárta előlük az utat. Két géppisztolyos ember ugrott ki belőle, és elragadták a gyermeket, akit az őket követő autóba tuszkoltak, és elhajtottak. A nők képtelenek voltak közbeavatkozni. A legrosszabbtól félve, kétségbeesetten tértek haza: „Bizonyára, egy politikai ellenség által előre megtervezett emberrablás volt!”

Nem tudták elképzelni, ami valójában történt. Fofó és Orquídea, befolyásos baráti körük segítségével elérték, hogy óriási botrány legyen ebből a sajtóban, rádióban és televízióban. Ezalatt Fofó Los Pinosba, a mexikói elnökök rezidenciájára ment, hogy beszéljen az akkori elnökkel, Adolfo Ruiz Cortinesszel, aki nagyon jó barátja volt, és azonnal fogadta. Ruiz Cortines lezáratta a repülőtereket, amennyiben politikai célzatú emberrablás lenne, és Fidelitót repülőn akarnák elszállítani.

A mexikói Külügyminisztériumon keresztül az elnök, nyomást gyakorolt a kubai nagykövetre, aki kötelességének érezte, hogy feltárja az igazságot. A pedegráli ház délután a Belügyminisztériumtól.

„Tájékoztarjuk önöket, hogy az ifjú Fidel Castro Díaz-Balart az édesanyjával együtt Kuba nagykövetségén tartózkodik, tehát nem emberrablásról van szó.”

Arról is tájékoztatták őket, hogy másnap be kell menniük a kormányhivatalba, és át kell adniuk a gyermek útlevelét, aki ezt követően édesanyjával azonnal visszatér Kubába. A feladat Enmára hárult.

– Amikor a hivatalba értem, a bejáratnál elsőként Emilio Núñez-Blancót pillantottam meg, akit nagyon jól ismertem. Barátok voltunk, ő az egyik legjobb barátnőm testvére, s akkor már Mirta férje volt. Emilio meglátott, lehajtott a fejét, miközben beléptem az irodába, ahová szólítottak. Odabent Mirta, Fidelito és Kuba mexikói nagykövete tartózkodott.

Enma leadta a gyerek útlevelét. Egyszerűen letette az íróasztalra, és ebben a pillanatban Mirta dühösen kezdte sértegetni.

– Szégyentelen! Nyomorult férég! – üvöltötte Mirta. – Most már látjátok, ugye, hogy a sors kereke hogyan forog? Most ti vagytok alul, és én fölül!

Enma a mai napig nem felejtette el azt a rettenetes találkozást. Mirta azért viselkedett így, mert azt hitte, hogy Fidel nem kerül elő élve. Olyan hevesen támadta továbbra is Enmát, hogy a kubai nagykövet, családjuk barátja, megragadta a karját.

– Mirta! Hallgass, kérlek!

Mirta ott, a mexikói kormányzat irodájában, magából kikelve, dühösen, nem gondolt arra, hogy először is Enma és Agustina, Fidelito nénei vigyáztak a gyermekére a nap huszonnég órájában. Kedves és okos kisfiú volt, akit mindnyájan imádtunk, és aki nagyon szeretett mindnyájunkat. Szegény gyerek nem értette, hogy mi történik az anyjával, de meglátva Enmát, odafutott hozzá, és átölelte.

– Nénikém! Nénikém! Nézd, milyen szép órát hozott nekem a mamám Svájcából!

Enma később ezt mesélte nekem:

– Azt a sértésekkel teli jelenetet, a „szerencse forgandóságával”, soha nem fogom elfelejteni, különösen azért, mert korábban nagyon jóban voltunk. A ruháimat Fidel és Mirta lakásában tartottam, és hétféteken, amikor kijöttem az internátusból, hozzájuk mentem átöltözni. Sok mindent megosztottunk egymás között.

Noha azelőtt mindig nagyon kedvesek voltak egymáshoz, aznap Mirta örökre megszakította barátságukat. Az útlevelét a kezébe véve Mirta véget vetett a beszélgetésnek, és Fidelitót egyenesen a repülőtérre vitte, hogy Kubába, a Tarára-fürdőhelyi házába utazzanak. Hosszú éveknek kellett eltelniük, amíg Fidel ismét találkozhatott Mirtával és Fidelitóval, mert akkoriban bárhogy szeretett is volna tenni valamit Fidel, nem tudott, mert már a forradalom kellős közepén volt.

Mint mindig, azonnal megkezdődött a különféle történetek terjesztése: Fidelitónak nem tetszett Mexikó, nagyon sokszor sírt; egy kabaré-énekesnő házában élt, és verték. Valójában ezeket beteglelkű újságírók aljasságból és gyűlöletből koholták. Olyan emberek terjesztették mindezt, akik kíméletlenül és erkölcstelenül gyártották ezer és ezer hazugságukat a televíziós adásokban, mert tudták, hogy senki sem fog bizonyítékokat követelni, ugyanakkor azt gondolták, hogy senki sem tudja őket megcáfolni.

Ám itt vagyok én, és vannak megbízható tanúk, amilyen Enma, hogy megvédjék Orquídea Pino és férje, Alfonso Gutiérrez „Fofó” emlékét, e példamutató házaspárét, akik nővéreimmel együtt imádatlalt nevelték Fidelitót, amíg Mexikóban volt.

– Fidelito nélkül a mexikói ház megváltozott – mondta nekünk Enma –, viszont tudtuk, hogy semmit sem tehetünk. Az együtt töltött időszak azonban örökre összekovácsolt bennünket Fidelitóval, mert mind a mai napig nagyon kedves velem, valahányszor találkozunk, s az első kérdése ez: „Néném, hogy vagy? Mikor érkeztl?” Mindent tudni akar rólam.

Mi történt Mirrával? Semmi különös, mert Fidelito elrablásának nagy-jelenete Mexikóban nem volt egyéb nagyjelenetnél. Világosan szólva: Mirta és Fidel között a dolgok mindig közös megegyezéssel történtek, sőt, mindig Mirta érdekének megfelelően.

Alighogy győzött a Forradalom, és feledésbe merült a mexikói incidens, Mirta kiegyezett Fidelrel, és amikor csak akart, Spanyolországban tartózkodhatott. Sokszor visszatért, azóta is évente többször visszajön, hogy meglátogassa fiát és három unokáját, Fidelito gyermekeit, és minden alkalommal nagy szeretettel fogadták. Családi kapcsolataim révén hozzájutok a velük kapcsolatos hírekhez, és több rokon is megjegyezte, hogy Fidel, miután helyreállította kapcsolatát Fidelitóval, nemrégiben a következő tanácsot adta neki:

– Gondoskodni kell anyádról, különösen most, hogy megözvegyült. Ne feledkezz meg róla!

Végül, szeretnék valamit egészen világossá tenni, amit Kubában mindenki tud: Raúl feladata minden szükségességgel ellátni Mirta Díaz-Balartot: sofőrt, lakást, orvosi ellátást, gyógyszereket és minden egyebet biztosít a számára. Vagyis állami ellátásban részesül, mivel „anyakirálynő”-nek tekintik, és megkülönböztetett tisztelettel övezik.

Nem véletlen, hogy az előbbieknél Mirta szívesen hangoztatja:

„Raúl mindig figyelmességekkel halmoz el. Mindig ilyen volt. Számomra ő olyan, mintha a testvérem lenne.”

19.

EGY JUANITA CASTRO NEVŰ AKTIVISTA

1957 folyamán Biránban apám öröksége rendbetételének szenteltem az időmet, mint a család „feje”. A hagyatékról lévén szó, mindenkivel nagyon egyértelműnek kellett lennem.

– Azzal a közjegyzői meghatalmazással, amit Fidel, Raúl, Enma és Agustina küldtek – magyaráztam anyámnak –, könyvvizsgálatot kell tartanunk, ami magában foglalja a leltárat is, hogy megtudjuk, mivel rendelkezünk és hogyan állunk. Anyám elfogadta javaslatomat, és megegyeztünk abban, hogy felkérünk egy elsőrangú könyvelő céget. A műveletek elvégzésével megbízott cég vezetője a Holguínban lakó Reynaldo Peña úr volt.

Ő is a Július 26. Mozgalom aktivistája volt, aki a Batista-diktatúra megdöntése érdekében adományokat gyűjtő nővéreim mellett maga is szervezett pénzgyűjtési akciókat, hogy segítse a felkelőket a Sierra Maestrában. Sőt, olyan anyagot is keresett, amivel cukornád-ültetvényeket lehet felgyújtani. Batista emberei láthatólag mindent tudtak a családukról. Tisztelettel viszonyultak anyámhoz, Ramónhoz, Angelitához és a családjához, de rólam egyértelműen rossz véleményük volt. Megkeresték Ramónt és anyámat:

– Bizonyítékunk van arra, hogy lánya, illetve az ön testvére nagyon közel áll a Július 26. Mozgalomhoz, és felforgató propagandát folytat. Ezekért börtön jár, ezért azt javasoljuk, hogy a problémák elkerülése érdekében küldjék őt külföldre, mert minden tetteről tudomásunk van.

– Juanita, lányom – mondta aggódalmasan anyám. – Felkerestek minket, hogy elmondják, veszélyben vagy. Azt hiszem, az volna a legjobb, ha egy időre elutaznál Biránból.

Határoznom kellett tehát, hogy az Egyesült Államokba utazom. Soha nem felejttem el a Miami érkezésem éjszakáját. Kompra szálltam, ami Havannából Cayo Huesóba vitt. Onnan autóval mentem tovább, egy nagyon szép, zöld színű Chevrolet Impala 1957-sel. Egyedül voltam a Miami Beach-be vezető országúton. A Collins sugárút és a 17. utca sarkán álló

Hotel South Seasben szálltam meg. Ebben a kicsiny szállodában szálltam meg, valahányszor a fürdővárosba utaztam.

Egyedül töltöttem az éjszakát. Nem ismertem senkit, de a kezemben volt egy címlista. Másnap hozzáláttam a kapcsolatok felvételéhez, és lassanként hozzászoktam a – természetesen – átmeneti életmódhoz.

A Július 26. Mozgalomhoz tartozó csoportokkal, többek között Pablito Fernández Alegre és Lester Rodríguez embereivel dolgoztam együtt. Megtörtént, hogy irigységből vagy más, előttem ismeretlen okból, ezek a csoportok harcban álltak a Július 26. mexikói híveivel, így Orquídeával és Enmával is. Érdekes módon, velem mindig szövetségesként bántak, együtt dolgoztunk, és mindig nagyon rendesen viselkedtek.

Feladatomból az volt, hogy a Batista-diktatúra elől Kubából elmenekültekkel foglalkozzam. Majdnem mindnyájan az Ortodox Párt régi tagjai voltak, sokan közülük egyetemi tanárok. Amikor Eduardo Chibás testvére, Raúl Chibás érkezett, először lakást kellett szereznem neki és családjának, később rábízta az összes feladat intézését. Mivel én a kocsival jártam, probléma nélkül tudtam mozogni, tehát az egész napot ide-oda fukkosással tudtam tölteni.

Az emigránsok másik nagyon erős csoportja Ángel Pérez-Vidalé volt. Amikor megtudták, hogy ott vagyok, felkerestek, és elvittek New Yorkba, a Pangardenbe. Bejártam New Jerseyt, ahol különféle kubai csoportokat látogattak meg, akik pénzadományokkal támogatták Fidel ügyét. Ennek az utazásnak a során komaasszonyom, Raquel Pérez de Miret házában szálltam meg, aki Pedro Miret egyik testvérével házasodott össze. Nagyon érdekes volt látnom, hogyan láttak minket, Castro nővéreit, az emigráns csoportok: Arnaldo Barróné Enmát, Pérez-Vidalé engem. A körülmények miatt Enma nem tért vissza az Egyesült Államokba mint Fidel családjának képviselője, mert ez a feladat most rám hárult. Ezzel egy időben más típusú, veszélyesebb feladatok is rám hárultak.

New Yorkból a kocsimmal szállítottunk fegyvereket Miami-ba, hogy onnan Kubába vigyék azokat. Hogy miként küldték át, nem tudom, mert azért Lester és Pablito felelt, én csak a szállító voltam.

Így érkezett el 1957 karácsonya. Egyre több problémával szembesültem. Anyám Mexikóba utazott, hogy meglátogassa nővéreimet és lásson engem. Nekem már nagyon hiányzott, hiszen három hónapja nem találkoztunk. Könnyű szívvel ültem repülőre Miami-ban, hiszen nem tudtam, mi készül körülöttem.

Amikor találkoztunk, rájöttem, hogy anyám nem csak Enma és Agustina meglátogatása kedvéért utazott Mexikóvárosban, több oka is volt erre.

– Nagyon aggódom Agustinaért – mondta nekem –, mert túlságosan is elmerült a vallás dolgaiban. Azt mondták nekem, hogy szabadidejében elmegy otthonról, és az utcán koldul a templom javára.

– Agustina lángol a szenvedélytől – tette hozzá Enma nyugtalanul. – Van egy megoldás. Az volna a legjobb, ha Agustina, akinek csodálatos szoprán hangja van, Svájcba utazna énekelni tanulni. A távolsággal mindaz a fanatizmus, ami a fejében van, bizonyára elmúlik.

Az a rettenetesen kevés idő, amit hárman anyánkkal tölthettünk a mexikói fővárosban, bensőséges érzelmekkel ajándékozott meg bennünket. Számomra a problémák akkor kezdődtek, amikor 1958 elején vissza akartam térni Miami-ba, és elmentem a jegyemet intézni.

– Nem foglalhatunk önnek helyet – közölte a repülőársaság alkalmazottja.

– Miért? Többszöri belépésre jogosító vízumom van az Egyesült Államok területére.

– Ezt az utasítást kaptuk. Menjen az amerikai nagykövetségre, ha rendezni kívánja az ügyet.

Természetesen azonnal a Paseo de la Reformán levő követségre mentem. Alig ejtettem ki a nevemet, azonnal egy irodába küldtek, ahol egy konzulnő várt, akit soha nem fogok elfelejteni. Kezemben az útlevelem, ő közelebb jött hozzám – magas, vékony, keserűséggel teli arckifejezésű észak-amerikai nő volt –, és szó nélkül kitépte a kezemből az útlevelemet! Felkapott egy már korábban odakészített bélyegzőt, és minden magyarázat nélkül máris érvénytelenítette a vízumomat. Kéréseimet teljesen figyelmen kívül hagyta. Bár hivatásos diplomata volt, embertelen módon viselkedett. Mielőtt elmentem, jól megmondtam neki a magamét, de ez nem változtatott semmin. Nem tudtam, mit tegyek, hogy visszatérhessek Miami-ba, de eltökéltem, hogy megteszem, bármi legyen az.

Orquídeával és Fofóval minden lehetőséget felkutattunk, beleértve befolyásos barátaink segítségét, de hamar rájöttünk, hogy politikai ügyről lévén szó, semmit sem tehetünk. Batista kérésére történtek a dolgok, de engem nem tántorított el az elhatározásomtól, hogy visszatérek az Egyesült Államokba. Egyedüli lehetőségként az illegális visszatérés maradt.

Ki tudna segíteni nekem? Egyetlen ember: Tony del Conde, a híres „Cuate”, a fegyvercsempész, aki beszerzett Fidel számára mindent, amire a Granma-

expedícióhoz szüksége volt. Orquídea és Fofó Cuate segítségét kérték, hogy engem és a hasonló cipőben járó Enriquito Barrosót, a július 26. Mozgalom egyik fiatal tagját, akinek szintén vissza kellett térnie az Egyesült Államokba, vigyen át a laredói határon, Texasba. A kalandos út Mexikóvárostól a határvárosig, Nuevo Laredóig gyötrelmes volt. A rendkívül hosszú utat egy kis teherautón tettük meg. Emlékszem, átmentünk Querétarón, azután pedig egy sivatagon. Hosszú órák teltek el anélkül, hogy aludni tudtunk volna.

A határon Cuate megpróbált átvinni. Azt mondta, egy barátnője vagyok, akivel Nuevo Laredóban találkozott, iszogattunk, és túl sok poháron vagyok túl. Sajnos, az amerikaiak nem ették meg a mesét, és visszaküldtek minket. Ezután Cuate másik tervvel állt elő:

– A csomagtartóban viszlek át. Tudom, hogy ez nagyon kockázatos, de nincs más lehetőség. Amikor a belépő állomáshoz érünk, meg sem szabad moccannod; a legkisebb zaj elárulhat minket, és akkor mindennek vége. Először is, megvárjuk az őrsváltást, mert akkor nem annyira figyelmesek, és akkor indulunk.

Amikor az autó megállt a bevándorlási tisztviselő mellett, akinek hallottam a hangját a csomagtartóban, a szívem a torkomban dobogott.

„Édesanyám! Mi történik, ha ez az ember kinyitja a csomagtartót?!” – ismételtettem magamban.

Némán imádkoztam, kértem az égiek védelmét, ami kétségtelenül működött, mert néhány perc múlva Cuate az országút felé indult. Ez annak a jele volt, hogy sikerrel átjutottunk! El Cuate egy kis motelhoz hajtott, ahol Enriquito Barroso már várt minket, akinek szerencsére probléma nélkül sikerült átjönnie a határon. Laredóból éjfél körül indultunk el országúton San Antonio felé, ahol majd egy Miami-ba induló repülőre szállunk. Úgy emlékszem, mintha ma lett volna: San Antonióban ért bennünket a reggel, és bőségesen bereggeliztünk. Egy kis asztalon tojásrántotta illatozott, amit fenségesnek éreztem. Valószínűleg azért ízlett annyira, mert boldog voltam, hogy visszatérhettem az Egyesült Államokba. Végül leszálltam Miami-ban, és minden ment tovább.

Tudtam, hogy nincsenek személyi okmányaim, mégis mindenhová elmentem, még éttermekbe is, amelyeket nagyon szerettem. Múlt az idő, míg nem egy szép napon a városközpontban a kubaiak által igen kedvelt kávézóban, az M&M-ben ettem, amikor belém botlott a Bevándorlási Hivatal felügyelője, egy amerikai, aki felismert, és így lebuktam. Kerestem egy ügyvédet, aki akkoriban nagyon sokat segített a Miami-ban élő emigránsokon,

és vele együtt jelentem meg a Bevándorlási Hivatalban. Itt kezdődött a kálváriám.

Több napon át, egész álló nap faggatott a Hivatal, hogy adjam ki annak a nevét, aki okmányok nélkül áthozott, de nem törtem meg. Minthogy szavamat adtam, hogy nem szököm el, szabadlábban voltam, de állandóan jelentkezni kellett a Hivatalban. Egy napon, beleunva abba, hogy bűnözőként kezelnek, bementem, és azt mondtam nekik:

– Nos, ha annak az ára, hogy itt maradhassak és békén hagyjanak, az, hogy feladjak valakit, akkor ezt felejtsek el! Elmegyek Kubába; de ha ott történik velem valami, önök lesznek érte a felelősek. Így nézzék azt, hogy mit tesznek velem.

Megundorodtam mindentől: a hivatalok üldözésétől, az intrikáktól, a csoportok közti a megosztottságtól. Ráadásul ezekben a napokban jött Miami-ba Haydée Santamaría, az intrikák szülőanyja. Azt állította, fontos megbízatással érkezett:

– Fidel kifejezett parancsával érkeztem, aki hivatalosan a július 26. Mozgalom Egyesült Államok-beli koordinálásával bízott meg. Feladatom az emigráció egyesítése, vagyis újjászervezni és egyesíteni a különböző csoportokat.

„Isten mentsen meg!” – gondoltam, és nem tévedtem. Nemhogy nem sikerült neki az, amit mondott, hanem jelenléte teljes zűrzavart idézett elő. Haydée megosztó személyiség volt, aki problémákat és viszálykodást okozott, így aztán mindenkivel harcban állt. Nem meggyőzni akart másokat, ellenkezőleg, mindenkit önhittent irányítani akart, mint az „emigránsok főparancsnoka”. Egyik első lépése volt megfűzni Lester Rodríguez-t, aki őt megelőzően volt a megbízott. Első nekifutással elmozdította Lestert, ami végül valóságos csapássá vált. Így hát, bevándorlási problémáimmal meg a többiekhez fűződő kapcsolataimmal egyetemben elegendő lett mindenből, és egyszerűen istenhozzádot mondtam nekik.

– Ezt nem teheted – mondták a csoport tagjai. – Távozásoddal több kárt okozol az ügynek, mint hasznot, különösen, ha megjelenysz Kubában. Ráadásul ott sokkal többet kockáztatsz. Nem lévén más választásom, elmentem.

Szerencsém volt. Batista egy politikai gesztussal, egyetlen hét leforgása alatt visszaállította a személyes garanciákat, mert választásokat akart kiírni, s olyan színben akarta feltüntetni Kubát, hogy ott szabadság van. Így tehát sajtószabadságot hirdetett, és más szabadságjogokat is engedélyezett, és akkor azt gondoltam: „Juanita, eljött a te idő, hogy hazatérj.”

Így érkeztem meg egyik nap Miami-ba. Magam vezettem Chevrolet Impalát vissza a komphoz, hogy Cayo Huesóból Havannába jussak. Szegény anyám, akinek már nagy gyakorlata volt gyermekei kimentésében a problémákból, a havannai kikötő mólóján várt. Megöleltük egymást, megcsókoltam.

– Jobb, hogy én jöttem érted, mert ha valaki tenni akar veled valamit, azonnal el tudom háritani!

Ilyen volt az én anyám! Mindig erős, kész arra, hogy segítő kezét nyújtson annak, akinek szükséges. Együtt mentünk a birtokra, ahol mindössze egy hónapig maradtam, mivel tovább folytattam a küzdelmet, kapcsolatokat kerestem a Forradalom segítése érdekében, és ezért ismét Havannába kellett utaznom.

Batista emberei ismét felkeresték Ramónt, hogy felhívják a figyelmét:

– Csak tájékoztatni akarunk, hogy valami rossz fog történni Juanitával, mert továbbra is a Sierra Maestrában levő bűnözők támogatásának szenteli az idejét.

Az előre bejelentett háború nem öli meg a katonát.

– Édesanyám! Beszélned kell ezzel a bolonddal, mert megint bajban van! – figyelmeztette anyámat Ramón.

Másodszor is így tett hát édesanyám, aki Havannában a barátainál rejtett el. Szó szerint: Ramón és ő elvittek egy házba, és ott maradtam mintegy három hónapig. Természetesen, amivel csak tudtam, továbbra is segítettem az ügyet. Egy Jorge Blanco nevű jó barátom értesített, hogy a ház telefonját lehallgatják. Így, annak ellenére, hogy el akartam kerülni védelmezőim bajba keverését, mégis voltak problémák. Egy nap Jorge Blanco komám felhívott:

– Üzenetem és levelem van számodra otthonról. Mi lenne, ha találkozánk Havanna óvárosában, az általad is ismert gyógyszertárban?

Ebben maradtunk. Mire a gyógyszertárba értem, Jorgét a titkosszolgálat már letartóztatta, és ismeretlen helyre vitte. Engem egy nagydarab, cinikus rendőr tartóztatott le, aki kiröhögött, és állandóan fenyegetett.

– Most majd meglátod, hogy mi történik veled... Meglátod!

Isten segítségét kértem, mert az idő múlásával a helyzet egyre romlott, és a legrosszabb az volt, hogy senki sem tudta, mi történik velem. Csodálatos módon, a rendőr rádión keresztül parancsot kapott. Felettesei arra utasították, hogy engedjen szabadon. Amikor hazaértem, és elmeséltem a háziaknak, hogy mi történt velem, másutt kerestek nekem menedéket, mert sem ők, sem én nem akartunk több kockázatot. Blanco komámmal a titkosrendőrök körüljárták Havannát, hogy információkat szedjenek ki belőle, de mivel

olyan ember volt, aki semmibe sem ártotta bele magát, semmit nem tudott mondani. Amikor a családja megtudta, hogy mi történt vele, mozgósították a rokonságot, hogy segítsenek neki, mert Batista egyik üzlettársának volt az unokatestvére, akinek cukorgyárai voltak. Bár nagyon megfélemlítették, hagyták elmenni.

A történetek után nem maradt más hátra, mint meghoznom életem legfontosabb döntését: menedéket kérni Brazília kubai nagykövetségén. Élveztem a brazil nagykövet, Vasco Leitão da Cunha és felesége, Virginia rokonszenvét, akik azonnal befogadtak, mint ahogy befogadták a Forradalmi Vezetőség tagjait is, akik velem együtt életveszélyben voltak Batista rendőrsége miatt.

1958. szeptember végén léptem be a brazil diplomáciai misszió kapuján, ahonnan 1959. január 2-án távoztam.

20. 1959. JANUÁR ELSEJE

A Fulgencio Batista-rezsim politikai üldözöttjeként beköltöztem a Havanna egyik legszebb helyén, a Vedado kerületben, a Paseo sugárút és a 23. utca sarkán álló brazil nagykövetségre. Életemben először voltam valóban politikai menekült. Semmi sem jelezte még akkor, hogy ennél sokkal hosszabb időre, véglegesen is azzá válok. 1958. szeptember elsején azonban, amikor a diplomáciai képviselőre megérkeztem, csak két választási lehetőség forgott a fejemben: vagy megdönti a lázadó hadsereg a diktátor hatalmát, vagy a nagykövet házaspár, Vasco Leitão da Cunha és felesége közbenjárásával menlevelet kapok, amivel elhagyhatom Kubát.

Vasco és Virginia voltak az elsők, akikkel nagyon jó barátok lettünk, különösen Virginia, mert sok kalandot éltünk meg együtt. Azért kedveltem meg őket, mert nagyon sok emberen segítettek. Fidelnek is nagy barátai voltak, aki megtudván, milyen sokat tesznek a forradalom érdekében, megköszönte azt, és hallgatott rájuk.

Először élhettem huzamosabb ideig nyugalomban, miközben folyamatosan értesültem mindenről, ami kint történt. Volt telefonom, amin keresztül kapcsolatot tarthattam édesanyámmal, és egy rádión keresztül összeköttetésben lehettünk a Sierra Maestrából adó Radio Rebeldével. Ennek köszönhetően átfogó képet kaptunk a történesekről. Ezen a módon tudtuk meg, hogy mi történt a csapatok előretörésekor, például azt, amikor Che sikerrel elfoglalta Las Villas tartományt, ami felvillantotta a lázadók közeli győzelmét és Batista megdöntését, feltéve, hogy a keleti tartományok megadják magukat.

Ez idő szerint két különböző Kubában élünk: Batista Kubájában a hírközlését Otto Meruelos tájékoztatási miniszter manipulálta és kozmetikázta, Felkelő Hadseregében viszont lassanként, falvakon és városokon keresztül haladt előre a hír. Erről azonban nem beszéltek a hivatalos hírforrások, sőt, már 1958 decemberének harmadik hetében jártunk, és Batista emberei

mélyen hallgattak, ami azt jelezte, hogy valami történhetett. Így érkezett el a karácsony. Úgy gondoltam, ez a karácsony anyám számára minden korábbinál rosszabb lesz, mert csak egy gyermeke lehet vele, míg Fidel és Raúl a Sierra Maestrában, Enma Mexikóban, Agustina Svájcban, én pedig emigránsként a havannai brazil nagykövetségen.

December 24-én kora reggel felhívtam a birtokot, hogy megtudjam, hogy van édesanyám. Hihetetlen hírt tudtam meg tőle. Anyám eufórikusan kiáltott bele a telefonba:

– Juanita! Juanita! Fidel nemrég érkezett a birtokra! Lányom! Eljött meglátogatni minket!

Majdnem elájultam, annyira megörültem.

– Hogy van? Mit mond? – kérdeztem türelmetlenül, hogy minél többet tudjak. – Hogy van Raúl? Együtt vannak?

– Fidel jól van. Azt mondja, Raúl egy másik fronton van, és rövidesen ő is meglátogat. Ő akart először idejönni, és most nyilvánította Biránt „Kuba szabad területévé”, ahogy az összes olyan helyiséget hívják, amelyeket a felkelő hadsereg felszabadított. Mondtam neki, hogy menekült vagy, mert Batista emberei megfenyegettek. Fidel azt üzeni, hogy ne aggódj, ez már csak nagyon rövid ideig tart!

Fidel azért érkezett a birtokra, hogy meglátogassa anyámat, és megtudja, mi történt apánkkal. Egy pár fős csoport kísérte, akiket elláttak a házban. Másnap mindnyájan eltávoztak, anyám pedig megnyugodott.

– Most Batistához megyünk, a fővárosba – mondta Fidel távozásban. – Meglátod mama, hogy véget érnek a szenvedéseid, amit miattunk érzel. Ígérem neked.

Amikor elmeséltem Virginiának, mit mesélt anyám, együtt örült velem:

– Elhiszem, amit Fidel mond. Eddig még mindig teljesítette, amit megígért. Ha azt mondja, hogy már nem tart sokáig az emigrációd, bizonyára így lesz.

December 31-éről sejtettük, hogy nem egyszerűen az év utolsó napja lesz a kubaiak számára, beleértve minket is, akik Brazília nagykövetségén tartózkodtunk. Alighogy megszólaltak éjfélkor az újévi harangok, abba kellett hagynunk az ünneplést, mert kétségbeesetten dörömböltek a bejárati ajtón:

– Nyissák ki az ajtót, kérem! Nyissák ki!

Virginia és Vasco azonnal odamentek, hogy fogadják az érkezőt.

– Otto, az istenért – hebegte a nagykövet. – Mi történt, hogy ilyen körülmények között érkeztl?

– Hivatalosan menedékjogot kérek, az életem veszélyben van.
Ebben a pillanatban mi, akik távolabbról figyeltük az eseményeket, felismertük a személyt, és kiáltozni kezdtünk:

– Parkány! Gyáva!

Otto Meruelos, Fulgencio Batista tájékoztatási minisztere állt előttünk.

– Csend legyen, kérem – intett le Vasco mindnyájunkat, mert kezdtük körülvenni Otto Meruelost, aki reszketett, akár a nyárfalevél.

– Politikai menekült? Te? Talán Batista ellened fordult, és meg akar ölni?

– Vasco, Virginia, ennél rosszabb... Batista elnök néhány perccel ezelőtt elköszönt az országtól, és külföldre ment! A felkelők gyakorlatilag elfoglalták az egész országot, és már csak néhány nap kérdése, hogy Havannába érjenek. Batista emigrációba ment, minden előjel nélkül, és bolonddá téve minket, itt hagyott. Veszélyben van az életem.

Igy tudtuk meg, hogy Batista megszökött, és a Felkelő Hadsereg győzött!

Nem tudtam, mit tegyek. Először ki akartam futni az utcára, belevegyülni az ünneplő tömegbe, hogy saját szememmel láthassam, ami kint történik.

– Ne, ne, ne – csitított Virginia. – Ez nem volna okos dolog ebben a pillanatban.

Teltek-múltak az órák, és ettől a pillanattól kezdve a brazil nagykövetséget kezdték megtölteni a Forradalom hívei, akik tudták, hogy odabent van egy csoport, amelyik segítette az ügyért folytatott küzdelmet. Lehetőségeinkhez mérten ünnepelve kezdtük az 1959. évet, a zsarnokság végét, a felkelés győzelmét, de nem léptünk ki az utcára január 2-ig, amíg a nagyköveti házaspár meg nem győződött arról, hogy semmi baj nem történhet, ha elhagyjuk a nagykövetséget.

Csakhamar eszembe jutott, hogy ebben az óriási örömben nem hívta fel anyámat e rendkívüli fontos hírrel.

– Micsoda öröm, Juanita! Micsoda öröm! – ujjongott. Közben elmagyaráztam neki, hogy még nem hagyhatom el a nagykövetséget. – Most már elkezdhetem összegyűjteni a gyerekeimet – mondta. – Kérlek, fogadd meg, amit a követségen mondanak, mert ismerlek, hogy az első adandó alkalommal indulnál, de addig ne menj el onnan, amíg ők el nem engednek. Rengeteg időnk van arra, hogy ismét találkozhassunk.

Megígértem neki, és be is tartottam. Január 2-án mentem csak el. Amikor elbúcsúztam Vasco és Virginia Leitão da Cunha-tól, barátságunk örökre megpecsételődött. Barátok voltak a bajban, természetesen barátok maradnak a jóban.

Alig tettem pár lépést a szabadságban Havanna utcáin, észrevettem, hogy azok másnak tűnnek számomra, de azért még nem történtek jelentős változások. A felszabadítandó tartományokban az emberek mámoros örömmel fogadták a Felkelő Hadsereg hősnek tekintett tagjait. Havannában viszont, kivéve a gazdagok negyedeiben néhány házat, amelyeket kifosztottak, minden sokkal nyugodtabb volt. Ugyanakkor arra lettem figyelmes, hogy akármerre néztem, egyre többen viselték a felkelők álcázásként szolgáló egyenruháját, amit, úgy gondolom, gondosan őriztek, mert másképpen nem tudnék magyarázatot találni, honnan tudták volna ilyen hamar beszerezni.

Január 3-án a nyugalom helyét egy másik helyzet vette át: mindenki megakarta torolni a sérelmeket, önbíráskodásra is sor került, vagyis igen: felborult a rend. Néhány alkalommal elszigetelt lövéseket hallottam, láttam magukból kikelt embereket, de semmiféle ellenállást, harcot nem láttam a fővárosban, mert nem is volt. Miért nem következett be vérontás? Egyszerű. A nép támogatta a forradalmat, de még Batista emberei közül is sokan, akik látva, hogy veszítettek, segítették a sikerét. Ebben nincs semmi különös, hiszen mindig ez történik, ha ilyen természetű ügyről van szó. És persze voltak olyanok is, akik nekiláttak egyik-másik Batista-besúgó elkapásának, hogy benyújtsák a számlát az elmúlt évekért.

Január 4-ére már egyre több információt tudtam szerezni testvéreimről. Jóllehet Raúllal még nem volt közvetlen kapcsolat, tudtam, hogy csapatok élén a Sierra Cristalból a főváros felé tart. Ugyancsak megtudtam, hogy Fidel még közelebb van Havannához, és ideiglenes elnökke nevezte ki Manuel Urrutia Lleót, aki bíró volt Santiago de Cubában a Moncada laktanya elleni támadás miatt indított tárgyalás idején, és aki lemondott beosztásáról, hogy ezzel is bizonyítsa: Fidel híve. „A legmegfelelőbb személy” – gondoltam.

Elhatároztam, hogy elérem Fidelt, akárhol is legyen. Santa Clarában volt, Las Villas tartományban. Beültem az autómba, és odamentem.

Amikor megérkeztem, nagyon sok ember vette körül. Ennyi embernek képtelenség ellenállni! Ott találkoztam először a jövőnkben kulcsszereplővé előlépő Celia Sánchez Manduley asszonnyal. Ott volt Carlos Franqui, a *Revolución* újság igazgatója, aki a Sierra Maestrából jött, ahol a többiekkel együtt harcolt.

Évekkel később, akkor már emigrációban, megírta emlékiratait, amelyekben irgalmatlanul sértegette szüleimet. Amikor a könyvet olvastam, eszembe jutott az a januári nap, a Forradalom kezdetén, amikor még minden örömteli volt.

Visszatérve azonban azokra a januári napokra, a béke kivételes érzése járt át, amire már valóban szükségünk volt. Nekünk, a család minden nőtagjának. Annyi rosszat és még rosszabbat megéltünk, rengeteget szenvedtünk Fidelért és Raúlért, ezért az a pillanat feledhetetlen volt.

Lám végre itt volt testvérem, Fidel, a hős, az ember, aki megdöntötte Batista diktatúráját, s akit a kubai nép bálványozni kezdett. Természetes, hogy boldog voltam. Boldog, mert a saját testvéremnek sikerült ezt megtennie. Amit átéltünk, megindító találkozás volt!

Bár sok ostobaságot összehordtak a családukról, mindig szerető testvérek voltunk, ki-ki a maga módján fejezve ki ezt a szeretetet. Ugyanakkor Fidelt nagyon hosszú ideje nem láttam, egészen pontosan 1956. azon napja óta, amikor elbúcsúztunk egymástól, mert ő Mexikóba utazott a *Granma*-expedíció előkészítésére.

Meglátott, és azonnal odajött átölelni. Éreztem, hogy az a pillanat kárpótol a hosszú fizikai távollétért. Jó lett volna Raúlal is átélni ugyanezt, de még napok teltek el, mire legkedvesebb testvéremet viszontláthattam. Fidel elegendő időt adott, hogy mindenről beszéljünk.

– Nemrég voltam a birtokon, és ismerem az összes intézkedéset az öreg hagyatékával kapcsolatban. Köszönöm, hogy ezt a feladatot az ő kíváncsiságai szerint végezted! Beszéltem anyákkal is, aki mondta, hogy a brazil köyetségen voltál menekült. Soha nem fogom elfelejteni, amit a nagykövet házaspár a Forradalom érdekében tett!

Hamar ráébredtem, hogy Fidelnek valójában semmire nem jut ideje, a körülötte levő emberek falat építenek köré. Készültek a dicsőséges havannai bevonulásra, így hát elbúcsúztam tőle, és visszatértem a fővárosba, mert siettem felhívni Enmát Mexikóban. Enma nagyon aggodalmas hangon válaszolt.

– Jaj, Juanita! Fájdalom, de itt mindnyájunknak nagyon vegyesek az érzéseink. Egyrészt itt a győzelem híre, azé a győzelemé, amelyet kétségtelenül mi alapoztunk meg itt, Mexikóban, hogy Kuba ezt most átélhesse. Másrészt Fidel még nem hívta fel sem Fofót, sem Orquídeát, és ők már egy kissé kiábrándultak. Úgy érzik, rájuk senki nem figyel. Joggal mondják: „Ha Fidel nem hív minket, nem megyünk!”

– Tudom, nem kifogás, de ami ezekben a pillanatokban Kubában történik, ez örület – feleltem Enmának. – Soha nem képzelhető rajongás, csodálat veszi körül Fidelt, Enma, ezt látnod kell. Állandóan embereket fogad, nem lankad, de most mindjárt megoldom ezt, mert teljesen igazad

van. Szükséges, hogy Fidel felhívja Fofót és Orquídeát, tehát ismét elmegyek hozzá.

Mivel fontos ügyeket kellett megoldania, csak január 7-én láthattam viszont Fidelt Matanzasban, ahol a Batista-hadsereg laktanyája volt. Ezen a napon, amikor odaérkezett, Fidel egy iskolát avatott fel, ezért volt ott. Amikor Santa Clarában utolértem, láttam, hogy milyen sokan nyüzsgönek körülötte. Hihetetlen sokaság csatlakozott hozzá, hogy együtt vonuljanak be Havannába! Lehetetlen volt megközelítenem. Az emberei elvezettek egy helyre, ahol Jacobo Zabludovsky mexikói újságíró interjút készített vele. Ő volt az egyedüli latin-amerikai újságíró, aki ezekben a napokban interjút tudott vele készíteni – és ő egyengette az utamat.

– Parancsnok úr! Fofó és Orquídea barátja vagyok Mexikóban – kezdte a beszélgetést az újságíró.

Ebben a pillanatban jött rá Fidel, hogy nincsenek ott azok, akik, amikor kevesen segítettek, megtették, amit senki sem tett meg: nemcsak bíztak benne, hanem támogatást adtak neki, és feltétel nélküli védelmet a családjának.

– Hol van Fofó és Orquídea? – kérdezte Fidel aggódva. Miért nem jöttek el? Nem megyek be Havannába, ha Fofó és Orquídea nincsenek velem!

Mialatt tartott az interjú Zabludovskyval, egyre nagyobb nyüzsgés támadt Fidel körül, és valóságos csodát műveltek: nem tudni honnan, szereztek egy telefont, s mintha a műholdak is Fidel körül keringtek volna, azonnal megteremtették a kapcsolatot Fofóval és Orquídeával Mexikóvárosban. „Nagyon meghatározó beszélgetés volt” – mondta Enma később. – Minden félreértés azonnal tisztázódott, mert Fidel hosszasan és kedvesen beszélt Fofóval és Orquídeával. Csak te és én tudjuk, milyen volt újra Fidel hangját hallani! Nem tehetünk más, várnunk kellett, mert bár sietve akartunk Kubába utazni, nem tudtunk, ugyanis az összes havannai járatot felfüggesztették, tehát várnunk kellett az újraindításra.

A Mexikó és Havanna közötti repülőjáratok felfüggesztése rettenetes volt, ahogy azt Jacobo Zabludovsky is elmondta:

– Öt napig tartózkodtam a mexikóvárosi repülőtéren arra várva, hogy fel tudok kerülni az első Kuba felé induló gépre. Végül valaki tudott bérelni egy Havannába tartó gépet, de engem a fellevőgépem miatt nem vittek magukkal: egyedül kellett jönnöm, az összes csomagommal.

Emlékszem, újságíró és filmes volt egy személyben. A sors úgy hozta, hogy családuknak épp Jacobo Zabludovsky révén jutott két nagyon fontos hírhez.

– Fofó és Orquídea barátja voltam. Bármiről beszélt is az ember Fofóval, ő mindig elővette legkedvesebb témáját: „Kevés kell, hogy Fidel Castro győzőn Kubában.” Állandóan erről beszélt, mindig és mindenütt, így egy idő után mi, a barátai már nem tulajdonítottunk neki jelentőséget. Az történt, hogy 1958. december 31-én mi a feleségemmel, Chelitával meg két másik baráti házaspárral – Fofó és Orquídea, Jorge Veeski és felesége – elhatároztuk, hogy éjszakára a Capri nevű mulatóba megyünk. Miután elérkezett az újév, elbúcsúztunk, és mindenki ment haza. Reggel hat óra tájban felhívtak a hírügynökségből, ahol dolgoztam, és mondták, hogy éppen most érkezett egy hír: Fulgencio Batista pontban éjfélkor megszökött Kubából, ezzel győzött a kubai Forradalom! Azonnal tárcsáztam Fofó számát, de félig morogva azt válaszolta: „Még mindig részeg vagy?”, és letette a telefont. Újra hívtam, de ugyanúgy jártam. Ezután Jorge Veeskit hívtam, elmondtam neki, hogy mi történt Kubában, és hogyan jártam Fofóval, s arra kértem, hívja fel ő, és mondja el neki a történeteket. Így tudták meg, hogy Fidel győzött.

A másik hír, amit Zabludovskytól kaptunk, Fofó és Orquídea Pino távollétéről szólt, akik, miután beszéltek Fidellel telefonon, január 10-én utaztak Kubába. A Habana Hilton szállóban laktak, amit azonnal Habana Libre névre kereszteltek, és amelyik a huszadik emelettől kezdve a Felszabadító Hadsereg főhadiszállása lett.

Visszatérve január 7-ére: akkorra Havanna már nyüzsgő embertömeggé változott, és mindenütt ünnepeket szerveztek, mindenütt és minden szinten a győzelmes bevonulásra készülődtek. Találkoztam néhány turistával, akik itt rekedtek, amikor az első napokban felfüggesztették a repülőjáratokat, most pedig várták, hogy elutazhassanak az Egyesült Államokba. Általában nem aggódtak a havannai helyzet miatt, a többségnek csak az járt a fejében, hogyan találhatna helyet, hogy jelen lehessen, amikor a felkelők győzelmes vonulása végre eléri a fővárost.

Mellesleg kezdtem észrevenni egy új jelenséget, ami a napok multával egyre kitapinthatóbb lett: sok nőt megbolondított a Fidel iránti rajongás, és nemcsak hősnek tekintették, hanem hallottam, hogy számtalanszor mondták:

– El akarok tölteni vele egy éjszakát, és fiút szülni neki...

Akkor sem értettem, és igazából sohasem értettem meg.

Viszont így történt.

21.

„JÓ VAGYOK, CAMILO?”

A korszak krónikásainak az elbeszéléseiből is ismert, hogy mi történt Havannában azon az 1959. január 8-án, amikor a kubai nép az utcára tódulva várta a győzelmes menetet. Mindenki látni akarta Fidelt és embereit. A nők is otthagyták lakásaikat, és akik nem tudták kire hagyni a gyermekeiket, magukkal vitték őket, hogy emlékezzenek arra a pillanatra, amely a kubai történelemben kétségtelenül a nép spontán lelkesedésének legjelentősebb megnyilvánulása. A kubaiak ezt követően is ezer meg ezer, általában kötelező tömegmegmozduláson vettek részt, de olyanon, mint az a bizonyos napi, soha.

Minden kubainak, aki átélte a bevonulást, megvan a maga változata. Én is kimentem az utcára, hogy tanúja legyek, amint a tömeg ellepi a parkokat, a Paseo del Pradót, a Vedadót, a Malecönt. A balkonokat, a lapos tetőket, és általában mindent, ami kilátóként szolgálhatott, kihasználtak a havannaiak és a turisták is. Ahogy az utcákat jártam, észrevettem Jacobo Zabludovskyt, a mexikói újságíró, aki filmezte a jeleneteket. Hálás voltam ügyességéért, mert sikerült rögzítenie Fidel és a felkelő hadsereg bevonulását, s a képeket Mexikóba továbbítani. Jacobo a menet élén haladó motoron ült, a vezetőnek háttal, ezért szemből látott mindent, amit közben filmezett.

– Itt nem Havanna népe, hanem egész Kuba gyűlt össze! – mondta Zabludovsky.

Igaza volt. A győzelmi felvonulást egy harckocsi tetején Fidel vezette, oldalán Fidelitóval. Ezután járművet cserélt, átszállt egy terepjáróba, és így folytatta a menet további részét, amíg el nem ért a legfontosabb kubai katonai táborba, a Columbiába, amit később Ciudad Libertadnak (Szabad Város) kereszteltek. A Columbia parancsnokságát a felkelő hadsereg egyik legbefolyásosabb és legnépszerűbb parancsnoka, Camilo Cienfuegos vette át, aki a *Granmán* érkezett, és Fidellel együtt harcolt a Sierra Maestrában. Rokonszenvesnek találtam, mert egyszerű ember volt. Néhány nappal

azelőtt Che már Havannába érkezett, hogy ott várjon mindnyájukra, és hatalmába kerítette a Morro-erődítmény mellett fekvő La Cabaña börtönt.

A „szakállasok” azonnal a nép fanatizmusának középpontjába kerültek, és ettől kezdve hallottam terjedni a legképtelenebb ostobaságokat.

– Fidel szakállá olyan, mint Jézus Krisztusé!

Ezt további túlzó megjegyzések követték.

– Olyanok, mint a tizenkét apostol!

Január 8-án történt az a jelenet, amely teljesen fanatikus rajongást váltott ki a nép körében a szakállasok iránt: Fidel a Columbia laktanyában az emelvényre lépett, hogy beszédet tartson, oldalán a felkelők vezérkari főnöke, Camilo Cienfuegos állt. Beszéd közben a híressé vált galamb – valójában három volt, és nem hiszem, hogy maguktól voltak ott, hanem oda rakták őket – Fidel jobb vállára telepedett, a másik kettő pedig az emelvényre ült. A tömeg örvongott.

– Ez a legnagyobb, ami történhetett!

– Ez jel, hogy Fidel Isten küldöttje!

– Ő a megvilágosult küldött, aki megmenteni jött Kubát!

Amikor manapság sokakban felmerül a kérdés, hogy valójában mi is történt, a válasz kétségtelenül 1959. január 8-ában keresendő. A Fidel-imádat ott, azon a napon kezdődött. Azelőtt sohasem létezett Kubában olyan vezető, mint ő.

Visszatérve az aznapi beszédhez, Fidel nagyon hosszan beszélt, s egyszer csak jobbra fordult, és megkérdezte:

– Jó vagyok, Camilo?

Abban a pillanatban ez a kérdés divat lett! „Jó vagyok, Camilo?” Használták mindenre, s különösen akkor, amikor jóváhagyást akartak kérni valamire, amit éppen csináltak. Az emberek önkívületben kiáltoztak: „Fidel! Fidel!” – ez a mai napig érvényes jelszó a tömegmegmozdulásokon –, és papírdarabokat dobáltak, amelyek mindenfelé szétröpültek.

Ezután jöttek az alumínium plakátok, például egyedi autórendszámok és háztáblák, amelyeken ez állt: FIDEL, VELED VAGYUNK, vagy FIDEL, EZ A TE HÁZAD. És jaj volt annak, akinek nem volt hasonló felirata az ajtaján: ferde szemmel néztek rá. A nép bálványozta Fidelt, ő pedig tudomásul vette, hogy azt csinál velük, amit akar – reméltem, ez soha többé nem fog megtörténni Kubában!

Az ismeretlen hajbókolók és a tömegforgatagában ismerőseim kérdezték: Hol van Raúl? Azt válaszoltam nekik, hogy úton, mert a Sierra Cristalból

érkezik, és valóban nem tudtam vele beszélni. Éjjel felhívtam anyámat, hogy beszámoljak neki Fidel Havannába történt bevonulásának részleteiről.

– Várj! Van itt valaki, aki szeretne üdvözölni téged.

– Juanita! Testvérem! – Raúl hangja volt! Hihetetlen volt, hogy egyetlen napon ennyi jó dolog történjen! – Nem mehettem Havannába, mielőtt meg nem látogattam anyámat és nagymamát. Anyám elmondott mindent, ami veled történt, de a rossz időnek vége, Juanita. Most Santiago de Cubába megyek, hogy rendbe tegyem... sose hinnéd, Juanita... a Moncada laktanyát! Az egy katasztrófa. Figyelj! Mondani akarok neked valamit. Menyasszonyom van, és 26-án nősülök! Addig intézd el minden dolgot, mert tudod jól, hogy nagyon fontos nekem a jelenléted. Figyelj! Ne csinálj bolondságokat, és vigyázz magadra! Adom anyát.

– Óh, lányom! Úgy érzem magam, mintha álmodnék! – szolt a telefonba anyám. – Valóban csodaszamba megy, hogy karcolás nélkül túléltek annyi dolgot.

Megdöbbenett a házasság híre, és többet akartam tudni: Ki az a lány? Milyen? Mikor és hol lesz az esküvő? Raúl boldog? Nagyon sok dolog volt, amit meg akartam kérdezni, hogy felocsúdhassak a meglepetésből, ráadásul testvérem házasságkötése kevesebb, mint két héten belül lesz!

– Vilma Espín a neve – mesélte anyám –, és nagyon jó benyomást szereztem róla, Juanita. Okos lány, vegyészmérnök, és ahogy nekem mesélték, vele volt egész idő alatt a Sierra Maestrában. Nagyon boldogoknak látszanak, szerelmesek, és egy pillanatra sem hagyják el egymást.

Raúl Biránba érkezése valóságos ünnepet jelentett a szomszédok számára, akik gyerekkora óta ismerték, és akik szintén sokat szenvedtek, amikor azt hittük, hogy meghalt. Raúl az egész birtokon végigvezette Vilmát: az üzletben, a posta- és távíróállomáson, az iskolában és a Juanita-moziban, s anyám azt mesélte, hogy az emberek mindenhová vele mentek, mint egy felvonuláson. Elbűvölte őket a jegyespár. Vilma és Raúl váratlanul otthonában meglátogatták Dominga nagymamát is.

– Musito! Kicsim! Hát jól vagy! Megvédték imáim a Szűzanyához – mondta neki nagymama, miközben simogatta Raúlt. Az egyik legszebb képem, amit megőriztem az, amikor Dominga nagymama, Vilma és Raúl a nagymama házában bejáratában állnak. Nem sokkal ezután elhagyták Biránt, ahonnan Santiago de Cubába mentek. Innen irányította a sors finforából Raúl a Moncada laktanya rendbetételét. Egészen az esküvőjéig ennek szentelte idejét, távol attól az örülettől, ami Havannában uralkodott, és azoknak a helyezkedésétől, akik később a Forradalom kegyencei lettek.

Január 10-e örömmel teli nap volt számomra. Havanna és Mexikóváros között helyreállt a légi közlekedés, és Enma testvérem úton volt, Fofó és Orquídea Pino kíséretében. Azért jöttek, hogy újra találkozzanak Fidellel, kicsivel több mint két évvel azután, hogy búcsút vettek a veracruz-i Tuxpanban, azon a napon, amikor a *Granma* elindult. A találkozás Enmával nagyon megindító volt, mert kétségtelenül őt kedvelte legjobban a lányok közül Fidel.

– Olyan pillanat volt, amit nagyon nehezen felejtene el – mesélte nekem Enma. Ugyanez történt Fofóval és Orquídeával, legmeghittebb szövetségeseivel. A Hotel Habana Libre 23. emeletén kaptunk szobákat, és én azonnal nekiláttam azoknak a feladatoknak, amelyeket „mint Fidel nővére” meg kellett tennem, bár másfélék voltak, mint korábban. Az első havannai napon egy orsolyita kollégiumbeli barátnőm látogatott meg, hogy segítséget kérjen: testvérét Batistával kapcsolatos ügyek miatt Las Villas tartományban, Santa Clarában letartóztatták, és veszélyben forog az élete. Nagyon aggódva jött el hozzám a Habana Libre szállóba, azután együtt mentünk Fidelhez, aki meghallgatta a történetét, és azonnal parancsot adott az egyik segédjének: „E szempillantásban elmégy Enmitával és ezzel a lánnyal Santa Clarába, és rendezitek a problémát. Elhiszem neki és Enmitának, amit mondanak, mert hívő és jó lányok.” Az egész éjszakát Santa Clarában töltöttem a barátnőmmel, és kiszabadítottuk a testvérét a börtönből!

Akárcsak Enmáé, az én életem is azonnal meglepő fordulatot vett akkor januárban. Az emberek segítségért fordultak hozzám, hogy életeket mentsek meg, illetve Batista híveinek tulajdonát, amelyeknek megkezdődött az elkobzása. Egészen világosan mondom: ezekben az időkben a feladatom az volt, hogy Batista híveit mentsem, akik segítségért fordultak hozzám! Senki sem mondhatja, hogy a segítséget megtagadtam.

1959. első napjaiban minden kezem ügyébe kerülő ügyben igyekeztem orvosolni a sok területen elkövetett igazságtalanságokat, minthogy a Forradalom parancsnokai bizonyos pozíciókat kisajátítottak maguknak. Az egyik közülük, egészen kivételesen nagyhatalmú volt: Ernesto „Che” Guevara, a La Cabaña börtön ura és parancsnoka.

AZ A BIZONYOS „CHE”

Soha nem kedveltem, soha nem rokonszenveztem vele. Így, röviden és egyszerűen.

Che január 2-a óta tartózkodott Havannában, mert őt és Camilo Cienfuegot Fidel előőrsnak küldte, hogy támogassák a Batista-hivatalnokok ellen meghirdetett általános sztrájkot. A cél az volt, hogy ott ne meneküljenek el, hanem adják meg magukat. Camilo a Columbia katonai táborba ment, Che pedig úgy határozott, hogy a La Cabañában marad. Mivel Camilóval nagyon kellemesen elbeszélgettem, és rendkívüli módon egyetérttünk, azonnal segítséget ajánlott nekem.

– Kislány – mondta. Ha bármikor szükséged van valamire, csak szólnod kell, és máris engedélyezve van. Nem kell mondanom, mert tudod: itt a nap huszonnégy órájában nyitva a kapu előtted.

Camilóval igen egyszerű volt minden. Nem tudom, mi okból – talán a megérzés tette –, mielőtt Chet megismertem volna, elhatároztam, hogy inkább megvárom Fidel érkezését, hogy ő mutasson be neki, és ezt követően meséljek azokról a szörnyűséges dolgokról, amelyekről már néhány nap alatt tudomást szereztem, és amelyek ott történtek Batista börtönében – ezt a helyet Che 1959. január 2.–június 12. között főhadiszállásává változtatta. Ott csak ő parancsolt.

Elhatároztam, hogy Virginia Leitão de Cunnával és Ana Ely Estevával – egyike azoknak, akikkel hosszú éveken át együtt dolgoztam az ellenforradalmi időkben – együtt megyünk el megismerkedni Chevel. Olyan ember, aki maga körül mítoszt teremtve hívja fel magára a figyelmet? Értékes ember, aki a Sierra Maestrában harcolt, és ádáz küzdelemben vette be Santa Clarát? Amikor megérkeztünk, segédje, Aleida March, később második felesége és négy gyermekének – Aleida, Ernesto, Celia és Camilo – anyja, bevezetett az irodájába. Che nagyon elfoglalt volt, több emberrel beszélt. Odasandított,

de nem hagyta abba a beszélgetést, és még az sem érdekelte, hogy Fidel egyik nővére van nála, egyszerűen csak annyit mondott:

– Foglaljanak helyet!

Ekkor vettük észre, hogy a hatalmas helyiségben, ami irodaként szolgált a számára, több ember várakozott szétszóródva. Mialatt a sorunkra vártunk, észrevétlenül megfigyelhettem:

– Már belépéskor lerítt róla, hogy mindenki vel szembe – sűgta a fülemben Virginia.

– Nekem szutykosnak tűnik, mintha nem fürdött volna – válaszoltam neki halkán.

Egy bizonyos, szó nélkül értésűnkre adta, hogy jelenlétünk zavarja, gesztusaiból egyértelmű volt: „várjanak itt, fontosabb dolgaim vannak, mint önök”. Che még sok más emberrel foglalkozott, mielőtt beszélt volna velünk. Végül odajött hozzánk, és nem sokat vesztegette az időt – a szokásos bemutatkozásokat követően nekünk rontott:

– Remélem, nem azért jöttek, hogy valami törülközőt kiragadjanak innen.

Virginia Leitão, Ana Ely Esteva és jómagam meglepetten néztünk rá. Társaim egy szót sem tudtak szólni, én viszont ebben a helyzetben nem tudtam hallgatni, azonnal válaszoltam neki.

– Törülközőt? Nem értem, mit akar ezzel mondani...

– „Törülköző” azt jelenti, hogy valamelyik bűnöző érdekében járnak el, akikből jelenleg mintegy tucatot tartunk itt. Nagyon remélem, nem ez a helyzet...

– Nem. Természetesen, most nem ez a helyzet – feleltem bosszankodva. – Csak azért jöttünk, hogy megismerkedjünk önnel, de miután nagyon elfoglalt, nem raboljuk tovább az idejét. Jó estét!

Zavarodottan hagytuk ott az irodát. Che magatartása mindannyiunkból különös reakciót váltott ki: e szemtől szembeni találkozás nyomán egyikünk sem találta a másikat rokonszenvesnek.

– Nem tudok magyarázatot találni – mondta Virginia. – Miért viselkedett így velünk? Téged, Juanita, nem is ismert...

– Bizonyos – mondtam nekik –, hogy ez most más, mint amikor Mexikóban az ellen voltak, hogy a nők segítsek a Július 26. Mozgalmat. Most kihasználom, hogy dicsérjem magam, de legalább egy dolgot egészen világosan megtudtam a mai találkozásból: ha valamire szükségem lesz itt a La Cabañában, csak akkor tudnám megtenni, ha Fideltől vagy Raúlától közvetlen parancs volna rá. Egyéb módon hasztalan bármilyen próbálkozás en-

nél az alaknál, aki, mint ahogy Orquídea Pino nagyon jól mondja, képtelen az udvariasságra, és látszik, hogy érzelemmentesen él.

Az irodát elhagyva az erődítmény kijárata felé tartottunk, miközben Virginia levonta a következtetést:

– Juanita, Che egyáltalán nem tetszett nekem. Az a benyomásom, hogy a világ urának képzelet magát.

– Bár nehéz egy embert egyetlen találkozás alapján megítélni, egyetértek veled – feleltem. – Nem tetszett neki a jelenlétem, és nem tudott színlelni.

Pillanatnyilag abbahagytuk a következtetéseket, mert figyelmesek lettünk valamire.

– Állandóan újabb és újabb foglyokat hoznak. Úgy tűnik, mintha Che egymaga döntene annak a sok embernek az életéről, akiket idehoznak.

– Ugyanez az én benyomásom is – mondta Ana Ely Esteva.

A La Cabañában tett látogatás nem volt teljes hasztalan, mert ott ismertem meg Otto Vélchez, aki ma emigrációban él Florida déli részén, és aki mindig segítő kezet nyújtott, ha valamilyen segítséget kértem Che birodalmán belül. Otto Vélchez nagyon közel állt Chehez, és a Kommunista Ifjak tagja volt. Az Ernesto Guevara parancsnokságán belüli jelentős befolyása nagyon sok esetben hozzásegített engem, hogy a kivégzéstől mentsek meg embereket. Sajnos nagyon sok olyan szerencsétlen volt, aki Batista hadseregében szolgált, és bár semmilyen köztörvényes dolgot nem követtek el, még csak magas rangú tisztek sem voltak, csupán egyszerű közkatonák, mégis ítélet nélkül falhoz állították őket – azoknak a kénye-kedve szerint, akik éppen parancsnokoltak. Elkapták, és agyonlőtték őket.

Virginia Leitão, Ana Ely Esteva és én teljesen kiábrándulva hagytuk el a La Cabañát a Che Guevaránál tett első látogatásunk után. Ettől a pillanattól kezdve találkozásaink, ha nyíltan nem is voltak ellenségesek, de mindig „szerencsétlenül” sikerültek, mert nyilvánvaló volt, hogy az első pillanattól kezdve elutasítottuk egymást. Nem tudom, nem ezért fordított-e mindig nagy gondot arra, hogy minden egyes alkalommal, ha Raúl házában találkoztunk, szörnyűséges eseteket meséljen el? De az is lehet, hogy csak el akart borzasztani...

– Afrikában megtanultam majomagat enni: feltörték a koponyáját, és akkor kellett enni, amikor még vonaglott az állat.

Effajta történeteivel még nagyobb ellenszenvet keltett bennem. Úgy éreztem, valójában azért viselkedik így, hogy az embereket megfélemlítse.

Mint embert mindig elutasítottam, de személyiségét az első pillanatban megfektettem. Intelligens és kalandor volt, és éppen e kalandvágy miatt ve-

tette már Mexikó óta folyton harcba magát. Nem felejttem el, hogy Raúl mutatta be őt Fidelnek, amikor Che Mexikóváros egyik kórházának allergia-részként orvosként dolgozott, és szabadidejében, egy kis pénzkereset céljából, turistákat fotózott. Akkoriban Hilda Gadea volt a felesége, legidősebb lányának az anyja. Minthogy valamilyen kósza forradalom után kutatott, a születőben levő kubai Forradalom nagyon jól jött neki.

Ahogy Che megismerte Raúlt, az első pillanattól kezdve tisztában volt azzal, hogy ebből nagy hasznot húzhat tervei számára, és így is tett. Az argentin Kommunista Ifjúság tagja volt, máris közvetlen ideológiai kapcsolatban állt Raúllal, akin keresztül nagyon jó barátságba került Fidelrel. Testvéreim felvázolták neki terveiket, a Kubában történeteket, és így kezdődött el a kaland, amelynek során Che részt vett a *Granma*-expedícióban. A kubai forradalomban addig tartott a szerepe, amíg el nem ment más forradalmakat keresni.

Ahogy múltak 1959 januárjának napjai, újabb ügyekről szereztem tudomást: villámgyors vagyonekbobzásokat hajtottak végre, és sok embert tartóztattak le csak azért, mert volt egy haragosa. Az illetőt feljelentették, mondván a Forradalom ellenség, és ez elegendő volt arra, hogy lecsukják. Che parancsnoksága alatt rögtön ítéletet is hoztak: gyorsan falhoz állította az embereket. A sors ironiája, hogy Enma és én, lévén annyi barátnőnk az Orsolyáknál – többnyire gazdag szülők gyermekei, s a szülők erőteljesen összefonódva Fulgencio Batista rendszerével –, naponta kaptunk segítségkérő leveleket.

Egy napon, amikor már kezdtem elszomorodni a naponta megismert történetek miatt, a 23-as utcában autóztam Vedadóban, és észrevettem, hogy előttem Fidel halad a kíséretével. Gyorsítottam, hogy mellé érhessek, amit azért tudtam megtenni, mert a biztonságiak látták, hogy az 1959-es Buick Fidel nővérének a tulajdona. Amikor Fidel észrevett, azonnal utasítást adott a megállásra. Kiszálltunk az autókból, megpuszilt, mint mindig, és a feltartott közlekedés kellős közepén elkezdtünk beszélgetni. Kihasnáltam a lehetőséget, hogy egy előre nem tervezett tárgyalásra van vele módom.

– Fidel, tudnod kell róla, hogy nagyon sok rossz dolog történik a Forradalom nevében. Sok ártatlan ember vagyont elkobozzák, börtönbe zárják és kivégzik őket. Számtalan esetet Chenek tulajdonítanak, s mindez a La Cabañában történik. Nekem mesélik, hogy rengeteg igazságtalanság történik. Nem árulókról, spiclikről, besúgókról van szó, hanem ártatlan emberekről!

– Ne aggódj, Juanita, a dolgok szép lassan elcsendesednek. Amikor olyan hatalmas és rendkívüli folyamatról van szó, mint ez a forradalom, megessnek dolgok, de biztosra veheted, hogy már nem tart soká. Ellenkezőleg, nézd meg, hogy mindenki összefog a Forradalomért és a meghozott intézkedéseinkért. Egyébként ne aggódj, mondom, hogy hamarosan véget ér. A zsarnokságot megdöntöttük, az öröm határtalan; ezzel együtt még rengeteg dolgot kell megoldani.

Mint mindenki, én is elhittem, amit mondott. Így ért véget a beszélgetésem Fidelrel Vedadóban, a 23-as utca kellős közepén. Hasznos találkozás volt, mert láttatni engedte számomra, hogy mekkora befolyásra tett szert Che. Nem felejttem el, hogy február elején egy Fidelhez közeli forrásom azt mondta:

– Che annyira összejött Fidelrel, hogy jelenleg a kubai állampolgárság megadásának hivatalos ügyeit intézik neki.

Valóban, 1959. február 9-én Ernesto „Che” Guevarát – rengeteg ember legnagyobb csodálkozására – született kubai állampolgárnak nyilvánították a „nemzet felszabadításhoz történt hozzájárulása” elismeréseként.

Ilyen dolgok és az évek során történt vagy kialakult tucatnyi más helyzet miatt biztos vagyok abban, hogy Fidel se nem hagyta cserben, se nem irigyelte őt, sőt, ellenkezőleg. Azt hiszem, ahogy múlt az idő – miután ipari miniszter és a Banco Central de Cuba igazgatója lett – az ország szűkössé vált számára. Hiszen sem bankelnök, sem közigazdász, sem más ilyesmi nem volt, így nem is felelhetett meg neki a helyzet. Miután tönkretette azt, ami működött, végül elismerte, hogy továbbra is kalandor akar maradni.

Én embertelennek tartottam, érzem nélküli embernek, aki valójában folytatni akarta azt, amit mindig is csinált: a gerillaharcot, hogy Latin-Amerika hatalmas személyiségévé legyen. Ezért mind a mai napig úgy gondolom, Fidelnek nem állt szándékában elhagyni őt. Sőt, úgy gondolom, hogy az utolsó pillanatig segítette. Kétségtelen, hogy különböző országokat akart meghódítani, és ehhez a kubai kormány feltétlen támogatását élvezte. Tudtam, hogy mit művel Bolíviában, ahol nagyon rosszul végződtek számára a dolgok; a veszélyes az volt, hogy jól kezdődtek.

Emberileg Ernesto Guevarának mindenkivel problémája volt. Senkit nem bírt elviselni, akiben egy szemernyi érzés volt. Soha nem tudtam magamnak megmagyarázni, hogyan tudta éveken át megalkotni és fenntartani maga körül a legendát. Ez valószínűleg csakis azért lehetett így, mert az ilyen embereket a propaganda élteti. Mi azonban, akik egy kicsit közelebbről

ismerjük őt, mint mások, fanatizmus nélkül, nem tudjuk megmagyarázni a szent harcos mesés hírnevét, ahogy a világ emlékszik rá.

Én egyszerűen gyászosnak tartottam ténykedését. Nagyon sok kárt okozott a rendszernek. Ártott a Forradalomnak is, ami megváltoztatta Kubát. Nagyon sok kárt tudott okozni minden országban, ahol kudarcra ítélt eszméivel győzelmet aratott, és hálát kell adni azért, hogy néhány ország azok közül, amelyeket Che megváltásra kinézett magának, megmenekült tőle, és nem élték át azt, amit nekünk, kubaiaknak kellett elviselnünk a „sikerei” miatt.

Végezetül, soha nem tekintettem kubainak, jóllehet rendelkezett olyan okmányokkal, amelyek azt igazolták, hogy az, ugyanúgy, mint mi, akik itt születünk, és szenvedtünk a hazánkért. Éppen ezért nem érdemel néhány oldalnál többet az emlékirataimban...

23.

RAÚL ESKÜVŐJE

1959. január nagyon sűrű hónap volt a Castro Ruz család számára. Huszonhatodikán Raúl Santiago de Cubában megnősült, ami számomra nagy öröm volt. Bár néhányszor beszélünk telefonon, de 1956 óta, amikor Mexikóba ment, nem láttuk egymást.

Az igazság az, hogy a házasságáról szóló hír meglepett, különösen a gyors elhatározás miatt. Bár valójában nem kellett volna meglepődnöm, mivel összes fiútestvérem rettentő szerelmes típus volt, és ebben Raúl sem maradt le, csupán diszkrétebb volt, mint Fidel és Ramón. Én voltam Raúl bizalmasa, és néhány futó kalandban én falaztam neki. Az ötvenes évek elején eljegyzett egy lányt Orientében, Selma Álvarezt, barátnőmnek, Ramón első feleségének, Sully sógornőmnek az unokatestvére. Selma addig volt a menyasszonya, amíg Raúl Fidellel együtt Havannába nem ment. Ezt követően elhidegültek egymástól.

Úgy véltem, nemcsak a távolság, hanem más is hozzájárult ehhez az elhidegüléshez.

– Juanita, megint szerelmes vagyok – mondta nekem egy nap Raúl. – Valójában ez plátói szerelem egy nagyon csinos és komoly kislányba, aki a szomszédom. Madamináról van szó, egy nagyon híres újságíró, Guillermo Martínez Márquez egyik lányáról.

Ez a szerelem sem tartott sokáig. Ezután Mexikóban eljegyezte magát Esthercita Pinóval, akinek a családja ismerte őt. Róla így beszélt nekem:

– Szerelmes vagyok Esthercitába, Orquídea Pino unokahúgába. Valójában a kis menyasszonyom, és képzeld, ha maradnék, minden héten elvinné magával a templomba. Anyám boldog lenne, ha látna minden vasárnap templomba menni Esthercitával, aki, bár idősebbnek látszik, nemrég töltötte be a tizenötödik életévét.

Egyszer csak, bár nem voltam féltékeny nővére Raúlnak, azzal találtam magam szemben, hogy legkedvesebb testvérem összeházasodik Vilma

Espínnel, egy olyan valakivel, aki nem volt a látókörünkben – legalábbis nem az enyémben, merthogy Biránban már ismerték, hiszen Raúl elvitte őt oda bemutatni.

Az esküvő január 26-án volt, és anyám, Ramón, Sully, Angelita, Enma meg én egy nappal korábban érkezünk Santiago de Cubába, ahonnan Vilma származott. A Hotel Casa Grandában szálltunk meg. Ott ismerkedtünk meg a családjával, amely nagyon befolyásos és igen ismert volt a városban.

Apja, José Espín a Bacardí vállalat egyik tulajdonosa volt. Vilma édesanyja, Margarita Guillois vékony, magas asszony volt, aki egyáltalán nem festette magát, kék szeme volt, és haját copfba fonta. Ugyanazon a napon ismertük meg négy testvérét is: Josét és Ivánt, Soniát, aki az esküvő előkészületeivel foglalkozott, és Nilsát, az első hippit, akit Enma és én életünkben láttunk.

Ez a házasság a két szerelmes számára a lehető legnormálisabb módon kezdődött. Vilma Frank País menyasszonya volt, és amikor Batista hívei megölték vőlegényét, Vilma, aki nem sokkal azelőtt végzett a vegyészmérnöki karon, majd továbbképzésen vett részt Massachusettsben, a Műszaki Intézetben, mindent hátrahagyva, Raúlal együtt a Sierra Maestrába ment, ahol bátyám segítőtársa lett.

– Lassanként elválaszthatatlanok lettünk – mesélte nekem egy alkalommal Vilma. – Megígértük egymásnak, hogy ha élve megússzuk a háborús időszakot, azonnal összeházasodunk, amint győz a Forradalom, és ezt be is tartottuk.

Azon az ebéden mindenki vidám volt mindkét családban, bár tudtuk, hogy Fidel nem vesz részt az esküvőn.

– Szomorúvá tesz engem, Musito, mert sem Fidel, sem Agustinita nem lesz velünk.

– Anyám, gondoldj arra, hogy most az összes többi gyermeked itt van. Ne szomorkodj!

Csak polgári szertartás szerinti esküvőre készültek, minthogy Vilma ateista volt, ezért anyám megkérdezte:

– Nos, Vilma, amikor problémád van, mit mondasz? Nem mondod, „Jaj Istenem!”?

– Lina! Én csak abban hiszek, amit látok, s minthogy sohasem láttam Istent...

Enma azonnal közbeszólt...

– Rendben, Vilma! Én sem láttam, de érzem, hogy segít, hogy Isten minden pillanatban a közelemben van, ahogy anyám gyerekkorunk óta tanította nekünk.

Vilma azonban nem bocsátkozott semmiféle vallásos beszélgetésbe.

– Nem tudjátok elképzelni, mennyire megváltozott ez a lány – mondta nekünk később Enma. – Itt Santiagóban ismertem meg őt, a karnevál idején, és kedvesnek láttam. Igazi élmény volt, ahogy az „Elena bonbont eszik” dalra táncolt... De jobb, ha hallgatunk, végül is Raúl boldognak látszik.

Ugyanakkor anyámat nem lehetett meggyőzni, ha a fejébe vett valamit, és nem akarta kifogást keresni. Láta, hogy Vilma nagyon makacs a templomi esküvő dolgában, ezért megragadta az első kínálkozó alkalmat.

Espínek San Jerónimo utca 473. alatt lévő házáat megtöltötték az ajándékok. Tőlünk kapták az összes elektromos háztartási eszközt. A házban az esküvőt megelőzően összejövetelre került sor. A nappaliban volt Raúl tanúja, Manuel Piñeiro, „Barbarroja”, fontos forradalmi parancsnok, és a gerilláknak jelentő titkosszolgálat feje, anyám, és csatlakozott hozzájuk Vilma édesanyja. Anyám érkezettnek látta az időt, és azt mondta jövőendő nászasszonyának:

– Kérem, Margarita, szeretném kérni, segítsen nekem meggyőzni Vilmát, hogy legyen templomi esküvő. Szerezze meg nekem azt az örömet, hogy látom őket összeházasodni itt, Santiagóban, a püspök úr, Monsignore Pérez Serante előtt, aki olyan jó volt velünk a misék alkalmával.

– Nézze, Lina – válaszolt Vilma édesanyja –, nagyon őszinte leszek: nagykorúak, és nem tudom kényszeríteni a lányomat olyanra, amit nem akar megtenni. Szabadon választják meg, hogyan akarnak összeházasodni, és ebbe nem tudok beleszólni.

Anyám elhallgatott. Később Raúl elmagyarázta neki, ki és hogyan fogja elvégezni a polgári esküvő szertartását.

– Édesanyám, tudom, mit érzel, mint hívő katolikus. Ígérem, hogy a későbbiek folyamán meglesz a templomi esküvő is. A polgári esküvőt Juan Escalona ügyvéd fogja lebonyolítani, aki hivatalosan a forradalmi hadsereg hadbírója volt. A második fronton rendelkezünk anyakönyvvel, amelyet az igazságügyi osztály ellenőrzött. A Sierrában nagyon sokan házasodtak össze, ezért minden egyes ilyen aktust a hadbíró ellenőrzésével folytattak le. Ezeket most mind érvényesíti a kormány. Ahogy mondom, a megbízott Juan Escalona volt, ezért most ő fogja a szertartást lebonyolítani.

Véletlenül tanúja voltam valaminek, ami megmosolyogtatott. Ramónhoz hasonlóan Raúl is mindig regénybe illő alakokkal mutatkozott mindenfelé. Raúl esetében Hilario Peña hadnagyról volt szó, aki az esküvőt megelőző időszakban állandón együtt volt vele. Ezen a reggelen neki kellett a jegyespár személyi adatait bemutatnia, amelyeket Juan Escalona kért a szertartáson felolvasandó okmányokhoz.

– A vőlegénnyel kezdem. Raúl pontos neve: Raúl Modesto Castro Ruz, született 1931. június 3-án...

Ebben a pillanatban Hilario Peña közbeszólt...

– Írja oda, hogy írásban legyen rögzítve: Raúl ott volt a Moncadában, hogy huszonkét hónapra bebörtönözték a Pinos-szigeten, tizenhetet emigrációban töltött, és huszonötöt a Sierra Maestrában, valamint a Frank Paísról elnevezett Második Fronton harcolt. Ez legyen benne az okmányban, kérem!

Nevettem Peña adatközlésén, és nem tudom, beleírták-e vagy sem.

Másnap, az esküvő napján, rajtam kívül mindenki az esküvői szertartás helyszínére, a Santiago de Cuba-i Rancho Clubba ment. Én Raúlal maradtam, segítettem neki az előkészületekben, és vele voltam utolsó nőtlen pillanataiban. Ő is mindenkit az ünnepség helyszínére küldött, beleértve Hilario Peñát is, így egy darabig kettesben maradtunk. Beszélgettünk, mint ahogy két szerető testvérhez illik, és kihasználtam az alkalmat, hogy megkérdezzem arról, ami abban a pillanatban aggasztott.

– Muso! Valóban szerelmes vagy Vilmába? Egészen biztos vagy ebben?

– Ó igen, Juanita, teljesen biztos vagyok ebben. Ő egy kivételes nő!

A spontán válasz meggyőzött, hogy valóban boldog volt.

– Nos, akkor nagyon örülök mindkettőtöknek!

– Tudod – folytatta –, az egyetlen bánatom, hogy az öreg nem láthatja mindezt... ez valóban elszomorít.

–Tényleg, a távollévókról beszélve, mit mondott neked Fidel? Miért nem jön el az esküvőre?

– Ahogy múlnak a napok, a Forradalom egyre inkább felemészti. Ma reggel beszélünk telefonon, és azt mondta, teljesen lehetetlen mindazt otthagyni, ami Havannában van. Ne tulajdoníts neki jelentőséget! Élvezni fogjuk ezt az esküvőt, és részemről nem fogsz másikon részt venni.

Ezután segítettem neki az utolsó előkészületekben – valójában nem sok mindent, mert az olívaöld egyenruhában esküdött –, és a bal karjára tettem a július 26. Mozgalom szalagját. Ezután „lófarokba” kötöttem igen hosszú haját.

– El ne felejtsem a baszk sapkát, Juanita. Kérlek, hozd te, mert én itt hagyom!

Elmentünk a Rancho Clubba, ami már megtelt a meghívottakkal. Raúl meglepte a hatalmas tömeg: még rádióadók is jöttek, hogy közvetítsék az eseményt! Amikor Vilma és Raúl a bejáratnál találkoztak, otthagytam őket. Letelepedtem Enma és anyám mellé, akik boldogok voltak. Agustina nem jöhetett el, mert Svájcban tanult, és épp vizsgaidőszak volt, amit nem hagyhatott ki.

– Vilma nagyon csinos – mondta anyám. – Ez a fehér ruha igen elegáns, és a homlokára omló gyöngysor nagyon jól mutat!

– Én továbbra is ámulok a sok ajándék láttán, amit kaptak – jegyezte meg Enma. – A guantánamóiak vésett ezüstartat küldtek nekik. Vilma azt mondta nekem, hogy számára ez különösen kedves, mert Guantánamo a Második Keleti Front részét képezte, ahol egy időt eltöltöttek.

A nagy nyüzsgésben végre megkezdődött a szertartás. Amikor Juan Escalona a vőlegény nevét – Raúl Modesto Castro Ruz – olvasta fel, valaki felkiáltott:

– Valóban nagyon illik rá a név, mert Raúl szerény!¹³

Simón, a birtok jamaikai szakácsa volt az, akit személyesen Raúl hívott meg. Mindnyájunkat megelőzve, neki sikerült először köszöntenie és megölelnie Raúlt.

Nilsa Espín megkérdezte, hova mennek nászútra.

– Raúl szerint – mondta anyám –, jelenleg nem mehetnek nászútra, majd később mennek, mert máris Havannába kell utazniuk. Vilma azt mondta nekem, hogy egyetért ezzel, mert a Forradalom nem várhat.

– Ami viszont biztosan nem vár – felelt Nilsa –, az a gyerekek érkezése, mert Vilma és Raúl szeretik őket, tehát készüljön fel, hogy több unokája lesz.

Az esküvő folyt a maga útján, valóságos népnüppéllé változott, amelyen gyakorlatilag egész Santiago de Cuba megjelent. Mondják, hogy Santiago társas életének történetében nem láttak még ehhez fogható esküvőt. Amikor elérkezett az ideje, elkészöntünk az ifjú házasoktól, és édesanyám megáldotta őket.

Innen Enma, Ramón, anyám és én Holguínba mentünk egy Toyota te-repjáróért, amit Enma bérelt, és értesítették, hogy átvehetjük. Ramón ki-

¹³ Modesto = szerény – A ford.

használta az alkalmat, és elvitt minket Pinares de Mayaríba, arra a területre, ahol Raúl vezette a Második Keleti Frontot.

A vidék vörösös pora tetőtől-talpig belepett minket, miközben Ramón egész úton magyarázott:

– Raúl és Vilma azt mondták nekem, hogy bár Havannában fognak élni, mindig nagyon vágyódnak majd ide, annyira szeretik ezt a földet, hogy eldöntötték: haláluk után itt temessék el őket.

– Micsoda ötlet! Istenem! Ki gondol most a halálra? – szólalt meg anyám.

Visszatértünk Biránba. Három nap után először tudtunk alapos fürdőt venni, így megpróbáltuk lemosni magunkról a Második Keleti Front vörös porát. A ruháinkat végül ki kellett dobni, más nem használt.

Az út közben elhangzott beszélgetésnek ez a részlete csak negyvennyolc évvel később, egészen pontosan 2007. június 18-án jutott ismét eszembe, amikor értesültem Vilma haláláról. Egy magánszertartás keretében Raúl és gyermekei Vilma hamvait a Forradalom hősei számára épített mauzóleumban helyezték el, amelyet ott emeltek, ahol a Frank País nevét viselő Második Keleti Front tevékenykedett. Enma, aki részt vett a gyászünnepségen, mondta, hogy közvetlenül Vilma sírja mellett ott van a Raúlnak szánt sírhely, mert az a kívánsága, mint ahogy Ramón mesélte nekünk az esküvő napján, hogy egymás mellé temessék őket.

A különféle történetek ellenére mindig tudtam, hogy Vilmát és Raúlt csak a halál választhatja el egymástól, és ezt igazolta az élet: ötven együtt töltött év után Vilma halála tett pontot kapcsolatukra.

24.

A GYŐZELEM ÖRÖME

Nem emlékszem, hogy életemben valaha is több ajándékot kaptam volna, mint 1959-ben a születésnapomon. Dicsőséges, sikerekkel teli év volt. Dolgos, kemény édesanyám nagyon sokat szenvedett a Fidel körüli zűrzavar okán, a Forradalom győzelme után azonban a hajsza ellenére is nyugodtan tudott élni. Minden a Havannába történt győzedelmes bevonulás után kezdődött, amikor édesanyám a birtokról a fővárosba érkezett.

– Soha nem hittem volna, hogy feladatukra büszke nemzetőr csoport kíséretében fogok utazni. „Jöttünk, hogy vigyázzunk Önre”, mondták, és egyetlen pillanatra sem hagytak magamra.

Amikor megérkezett, úgy kezelték, mint egy királynőt, minden eseményre elkísérték, ami számára fárasztó és terhes volt.

– Megteszem mindezeket, mert tudom, hogy fiaimért meg kell tennem, Juanita, de nekem ez nem tetszik. Képzeld el, hogy az egyik nap, amikor Angelita, Belita néni és én a templomban voltunk, egyszer csak egy csomó fényképész vett minket körül. Szerettem volna hálát adni a Szűzanyának, hogy a testvéreid megúszták, imádkozni a halottakért, és hogy minden jól alakuljon Kuba számára. Térdelve imádkoztam, ők pedig csak fényképeztek, úgy, hogy nem tudtam kedvemre imádkozni. Ezzel nem tudok megbárátkozni.

Anyám szerint rengeteg kép jelent meg róla a *Bohemia* folyóiratban 1959. februárban, nem sokkal Havannába érkezését követően.

Valóban, imádkozni készült, csak hogy valaki felismerte, és értesítette a napilapokat, hogy Fidel édesanyja a templomban van. A folyóirat egész oldalát megtöltötte a fényképe, ahogy az Irgalmas Szent Szűz előtt imádkozik.

– Ne aggódj túlságosan, mama, idővel lanyhul majd a felhajtás! Meglátod.

Az igazság az, hogy én sem hittem ebben, mert ahelyett, hogy lanyhult volna, szinte naponta egyre több felkérést kapott anyám, hogy interjúkat és riportokat készíthessenek vele napilapokba, a rádió és a televízió számára.

Sokan ezek közül az emberek közül, akik hajbókoltak neki és tiszteletteljesen Lina Ruz asszonynak, Castro özvegyének nevezték, évekkel később alávaló módon rágalmazták és sértegették, elfeledkezve azokról a hízégsokról, amelyekkel elhalmozták, amikor Fidel a Forradalom győzelme után Havannába érkezett.

1959-től kezdve édesanyám egyre több időt töltött velem Havannában. Először a La Copa-i házamban, Miramarban, majd abban, amelyik a 42. utca 7-ben volt, szintén Miramarban. A következő három év és hét hónap során, amíg élt, mindig mellettem volt.

Sokat aggódott, mert látta, hogy a Forradalom győzelmét követően szinte a végkimerülésig dolgoztam. Feladatom a vidéki emberek segítése volt. Ezek közül az erőfeszítések közül az egyik legnagyobb sikerem a Central Marcané kórház megépítése volt. Eredetileg a Centralnak volt egy kórháza, de valójában csak a vezetőket és a funkcionáriusokat látták ott el, valamint azokat a kivételezett keveseket, akik ajánlással rendelkeztek. A tulajdonos észak-amerikai vállalatnak a kórház üzemeltetése nagyon sokba került, emiatt nem működött teljes kapacitással.

Gazdag barátaim adománya segítségével, Fidel támogatásával és szakadatlan munkával sikerült a területen soha nem látott kórházat kialakítanom: százágas klinikává fejlesztettük, amelyben volt egy gyermek kórterem, gyermekgyógyászati rendelővel. Az új kórház, amely Camilo Cienfuegos nevét viselte, egyetlen alapfeltétel szerint működött:

– Itt mindenkit el kell látni – mondtam nekik. – Nincs szükség arra, hogy az ellátásra szorulóknak legyen „keresztapja”, ezenkívül nem kell fizetniük, ha nincs pénzük.

Volt, aki tíz centávót adott az ellátásért, mert csak annyija volt. Ennek az embernek ez ugyanazt jelentette, mint másnak több ezer peso. Ez a rendszer soha nem látott dolgot jelentett az egész vidéknek: gyógyszert, orvosokat és elérhető kórházat.

Ha sikerült csökkenteni mások fájdalmát, és a sok boldog arc látványa hozzájárult ahhoz, hogy ne törődjek vele, mennyi időt fordítok az emberekre, mindenki problémáit meghallgattam, és távoli helyekre elautóztam.

Becsületesen be kell vallanom azonban, hogy ebben az időben nagyon sok dolgot el tudtam intézni, mert szabad bejárásom volt Fidelhez. Annyira így volt ez, hogy egy napon, amikor egy újabb létesítmény megvalósítására kértem pénzt tőle, beavattam a tervembe, beszéltem neki az elért sikereimről, meglepetésemre ezt mondta jobb kezének, Celia Sáncheznek:

– Celia, a Július 26. Mozgalom számára gyűjtött pénz többletét Juanita megvalósítandó tervei számára bocsátjuk rendelkezésre. Klinikákat és iskolákat épít a vidéki emberek számára.

A zsarnokság megdöntésére szervezett forradalom számára az emberektől adományként gyűjtött pénz többlete azokban az alkotásokban jutott vissza az emberekhez, amelyeket nekem kellett megvalósítanom. Mindenki a segítségemre sietett, hogy ezt a gigantikus munkát elvégezhessem. Nem sokkal később felhívott a közegészségügyi miniszter:

– A Forradalom győzelme óta végzett munkád kiváltotta teljes elismerésemet, Juanita, és hogy még könnyebb legyen a dolgod, arra kérlek, fogadd el a kinevezést mint a Közegészségügy Minisztérium tiszteletbeli megbízottja Oriente tartományban. Ezzel meg tudod oldani a vidéki emberek és a szegények orvosi ellátásának problémáit.

Nagyon megtisztelve éreztem magam, és elfogadtam a tiszteletbeli, vagyis fizetség nélküli megbízatást. Titulusom hozzásegített az akadályok leküzdéséhez, és ennek révén másfajta társadalmi munkákba is belekezdhettem. Így például kampányt kezdtem a házasságok törvényesítéséért, mert rettentően aggasztottak azok a következmények, amelyek a vidéken élő családokat érintették.

A *guijarók* között szokásban volt a „vadházasság”, vagyis a házasságkötés nélküli együttélés, mert a hivatalos ügyintézés nehézkes volt, hiszen többségük nem rendelkezett születési anyakönyvi kivonattal. Azt a feladatot szabtam magamnak, hogy a parasztok és egyéb falusi népesség körében több száz ilyen együttélést legalizáljak, mert ha rendelkeznek házassági okmányokkal, gyermekeiket is törvényesíteni tudják. Ily módon a jövőben könnyebb lesz törvényes házasságot kötniük, s ezzel a probléma megoldódik.

Így végeztem a munkámat reggeltől estig, de megérte, mert átélhettem a felemelő pillanatokat, amikor az új iskolák és kórházak megnyitották kapukat a nyilvánosság számára. A klinika megnyitására nagy ünnepséget szerveztünk. Amikor Fidel tudomást szerzett róla, azt mondta nekem:

– Juanita, a klinika felavatására képviselőtemben elküldöm Chet.

– Ne, Fidel, szó sem lehet erről! A Forradalom győzelmét követő hónapokban Che hírneve nagyon megromlott, igen kedvezőtlen kép alakult ki róla, és nem akarom, hogy idejöjjön. Az emberek nemcsak idegennek nézik őt, de kommunistának is tartják, ami nem jó se nekem, se neked.

Nem féltem testvéremmel egyik bizalmi emberéről így beszélni, mert egész Kubában arról surrogatok, hogy Che a La Cabañában a Kommunista

Párt tagjaival tanácskozik. Naponta fogadott a világ minden tájáról érkezett külföldieket, akik „haladó eszmékkel” rendelkeztek, vagyis kommunisták voltak. Sokan közülük Kubában maradtak, magas pozíciókat töltöttek be a forradalmi kormányban, amit csak azzal érdemeltek ki, hogy Che barátai voltak. Bár akkoriban még nem mondták ki nyíltan a kommunista szót, erre az útra terelték gigantikus léptekkel Kubát azok a külföldiek, akik Chevel együtt kormánypozíciókat töltöttek be. Mindemellett a La Cabañában fogadta a Kubai Kommunista Párt egész vezérkarát is. Che e feladatoknak szentelte ideje nagy részét, és itt hivatkozom ennek egyik bizonyítékára: ő volt az, aki 1960-ban a Szovjetunióba, majd Kínába, a kommunista tömb országaiba utazott, hogy – bizonyára Fidel támogatásával – titkos megállapodásokat hozzon tető alá, amelyeket akkor nem mert nyíltan vállalni. Ugyanakkor Che folytatta a lakosságot mélyszélesen aggasztó kivégzéseket és agyonlövéseket is.

Ez volt az egyik oka annak, hogy nem engedhettem meg egy ilyen ember részvételét az avatáson, amit oly sok munkával készítettem elő.

– Figyelj, küldj helyette bárkit a nép köréből – javasoltam Fidelnek. – Valakit, aki ugyanolyan, mint a többiek. Szerintem Juan Almeida megfelel.

Fidel hallgatott rám, és Almeida parancsnokot küldte, aki nagyon népszerű volt, az emberek szerfelett tisztelték, mert már a Moncadánál is ott volt, részt vett a *Granma*-expedícióban, és harcolt a Sierra Maestrában. Így azután nagy örömmel vártuk az avatás napját, de az esemény nem volt könnyű ügy. Nagy népiünnepélyt rendeztünk. Az emelvényen testvérem Ramón és mellettem ott állt Luis Conte Agüero és Almeida parancsnok. Ott és akkor, a nép ünnepén, 1959-ben hangzott el a bejelentés, melyet én magam mondtam ki:

– Demokrácia: igen; kommunizmus: nem! Társadalmi igazságosság: igen; kommunizmus: nem!

Rendkívül meglepődtem, amikor az összegyűlt tömeg ismételte a szavaimat, amelyek az egész környéken visszhangzottak...

– Demokrácia: igen; kommunizmus: nem! Társadalmi igazságosság: igen; kommunizmus: nem!

Almeida parancsnok nagyon jól tudta kezelni a helyzetet, bár nem tudta „azt”, vagyis amit a rendszer elkezdett bevezetni, és amit rajtuk kívül senki sem tudott, de ösztönösen érzett. Az én álláspontom – aki látta az elkövetett igazságtalanságokat, mert nemcsak a volt zsarnokság kiszolgálóinak vagyonát kobozták el, hanem a kisvállalkozókat, a kereskedőket, a kisbirto-

kosokét, vagyis a Forradalom támogatóit is – nagyon egyértelmű volt: nem értettem egyet azzal, ahogy a dolgok alakultak.

Szóval 1959-ben a születésnap ajándékok száma valóban igen nagy volt, nem is hiszem, hogy valaha fogok még annyit kapni. Aztán 1960-tól kezdve fogytak az ajándékok. A barátaim egyre-másra hagyták el Kubát, s ez a következő években is folytatódott. Az előző évihez képest most már egy kezemen meg tudtam számolni az ajándékokat.

Az egész egy nagy illúzió volt.

Idővel arra a következtetésre jutottam, hogy az, amit én igaznak és közös harcnak gondoltam, kizárólag az én ábrándképem volt. Az is illúzió, hogy ami történt – és ami Kubát eltávolította az Egyesült Államoktól – először is annak a mellőzésnek tudható be, hogy Eisenhower elnök nem fogadta Fidelt, és maga helyett Richard Nixon alelnököt küldte, e sértést pedig Fidel soha nem tudta megbocsátani. Azt hinni, hogy az oroszokhoz azért közelített Kuba, mert ők támogatták Fidelt és a Forradalmat, szintén illúzió. Az igazság az, hogy ami Kubában történt, azt előre tökéletesen megtervezték, azért, hogy így történjen, s ennek kétségtelenül Che volt a felelőse, neki kellett az első lépéseket ebbe az irányba megtennie. Azt is el kell ismernem, hogy Che az utasításokat kizárólag Fideltől és Raúltól kapta, ily módon az első rászédett, aki ezzel az optimista illúzióval közelített a Forradalomhoz, én magam voltam.

A CELIA SÁNCHEZNEK NEVEZETT TÉNYEZŐ

Ahogy Fidel és Raúl visszatértek a család látókörébe, kezdtük megismerni legközelebbi körük új tagjait. Ez nagy fejtörést okozott, aminek eredményeként megmutatkozott, hogyan élt Fidel és Raúl a Sierra Maestrában. Többek között feltűnt egy asszony jelenléte és nagy befolyása Fidel körül. Amikor őrá emlékezem, az összes „szerelmi történetre” is gondolok, amelyeket egyes nők nyilvánosságra hoztak Kubában és az emigrációban, hogy híressé tegyék magukat, elmesélve egyes állítólagos találkáik intimitásait is. Ezzel nem illik össze az, hogy akkoriban Fidel életében már létezett az, amit én mindig „Celia Sánchez tényezőnek” neveztem.

Mindig is tudtuk, hogy Fidel sohasem kérkedett a családban szerelmi hódításáival, kivéve, ha ezekből gyermek született. Ha ez történt, akkor Fidel beszélt anyámmal, aki Angelita húgommal együtt hivatalosan anyakönyveztette a kicsit, vagy legalább megkísérelték azt. Arról nem tudtunk, hogy érzelmi síkon mi történt a Sierra Maestrában, de szép lassan tudomást szereztünk erről is.

– Juanita – mondta egy napon nagyon aggódva édesanyám –, valaki azt mesélte nekem, hogy Fidel és Celia, az asszisztense, több egymásnak, mint főnök és alkalmazott. Úgy tűnik, összeházasodtak a Sierra Maestrában, *in articulo mortis*!¹⁴

Nem tudtam, mit válaszoljak az édesanyámnak, mert sohasem tudtuk egészen bizonyosan, hogy a hegyekben Fidel valóban házasságot kötött-e Celiával. Ebben a típusú házasságban, amikor veszélyben forog az ember élete, bárki hivatalossá teheti kapcsolatát a másikkal, és ez összhangban van nagyon sok ország törvényeivel: ezek között van Kuba is. Fidel és Raúl belső köreiben azt mondják, hogy így történt, és természetesen láttam kettejük

¹⁴ latin: a halál percében, az utolsó percben

között olyan dolgokat, amelyek arra engedtek következtetni, hogy tényleg így volt.

Celia a Minisztertanács Elnökségének volt a titkárnője. Jobb keze, bal keze, a két lába, a szakálla volt Fidelnek. Számára ő volt minden, ráadásul egy lakásban laktak.

A Forradalom egyik elve alapján szabad bejárásom volt Fidelhez, bár mikor elmehettem a Vedadóban levő lakásába. Egy ilyen nap Celia nyitott ajtót:

- Gyere be, Juanita, ülj le, Fidel azonnal jön – mondta nagyon kedvesen. Észrevettem, hogy testvérem éppen fürdik, mert hallottam a kiáltását:
- Ceeeliaaaaa, hozd ide az alsónadrágomat!
- Láttam, hogy Celia azonnal bevitte neki az alsónadrágot.
- Juanita a nappaliban van – hallottam odaátrol.
- Mondd neki, hogy rögtön jövök, már megyek is.

Celia titkárnő léte úgy viselkedett, mint az asszonya, akiben Fidel teljes mértékben megbízott. Nem volt még egy ember Kubában, akiben Fidelnek annyi bizalma lett volna, mint Celiában – Raúl kivéve. Vakon bízott az asszony lojalitásában, és valóban hűséges is volt, de mi nagyon keveset tudtunk róla.

Celia Sánchez nemcsak mi, hanem a kubaiak döntő többsége sem ismerte. Elvtársi vonzalom vitte Fidel közelébe, és sohasem hagyta el őt.

– Mi a véleményed róla? Mert én nem tudom, mit gondoljak – kérdezte anyám.

– Ne törd a fejed, anyám! Ha megfigyeled, megérted, hogy Celia megfeythetetlen, rejtélyes ember, és ami külön érdekes, hogy nem beszél, csak hallgat. Csak akkor beszél, ha történik valami, mert rendkívül erős jellem.

Celia egy Manzanillóhoz tartozó faluban, Media Lunában született, a Sierra Maestra előhegyeiben. Művelt nő volt, gazdag családból származott. Apja, Manuel Sánchez, orvos volt, fivére pedig fogorvos. Egyik leánytestvérét Ochoa őrnagy vette feleségül, aki szintén Fidel köréhez tartozott. Intelligens nő volt, nagyon sokat olvasott, és tökéletesen beszélt angolul.

– Viszont nem használom – mondta nekem Celia –, mert nem nyilvánulok meg az ellenségeim nyelvén.

Kínézetre nem találtam őt bájosnak, mivel sovány volt, alacsony, átlagos arcú, és mindig a felkelő hadsereg egyenruháját viselte. Raúl és ő mindig nagyon jól megvoltak egymással. Vilma Espínnel is jól kijöttek, mivel együtt harcoltak a Sierra Maestrában, és egymás bizalmasai voltak. Celia minden-

ki másnál komolyabb volt. Fidelért, és csak érte élt, szeretetét csak a maga számára akart megtartani – vagy annak, akit ő jóváhagyott. Raúl házába anyám is, én is a nap bármely órájában mehettünk, és onnan bármikor eljöhettünk. Ezzel szemben Fidelhez ellenőrzésen keresztül juthattunk be. Előbb fel kellett hívnunk Celiát, és ő határozta meg, kit fogadhat Fidel, kit nem. Nemcsak ezt ellenőrizte, hanem a kíséretét is.

Valójában a kíséret kiválasztása volt a legfontosabb döntések, amelyet Raúlnak és Celiának naponta meg kellett hoznia. Ők voltak a felelősök Fidel biztonságaért, akiknek szuperfinom szűrőn kellett átengedniük minden egyes embert, hogy kiválasszák azokat, akiknek Fidel életét kell védeniük. Celia kétségtelenül minden pillanatban feleségként, szeretőként viselkedett, és Fidel életével kapcsolatban mindenről ő döntött.

A legkülönösebb az volt, hogy Fidel a nagy hatalma ellenére, ha félt valamitől, hát attól, hogy netán Celia értesül a hódításairól. Annyira így volt, hogy a Forradalom győzelmét követően nem találkozott a közelmúlt asszonyaival, akik a szeretői voltak a Pinos-szigeten és közvetlen az után, hogy kiszabadult a börtönből. Egyértelműen fogalmazva: attól kezdve, hogy Fidel és Celia Havannába érkeztek, Fidel minden korábbi kapcsolatának vége szakadt... vagyis inkább Celia véget vetett azoknak, mint ahogy lehetetlenné tette a jövőbeni hódításokat is.

Egy alkalommal Fidel örülten futott az egyik barátnőm után, akinek nem említtem a nevét, mert ma már férjezett, és emigrációban él. Barátnőm magas, szemrevaló lány volt, és Fidel, aki azonnal beleesett abba, aki tetszett neki, első látásra beleszeretett. Akkor ismerte meg, amikor a barátnőm és én különböző ügyeket intéztünk, és találkoznom kellett Fidellel. Beszélgettünk, én meg bemutattam őket egymásnak. Minthogy intéznünk kellett a dolgainkat, elbúcsúztunk Fideltől, és elmentünk, de bátyám kiagyalta, hogyan láthatná őt viszont a lehető leghamarabb.

– Juanita – mondta nagyon lelkesen a barátnőm. – Fidel megtudta a telefonszámomat, felhívott, és azt mondta, hogy elküldi értem az embereit. Majd elmesélem, amikor visszajöttem.

Másnap barátnőm elmesélte a találkozás részleteit.

– Életem legfurcsább helyzetét éltem át. Fidel elküldte a kíséretét, hogy vigyenek el hozzám. Találkoztunk, és én azt hittem, hogy valami pompás dolog lesz, de semmire nem jutottunk, csak bejártuk egész Havannát. Olyan volt, mintha valami elől menekültünk volna. Amikor hazahozott, megígérte, hogy ismét találkozni fogunk.

Csak nevettem, de ez azért arra késztetett, hogy kutassak az ügyben, és megtudjam, mi történt valójában. Az történt, hogy a kíséret egyik Celiához hűséges tagja, úgy tűnik, előre tájékoztatta, hogy aznap délután Fidel találkozni fog egy nővel, s ezzel vége lett az ügynek. Fidel ismerte Celia tehetségét, úgy döntött, hogy nem játszik vele. Ezért történt, hogy sem ő, sem a barátnőm nem jutottak semmire, és Celiának sikerült csírájában elfojtania az ügyet. Egyszerűen azért, mert mindenkit, így Fidel minden egyes megmozdulását is ellenőrizte.

Soha nem tudtunk sógornőként baráti kapcsolatba kerülni, nem úgy, mint Mirtával, vagy Ramón első feleségével, Sullyval. Őket nagyon szerettem. Vilmával is mindig nagyon szívélyes volt a kapcsolatunk. A valóságban Celia és közöttünk mindig megmaradt valami távolságtartás, egyfajta fal közte és férjének családja között.

Nagyon nyomasztónak találtam a viselkedését, amikor olyan dolog történt, ami nem tetszett neki, de még a kisebb jelentőségű dolgokat is így kezelte. Akárcsak én, ő is Chesterfield cigarettát szívott, és ez őt szerfelett zavarta. Eljött a 742. alatti lakásomba, hogy meglátogassa anyámat és engem. Szerettem volna kedvesebbé tenni a kapcsolatunkat, ezért mindig megajándékoztam egy doboz cigarettával. Megnézte, és hidegen azt mondta: „Köszönöm”. Visszafogottan megkérdezte: „Hol szerezted?”. Testtartása azonban elárulta a visszafojtott dühöt. Nem szóltam egy szót sem.

Mindig érdekelt, vajon ki lehetett az, aki az egész rendszer által gyűlölt amerikai cigarettával ellátta, amit Kubában betiltottak, és minden nappal egyre inkább hiánycikk lett. Azt gondolhatta volna az ember, hogy ha már Celia dohányzik, a Forradalom elveivel összhangban Cubanitost szív. Nem, ő a külföldön dolgozó kubai nagykövetségeken keresztül szerezte be a cigarettát.

Végtére is, mint mindenben, mindig vannak kivételek, és vele kapcsolatban az ember nem tudhatta, mit várhat.

– Celia látogatásai mindig furcsák – mondta anyám. – Soha nem lehet tudni, miért jön, mivel keveset beszél, de, mint ahogy jól mondod, Juanita, ha beszél, akkor szaladni kell. Az egyik nap azt mondta nekem, hogy Fidel egyik szeretője, aki kérkedett azzal, hogy vele volt, egy időre elhagyja Kubát, mert ő személyesen követelte, hogy Fidel küldje el az országból, s most Európába megy az egyik követségre dolgozni.

Valóban ez történt, de nem ez a nő volt Celia Sánchez leghíresebb száműzöttje. Jesús Yáñez Pellettier ügye sokkal csúfosabb volt. Arról az emberről

van szó, aki megmentette Fidel életét, amikor a Boniato-börtönben volt a Moncada laktanya elleni támadást követően. Ő volt a börtön igazgatója, aki parancsot kapott Batistától, hogy tegyen mérget Fidel ételébe – a tőkehal ebédbe, hogy ne érezze az ízét. Ahelyett, hogy végrehajtotta volna a parancsot, Yánez Pellettier leleplezte az összeesküvést, és megmentette Fidel életét. Amikor győzött a Forradalom, Fidel legközelebbi segédeinek egyike lett.

Mindig a kíséretében volt, egyenruháját teleaggatta zsinórokkal, amilyeneket az elnöki segédek általában viselnek. Sok minden más mellett ez is végtelenül dühített Celiát. Még a képét sem bírta elviselni, talán mert lelke legmélyén tudta, hogy Yánez Pellettier nőket szállított Fidelnek – széles körben ismert volt, hogy ő a „hálófülke-miniszter”. Ezt a gúnynevet Raúl adta neki. Abban az időben testvérem megbolondította a nőket, akik benne a Forradalomban győztes harcosát látták, aki ezenfelül rokonszenves is volt, ami Yánez Pellettiernek megkönnyítette a dolgát.

Mindig izgatott, és számolgattam, mennyi ideig tarthatott ez a tevékenység, ez a sajátságos tevékenység. Kétségtelen, hogy nem sokáig; a probléma az volt, hogy Fidel nőügyei nyilvánosságra kerültek. Nem azért, mert ő beszélt róluk, hanem maguk a „kedveltek” fecsegték el. Yánez Pellettier azonban ellenségek hada vette körül, különböző súlyú okok miatt. Raúl is gyűlölte őt, mert annyi aggodalmat okozott neki.

– Ez a típus – mondta nekem Raúl –, aki ezt a sok egyenruhás paprikajancsit hozza, egy szép napon nagy meglepetést fog okozni Fidelnek. Azok közül a nők közül, akiket ő hoz, bármelyik megölheti, anélkül, hogy valaki is meg tudná menteni, és ez mindig aggaszt engem.

Yánez Pellettier dicsősége nem tartott sokáig, mert kegyvesztett lett. Számára is Celia készített csapdát. Szoknyaügyek kellős közepén tartóztatták le, és az agrárreformból származó pénzek elsikkasztásával vádolták meg.

Így távolították el ezt az alakot, aki bár Fidel „szoknyaügyeiben” segédkezett, a maga idején megmentette az életét is. A hírnév lett Yánez Pellettier végzete, amit nagyon könnyen meg lehetett volna előzni, ha lett volna magához való esze. Celia Sánchez olyan asszony volt, aki nem tűrte a vetélytársakat: ezt nem bocsátotta meg senkinek.

Celia úgy füstölt a Chesterfieldet szívva, mint egy gyárkémény, és ez is közös volt bennük Fidelrel, aki már kora gyerekkora óta dohányzott. Ő mindig Cohiba dohányt vásárolt, amit korábban mindig apám adott a három fiúnak. A mexikói börtönben erősödött fel Fidel rossz szokása, egyre többet

dohányzott, nem beszélve a Sierra Maestráról, ahol a felkelő hadsereg részére küldött ellátmány között mindig volt dohány... sok dohány.

– Amiatt hagyta abba Fidel a dohányzást, hogy Celia tüdőrákos lett – magyarázta nővérem, Enma –, hogy a nép számára követendő példát mutasson.

A nyolcvanas években Celia napjai már megszámláltattak, mert elhatalmasodott rajta a tüdőrák. Bostonból hozattak specialistát Kubába, de állapota már nagyon súlyos volt.

A kubaiak sohasem tudták meg, hogy beteg. 1980. január 11-én értesültek arról, hogy meghalt, mert a televízió megszakította szokásos programját, és Celia magasztalásába kezdtek, amit hatalmas gyászünnepek követte. Államfőnek kijáró temetést kapott, így tisztelték meg azt, aki osztozott Fidelrel a hatalmon.

Akik a családomból jelen voltak, azt mondják, hogy Fidel teljesen megtört. A koporsó mellett állt, amit lila orchidea paláttal takartatott le, mert Kubában – Armand Hart szerint, aki a gyászbeszédet tartotta – „Celia egy különleges vadvirág volt, aki mindig orchideát viselt a hajtokájában”.

Halálával Fidel légüres térbe került mind a magánéletében, mind a kormányzásban – mert Celia keze oly messzire elért, hogy mindennek az ellenőrzésében és irányításában részt vett, mindenben segítette őt. Ettől kezdve nemcsak özvegy, hanem gyakorlatilag árva maradt.

HUBER MATOS: RIADÓ HARSANT

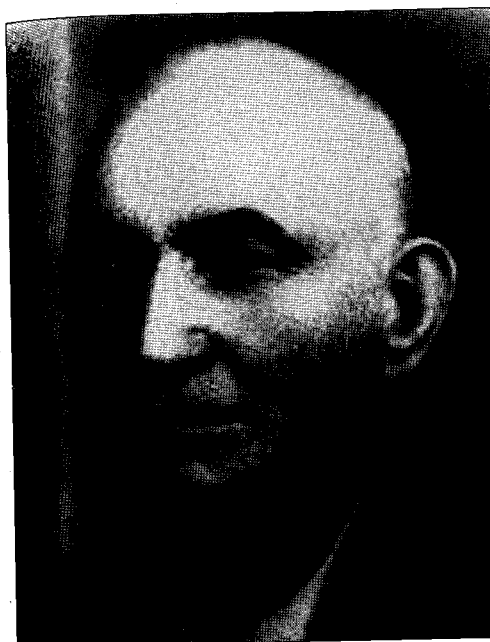
Nem tudtam sokat foglalkozni Huber Matossal, mivel a Forradalom győzelmét követően csupán tíz hónapig (1959. januártól októberig) tartott tevékenysége. Nemcsak a Július 26. Mozgalom egyik legfeddhetetlenebb tagja volt, hanem az első is, aki nyilvánosan riadót fűjt.

Fidellel vonult be Havannába, és a Sierra Maestra éveiben azzal segített, hogy élelmet, fegyvereket, gyógyszereket szállított, és harcosokat toborzott az ügy számára: minden beszerzett, amire csak szükség volt a két évig tartó harcok során. Ezután egy fénykép tette híressé: a felkelő seregek élén Santiago de Cubába érkezésekor Huber Matost monsignore Enrique Pérez Serantes átölelve üdvözli: az a híres és befolyásos santiagói püspök, aki a Moncada laktanya megtámadása utáni első órákban, letartóztatását követően, megmentette Fidel életét. Ez a fénykép azt jelentette, hogy a katolikus egyház Huber, emberei és a Forradalom mellett áll. Mindenki csodálta őt, és kegyvesztettsége után mindenki tanúsította szerencsétlen történetét.

Fidel a Felkelő Hadsereg parancsnokának nevezte ki Camagüey tartományban. Az első hét hónap megfelelően telt el, de 1959 júliusában kezdett csalódottá válni a dolgok iránya miatt. Az agrárreform első lépéseit követően egyre nagyobb igazságtalanságokat követtek el a földek elkobzása során.

– Elmentem Fidelhez, és beszéltem neki a kommunisták beszivárgásáról – mondta nekem Huber –, és amikor ezzel kapcsolatban ki akartam fejteni a véleményemet, éreztem, hogy Che és Raúl milyen álláspontot képvisel a kommunistákkal, valamint a Július 26. Mozgalom számos tagjával kapcsolatban, így mondandómat egyszerűen nem vettem figyelembe. Egy olyan ponthoz érkeztem, amikor arra kértem Fidelt, fogadja el a lemondásomat, vegye vissza a megbízatásomat, minthogy szerettem volna a civil életbe visszatérni, iskolaigazgatóként, mint voltam Manzanillóban, de nemet mondott.

Természetes volt, hogy Fidel nemet mondott, és kérte, hogy maradjon még.

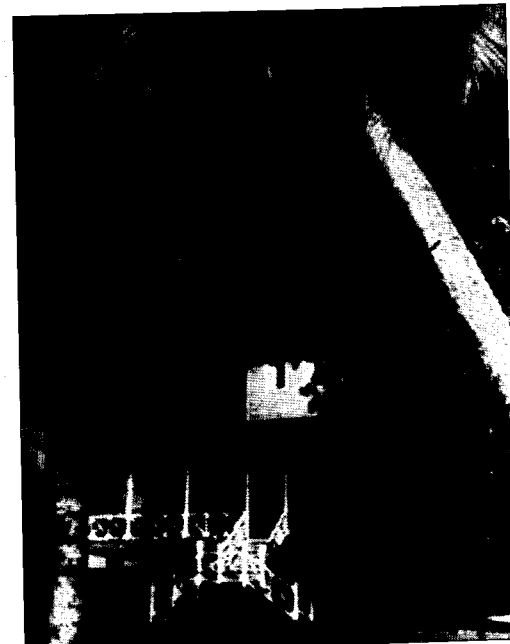
Apám, Ángel Castro Argiz, a legnagyobblelkűbb ember, akit valaha ismertem. Gyermeki szeretetem az övé, amíg élek.

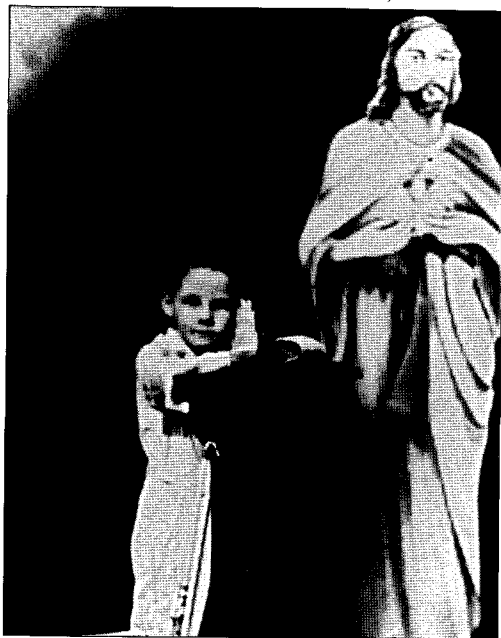
Anyám, Lina Ruz González. Kiváló anya, együttérzéssel teli ember, aki lemondással élt és szenvedett.

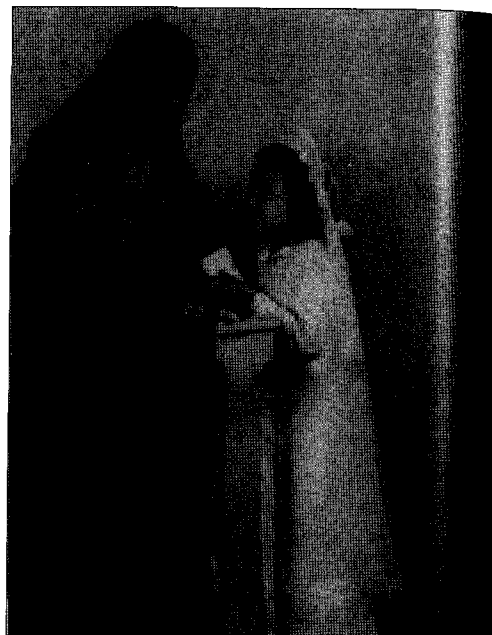
Nagymamám, Dominga González. Nagylelkű, szeretetre méltó, és mindenekelőtt hívő asszony.

A házam. Mindnyájan itt, Biránban születünk és nőtünk fel.

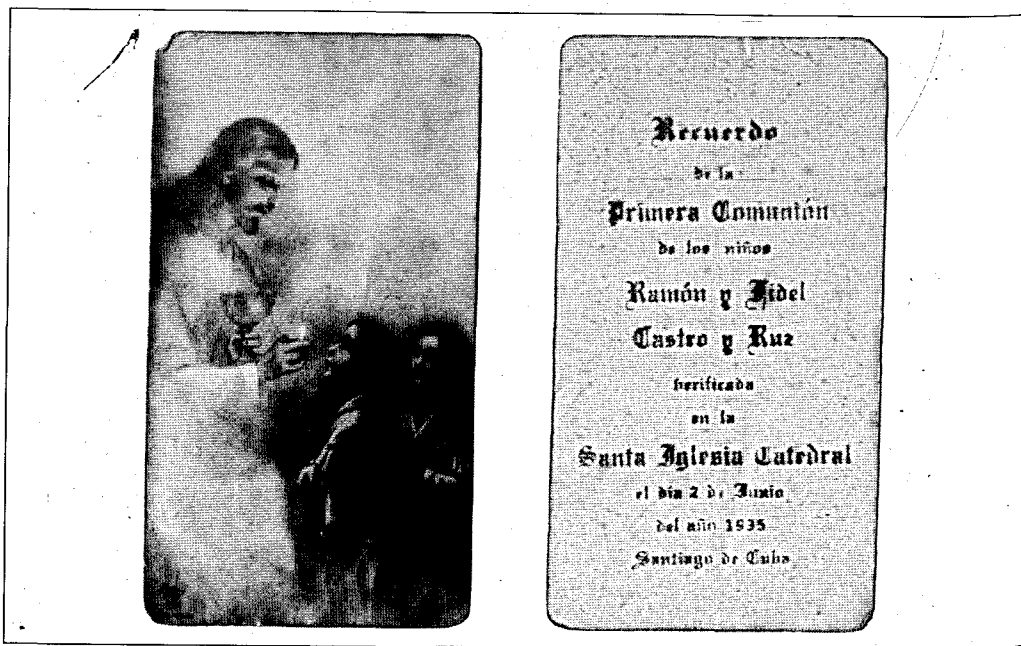
Raúl elsőáldozása. Mindig megőriztem ezt a képet, mert nagyon tetszett.

Elsőáldozásom a Colegio de Belénben („Belencito”), Santiago de Cubában. Akkor múltam hétéves. 1940. május 23.

Alfonso „Fofó” Gutiérrez, mexikói mérnök. Önzetlen és hűséges segítsége nélkül a kubai Forradalom soha nem győzhetett volna. A Kubai Olajipari Intézet első igazgatója volt. 1961-ben csalódottan távozott Kubából, ahová soha többé nem tért vissza.

Anyám a legapróbb részletekre is figyelt, mint például Fidel és Ramón elsőáldozására.

Raúl, Juan Almeida és Fidel, a Pinos-szigeti börtönből történő szabadulásukkor, miután letöltötték büntetésüket a Moncada laktanya elleni támadás miatt. 1955. május 12.

„Meghalt Castro papa!” – ismételték Biránban. Apám temetése. 1956. október 21.

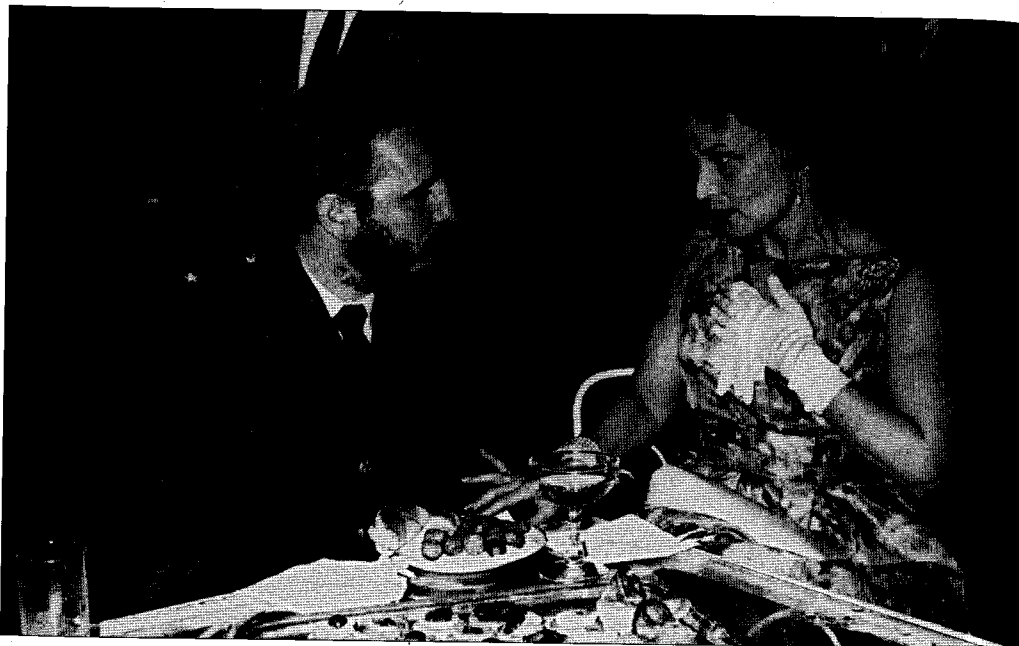
A Forradalom győzött. Útban Havanna felé Raúl és Vilma kitérőt tettek, hogy meglátogassák Dominga nagymamát Biránban.

A galambok megjelenése a történelmi beszéd alatt, amit egyesek úgy értelmeztek, hogy Fidelt Isten küldte. 1959. január 8.

Anyám és Belita néném, amikor hálaimeit mondtak a templomban, mert a Forradalom győzelmével nem volt már több halott és egyedüllet. Akkor nem gondolhatták, hogy a legrosszabb még csak ezután jön. 1959. január 9.

Virginia Leitão da Cunha, Brazília havannai nagykövetének felesége, a diplomáciai testület Fidel tiszteletére adott első fogadásán.

Anyám, a hízelgések közepette. Alig hagyták nyugodtan enni.

Új alkotások felavatása vidéken. Juan Almeida őrnagy, Raquel Pérez de Miret – komaasszonyom és népjóléti miniszter –, valamint barátnőm, Luz María Fornaris.

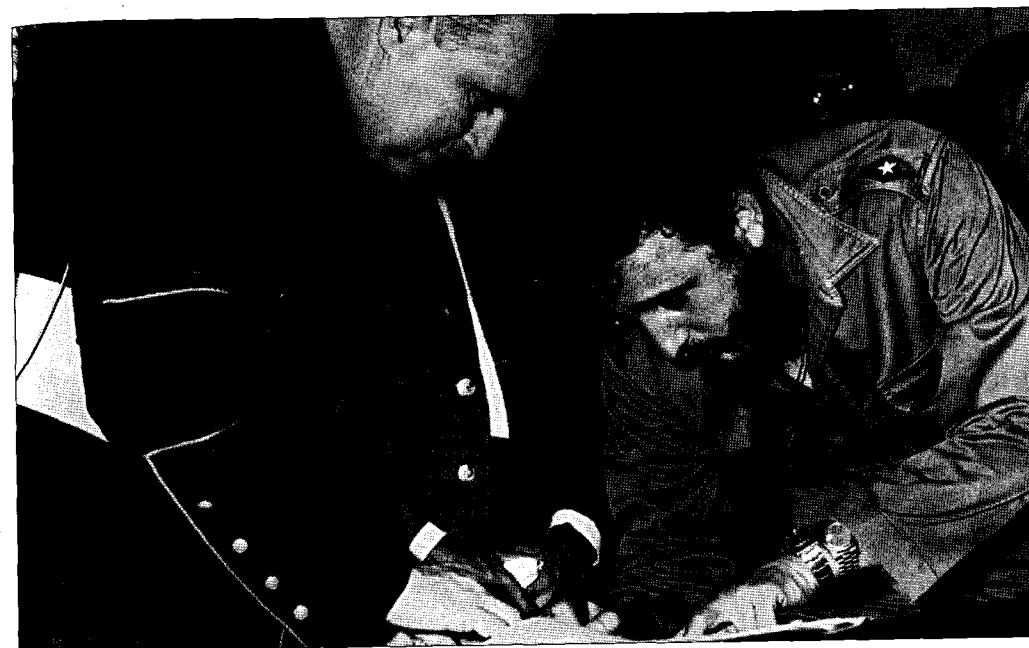
Ana Ely Esteva (harmadik balról) és Enma (második jobbról). Senki sem gyanította, hogy Ana Ely és én a rendszer által üldözött embereket segítjük. 1960

Enma, amikor Alfonso „Fofó” Gutiérrez karján bevonul a havannai Katedrálisba. Fidel, ígérete ellenére, nem lehetett násznagy.

Orquídea Pino – Alfonso Gutiérrez mérnök felesége – és én voltunk a házassági tanúk Enma és Víctor házasságkötésekor.

Fidel aláírja Enma házassági okmányait a havannai Katedrálisban. Ezután kezdődött a vallásüldözés.

Fidel és anyám Enma esküvőjén, a híres fülbevalókkal, amelyeket apám ajándékozott maminak, amikor Angelita nővérem született. Aznap Enmának ajándékozta.

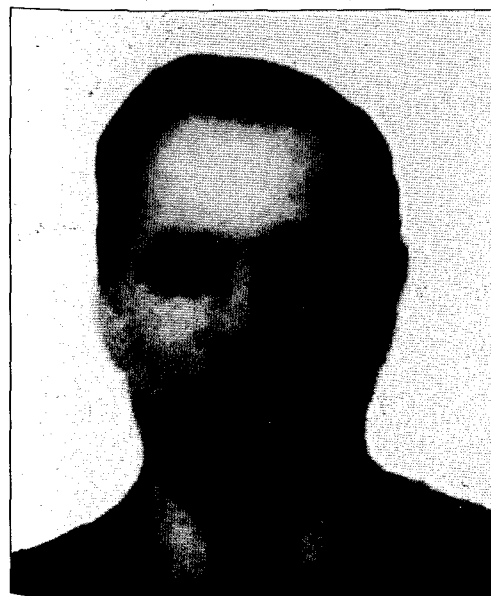
Kuba leginkább csodált anyja Juan Almeida őrnagy tiszteletét fogadja.

Anyám, Carmita Morgade és én a mexikóvárosi repülőtéren. Enma közel volt a szüléshez. 1961.

Az utolsó családi fénykép. Anyám hét gyermekével együtt. 1960. április 30.

Enrique (Tony Sforza). Az első pillanattól kezdve több volt, mint CIA-ügynök. A barátom volt, aki mindig kész volt segítséget nyújtani.

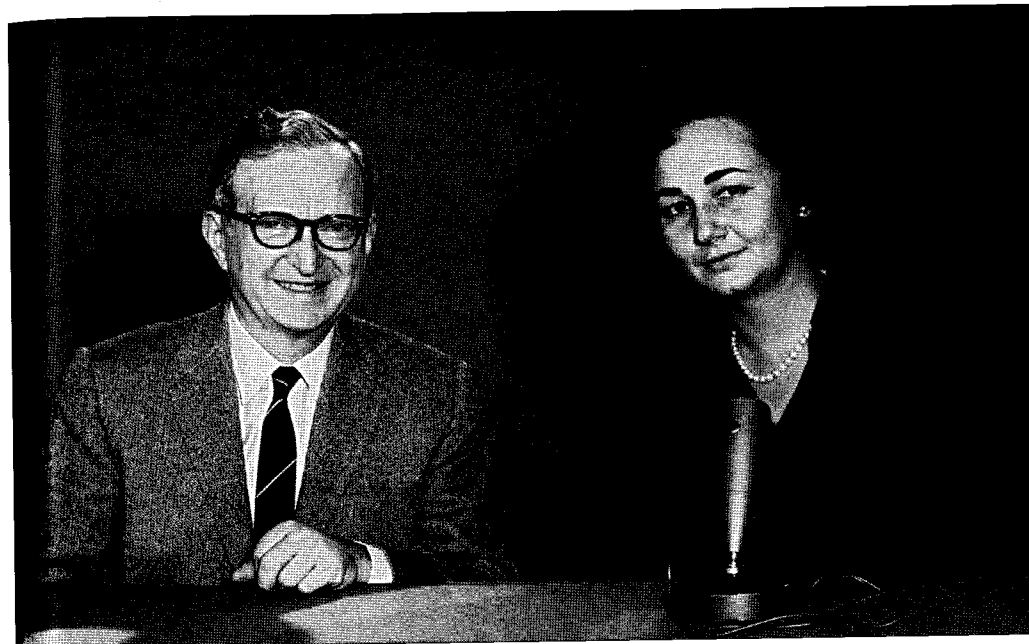
A nap, amikor mindennel szakítottam. A kubai rendszer elleni nyilatkozatom közben. 1964. június 29.

Miamiba érkezésem napján Salvador Lew fogadott, aki nagyon jó barátom lett. Ezt követően már nem tudtam mosolyogni.

Egyik legkedvesebb képem. Soha nem tudtam meg a nevüket. A Péter Pan Műveletben részt vett kubai gyermekek voltak, akiknek csakúgy, mint nekem, nem volt hazájuk.

1964 novemberében az NBC Meet the Press műsorában Lawrence Spivak újságíróval, New Yorkban.

New Yorkig kísért az emigráció egy részének gyűlölete. Könnyörtelenül rágalmaztak nyilvánosan. Melyikük ismerhette igazi küzdelmemet?! 1964. október.

Virginia Leitão da Cunha társaságában Rio de Janeiróba érkezésem alkalmával. Virginia változtatta meg leginkább az életemet.

Vasco Leitão da Cunha, Virginia férje, és Ana Ely Esteva társaságában.

Raúl, Fidel és Ramón Havannában, 1973 nyarán.

Agustina, Angelita, Enma, Fidel és Silvio Rodríguez, Agustina férje. 1973. augusztus.

Kitörölve a családi emlékezetből és a képekről. Itt már csak hat testvér van. Balról jobbra: Ramón, Enma, Fidel, Angelita, Raúl és Agustina. 1985

Carmita és Hilda Morgade, Ana Ely Esteva és én. Örök barátnőim. Testvérek, akiket az élet ajándékozott számomra. Miami, 2009 nyarán.

– A Forradalom érdekében meg kell tenned. Ez nem vet jó fényt ránk, különösen az agrárreform kellős közepén.

Amikor 1959 júniusában Che az első hivatalos kapcsolatokat létesítette a Szovjetunióval – ami az Egyesült Államokhoz fűződő viszony elhidegülésének kezdetét jelentette –, Huber Matos nyilvánosan kezdett beszélni a kommunizmus ellen, amikor csak erre lehetősége volt Camagüeyben. Eközben személyes elégedetlensége mind erősebbé vált, mígnem elérkezett 1959. október 19-e, amikor már nem bírta tovább. Lemondott, és hazatért otthonába, várva Fidel reakcióját. Amikor Fidel ezt megtudta, azonnal törvénysértőnek nyilvánította, vagyis nyíltan lázadónak, s mint ilyen, 1959. október 20-án letartóztatta, és a közvélemény előtt árulónak nevezte.

A Batista-diktatúra elleni harc utolsó napjaiban Huber Matos volt az, aki ostromgyűrűt vont Santiago de Cuba köré, mindig együtt harcolt az embereivel, akik emiatt igen tisztelték. Annyira csodálták, hogy a parancsnoksága alá tartozó harcosok megtagadták a letartóztatását, és sokakat vele együtt börtönöztek be. Huber volt az az ember, aki mindig átláthatóan cselekedett, aki szólt, ellentmondott, aki békés ellenállást tanúsított valami olyannal szemben, ami számára igazságtalannak tűnt, és emiatt a rendszer úgy határozott, hogy ügyet kreál belőle.

Kezdjük azzal, hogy megnézzük azokat az új fogalmakat, amelyeket a saját embereik ellen kezdtek használni: „a Forradalom árulója”, „ellenforradalmár”, „összeesküvő”. Ezt egyáltalán nem hittem róla, ellenkezőleg: mindig azt gondoltam, hogy amit tett, lelkiismeretes cselekedet volt. Egyszerűen ideje sem lett volna arra, hogy megpróbáljon valaki ellen összeesküvést szőni; ha kétkulacsos ember lett volna, működésének egészen más eredménye lett volna.

Nem mutattak iránta semmiféle együttérzést: egyetlen tollvonással mindenhol kitörölték. Kezdték azzal, hogy kitörölték képét arról a híres fotóról, amely a győztes bevonuláskor készült Camilóval és Fidellel együtt egy harckocsi tetején. Még nagyobb fájdalmat jelentett számára, hogy Camilo tartóztatta le, aki addig barátja és harcostársa volt.

Azért adta meg magát, mert Cienfuegos megígérte, hogy nem lesz bántódása, de a valóság más volt. A kérdés mindig ugyanaz: Vajon miért hagyták életben, és miért nem állították falhoz?

Akkoriban más idők jártak. Ma a nemzetközi közösség nyomást gyakorolhatna Fidelre, hogy ne vegye el az életét. Akkoriban azonban Kuba teljesen zárt világ volt, így kivégezhették volna anélkül, hogy valaki megtudja.

Mégsem így történt. Soha nem értettem, mi is történt valójában, de a gondviselés vele volt, különösen azt követően, hogy amikor a tárgyalás során meglepetve látta Fidelt megjelenni a teremben, felemelkedett az üléséről, és mindenfelét kiabált, várva a halálos ítéletét.

Huber Matost húsz éven keresztül tartották börtönben. Maga sem tudja, hogy miért nem végezték ki, honnan tudhatnám hát én? Talán a környezete gyakorolt nyomást a halálos ítélet ellen, esetleg Fidel azzal akarta megalázni, hogy börtönben tartotta. Ez már örök rejtély marad.

Túlélte a börtönt, és miután letöltötte a teljes büntetését, 1979. október 21-én távozott Kubából. Először Costa Ricába, majd Miami-ba ment. Hozzám hasonlóan Huber Matos is más elképzeléssel érkezett ide, mint amit attól a pillanattól kezdve él meg. Ezért az itteni emigráció őt is ugyanúgy támadta és megvetette – szerencsére később egyre kevésbé –, mint ahogy engem és mindenkit, aki egy időben a Forradalom mellett állt, valamelyest fontos ember volt, aztán lemondott, és elhagyta Kubát, hogy a diaszpórához csatlakozzon.

Emlékszem saját akkori élményemre, amikor nem sokkal azután, hogy a rendszer ellen nyilatkoztam, New Yorkban jártam, elhatározásom legnehezebb pillanataiban, család nélkül és hazátlanul, s egyszer csak, váratlanul találkozom néhány kubaival, aki a jelenlétem ellen tüntet. Plakátokat vittek, amelyeken többek között ez állt: JUANA CASTRO A PLAYA GIRÓN HŐSEINEK KIVÉGZÉSÉT KÉRTE. A transzparensen aláíróként egy Los Pinos Nuevos nevű, Batista híveiből álló szervezet szerepelt.

Ennél semmi sem aljasabb és sértőbb! A későbbiek folyamán ebben a könyvben le fogom leplezni azokat, akik gyáván támadtak a Castro Ruz vezetéknévem miatt, és igazságtalanságot követtek el – furcsa mód ugyanazt, amit azok is, akiket annyira gyűöltek.

Ez történt Huber Matossal, akire fegyvert fogtak. Amikor több barátommal és munkatársammal fogadtuk a repülőtéren, feltétlen támogatásomról biztosítottam, mert pontosan tudtam, mit érezhet egy olyan városban, ahol a köztudattal ellentétben több ellensége volt, mint barátja. Engem is ugyanúgy megvetettek, mint őt.

Ezt követően nem sokszor láttam, de a róla alkotott véleményem 2009-ben, amikor az emlékirataimat írom, továbbra is ugyanaz, mint volt 1959-ben. Feddhetetlen ember, akit nagyon tisztetek, mert sokak lelkiismeretét felébresztette. Nekem bizonyítékokat szolgáltatott arra a gyanúmra, hogy a Forradalom rossz irányba fordult, amit én az életemnél is jobban szerettem, akárcsak ő.

27. CAMILO

Camilo Cienfuegot elfogadtam, mert hiteles volt. Camilo mindenki számára megfelelő volt. Olyan valaki, aki szerette élvezni az életet, ráadásul jó ember volt, akinek a „hatáalom gögje” nem csavarta el a fejét, mint annyi másnak. Néhány nappal az után, hogy Kuba legnagyobb laktanyája, a Columbia vezetését átvette – január 2-án, Havannába érkezésekor – elmentem üdvözölni őt... Mennyire másként viszonyult hozzám, mint Che!

Személyesen fogadott, nem törődött magas beosztásával:

– Gyere kislány! Elnézést mindezért, de képzelj el, mi mindennel kell naponta megküzdünk!

Rövidre fogtam, és mondtam, hogy nem akarom az idejét rabolni.

– Csak azt akarom, hogy tudd, az ajtóm mindig nyitva áll előtted – válaszolt. – Amire szükséged van, Juanita, közöld velem, hogy előrevehessem, és máris engedélyezve lesz.

Közvetlenül megölelt, megcsókolt. Nagyon boldogan távoztam. Camilo maga volt az egyszerűség, és akinek ügye akad vele, tudja, hogy ez így van. Felfigyeltem a kalapjára, amit állandóan viselt, valamint a szakállára, ami vékony csíkokban borította be az arcát. Osmány, a másik testvére sohasem volt olyan rokonszenves és karizmatikus személyiség, mint Camilo. Óriási különbség volt kettőjük között.

Szüleik spanyolok voltak, akik a polgárháborúban Franco ellen harcoltak, nyíltan marxistának vallották magukat. A Kubában született fiúk ebben a szellemben nevelkedtek, Camilo tehát könnyen csatlakozott egy ilyen elvekért folytatott harchoz.

Camilót gyakran láttam Raúl lakásán. Különleges adománya volt, hogy az emberek bíztak benne, így könnyen szerzett szövetségeseket magának. Éppen ez a bizalom készítette Fidelt arra, hogy őt küldje Camagüeybe, Huber Matos letartóztatására. Matos mindig azt bizonygatta, hogy amikor Camilo megérkezett, a vállára tette a kezét, és azt mondta:

– Ne aggódj, Huber! Légy nyugodt, nem lesz problémád, semmi nem történik.

Matos megbízott benne: a többi már történelem. Camilo vállalkozott arra, hogy katonasággal állítja helyre a rendet az Agramonte laktanyában, és utána más kezekbe adja át. Így azután jó néhány napjába telt, amíg Huber Matos lázadó embereit le tudta tartóztatni.

Amikor 1959. október 28-án éjjel visszaindult Havannába, repülőgépe a tenger felett eltűnt. Néhány napos kutatás után hivatalosan halottá nyilvánították.

Mi történhetett? Ezer különböző okot találhatnánk a történetekre, de az igazság az, hogy Camilót annyira nem érdekelte az élet, hogy nem törődött a részletekkel. Soha nem fordított gondot például a teherautó állapotára, amelyen utazott, nem törődött új feladataival, sem a rangjával. Legkevésbé a saját biztonsága érdekelte az utazásai alkalmával. Nem tulajdonított jelentőséget annak, hogy bármilyen eszközzel utazik, az tökéletes állapotban legyen.

Ha valahová el kellett utaznia, bármilyen eszközt igénybe vett. E balvégzetű utazás után mindenki, Raúl is kereste. Raúl kisrepülője keresés közben szintén lezuhant, így kezdetben mindenki azt hitte, hogy Raúl is meghalt. Tehát nemcsak Camilóért, hanem Raúlért is aggódtunk. Néhány óra múlva Raúl élve került elő, Camilo viszont nem.

Idővel egész történet szövődött alakja köré. Azt tudom, hogy Camilo sohasem lett kegyvesztett Fidel szemében. Egyetlen egyszer sem a tíz hónap alatt. Mindig nagyon jól viszonyult a rendszerhez, és ha lezuhant a gépe, az nem valamiféle összeesküvés eredménye volt, hanem egyszerűen ez történt. Így fejezte be életét, huszonhét éves korában.

Realistaként vizsgálva a dolgot, Fidel mindig tudta, hogy Camilóban nincs meg az, ami Huber Matosban, vagyis nem menne szembe a rendszerrel, mert ideológiájukban nagyon különböztek. Camilo ereiben marxizmussal született, Huber viszont teljes mértékben ellenezte azt. Ennek következtében Camilo soha nem merészelte megkérdőjelezni, még kevésbé leleplezni azt a rendszert, amelynek igen fontos részét képezte.

Mindig az volt a véleményem, hogy ha életben marad, Camilo mind a mai napig kitartott volna Fidel mellett. Soha nem sarkallta volna arra a lelkiismerete, hogy fellázadjon a Forradalom ellen. Fidel is tudta ezt, és nem volt szükség arra, hogy valahová eltávolítsa. Fidel biztos volt abban, hogy Camilo

élete végéig az egyik híve marad, minthogy tudta, merre tart a Forradalom, és meddig fognak eljutni. Camilo ezt mindig világosan látta.

Biztos vagyok abban, minthogy közöttük éltem, hogy ha Camilo Cienfuegos élne, ma a kormány legmagasabb köreinek prominens személyisége volna, velük együtt öregedett volna meg, mint testvére, Osmany, Pedro Miret, Juan Almeida, Ramiro Valdés, José Ramón Fernández és még sokan mások. Soha nem hittem el azt a történetet, hogy Camilo szembeszállt volna Fidellel, sem azt, hogy Fidel el akarta volna távolítani, mert Camilo jobban élvezte volna a nép rokonszenvét, vagy mert féltékeny lett volna rá. Féltékeny? Mire? Hiszen abban az utolsó tíz hónapban, amíg Camilo élt, egyszerűen a mindenható Isten volt Kubában.

Ma inkább három alapvető gesztusára szeretnék emlékezni: ragályos nevetésére, életvágására és segíteni akarására. Mindenki segített, akin csak tudott, ami az én esetemben azt jelentette, hogy megmenthettem azoknak az üldözötteknek az életét, akik Batista emberei voltak.

Január első napjaiban, azt követően, hogy találkoztam Camilóval a Columbia táborban, egyik barátnőm, a jelenleg emigrációban élő Luz María Fornaris kétségbeesetten keresett fel:

– Juanita, testvéremet, akit Rolando Masferrer, a pártfogója krupiéként helyezett el az egyik havannai szálloda kaszinójában, el akarják kapni. Le akarják vadászni, mintha vadállat volna. Nagyon jól tudod, hogy ez a fiú semmit sem követett el. Az egyetlen bűne, hogy Rolando Masferrer keresztfia. Soha nem vett részt a Batista-rendszer egyetlen akciójában sem, és a Forradalom ellen sem tett semmit. Az egyetlen bűne a Masferrerhez fűződő kapcsolata. A lakását körbevették a Felkelő Hadsereg emberei, és az a parancsuk, hogy vigyék a La Cabaña-ba, az pedig tudod, hogy kivégzést jelent.

Mit csináltam? Először is személyesen megjelentem a lakásában, kihoztam onnan, és elrejtettem. Hol? Barátaim házában, ahol azokban a napokban én is laktam. Egy hónap elteltével szereztem neki egy repülőjegyet Miami-ba, ahová egyedül csak az Aerolíneas Q repült.

Nem tudom, mi okból, a repülő nem a havannai Rancho Boyeros repülőtérrel indult, hanem a Columbia katonai tábor kifutópályájáról, amit akkor már átkereszteltek Ciudad Libertadnak. Ekkorra már a fiút „rendkívül veszélyes” szökevénynek nyilvánították, ezért a Ciudad Libertadba mennie nélkülöm olyan lett volna, mint bemasírozni a farkas torkába.

Felvértettem magam bátorsággal, és felhívtam Camilót.

– Visszaélek az ígéreteddel, és arra kérlek, hogy segíts egy barátomnak, aki Miami-ba utazik a Ciudad Libertadból, az Aerolíneas Q.-val. Úgy tudom, hogy az ellenőrzés rendkívül hosszadalmas, nekünk pedig nagyon kevés az időnk, tehát arra kérlek, segíts, hogy a hivatalos eljárás gyors legyen.

– Nem is kell kérned, máris rendben van, Juanita. A bejáratnál egyik bizalmi emberem fogja várni, és közvetlenül a gépre viszi, késedelem nélkül.

Felkorbácsolt idegekkel érkeztünk a Ciudad Libertad bejáratának őrbődjéhez, és ahogy Camilo megígérte, barátnőm testvére mindenféle ellenőrzés nélkül mehetett be. Néhány pillanaton belül felment a gépre, és röviddel ezután láttuk felemelkedni a repülőt, így Camilónak köszönhetően megmenekült.

Ilyen volt Camilo Cienfuegos, akinek emlékét mindig megőrzöm. Minden egyéb koholt történet, hogy mítoszt teremtsenek.

28.

KEZDŐDIK AZ ÉN HARCOM

Testvéreim, Ramón, Angelita, Enma, Agustina és édesanyánk is, akárcsak én, mindig azok védelmére siettek, akik a kubai helyzet megváltozása miatt igazságtalanságokat szenvedtek el. A letartóztatottak és üldözöttek családtagjai mindenkor megkerestek minket. Legidősebb testvérem, Angelita kétségbeesetten hívott 1960-ban egy délután:

– Juanita, a Ciudad Libertadba (Columbia) jöttem, hogy megoldjam egyik barátnőm fiának a problémáját, és letartóztattak. Fogoly vagyok! Senki nem figyel rám. Mit tegyek? Kérlek, segíts!

Azonnal felhívtam Augusto Martínez Sánchez igazságügy minisztert, Fidel és Raúl egyik legközelebbi munkatársát, mert ez utóbbival harcolt a Sierra Cristalban.

– Augusto, mi történik a testvéremmel, Angelitával, miért tartóztatták le?

– Semmi – felelte kárörvendve. – Ha jól értem, egy ellenforradalmár problémáinak megoldásán fáradozott, így tájékoztattak.

– És hogy...? Ki adott parancsot a letartóztatására?

– Nyugodj meg, a testvéred nem börtönben van... Az én parancsom alapján egyszerűen „örizetben” van.

– Ha ilyen történik a Castro Ruz családdal, nem is akarom elképzelni, mi történik a többi kubaival. Nincs ok, ami igazolná azt, amit te „örizetnek” nevezel, de tájékoztatlak, hogy Angelita nem sok ideig lesz „örizetes”, mert ebben a pillanatban magam megyek érte a Ciudad Libertadba.

Semmit sem akartam hallani, és dühösen letettem a telefont. Nem találtam Fidelt, és azt sem tudtam, hol van Raúl, mert vele sem tudtam beszélni. Amint a laktanyába érkeztem, belebotlottam Abelardo Colomé Ibarrába, a Forradalom egyik kiválóságába, aki az évek során egyre magasabb pozíciókba került, és jelenleg már húsz éve belügyminiszter. Nekimentem ennek a díszbeszűgónak:

– Angelitáért jövök, és ne mondd nekem azt a hülyeséget, hogy nem fogoly, csak „örizetes”: ez engem egyáltalán nem érdekel. Most azonnal elviszem innen a testvéremet! Semmi bünt nem követett el. Csak azért jött, hogy megvédjen valakit, aki a ti igazságtalanságaitok áldozata, tehát azonnal kiadod nekem.

Colomé Ibarra dühös lett, de nem jöttem zavarba. Hevesen vitatkozott velem, végül azonban nem tehetett mást, aznap délután kiengedte Angelitát.

Augustino Martínez Sánchez azonban nem hagyta annyiban a dolgot. Alighogy Colomé Ibarra elmondta neki, amit én mondtam, azonnal kisrepülőre ült, és elutazott Fidelhez, aki Ciénaga de Zapatában volt. Tudom, hogy éjszaka érkezett, kizárólag azért, hogy panaszt tegyen a történetekért.

Másnap már nagyon korán reggel zajt hallottam: kocsik ajtaja csapódott egyszerre. Fidel kíséretével érkezett, oldalán Celiával. Egyenesen Ciénaga de Zapatából jöttek. Bejött a lakásomba, nagyon dühös volt, amilyennek soha azelőtt nem láttam, miközben Celia hallgatott, és figyelte. Fidel ordított, és hadonászott, miközben azt mondta anyámnak:

– Mit képzelsz magáról Juanita? Talán azt hiszi, hogy a Forradalom fölött áll? Nagyon téved! Mama, nagyon téved!

Anyám próbálta nyugtatni, miközben ő továbbra is óbégatott:

– Torkig vagyok azzal, hogy állandón arról hallok, mit tesz Juanita a Forradalom ellen, s ezt nem vagyok hajlandó eltűrni neki! Az éjjel Augusto Martínez Sáncheznek egy szántóföldön kellett leszállnia a kisrepülővel, mert még csak repülőter sem volt, biztonsági berendezések sem. Meghalhatott volna! Tudod, miért? Mert a lányod, nagy hatalmával kérkedve, nemcsak őt sértette meg, hanem Abelardo Colomé Ibarrát is, egy olyan ügyben, amelyben Angelita egy ellenforradalmárnak segített. Ezzel, anyám, Juanita megsértette a Forradalom vezetőit, ezen nincs mit gondolkodni!

Az ügy nagyon elmérgesedett, és robbanásig feszült a helyzet, amikor beléptem a lakásba:

– Nézd, fiú, ne csinálj botrányt, én csak a testvérünk problémájáról vitatkoztam...

– Gyere ide, Juanita! Angelita problémája miatt azzal vádolsz a kormányt, hogy kommunista? Ezért sértegetted Augustót és Abelardót?

– Ez nem vádaskodás, Fidel, ez tény! Ez a valóság, és ehhez a legkisebb kétség sem fér. Hiába próbáljátok eltitkolni! Csak hogy tudd, a nép ezt már látja, már leleplezték titeket. Ugyanazt mondtam nekik, amit most neked mondok.

A vita hevében Fidel arca és az enyém csak néhány milliméterre volt egymástól:

– Nézd, Fidel! Én nem vagyok a te katonád, mint mindenki, aki körülvesz téged. Ha azt akarod, hogy tiszteljelek, neked is tiszteletben kell tartanod engem!

Látva, hogy az egész kísérete szemtanúja volt lázadásomnak, azt mondta:

– Nézd, ezt mi ketten intézzük el máshol... Menjünk föl!

Dühösen követtem egy második emeleti lakásba, ahol majdnem egy órán keresztül bőszen vitatkoztunk.

– Én sem téged, sem Raúlt, de egyetlen testvéremet sem árulnám el. Nem is tudod, hogy az a sok ember, aki most mindenhova követ, beleértve az igazságügy minisztered is, mire volna képes egy adott pillanatban.

Egy idő után csendesebb lett a vita, és úgy tudtunk beszélni, mint két testvér, de soha nem mondta meg nekem, miért támogatta az Angelita ellen indított akciót.

Végül azok, akik látták, hogyan végződött a dolog, beleértve Celia Sánchezt is, nem tudták, mitévők legyenek, mert amikor lementünk a lépcsőn, Fidel keze a vállamon nyugodott, kezében pedig az a fagyasztott szarvas volt, amit korábban ajándékként kaptam, és amit az ügy lezárása emlékére neki ajándékoztam.

A történet mosolyogva ért véget... látszólag: de lelkük mélyén tudták, hogy lelepleztem őket.

„ÁLLAMI” ESKÜVŐ

Anyám mindig mondogatta: „A spanyolok annyira jó férjek, hogy házasság céljából olyan spanyolt kell keresnetek, mint amilyen apátok volt”. Szegény anyám! Egyikünk sem fogadta meg tanácsát. Angelita és Agustina kubai férjet választott, én meg nem mentem férjhez, és amikor Enmára került a sor, neki sem tetszett a dolog. Victor Lomelivel, egy mexikóival házasodott össze, akit a *Granma*-expedíció előkészületeinek idején ismert meg Mexikóban, és akivel negyvenkilenc éven keresztül csodálatos házasságban élt.

Enma esküvőjéről szólva azt a kubai mondást idézhetném: nem volt könnyű úgy, hogy megvalósuljon!

1960-ban testvérem családi körülményei úgy alakultak, hogy a házassági szertartása teljes egészében állami ügygévált. Attól kezdve, hogy Victor házassági ajánlatot tett, Enma úgy gondolta el a házasságkötést, mint ahogy mindig is álmodozott róla: a havannai Katedrálisban. Ez egyáltalán nem volt különleges eset. Százával kötöttek ott házasságot, Enma álma tehát egészében véve megvalósítható volt, de nemcsak számára, hanem bármelyik kubai jegyespár számára, akik templomi esküvőt akartak.

Enma nagyon lelkes volt, mert Fidel volt a násznagy. Mondanom sem kell, Fidel is határtalanul boldog volt, hiszen azt a testvérét vezethette oltár elé, aki mindig is a legközelebb állt hozzá. Ezért kérte Enma Fidel jóváhagyását a frigyhez. Emlékszem, hogy amikor Fidel beleegyezett, azonnal azt kérdezte, milyen ajándékot szeretne.

– Minthogy nincs apám, és az esküvői ruhát mindig az apa vásárolja, kérek, ajándékozz nekem egy ruhát.

– Mennyibe kerül? – kérdezte Fidel.

Enma megmondta az árat, Fidel azonnal válaszolt...

– Figyelj ide, teljesen kizsebelsz! Ne felejtse el, hogy forradalmár vagyok.

Ez persze csak tréfa volt, mert akárhogy is, de megvette neki a ruhát. Raúl, anyám és én, akik részt vettünk azon a rendkívül fontos családi ta-

nácskozáson, nagyon boldogok voltunk, amikor hallottuk azokat a részleteket, amiket testvérem szeretne. Azonnal tisztában voltunk vele, hogy az előkészületekhez felhasználandó eszközök és a szóban forgó esemény jellege miatt nem lehet egyszerű, bensőséges esküvő. Úgy számoltuk, hogy mintegy hatszáz meghívott lesz.

Amikor Raúl ezt megtudta, fölpattant.

– Milyen burzsoá esküvőt szervezel te hatszáz meghívottal?

Enma csak annyit mondott:

– Olyan, mint bárki más – 1960-ban, Kubában még lehetett kapitalistának lenni –, tehát ne siránkozz! Mama fizeti az ünnepség összes költségét, Fidel ajándéka az esküvői ruha, és azt szeretném, hogy a te ajándékod a lakodalom utáni napra való ruha legyen.

Mindnyájan hangosan nevtünk. Raúl, aki viccelődésével, hogy majd segíti Fidelt az ajándékozásban, jól a közepébe talált, szintén úgy jött ki a dologból, hogy fizetnie kell valamit! Természetesen nagyon boldog volt, és odaadta Enmának a híres lakodalom utáni napra való ruha árát, mert mindig nagyon jó testvér volt.

Micsoda esküvő, ahol annyian tolongtak, hogy ajándékot adhassanak! Luis Conte Agüero a meghívókat akarta ajándékba adni, de amikor a nyomdába értünk, a tulajdonos ingyen akarta kinyomtatni őket.

– Szó sem lehet róla! Ezek a meghívók az én számlámra készülnek, és senki máséra!

Így tehát, bár Conte Agüero kérkedni akart azzal, hogy a meghívókat ő ajándékozza, azok valójában a nyomdászéi voltak. Az esküvő előtt nagyon zsúfolt napok vártak anyámra és rám, mert minden részletnek megvolt a maga jelentősége. Például a család meghívottjain kívül voltak, akiket ilyen vagy olyan okból, de szintén meg kellett hívnunk. Mi legyen Lidia Castro Argotéval?

A Forradalom győzelme után Lidiának sikerült sógornőim, Vilma Espín és Celia Sánchez barátságába férkőznie, ami velünk sohasem sikerült, mert nővéreimmel együtt tudtuk, hogy a hátunk mögött milyen aljasságokat terjeszt mindenütt és mindenkinek, aki meghallgatja. Például:

– Én neveltem fel Raúlt és Fidelt, mert az anyjuk nem törődött velük.

Ez semmi nem volt azokhoz az intrikákhoz képest, amiket mesélt. Emiatt, és még csúnyább dolgok miatt mi lányok, mindnyájan távol tartottuk magunktól, egyedül Agustina húgom sajnálta, és néha meglátogatta. Az egyik ilyen látogatása alkalmával megtudta, hogy Lidiát nem hívták meg az esküvőre, ezért megkérdezte Enmát, aki így felelt:

– Valóban, Agustina. Mindazért, amit mamival kapcsolatban kitalált, és amit művelt apánk jó híre ellen, nem hívtam meg Lidiát, és nem is fogom meghívni... nem is jöhet az esküvőmre!

Agustina, mivel mindig békíteni akart, tovább erősködött, végül Enma engedett, és Agustínával elküldött egy meghívót, de csak az utolsó pillanatban. Ha tudtam volna, hogy évek múltán Lidia Castro Argote hazugságait, gyalázkodásait felhasználják, hogy szüleimet rágalmazzák, sohasem engedtem volna meg, hogy meghívót küldjenek neki. Szerencsére Lidia nem jött el az esküvőre. Éreztük, hogy talán azért, mert képtelen lett volna elviselni családunk örömét, de sohasem tudtuk meg távolmaradásának valódi okát.

Ez volt az első tánc, amihez a zenét mások húzták nekünk, de ezután egész szimfónia következett.

Az előkészületek úgy zajlottak, ahogy eltervezték. Az esküvő 1960. április 30-ára volt kitűzve. Raúllal rengetegszer beszéltem emiatt telefonon, de két nappal az esküvő előtt nagyon komolyan azt mondta, hogy találkozni akar velem. Eljön hozzám, mert Fidel üzent valamit. Amint megérkezett, máris tudtam, hogy az „üzenet” komoly, mert nem talált szavakat, hogy elmondja nekem. Nagyon jól tudta, hogy anyám, Enma és én éjjel-nappal azon fáradoztunk, hogy a szertartás és a lakodalom megfeleljen annak, amit testvérem eltervezett, ezért ez az üzenet nagyon megviselt.

– Juanita, Fidel azt kérte, értessem meg veletek, hogy a megszorítások idején, amit átél az ország, és minthogy az esküvőt követő napon lesz a május elsejei felvonulás, a Munka Ünnepeének első évfordulója a Forradalom idején, nem célszerű, hogy Enma a Katedrálisban tartsa az esküvőjét.

– Mondd meg Fidelnek, hogy bármelyik kubai lány könnyen tarthatja esküvőjét a havannai Katedrálisban, Fidellel vagy Fidel nélkül, Forradalom idején, vagy Forradalom nélkül, ez nem határoz meg semmit.

Raúl továbbra is védelmezte, amit Fidel követelt: változtassuk meg a helyet.

– Fidel úgy gondolja, hogy jobb lenne, ha Enma egy másik, kevésbé fényűző templomban esküdne...

– Fényűző? A Katedrális? Már bocsánat! Más katedrálisokkal összevetve, de még a kubai templomokkal is, ez szigorúbb és egyszerűbb, mint az egy ország legnagyobb katedrálisához illene.

Raúl megértett, és tudta, hogy igazunk van, de két tűz között őrlődött. Az igazság az, hogy nekem is voltak bizalmas barátaim testvéreim legbelőbb köreiből, nevezhetjük „ellenhírszerzésnek”, és csak így tudtam kivizsgálni, hogy mi történt. A házasság körül egész összeesküvés szövődött, ame-

lyet Che Guevara vezetett. Che gyakorolt nyomást Fidelre, hogy az esküvő ne a Katedrálisban legyen.

– Miként lehetséges – mondta Fidelnek, hogy egyik húgod engedetlenkedik, és úgy házasodik, mint egy burzsoá? Képzeld csak el ennek az esküvőnek a következményeit a Forradalomra nézve! Mindez Juanita műve. Ő a felelős azért, ami történhet.

Ez volt a számtalan összejövétel központi témája, amelyeket az esküvő részleteinek megtárgyalására hívtak össze! A dolgok Che javaslatai miatt egyre bonyolultabbá váltak, ami azzal végződött, hogy ha Enma továbbra is kitart a terve mellett, és a Katedrálisban akarja az esküvőt, Fidel nem lehet a násznagya.

Che sokmindent ültetett Fidel fejébe. Az egyik az volt, hogy amikor Raúl tanácskozott velünk, világossá vált, én vagyok a bűnös az esküvő „veszedelmes előkészítéséért”. Che kiábrándítására közlöm, hogy nem vettem részt Enma döntésében, ez, mint ahogy minden menyasszony esetében történik, kizárólag a testvérem kiváltsága volt.

Visszatérve 1960. április 28-i megbeszélésemre Raúllal: szeretnénk volna megértetni Fidellel, hogy már csak negyvennyolc óra volt hátra az esküvőig.

– Raúl, mondd meg nekünk, mit tegyünk? A meghívókat már szétosztottuk, a diplomáciai testület minden tagja készen áll, hogy elfoglalja a protokoll szerint számukra kijelölt helyeket. Az összes változtatást elvégezték, hogy a meghívottaknak elegendő hely álljon rendelkezésükre, és ha ez nem elég nektek: már csak két nap van hátra az esküvőig. Mit akarnak, mit tegyünk ebben a helyzetben?

Az igazság az, hogy Raúl sem tudta, mit lehet tenni, és nagyon fájt neki, hogy ilyen helyzetbe került a családja. Szegény anyám szeretett volna megoldást találni, de nem tudott. Mint gyerekkorunk óta mindig, nem szerette, ha veszekedtünk, semmiféle problémát. Mindig megpróbálta mindenki lelkét megnyugtatni. Én sértve éreztem magam.

– Menj, és mondd meg Fidelnek, hogy Enma esküvője nem lehetséges más helyen, mert már minden úgy van előkészítve, hogy a Katedrálisban lesz. Mondd meg neki, hogy a változtatás örülség.

Raúl hiába akarta velem elfogadtatni az érveit, míg Enma, aki végül is az érdekelt volt, engedett.

– Rendben van Raúl, mondd meg Fidelnek, hogy elfogadom a helyváltoztatást. Az álmom mindig az volt, hogy a Katedrálisban esküszöm, de nem akarok problémát okozni, elfogadom, hogy másutt legyen az esküvő.

Raúl mindnyájunkat megölelt, adott egy puszit anyámnak, és elment Fidelhez, hogy közölje vele a hírt.

– Most mit csinálunk? – kérdezte anyám.

– Semmit – mondtam neki –, ebben a pillanatban nem tehetünk semmit.

Kezdődtek a meglepetések. Anélkül, hogy engedélyt kértek volna, a rádióban elkezdtek közreadni a következő üzenetet: „A rendkívüli nehézségek közepette, amelyekben az ország él, a Forradalomért, a történelemért (és nem emlékszem, még miért), tájékoztatunk mindenkit, hogy Enma Castro kisasszony házasságkötésének a helye megváltozott, Vedadóban, a San Juan de Letrán-templomban lesz.”

Világossá kell tennem valamit: miután visszautasítottuk azon javaslatukat, hogy a szertartás az Ángel templomban legyen, Raúl elfogadta a San Juan de Letrán-templomot. Ott azt mondták nekünk, hogy minden kész náluk, és nagyon jó is lenne, mert ugyanitt tartotta az esküvőjét Efgerio Almejeira, a Felkelő Hadsereg Második Frontjának őrnagya, a *Granma* túlélője. Más sem hiányzott! Alighogy aznap délután mindent átszerveztem, éjjel Raúl hívott fel telefonon.

– Juanita, figyelj rám, az esküvőt nem lehet a San Juan de Letrán-templomban megtartani. Az a hely összeesküvő és ellenforradalmár papokkal van tele. Ha Fidelnek ott valami baja történik, egyetlen pap sem marad élve!

Ezt pakolták rám Enma esküvőjét megelőző nap hajnalán!

Alig huszonnégy órán belül ismét a vita kellős közepén voltunk Raúlal. Végighallgattam a badarságokat, amiket mondott, és tudtam, ezek sem tőle nem származhatnak, sem Fideltől, csakis Chetől. Amikor befejezte, nagyon nyugodtan azt mondtam neki:

– Figyelj, fiú, Enma megházasodik! A Katedrálisban! Ezzel a probléma megoldódik. Ha Fidel akar lenni a násznagy, ő lesz, ha nem akar násznagy lenni, nem lesz. Ha el akar jönni az esküvőre, jöjjön, ha nem akar, nem jön. Vagyis, nekünk teljesen mindegy. Úgy hiszem, hogy ti most visszaéltok a hatalommal, Che sugalmazására, de ezt mi nem fogadjuk el. Tehát mondd meg Fidelnek, hogy a válasz: nem! Enma a Katedrálisban tartja meg az esküvőjét, és kérek, mondd meg Fidelnek, hogy akik veletek tartanak ebben az ügyben, mondják ezt be a rádióban, és fűszerezzék olcsó demagógiával, ahogy mindig is csinálják. Számotokra nincs biztonságos hely az esküvő megtartására, úgyhogy felejtsetek el az egészet!

Letettem a telefont, miközben anyám és Enma aggodalmasan közösen imádkoztak. Enma is kivette a részét az április 29-i hajnal eseményeiben. Felvette a telefont, felhívta Raúlt, és ultimátumot adott neki:

– Juanita már megmondta, hogy ismét meg akarjátok változtatni az esküvő helyét. Mondd meg Fidelnek, elegendem van a sok változtatásból. Vagy a havannai Katedrálisban esküszöm, vagy három nap múlva... a mexikói Katedrálisban. Befejeztem!

Enma határozott álláspontja előtt Fidelnek meg kellett hajolnia. Korán reggel Raúl felhívott.

– Rendben van. Enma a Katedrálisban fog esküdni, de az összes körülményt figyelembe véve, nem tudom biztosítani, hogy Fidel odamegy.

Ez volt az első összeütközés, amikor a politika beleavatkozott a családi élet dolgaiba.

Így tehát az egyházi szertartás dolgában visszavonulót kellett fújnunk: ismét irány a havannai Katedrális. Anyámat nagyon aggasztotta, hogy mit gondolnak rólunk a meghívottak, és az, nehogy ez az esemény, háborúskodást szítson a testvérek között. Engem egészen más dolog aggasztott. Egy nappal az esküvő előtt maradt még egy megoldandó probléma: ha Fidel nem jön el, Enmának nem lesz násznagya, aki oltár elé kíséri. Barátaimtól megtudtam, hogy pletyka szinten ez már terjedt az utcán, és fogadni lehetett arra, vajon jön-e Fidel a Katedrálisba vagy sem.

Gondolataimat Raúl újabb telefonhívása szakította félbe, aki Fofo és Orquídea házába invitált minket, akik átköltöztek Havannába. Azért hívott, hogy közölje a szertartással kapcsolatos legutolsó megegyezésüket. Amikor megérkeztem, testvérem arcán láttam, hogy a problémák korántsem oldódtak meg. A családi „csúcstalálkozó” előtt, melyen Ramón, Enma, Agustina, anyám és én voltunk jelen, Raúl vitte a szót, akit szintén nyomasztottak a változtatások.

– Fidel azt akarja tudatni, hogy semmiképpen nem tudja Enmát az oltár elé vezetni. Értsétek meg, hogy holnapután május elseje, és a világ minden tájáról már itt a sajtó. Értsétek meg, kérlek!

Orquídea közbeszólt:

– Hol van Fidel, hogy nem személyesen jött el a döntését elmondani?

– Ciénaga de Zapatában – felelt Raúl.

– Miért nem leszel te a násznagya?

Orquídea kérdése váratlanul érte, de Raúl mindig ügyesen tudott ki-mászni a bajból.

– Én? Nem, barátom! Nem lehetek. Nem látjátok, hogy az egyik lábamra sántítok, mert ráesett egy telefon, és megsérültem?

Valóban sántított, az egyik lába annyira megsérült, hogy bottal járt, de arckifejezésükből láthatta, nem fogadjuk el ezt a kifogást.

– Megsérültem, de egyébként sem lehetnék, mert ez egy burzsoá esküvő. Végül Enma békülékenyen mondta:

– Felejtétek el az egészet, nekem nem jelent problémát: egyedül fogok bevonulni.

– Nem, nem, ezt semmiképpen nem teheted – mondta neki Raúl.

Ebben a pillanatban minden szem Ramónra szegeződött, végül is ő a legidősebb fiútestvér.

– Nem, nem és nem! Velem ne számoljatok, mert semmiképpen nem öltök frakkot.

Enma ekkor Fofo felé fordult:

Önre, mérnök úr, mindig apámként tekintettem. Ezt a szerepet töltötte be életemnek e legutóbbi szakaszában. Ön és Orquídea védelmeztek engem és testvéreimet a bizonytalan időkben, amikor még senki nem tudta, mi lesz a sorsa a Forradalomnak. Az önök háza Mexikóban a mi házunk is volt.

Enma be sem tudta fejezni, mert a mérnök, aki már várta a felkérést, így felelt:

– Nagyon szívesen, Enmita! Számomra megtiszteltetés, hogy a násznapod lehetek, oltár elé vezethetek, és elvégezzem mindazt, amit apád tett volna, hogy oltár elé vezessen.

Mindnyájan fellélegeztünk. Egy problémával kevesebb! Anyám, Raúl, Enma, Ramón, Agustina és én megöleltük Orquídeát és Fofót, aki az igazat megvallva testvéreim apjaként viselkedett, amikor a házában tartózkodtak Mexikóvárosban, Pedregal de San Ángelben. Mivel azt lehet mondani, hogy a kubai forradalom az ő házában érlelődött, megérdemli, hogy ezen az esküvőn ő helyettesítse apámat, aki kétségtelenül nagyon boldog és büszke volna, hogy oltár elé vezetheti Enmát.

Ezzel a nagy esemény előtt huszonnégy órával legalább minden akadály elhárult. Raúl mindig érdekelte, hogy anyám és én mit csinálunk, így hát belekezdünk, hogy elmondjuk, milyen részletek vannak még hátra, amikor Orquídea közbeszólt:

– Raúl, beszélnem kell Fidellel! Ahol ő akarja, nem számít, hogy melyik napszakban, de látnom kell.

– Ne aggódj, most azonnal elviszlek a helikopteremen Ciénaga de Zapata-ra, hogy beszélj vele. Téged meghallgat.

Orquídea fogta a táskáját, és Raúlal ment. Küldetése célját csak ő tudta. Mi akkor értesültünk róla, amikor este visszatért.

– Elmentem Fidelhez, és emlékeztettem őt egy csomó dologra, amit a környezete nem tett meg. Most is, mint mindig, meghallgatott. Láttátok volna a körülötte nyüzsgő „csatlósok” képét, különösen akkor, amikor azt mondta nekem, bár nem vezet téged oltár elé, Enma, ellenben megígérte, hogy eljön a misére és a fogadásra.

Amikor ezt hallottam, természetesen nagyon boldog lettem Enma miatt. Végül minden megoldódott!

Elérkezett a nagy nap.

Nálam hatalmas forgalom volt. Már napokkal azelőtt megérkeztek az első ajándékok, és továbbra is érkeztek, és nem szűnt meg a kézbesítésük. Anyám és én már kora reggeltől rendezgettük őket. El lehet képzelni, mennyire izgatott és boldog volt Enma, mint minden menyasszony, akinek majdnem minden kívánsága teljesül az esküvő napján. Már nem gondoltam arra, vajon Fidel eljön-e, és úgy döntöttem, hogy édesanyám mellett maradok, aki nagyon csinos volt. Hajviselete tökéletesen az alkalomhoz és az öltözkéhez illő volt, amelyet zafir és briliáns fülbevaló egészített ki – 1923-ban, Angelita születésekor ajándékozott neki apám. Kizárólag kivételes alkalmakra vette fel. Legutóbb akkor volt rajta, amikor Fidel befejezte egyetemi tanulmányait. Mielőtt elindultunk a templomba, anyám bizalmasan akart beszélni Enmával és velem.

– Azt akarom mondani nektek, hogy nagyon büszke vagyok rátok. Apátok is az lenne, ha élne, és hálát adok az istennek, hogy megengedte nekem ezt az örömet.

Ilyen volt ő. Jóságos asszony, aki annak élt, hogy nekünk jó legyen. Nem hagytuk, hogy folytassa, mert az arcfesték kezdett elmázolódni a könnyek miatt.

– Ne sírj, mami! – csitította Enma –, ma minden csupa boldogság. Megérdemled, mert a legjobb anya vagy a világon! Senki nem tudja, mennyit szenvedtél a gyermekeidért, hogy mennyi áldozatot hoztál értünk. Elégedettnek kell lenned ezért, és mindazért, amit nekünk adhattál: az oktatás, amiben minket részesítettél, mélyen bennünk van. Bárcsak olyan feleség és anya lehetnék, mint amilyen te voltál, mert akkor olyan lennék, amilyen

mindig szerettem volna lenni: nagyon boldog házastárs, és olyan házaspár lennénk, mint amilyenek ti voltatok papával.

Ezt követően anyám megmondta, mi lesz Enma ajándéka:

– Amint lezajlik az esküvő, neked adom zafir és briliáns fülbevalómat, Víctornak pedig apád arany gombkészletét. Ez a mi esküvői ajándékunk, apádé és az enyém.

Örömkönnnyekkel a szemünkben, ismét megöleltük, s bementünk a szertartásra.

1960. április 30-án olyan nagynak és szépnek láttam a havannai Katedrálist, mint még soha. Végül Enma álma teljesült. A diplomáciai testület és a meghívottak megtöltötték a katedrálist, klasszikus kamarazene szólt, amit korábban Agustina vett fel, míg vártunk a szertartás megkezdésére. Ekkor már ott voltak testvéreim: Raúl és felesége, Vilma, Ramón, Angelita és családjaik. Eközben, az átriumban, mindnyájan ugyanarra gondoltunk: „Néhány percet várni kell, amíg kiderül, vajon Fidel eljön-e.”

Felcsendült Mendelssohn Nászindulója, a kórusban pedig Agustina csodálatos lírai szopránja. Fofo karján Enma bevonult a templomba. Fofo nagyon büszke volt násznagy szerepére, és arra, hogy férjhez adhatta Enmát, mint ahogy apám, Ángel Castro tette volna.

A szertartás közben Agustina Schubert „Ave Mariá”-ját énekelte a testvérénél, s ez olyan felemelő pillanat volt, amit soha életemben nem fogok elfelejteni. A mise a fennkölt alkalomnak megfelelő ütemben haladt előre. Közben néhányszor anyámra pillantottam, és tudtam, mi jár a fejében: Fidel távolmaradása. Hirtelen kintől autók és ajtócsapkodás zaja, röviddel ezután pedig csizmák döngése hallatszott a katedrális középső folyosóján. Mindenki a bejárat felé fordult: Fidel volt az.

Ezekben a napokban többnyire Ciénaga de Zapatába ment mások zavaros ügyeit rendezni, de a magukéival nem foglalkozott. Szemrehányást tettek neki, hogy nem megy el legkedvesebb húga esküvőjére, ezért aztán teljesítette, amit Orquídeának ígért. Minthogy az utolsó pillanatban hozta meg döntését, a nagy központi hajón át jött be kíséretével, rendetlen egyenruhában.

Nagyon dühös lettem a jelenet láttán, amit a segéderők hatalmas tapsa kísért – félbeszakítva természetesen a szertartást –, amíg Fidel, Juan Almeidaval az oldalán, le nem ült Osvaldo Dorticós, Kuba akkori köztársasági elnöke mellé. Enma mosolygott, anyám örömkönnnyeket hullatott, amikor látta, hogy végül Fidel megváltoztatta a véleményét, és bár csak az utolsó pillanatban, mégis eljött az esküvőre.

Testvérként nagyon örültem Enma miatt, hiszen esküvője napja volt, de megdöbbentem, amikor a templom egyik oldala mellett, a Fidelre állva várakozók között megpillantottam Che Guevarát. Kihívó tekintete találkozott az enyémmel, és látni lehetett rajta, hogy olyan helyen volt, amihez neki semmi köze nincs. Lehajtotta a fejét, én pedig tovább dühöngtem, mert tudtam, hogy mindaz, amin keresztülmentünk az esküvővel kapcsolatban, Che, az udvari intrikus miatt volt.

Ateista létére nemcsak a vallási szertartást kellett végigszenvednie, de kénytelen volt meghallgatni a Vatikán Kubába akkreditált apostoli nunciát is, aki XII. Pius saját kezűleg aláírt pápai áldását olvasta fel, és adta át az ifjú párnak.

A mise a tekintetek csendes háborúja közepette ért véget. Enma Víctorba karolva, már asszonyként vonult ki a templomból. Az átriumban ölelgették, csókolgatták. Egy adott pillanatban megjegyzést tettem neki Fidel győzelmi bevonulásáról a mise kellős közepén.

– Jaj, Juanita, tudom, de legalább eljött!

Nem akartam tovább beszélni a témáról. Mindnyájan az ünnepségre mentünk, ahol tovább folytattam személyes háborúmat. Elegem volt azokból a hajbókoló és hamis emberekből, akik körülverték testvéreimet, és elhárítottam, hogy ezek közül egy sem léphet be a bankettre. Nagyon fárasztott, hogy a kíséretnek mindig ott kell lennie, ahová Fidel megy. Rendben van, ennek így kell lennie mindennapi életében, politikai események alkalmával, de Enma esküvője egészen más dolog: bármilyen áron is, de ezt családi ünnepséggé akartam tenni.

Igyekeztem a magam szabályait érvényre juttatni anélkül, hogy testvéreimnek szoltam volna. Embereimet – köztük a teljes bizalmamat élvező Luis Fuentest, akinek gyakran adtam megbízatásokat, a megfelelő helyekre állítottam, és azt kértem: akadályozzák meg azoknak a minisztereknek a belépését, akiket nem hívtunk meg. Luis tökéletesen teljesítette a feladatát, és visszafordította a *non grata* (nemkívánatos) személyeket. Az egyetlen, aki szembeszállt az utasítással, és megpróbált belépni, Augusto Martínez Sánchez volt, az igazságügy miniszter, aki maga rendelte el korábban, hogy átmenetileg „örizzék” Angelitát.

– Azonnal beszélnem kell Fidellel, tehát hagyj bemenni! – parancsolta az ajtóban.

Luis Fuentes teljesítette feladatát, nem engedte tovább, és azt mondta neki, hogy ott kell várakoznia, mert neki meg kell engem kérdeznie, hogy

beengedheti-e. Azok a meghívottak, akik az ajtónál álltak, mesélték nekem, hogy Augusto Martínez Sánchez dühöngött, és bizonyára még jobban fel-dühödött, amikor Luis Fuentes visszaérkezett a válaszóval:

– Bocsánat, miniszter úr, de Juanita Castro kifejezett utasítására Ön nem léphet be az esküvőre. Juanita azt üzeni, hogy ha beszélni akar Fidellel, meg kell várnia, amíg a fogadás befejeződik, minthogy Ön nem meghívott vendég.

Nem tehetett mást, sarkon fordult, és elment.

Az ünnepség folytatódott: mindenki nyugodt és boldog volt. A fogadás részletei nagyjából a terveknek megfelelően alakultak. A szalon közepén hosszú és széles ünnepi asztal állt. Mindnyájan körülötte ültünk: Víctor és Enma középen, mellettük felváltva a két család tagjai, a Lomelík és a Castrók. Fidel Enma jobb oldalán ült, mellette Raúl.

Emlékszem, Fidel mondott néhány szót, a meghívottak pedig nagyon büszkék voltak arra, hogy 1960-ban részt vehettek az év esküvőjén Kubában.

Fidel, óvatosan, mint mindig, azt mondta az ifjú asszonynak:

– Enmita, nagyon elővigyázatosnak kell lenned Mexikóban, Batista híveinek bosszúja miatt. Ha bármi történne veled, ne habozz egy pillanatig sem, azonnal menj a kubai nagykövetségre, ahol segítségére lesznek!

A tánc és az ünneplés incidens nélkül órákig tartott. Mielőtt nászútra indultak volna, az összes testvér egy időre bensőségesen mama köré gyűlt, aki Enmának adta a zafir és briliáns fülbevalókat.

– Kislányom, fogd ezeket, amiket egykoron apádtól kaptam, most a tieid. Neked, Víctor, neked adom apósod aranygombjait, amiket bizonyosan ő is neked adott volna e napon.

Megölelte őket, és egy utolsó tanácsot adott Enmának:

– Ne te légy az úr a házban, és ne morogj Víctorral, mert ő nagyon jó fiú!

Ez nem lepett meg engem, mert ilyen volt anyám: nagyon kedves és bőkezű a gyermekeivel, és nagyon barátságos a vejeivel. Ezen túlmenően Víctor Lomelít valóban szerette. Az ifjú pár elutazott a nászútra, és amikor az utolsó meghívott vendég is elment, Fidel és Raúl is távozott.

Végül, a sok zűrzavar ellenére Enma úgy esküdött meg, ahogyan eltervezték, és házassága, ami majdnem fél évszázadig tartott, annyira jól sikerült, amennyire jó volt az esküvő. Mama és én boldogan fejeztük be a napot: mindnyájunk számára örökre emlékezetes pillanat volt.

30.

J 406.

Sohasem tudtam pontosan, mikor léptem át vonalat, amikor még a rendszer mellett, illetve már ellene voltam, de mindig gyűlöltem az igazságtalanságokat. Erre alapozva kezdtem segíteni Batista kegyvesztetté vált embereit, és később azokat a forradalmárokat, akik szintén kegyvesztetté váltak. A körülmények miatt megértettem, hogy megfelelő helyre van szükségem ahhoz, hogy megvédhessem őket. Egyesek nálam és barátaim családjainál laktak, akik kockázatot vállaltak azzal, hogy segítettek nekem, de szükségem volt egy olyan helyre, ahol a nélkül élhetnek ezek az emberek, hogy gyanút ébresztenének. Ezek a gondolatok forogtak állandóan a fejemben, amíg meg nem tudtam, hogy van egy eladó vendégház Vedadóban. Ez volt a tökéletes megoldás!

Elmentem, megnéztem, és megvettem. Anyám mesélte, hogy Fidel és Raúl a következőképpen tanakodtak a dolog kapcsán:

– Tudod, mi lesz Juanita új hivatása? – kérdezte Raúl Fidelt.

– Minthogy iskolákat és kórházakat épít, bizonyára akar egy saját kórházat, vagy építési vállalkozást – felelte Fidel.

– Nem. Azt mondta nekem, hogy nagyon jó áron vásárolt egy vendégházat. Tudod, mindig azon töri a fejét, hogy mit vegyen, és mit adjon el.

– Fiú, ő mindig a család kereskedője volt – válaszolt Fidel. – Juanita mindig jól értett az üzlethez.

Az bizonyos, hogy senki sem gondolhatta, milyen célt fog szolgálni a J 406. Anyám megőrizte a titkomat: jöllehet csak nagyjából tudta az igazságot, de megérezte.

A ház Havanna Vedado körzetében állt, a J utca 406. szám alatt, és sokféle célt szolgált: többek között itt őriztük azoknak a személyes tárgyait, akik Kuba elhagyására adtak be kérelmet. Ha valaki ilyen kérelmet adott be, a belügyminisztérium emberei általában rendkívül rövid időn belül megjelentek nála, és elvégezték a hírhedtté vált leltárt, aminek során az utolsó

gombostűig összeírták a család minden vagyonát. Csak azt hagyták meg nekik, amiket magukon viseltek. Ha a távozáskor valami hiányzott, elegendő volt arra, hogy a kivándorlási kérelmet érvénytelenítsék.

Itt lépett be a műveletbe a vendégházam. Miután beadták a kivándorlási kérelmet, amit csak lehetett, áthoztunk a lakásomba. Ezután megadták a vendégház címét, mintha ott lagnának, és amikor jöttek felvenni a leltárt, csak a szobájukban levő ruhát tudták jegyzőkönyvezni, mivel minden más a vendégházé volt, ahol természetesen bérlőként laktak. Sokszor igen nagy szerencsénk volt, bár néha valóban komoly veszélybe kerültünk.

Soha nem felejttem el a belügyminisztérium gépirójának, Blanca Salvatnak az esetét, aki egy olyan szervezet ajánlására érkezett a vendégházba, amellyel együttműködtem. Várnia kellett a leltárra, hogy elhagyhassa Kubát. Miután kitöltötték a papírokat, az egyik vendégem tájékoztatót, hogy problémák vannak a szobájában. Odaszaladtam, és vitatkozást hallottam

– Mi történik? – kérdeztem az ügyintézőt. – Mi a probléma?

– Mondja meg a kisasszony! – felelte.

– Juanita, ez az ember a szomszédom. Hosszú évek óta ugyanabban a negyedben lakunk, ezért pontosan tudja, hogy ez nem az én házam. Nem tudtam, hogy a belügyminisztériumban dolgozik, és a leltározással foglalkozik.

✓ Kiszaladt a vér a fejemből!

Ezer és egy magyarázattal sikerült meggyőződnöm. Igaz ugyan, hogy amikor elment, arra gondoltam, fel fog jelenteni minket, és ha így történt volna, minden eddigi erőfeszitésem kárba veszne. Szerencsére vannak csodák, és ekkor nagy csodát éltünk meg. Összeszedtem magam, és azt mondtam neki:

– Adja a kezét, hogy a kisasszony senkinek nem tesz ezzel rosszat. Kérem, ne jelentse fel!

Látta aggodalommal teli arcunkat, és egy kis szünet után azt mondta:

– Legyenek nyugodtak, ez alkalommal nem láttam semmit.

Betartotta a szavát, a lány végül elhagyhatta Kubát, kimentette értékeit, és néhány évvel később több alkalommal találkoztam vele Miami-ban.

Más alkalommal a J 406. arra szolgált, hogy elrejtőzzenek az üldözöttek, amíg egy befogadó nagykövetséget nem találtunk, ahol politikai menekült státust kaptak. Addig maradtak itt, amíg valahogyan át nem tudtuk őket szállítani egy másik helyre, vagy kimenekíteni Kubából. Négy év munkája során százak menekültek meg, és tudták megmenteni azt a keveset, amivel rendelkeztek.

Az bizonyos, hogy amikor a vendégházba érkeztek, óriási meglepetésben volt részük. Szegények megdöbbentek a jelenlétemtől! Ilyen volt Mirta Bianchi, a ma sikeres üzletasszony esete is, aki akkortájt, joghallgatóként, azért bujkált, mert ellenforradalmi csoportokkal tartott fenn kapcsolatot. Az történt, hogy a csoportjához tartozó egyik fiatalembert letartóztatták, aki kínvallatása következtében bement a többiek nevét, köztük Mirtáét is, aki ellen elfogató parancsot adtak ki. A G2, a félelmetes titkosszolgálat ádázul üldözte, számos vád volt ellene, többek között összeesküvés és fegyverszállítás is – e kettő önmagában elég volt ahhoz, hogy kivégezzék. Kétségbeesve érkezett a J 406-ba, hogy menedéket találjon.

– Valaki azt mondta – magyarázta nekem Mirta –, hogy van egy jó ember, aki elbújtat, és segít kimenekülni Kubából. Ezt a címet adták meg, és azt mondták, hogy ez egy vendégház Vedadóban. Ezért jöttem ide. Mekkora volt a meglepetésem, amikor ebben a személyben Juanita Castrót, Fidel és Raúl testvérét ismertem fel! Amikor megláttalak, Juanita, azt mondtam magamnak: „Jaj, anyám! Mibe keveredtem? A farkas torkába jöttem!”

Azonnal rájöttem, mi történt. A lány miattam reszketett a félelemtől. Megpróbáltam megnyugtatni, közömbös kérdéseket tettem fel: mit csinál, mivel foglalkozik.

– Igen, akkor azt mondtam neked, hogy egyetemi hallgató vagyok, és nemrég kezdtem az egyetemre – mesélte nekem később Mirta –, de az igazság az, hogy nem jártam az egyetemre, hanem ellenforradalmi tevékenységet folytattam. Csak akkor volt bizodalmam ezt megvallani neked, amikor láttam, hogy az emberek rád bízzák az értékeiket, tulajdonaikat, hogy azokat kimentsd nekik Kubából. Attól kezdve semmitől sem kellett tartanom.

Hivatalosan én nem ott laktam. Inkább volt az irodám, a főhadiszállásom, azé a speciális tevékenységemé, amely miatt rám ragasztották a „féreg anyja” becenevet (a rendszer megvetően „féreg”-nek nevezte az ellenforradalmárokat). A vendégházban azonban tökéletes rend uralkodott. Mindnyájan tudtuk, hogy mi a helyzetünk a rendszerrel kapcsolatban, senki nem kérkedett semmivel, nem folytatott nyíltan semmi olyan tevékenységet, ami elárulhatott volna bennünket, sőt. Teljes diszkréció uralkodott, senki nem beszélt arról, hogy mi történik ott, mert az életünkbe kerülhetett volna.

Egy másik tevékenység is sok időmet lekötött: útleveleket szereztem be a kivándorláshoz, ami ez egyik legfontosabb kellék volt ahhoz, hogy el lehessen hagyni Kubát, ennek megfelelően rendkívül szigorúan ellenőrizték. Voltak forrásaim, amelyek lehetővé tették, hogy bármelyik irodában baráto-

kat szerezzek, akik nem vonhatták ki magukat annak varázsa alól – legalább egy jó ideig –, hogy „Fidel testvére” vagyok. Így tudtam olyan emberrel kapcsolatot létesíteni, aki az útlevelekkel foglalkozott. Érdeklődtem, és megtudtam, hogy ez az ember nagyon szereti az ezüst cigarettatárcát és a pezsgőt, de ezekhez nem könnyen lehetett hozzájutni, így aztán mindig vittem neki, amikor tíz-húsz útlevelet átadtam, hogy ellenőrzés nélkül érvényesítse.

Egyik nap felhívott telefonon:

– Barátnőm, másik osztályra helyeznek át, tehát még ma hozd el egy megfelelő helyre az összes nálad lévő útlevelet, mert holnap talán már nem tudok segíteni.

Azonnal Mirta Bianchi jutott eszembe! Azért, mert a G2 intenzívebb keresésébe fogott, és meg kellett gyorsítani az elmenetelét. Családját Santa Clarában azzal zaklatták, hogy adjanak információt tartózkodási helyéről. Ez volt az a pillanat, amikor ki kellett menteni, de ennek meg volt az a veszélye, hogy lebukik, és akkor számára mindennek vége. Kapcsolatom mintegy tíz útlevelet írt alá, köztük Mirtáét is, aminek alapján beszereztük a repülőjegyet. Problémától kellett tartani, ezért több barátommal kimentünk a reptérre elbúcsúzni tőle. Azért tettük, hogy elkerülhessük az utolsó pillanatban esetleg adódó problémákat. Szülei, akik hosszú ideje nem látták, szintén velünk tartottak.

– Azok a pillanatok nagyon szorongatóak voltak – mesélte Mirta –, mivel csak harminc kilót és három váltás ruhát lehetett Kubából kivinni. Ott voltam én, huszonegy évesen, harminc kilóra redukált életemmel. Egy polgárőrnő még az egyetlen illatszeres üvegcsémet is elvette, ami a táskámban volt, és amikor végre megkaptam a kilépő vízumot, bevitték az irodába, amit „akváriumnak” hívtak, hogy alaposabb vizsgálat alá vonjanak. Úgy kérdezgettek, hogy biztos voltam benne, felismertek. A félelemtől nehezen kaptam levegőt, mert már a La Cabañában láttam magam.

Eközben mindnyájan földbe gyökerezett lábbal néztük az ablakon keresztül, hogy mi történik az „akváriumban”. Azt mondtam magamnak: most vagy soha! Bementem, és azonosítottam magam.

– Juanita Castro vagyok. Van valami probléma a kisasszonnyal? Ő a családunk barátja.

Kétségtelen, hogy nevem jelentős benyomást tett a hivatalnokra, abba hagyta a papírok keresgélését, mert Fidel testvére állt vele szemben, aki barátnőjétől búcsúzott.

– Nincs, természetesen semmi probléma nincs... a kisasszony mehet.

Nem is tudom, hogyan kerültem el a szívrohamokat abban az időben, amikor gyakran adódtak ilyen helyzetek.

Ráadásul egy ember megsegítése mindig összefüggésben állt másokkal is, ami további kockázatokat jelentett. Mirta Bianchi révén, az Acción Católica kubai ifjúsági csoportján keresztül kezdtem egyre jobban belekeveredni az ellenállásba. A csoportot Manuel Ray Rivero kubai mérnök irányította, aki Batista ellen harcolt, és ő volt a felelőse a Hotel Habana Libre építésének.

A Forradalom győzelmét követően Fidel közmunkaügyi miniszterré nevezte ki, de egy év elteltével lemondott. Azzal érvelt, hogy egyre több kommunista kerül kulcspozícióba a minisztériumában, ami miatt ellenforradalmárrá lett. Ezekkel a csoportokkal nagyon szorosan működtem együtt, és sokan közülük a J 406. segítségével hagyták el Kubát.

A Salvador Esteva Lora család története szintén regénybe illő, azok miatt az események miatt, amelyeket közösen kellett megélnünk a J 406-ban. Mindnyájan hithű forradalmárok voltak, miáltal Fulgencio Batista elsőrendű ellenségei. Egyetlen tagja sem volt ennek a családnak, aki ne harcolt volna Batista emberei ellen. A család legkiemelkedőbb, legvakmerőbb tagja – ellentétben azzal, amit az ember képzelne – nem férfi volt, akik mindig zavaros ügyekbe bonyolódtak, hanem Ana Ely, Salvador Esteva egyik lánya, aki együttműködött a Forradalom Vezetőségével, és aki kivételes ember volt.

– Biztos vagyok abban, hogy azért tartanak itt, mert senki más nem lett volna képes azt a sok örültséget elkövetni az eszme érdekében, amelyért küzdöttünk – mondta Ana Ely. – Akkor Batista volt uralmon, és rajtam volt a sor, hogy gyújtó eszközt vigyek az El Encanto, a legnagyobb havanai szupermarket elleni merényletbe, amit felgyújtottunk. Az üzemanyag felrobbantásához vitt gyufa majdnem megölt, mert mielőtt elhelyezhettem volna, magamat lobbantottam vele lángra.

Amilyen elszántsággal harcolt Batista zsarnoksága ellen, a Forradalommal szembeni elégedetlensége arra ösztönözte, hogy az egész családja ugyanúgy harcoljon Castro rendszerével szemben. Ana Ely a legkevésbé sem vigyázott magára, így amikor letartóztatták, apja és a család azonnal eljöttek hozzám, hogy védelmére keljek. A probléma az volt, hogy nem telt el hét, hogy valamilyen oknál fogva Ana Ely ne lett volna a G2-nél. Egyik nap értesítettek, hogy ismét fogva tartják.

– Miért tartják fogva Esteva kisasszonyt?

A telefon másik végén azt mondta a hang:

– Valaki késsel megszúrt egy polgárőrt, és őt találták bűnösnek.

Meg sem kérdeztem, hogy valóban így történt-e, mert tudtam, bármilyen örülségre képes, és semmin nem csodálkoztam. Ez viszont korlátozott abban, hogy kihozzam a börtönből.

A legjobban a válaszain lepődtem meg, amikor megkérdeztem, vajon nem fél-e ennyi örülséget elkövetni.

– Mitől félnék, Juanita, amikor mindig boldogabb vagyok?! Azokat segítem, akik meg akarják dönteni azok hatalmát, akik elárulták a Forradalmat, amiért harcoltunk, és ez a legnagyobb dolog mindnyájunk számára.

Kevés nap telt el úgy, hogy Ana Elynék ne lett volna valamilyen problémája. Egy alkalommal, amikor látogatóba jött a J 406-ba, azt vettük észre, hogy a ház kapuja elől ellopják az autóját. Mindnyájan a feltételezett rablók után eredtünk, és kiderült, hogy a G2 volt a tettes! Egy villámakcióval saját autónkon utolértük őket még Vedadóban, a 23-as és az L utca sarkán. Közeledtünk az ügynökökhöz, miközben egyikünk ellenőrizte az autót, aminek a csomagtartója tele volt fegyverrel!

A szándék egyértelmű volt: okot akartak teremteni arra, hogy megszabaduljanak Ana Elytől, a következő pedig én lennék. Ezt látva, bedühödtem, és nekítámadtam a G2 embereinek.

– Átkozott spidlik! Egyformák vagytok! Hogyhogy nincs egy se köztektek, aki ilyen igazságtalanság látrán valamit tenne ellene? Mit gondoltok, ki fog győzni? Azonnal adjátok vissza az autót!

A fickók nem tudták, mit tegyenek, közben én tovább sértegettem őket a nyílt utcán.

– Rövidesen le fogsz bukni, és senki sem lesz, aki megmentsen – mondta egyikük fennhéjázón.

Nagy zűrzavar kezdett keletkezni, az emberek egy közelebb jöttek, így aztán otthagyták nekünk az autót. Nem tudom, hová tették a fegyvereket, amik a csomagtartóban voltak, mert pillanatok alatt üres lett.

Ana Ely törvény előtti helyzete olyan szintet ért el, hogy igen gyakran letartóztatták, és már kezdtem belefáradni, amikor egy alkalommal az édesanyja hajnali háromkor hívott fel ugyanazzal a kéréssel:

– Jaj! Juanita! Bocsáss meg, hogy ilyen korán zavarlak, de a lányom a G2-n van.

Így hát odarohantam, és mint mindig, Raúl segítségével, kiengedték. Sok éjszakai fejtörés után zseniális ötletem támadt:

– Figyelj rám, Ana Ely. Mától kezdve nálam alszol. Napközben azt csinálsz, amit akarsz, de kérlek, éjszakára gyere ide, hogy többé ne zavarjanak fel reggel háromkor!

Így tett. Fiatalok voltunk, mindketten huszonnyolc évesek, volt elegendő erőnk, hogy mindezt elviseljük.

Nem mi voltunk az egyetlenek. Olyan rendkívül értékes fiatalokra gondolok, mint Manolo Baró, aki Miami-ban élt, és titokban érkezett Kubába egy CIA-megbízatással, hogy megmentsen egy másik, Manolo Guillot nevű fiatalembert. Mire megérkezett, Guillot-t már agyonlőtték. Nem elcsüggedt el, tovább építette a kapcsolatokat, de a G2 minden lépését követte, és már nem sokon múlt a bebörtönzése. Így kaptam én a feladatot, hogy megvédjem:

– Csak nálad tud biztonságosan elrejtőzni. Senki nem akarja befogadni. Ha nem találunk búvóhelyet, Manolo halott ember.

Természetesen elrejtettem a házamban, de ugyanezre az időre esett anyám egyik havannai látogatása. Anyámat nagyon zavarta Manolito Baró állandó jelenléte, ezért kérdezősködni kezdett:

– Gyere ide, fiam. Honnan jössz?

– Santiago de Cubából, Lina.

– És... Mióta ismered Juanitát?

– Régóta vagyunk barátok.

Anyám végül belefáradt a kérdezősködésbe, mivel senki nem mondott neki többet, így nem ismerhette meg az igazságot – ami nagyon aggasztotta volna. Sohasem tudtuk meg, vajon elhitte-e, amit mondtunk neki, de tény, hogy többé már nem volt Manolito nagy barátnője. Meghallgatott minden történetet – sokat közülük csak az időtöltés kedvéért találtunk ki. Érdemes megjegyezni, hogy elővigyázatosságból anyám sohasem tudta meg Manolo valódi nevét. A dolog azonban nem volt ennyire egyszerű: sőt, az, hogy állandóan nálam van, rendkívüli veszélyt jelentett mindnyájunk számára, a legnagyobbat az ő számára.

– Sürgősen tennünk kell valamit, és el kell innen vinni Manolitót – mondtam a szövetségeseimnek. – Minden lépését követik, és amitől a legjobban félek, hogy egy napon bejelentés nélkül megérkezik anyámhoz látogatóba Raúl, és itt találja. Ez végzetes lenne!

Szerencsére, a havannai spanyol nagykövetség egyik munkatársának, Don Jaime Capdevillának a segítségével, menedéket találtunk Manolo Barónak. Magam vittem az autómmal Capdevilla rezidenciájára.

Amikor hazaértem, anyám érdeklődött utána.

– Az egyik családtagjával ment el, aki érte jött, amikor nem voltál itt, de sokszor üdvözlöl.

A kétségbeesés történetei egymást követték, de a gondviselés jóvoltából sokszor jó helyen, jó időben voltunk ott, hogy valaki életén változtassunk. Egyik este, amikor barátokat kísértem a havannai repülőtérre, Tito Rodríguez, aki mindig elkísért az ügyek intézésére, figyelmeztetett, hogy valami történt egy emberrel, mert kétségbeesetten verte a fejét, és tépte a haját. Tito odament, és kérdezősködött:

– Azt mondják, hogy a szegény orvos vagy mérnök rendkívüli erőfeszítések árán elérte, hogy ő és a családja elmehet, és amikor meg akarta vásárolni a repülőjegyeket, kiderült, nincs elegendő pénz! Magának nem tudja a jegyet megvenni. Világosan megmondták neki: vagy megveszi a jegyet, vagy érvénytelenítik a kiutazást!

Senki nem könyörült meg a szerencsétlen emberen, míg Tito észre nem vette, és mi segíthettünk neki. Sohasem tudtam meg a nevét, de nem is érdekelt. Ő sem tudta az enyémet, nem is képzelhette, de megvalósult az álma, hogy szabadságban élhetett.

Valahányszor a repülőtérre kellett mennem, mindenféle problémával találkoztam, és valamilyen módon részt vettem mások odisszéájában, amelyeken igyekeztem könnyíteni. A helyzet még rosszabb volt, amikor én utaztam valahová. Egy ilyen napon, amikor a protokoll szerint különleges elbánásban részesültem, mivel köztudott volt az utam Mexikóba, a Cubana de Aviación személyzete megkeresett a felszállás előtt, hogy ruhákat, dollárt és családi tárgyakat vigyek ki. Ellenőrzés nélkül átmentem a formaszágokon, noha ennek során mindig megvolt a kockázat, hogy valaki árthat, keresztbe tehet nekem. Végül nem történt semmi, minden kellemetlenség nélkül beszálltam a gépbe, és nem aggódtam tovább. Nem sokkal a felszállás után a repülőgép meghibásodott.

– A kapitány tájékoztatott bennünket, hogy műszaki okok miatt vissza kell térnünk a havannai repülőtérre. A járatot másnapra halasztották.

Rémülettel töltött el, hogy mi minden volt a zsebemben! A személyzet szintén kiszállt, de nem tettek semmit. Nem akarták, hogy visszaadjam a nálam lévő dolgaimat, mert nekik ismét át kellett menniük a vámvizsgálaton. Mi lesz velem, ha engem is ellenőriznek? Megvártam, míg az alkalmazott, aki különleges utasként engem kiszolgált, értem jött. Elhagytam a repteret, hazamentem, és másnap ismét kimentem a reptérre, hogy felszálljak a gépre. Szerencsére probléma nélkül sikerült minden! Amikor Mexikóvárosba

érkeztünk, átadtam azoknak az embereknek azokat a tárgyakat, amelyek összes vagyonkájukat jelentették. Mindnyájan fellelegeztünk, és boldogok voltunk.

A J 406-ban nagyon sok minden történt. A legtöbbjük megoldásához igen nagy merészségre volt szükség. Egyik éjszaka autók zaja hallatszott. Röviddel ezután dörömböltek az ajtón. Úgy éreztük, hogy a legrosszabb történet: a rendőrség jött a vendégházhoz.

– Parancsunk van leltárt felvenni. Nyissák ki az ajtót!

Bent mindenki megrémült. Kimentem, és vitatkoztam velük, hogy időt nyerjek.

– Kinek a parancsa? – kérdeztem egy ablakon keresztül.

– A G2-é. Tudjuk, bujkáló ellenforradalmárok vannak a házban, be kell mennünk!

– Itt maguknak nincs semmi leltározni valója. Csak a holttestemen keresztül léphetnek be ebbe a házba. Hívjanak, akit akarnak, ide nem lép be senki!

Ezzel időt adtam a bent rejtőzködőknek, hogy elmeneküljenek, miközben a G2 tovább erőszakoskodott.

– Már mondtam maguknak, forduljanak Fidelhez, vagy akihez akarnak, de ebbe a házba nem léphetnek be. Ez a tisztelet hiánya, hatalommal való visszaélés. Itt kizárólag a nővérem fia, Tony unokaöcsém tartózkodik, és hozzá nem nyúlhat senki!

Láthatóan megtanácskozták egymás között a dolgot, és a távozásról döntöttek, minthogy a vád nem egy meghatározott ügyben fogalmazódott meg, hanem a Forradalmi Védelmi Bizottság, az ismert CDR tett bejelentést, amelynek a vezetősége a szemben lévő házsorban tartózkodott. Az volt a feladatuk, hogy megfigyeljenek minden mozgást a vendégházban.

Amikor a rendőrök elmentek, és bizonyos volt, hogy nem jönnek váratlanul vissza, a vendégek visszatértek. Mit tettek a megmenekülésük érdekében?

Az egyik vendég, Carmita Morgade, aki jelenleg emigrációban él, mesélte:

– A fiúk kirohantak a házból, átugrották a kerítést, és bevetették magukat a kínai Benito mosodájába, ami közvetlenül a ház mellett van. Ő nagyon jó ember, hagyta őket bemenekülni, és ezzel megmentette az életüket.

Természetesen nemcsak a fiukat mentette meg, hanem mindnyájunkat, akiket a G2 szökevény ellenforradalmárok bűjtatása miatt letartóztatott volna.

Szerencsére a kínai Bonitóval, aki kövér és jóságos ember volt, kiváló barátságot ápoltunk, annyira, hogy az összes fiú neki adta át mosásra a holmiját a két telket elválasztó kerítésen keresztül. Akkor éjszaka a fiúk, hogy mentsek az életüket, átugrottak a kerítésen! Ezután senki nem kételkedett abban, hogy Benito mosodájának kínai munkásai a J 406. „szennyesének” kimosásában is segítettek nekünk.

E rendkívül fárasztó munka során megértettem, hogy anyagi forrásokra és jobb szervezésre van szükségünk, így mindig feltettem magamnak a kérdést: Mit tehetek még, hogy jobban tudjak segíteni? Kétségtelen, hogy a közelgő tragédia meghatározó szerepet játszott az események alakulásában...

31.

A DISZNÓ-ÖBÖL

Kuba történelme további epizódokkal bővült azóta, így a könyveket újra kellene írni, s ebben a kudarcot vallott Disznó-öbölbeli inváziónak különleges helyet kellene elfoglalnia mindazért, ami azon a baljós napon, 1961. április 17-én történt.

Nem vagyok történész, csak azt írom le, amit átéltem.

Mindenki tisztában volt azzal, hogy egyre közeledik egy invázió, és hogy az Egyesült Államok saját területén, valamint Nicaraguában és Guatemalában embereket képez ki. Honnan tudtak a titkos művelet részleteiről? Először is onnan, hogy az amerikaiak szükségtelen kockázatokat vállaltak. Ezenfelül azért, mert a kubaiak között egy ilyen nagyságrendű expedíció terve nehezen maradhat titokban. A résztvevők családtagjai és barátai tudtak a készülődésről, a visszatérés nagy napjáról, ezért nyíltan beszéltek róla. A beszivárgás is igen jelentős volt, mert az emigrációban toborozták az önkénteseket. Ami az információáramlást illeti, nem vették figyelembe sem a „többiek”, vagyis az orosz hírszerzést, a KGB-t, amelyik széleskörűen működött együtt Fidellel, sem a G2 hálózatait, a szovjet elhárítás kisebbik gyermekét.

Egy dolog biztos, hogy a különféle ellenforradalmi szervezetek, működési területükön másról sem beszéltek, mint az invázió napjáról és arról a szerepről, amit mi, akik segítettük őket, játszhatnánk azoknak a hazafiaknak a megmentésében, akik Kuba szabadságáért fognak harcolni. Természetes, hogy én rendkívül értékes figura voltam ebben az egészben, többek között azért, mert bejárásom volt a börtönökbe. Az invázió megindítása pillanatának közléséhez egy nem szokványos figyelmeztető jelben állapodtak meg, hogy az a G2 által regisztrált telefonhívások között ne keltsen gyanút.

Április 17-én hajnalban végre telefoncsörgés ébresztett fel.

– Eljött a pillanat, mindennek véget vetünk, a férgek megrisztulnak.

Ez a látszólag sértő telefonhívás volt valójában az az üzenet, amely jelezte, hogy az invázió megkezdődött.

Mindig gondoltam, hogy az elégedetlenség ellenére ebben az időben még nem érett meg a helyzet egy invázió végrehajtására. Fidel még nagyon sokak rokonszenvét élvezte, és támogatást kapott azoktól, akik a nacionalizmussal érveltek. Egy néhány évvel későbbi kísérlet kétségtelenül sokkal nagyobb sikerrel kecsegtetett volna. Így viszont már mindenki belekeveredett, és csak előre lehetett menni.

A 2506-os brigád Playa Girónnál szállt partra, a Disznó-öbölben, és a gyászos jóslatok beteljesedtek. Már várta őket a hadsereg, mivel a hírszerzés ismert minden részletet a harcosok elindulásáról a nicaraguai és guatemalai kiképzőtáborokból. Ráadásul az amerikai elnök, John F. Kennedy az utolsó pillanatban felhagyott annak az invázióknak a támogatásával, amelyet maga kezdeményezett. Amikor megérkeztek, a magukra hagyott brigádoknak a rendszer fanatikus katonáival kellett szembeszállniuk, akik várták őket, és azt kiabálták: „Életünket a Forradalomért!”

Ezzel a felkiáltással támadtak az érkezőkre, akik mind értékes, idealista, a haza szabadságát szerető emberek voltak, és hittek az észak-amerikaiak ígéretében, hogy támogatni fogják őket. Hiába vártak arra, amit megígértek nekik: hogy segítenek egy „tengerparti központ” kiépítésében, annak érdekében, hogy három nappal később katonai kormányzatot hozzanak létre, ami után az egész nép fellázad Fidel ellen. Ez sohasem történt meg, viszont százakat mészároltak le, mert a beszivárgottak információi helytállóak voltak, és a katonák felkészültek arra, hogy kegyetlenül leverjék az inváziót.

Reggel, amikor kezdtek érkezni az április 17-ével kapcsolatos hírek, Martínez komám hívott fel, aki a G2-nél dolgozott, és együttműködött az ellenállókkal. Azonnal találkoztunk.

– Máris cselekednetek kell, mert mindenütt elkezdtek letartóztatni az embereket. A Teatro Blanquitába, a Cerro Pelota Stadionba, a La Cabañába, a Morróba és a Sportpalotába viszik őket, és tudod, hogy ez mit jelent. Ott nem lesz ítélet: bizonyára azonnal kivégzik őket.

Martíneznek igaza volt. Jobb- és baloldaliakat fogdostak össze, csak azért, mert fennállt az összeesküvés gyanúja, bebörtönözték őket, és az egész országban pánikot keltettek.

Az egész napomat azzal töltöttem, hogy megtaláljam és kimentsem az embereket. Még hajnalban is folytattam a keresést, a rabok regisztrálását. Hála Istennek, volt lehetőségem rá, mert sok hazafi számára a biztos halál helyett ez jelentette az életet.

Egész álló nap egyetlen pillanatig sem pihentem, és akkor hirtelen eszembe jutott, vajon hol lehet Ana Ely Esteva, aki nem jött el hozzám, ahogy ígérte? Bizonyára börtönben van! Nem tévedtem. Megtudtam, hogy a Teatro Blanquitába vitték, ami egy gigantikus alkalmi börtönné változott. Odamentem, és dühödten megpróbáltam kimenteni őt és társait. Összegyűjtöttem őket, és egyszerűen kimentem velük, amikor egy polgárőr élém állt.

– Sehova nem mégy ezekkel a férgekkel – mondta. – Ezeket rövidesen oda visszük, ahová az árulók valók.

A vér elöntötte az agyamat.

– Ezek az ártatlan emberek most azonnal kijönnek velem, akár tetszik neked, akár nem!

– Ezek egyszerűen áruló ellenforradalmárok – válaszolt.

Soha többé nem mondtam egyetlen embernek sem azokat a szavakat, amiket annak a polgárőrnek. Még ma is emlékszem:

– Bárcsak szájrakot kapnál, hogy soha többé ne tudj így beszélni senkivel! Menj, és mondd meg a főnökeidnek, hogy ezt mondta neked Fidel nővére.

Úgy érzem, hogy akkor csodák is történtek, és a Castro név – ami miatt olyan sokszor támadtak –, jól működött a Disznó-öbölbeli invázió első napján, mert a polgárőr főnökei meglepődtek, és hagytak elmenni az egész csoporttal.

Akadtak pillanatok, amikor nagyon csalódott voltam, mert nem találtam meg azt, akit kerestem.

Elmúlt a nap, és anélkül, hogy észrevettem volna, felvirradt április 18-a. Meglepett a hajnal, miközben rabokat kerestem a La Cabañában, amelynek óriási csarnokába, a földszinten rengeteg embert zsúfoltak össze. A foglyok között menve észrevettem, hogy az örök egy csoportja kéjesen bámul egy asszonyt, aki a kimerültségtől teljesen magatehetetlenül, mélyen aludt a földön, felhúzódott ruhája alól kilátszott a teste. Az, amilyen illetlenül bámulták azok a nők, arra késztetett, hogy visszamenjek. Az örök szeme előtt megigazítottam a szoknyáját, s amikor ezt látták, hátat fordítottak neki, és békén hagyták. Az asszony Mirta de Perales volt, egy híres havannai fodrászat tulajdonosnője, aki később sikeres vállalkozó lett Miami-ban, és kozmetikai termékek kereskedelmével foglalkozott. Mirta sohasem tudta meg, hogy azon a napon mi történt körülötte.

Már megvirradt, amikor befejeztem a körutamat, és annyira idegesen és szorongva érkeztem haza, hogy belebetegedtem.

Nem volt azonban sok idő a személyes fájdalomra, mert sürgősen éleket kellett mentenem, azokét, akik folytatták a harcot. Az április 17-én kezdődött invázió 22-ig, öt teljes napig tartott. Azok a támadók, akiket nem kaptak el, a Ciénaga de Zapata mocsárvidékén tudtak elrejtőzni. A többiek letartóztatták. A rendszer bejelentette, hogy sikerült teljesen elfojtania a területét ért invázió veszélyét.

A Disznó-öbölben együtt volt tragédia és emberi nyomorúság. Itt lett hős a rendszer egy másik személyisége: Osmany Cienfuegos, a Playa Girón-i milíciák megbízott parancsnoka, akinek egyetlen érdeme az életben, hogy Camilo Cienfuegos testvére.

Ezt az embert nevezték ki, hogy több mint száz, Girónban és Ciénaga de Zapatában elfogott rabot zsúfoljon össze egy tehervagonban, amelynek nem volt szellőzése. Elöl járt annak ellenőrzésében, hogy az elfogott brigadistákat és az őket menteni szándékozókát hermetikusan lezárt hűtőkamionba zárják. Osmany a lehető legtöbb támadótól meg akart szabadulni, és ezt a Disznó-öböltől Havannáig tartó hosszú utazás alatt, a hűtőkocsiban, sikerült is elérnie. Amikor az egyik rab kiáltott neki, hogy így megfulladnak, Osmany tréfálkozva válaszolt:

– Ha meghalnak, annál jobb, akkor nem kell lelőnünk őket. Tehát, kezdjenek imádkozni. A tehervagon a havannai Sportpalota felé vette az útját. A hőmérséklet elérte a 27 Celsius-fokot. Az összezsúfolt emberek kezdtek elájulni, és megfulladni. A tehervonat Colón városban megállt, az emberek ijeszten kiáltoztak a vagonból:

– Haldoklunk, irgalom, nyissák ki!

– Haldokoltok? Kezdzetek imádkozni! – felelték nekik.

Tanúk szerint lövéssorozatokat adtak le a vagonra, mire a bentiek a földre vetették magukat. Igaz, lőttek a vagonra, de a dolog furcsasága az, hogy lyukak keletkeztek a vagon falán, ami lehetővé tette, hogy valamennyi friss levegő bejusson, így aztán sokan túléltek az utat. Amikor a Sportpalotába értek, és kinyitották az ajtót, egy csomó ájult embert, és hullákat lehetett látni. Az utazás alatt kilenc felkelő és egy Ciénaga de Zapata-i paraszt halt meg, aki segítséget nyújtott az odaérkezetteknek, és akit emiatt raktak a tehervagonba.

A fájdalom kellős közepén, amit mindez okozott, többször jártam a Sportpalotában, hogy lokalizáljak egyes foglyokat. Az egyik ilyen körjárássorán, április 22-én meglepődve találkoztam Virginia Leitão da Cunha asszonnyal, a kubai brazil nagykövet feleségével.

– Isabelita lányom barátja, José Ignacio a felkelők között volt, és a vagonban halt meg, amellyel Havannába szállították. Ez szörnyű és szadista tett!

Megfagyott bennem a vér, amikor ezt hallottam, és ugyanolyan együttérzéssel kísértem el, mint amilyenrel ő viselkedett irántam, amikor menekültként a nagykövetségen éltem, mert Batista emberei üldöztek. Valóban, José Ignacio Maciá del Valle, egy magas rangú család kiváló gyermeke, a nagykövet házaspár lányának, Isabel Leitão da Cunjának a barátja a kilenc meghalt felkelő egyike volt.

– Hogy lehetséges, mindez, Juanita? – kérdezte fájdalmasan. – Hogy lehetséges, hogy megölték őket? Osmany Cienfuegos figyelmen kívül hagyta, hogy hadifoglyok voltak. Miért? Mikor változott meg mindaz, amiért Fidel harcolt, Juanita, hol tévesztett célt?

Nem tudtam mit mondani.

Hozzá hasonlóan én is romokban voltam mindattól, ami 1961 áprilisában, a baljós öt nap alatt történt. Humberto Sorí Marín esete is nagyon megrázott, mert jól ismertük egymást. Humberto anyja kétségbeesve jött hozzám, és kérte, hogy tegyek valamit a fiáért, akit letartóztattak, és ellenforradalmi tevékenységgel, árulással vádolták.

– Jól tudod, hogy Humberto Fidellel együtt harcolt a Sierra Maestrában, és azt is tudod, mennyire szerették egymást. Ma a fiam egy lépésre van a kivégzéstől. Segíts nekem, kérlek, Juanita, mert lelövik a fiamat!

Humberto Sorí Marín ügyvéd volt, és valóban együtt harcolt Fidellel a Sierra Maestrában. Olyan közel álltak egymáshoz, hogy őrnagyi rendfokozatot kapott. A Forradalom győzelme után mezőgazdasági miniszternek nevezték ki, és néhány hónap után, csalódva, lelkiismereti okokból, ellenforradalmár lett.

Mivel tudtam, hogy ennek a megoldása nem Raúl kezében van, egyenesen Fidelhez mentem, amit csak egészen kivételes ügyben tettem.

– Segíts neki, Fidel – kértem majdnem könyörögve. – Gondolj a Batista elleni közös harcra, amikor Sorí veled volt. Olyanok voltatok, mint a testvérek, a kezeden van az élete...

Miután meghallgatott, nyugodtan felelt:

– Ne nyugtalankodj Juanita, semmi sem fog történni!

Mélyen fellélegeztem, és nagyon boldogan azonnal Humberto anyjához mentem, hogy átadjam neki Fidel üzenetét.

– Köszönöm, köszönöm – mondta örömkönnnyekkel a szemében.

Másnap hajnalban szörnyű hírt kaptam: agyonlőtték Sorí Marínt.

Uram Isten! Itt van egy anya, aki könyörgött a fiáért, és itt vagyok én, kiábrándultan, aki hittem Fidel szavában. Elmentem hozzá, hogy reményt keltsek benne, amikor már előzőleg eldöntötték annak a sorsát, aki korábban egyik társuk volt. Harag és tehetetlenség áradt szét bennem.

A Disznó-öböl vízválasztó volt történelmünkben. Ez után az epizód után már tudtuk, hogy nincs visszaút, és egy dologban biztosak voltunk: egyedül, szervezetlenül egyáltalán nem tudunk tenni semmit. Attól kezdve a kubaik külföldre özönlése fájdalmas és ellenőrizhetetlen vesszőfutás volt.

32. VÁRATLAN AJÁNLAT

Nagyon meglepődtem, amikor nem sokkal a Disznó-öbölben történtek után Virginia Leitão da Cunha felhívott telefonon.

– Szeretném, ha este meglátogatnál. Boldog lennék, ha megoszthatnék veled valamit.

Bármit kért Virginia, számomra az több mint parancs volt. Mindig azok között tartottam számon, akiket a leginkább szerettem, nemcsak azért, mert ő és férje, Vasco nagylelkűen menedéket nyújtottak a nagykövetségen, hanem mert a Forradalom győelmét követően is jó barátságban maradtunk, egészen a halálukig.

Az El Laguito luxusnegyedben fekvő nagyköveti rezidencián otthon éreztem magam. Mindig nagyon egyszerűen fogadtak. Olyan emberek voltak, akik azonnal bizalmat keltettek maguk iránt. Nagyon érdekes, hogy Virginia mindig tegezett, én viszont sohasem tudtam áttörni a magázódás gátját.

– Rettenetes napok voltak, Juanita! Különösen amiatt a csalódás miatt, mert látható, hogy nem léteznek azok az eszmék, amelyekért valamilyen formában mindnyájan harcoltunk, és támogattuk Fidelt, hogy valódi változást tudjon kiharcolni Kubában. Nem tudok megszabadulni a fájdalomtól, és olyan emberekre gondolok, mint te, édesanyád és annyi más ismerősöm, akik számára a forradalom, amiről álmodoztak, életcél volt. Tegyük azonban félre a gyötrő élményeket, ami neked duplán fáj, hiszen közvetlenül a családot érinti. Szeretném, ha tudnád, hogy elmegyünk Kubából. João Goulart elnök a Szovjetunióban levő nagykövetség vezetésével bízta meg Vascót, és azt akartuk, hogy az elsők között legyél, aki ezt megtudja.

Úgy éreztem, mintha leforráztak volna! A Leitão házaspár komoly támaszom volt, és Virginia nagyon sok dolog megoldásában segített nekem. Önmagában a hír és a gondolat, hogy szövetségesek nélkül magamra maradok, nagy megrázkódtatást okozott.

– Sokat gondolkoztam mindazon, amit tettél, Juanita. Szemtanúja voltam, hogyan harcoltál a Forradalomért; azoknak a szenvedéseknek, amiket a követségen töltött három hónap alatt, Fidel győzelméig menekültként átéltél, és veled éltem át ezt a majdnem két évet, amióta hatalomra jutottak. Mindez arra sarkall, hogy átadjam neked néhány barátom üzenetét, akik ismerik a tevékenységedet, és segíteni akarnak neked.

Ha nem Virginia lett volna a beszélgető társam, bizonyára félbeszakítottam volna, hiszen veszélyes dolgokról beszélt, bár nagyon halkán, alig hallhatóan.

– Ne félj, Juanita, ezek élvonalbeli emberek. Nagyon fontos emberek, akik meg akarnak ismerni, és tervet akarnak számodra készíteni.

– Kikről van szó, Virginia? – kérdeztem végül meglepetten. – Effajta segítséget nem szabad akárkitől elfogadnunk olyan jellegű tevékenységhez, amit mi végzünk. Tudja, hogy milyen kockázatos együttműködni azokkal, akik a rendszer ellen vannak.

– Tudom, és éppen ezért azok, akik minden lépésedet követték, kérték, hogy beszéljek veled.

Virginia felkelt a díványról, amelyen ültünk, és jelezte, hogy menjek ki a teraszra, ott folytassuk a beszélgetést.

A CIA-ról van szó, Juanita.

– Ön együttműködik velük, Virginia?

Milyen képet vághattam, hogy Virginia azonnal magyarázkodni kezdett a megnyugtatómra?

– Igen – válaszolta –, és ismétlem, semmitől sem kell tartanod, mivel sokkal veszélyesebb, ha egyedül folytatod a munkát.

– És mit tudnék én a CIA-ban csinálni, Virginia?

– Sokat, Juanita, sokat. Alapvetően ugyanazt, amit eddig csináltál, de szervezeten, elérhető célokkal, pénzeszközökkel, amelyek a Kubát elhagyni kívánó emberek sok problémáját megoldják. Végül is, egy csomó dolgot, amit én nem ismerek. Pontosan erről akarnak „ők” veled beszélni, de ez érthető okokból nem lehetséges itt, Kubában. El kell utaznunk egy másik országba, hogy csökkentsük a kockázatokat.

Kérdéseim – „Kik azok az „ők”? „Hol ismerem meg őket?” „Mit akarnak nekem javasolni?” – némiképp lehangolták.

– Nézd, Vasco és én a jövő héten elutazunk. Előbb Brazíliába megyünk utasításokért, ami eltart néhány hétig, mielőtt Moszkvába utaznánk. Kínálgatja a tökéletes lehetőség, hogy te és én Mexikóvárosban találkozzunk

zunk velük két héten belül. Meglátogathatod Enmát, ez senki gyanúját nem keltheti fel. Ezenkívül mondom neked valamit, ami megerősítheti a bizalmadat: tudom, hogy elfogadod a javaslatot, de ha mégsem, ha úgy döntesz, hogy nem fogadod el, egyszerűen megmondod neki, és akkor olyan lesz, mintha ez a beszélgetés meg sem történt volna.

A hátam mögött levő események miatt olyan volt a helyzetem, hogy egy percig sem kételkedtem abban, elfogadom a Mexikóban lezajló találkozás ötletét.

– Ez nagyon kedvező fordulatot jelent majd a küzdelmedben, Juanita, hidd el nekem. Nem fogod megbánni! – mondta Virginia búcsúzóul.

Amikor aznap délután elhagytam a nagykövetséget, nyugodt voltam, mindent kielemeztem, egyáltalán nem gondoltam arra, hogy valami baj történhet, különösen azért, mert Virginia Leitão da Cunha olyan asszony volt, aki pontosan tudta, hogyan kell bármilyen veszélyes helyzettel megbirkózni. Sohasem tett ki engem veszélynek, és sohasem merete volna önmagát felfedni, ha az, aki erre kérte, vagyis hogy legyen „barátainak” összekötője felém, nem lett volna megfelelően komoly illető. Mindazonáltal a név, amit kiejtett, mély benyomást keltve visszhangzott a fülemben: CIA, a C-I-A. A rendszer legnagyobb ellensége, akit Fidel az Apokalipszisnek tekintett: az keresett meg engem! És az a személy, aki összehozott velük, nem más, mint Brazília nagykövetének felesége, aki nemcsak barátnőm volt, hanem Fidel hűséges követője! Értékes és igaz asszony, aki mélységesen ismerte Kubában a helyzetet.

Emlékeztem felötlött egy eset, amely az egyik nagykövetségen rendezett első fogadáson történt, amelyet a Forradalom győzelmét követően az új kubai vezető részére adtak, és amely tükrözte Fidel és a nagyköveti házaspár közötti mély rokonszenvet. Az eseményt Virginia és Vasco szervezték – ők voltak a diplomáciai testület doyenjei Kubában –, s a teljes diplomáciai testület fogadta Fidelt, és biztosították, hogy rendelkezésére állnak. Ezen az eseményen történt egy incidens, amiből közbotrány lehetett volna, ha más személyekről lett volna szó.

Az történt, hogy az ünnepség során Fidel kiment a mosdóba, levette a szíjáról a pisztolyát, és amikor kijött, elfelejtette visszatenni. A pisztoly ott maradt, Fidel pedig vidáman folytatta a mulatságot. Egyszer csak észrevettem, hogy hiányzik a pisztolya. Személyi kíséretében nagy zavar támadt. Az ügyet ugyan meglehetősen diszkrécióval kezelték, de a legrosszabb az volt, hogy a pisztoly eltűnt. Valaki elvitte.

Más körülmények között ez elegendő lett volna arra, hogy félbeszakítsák az ünnepséget, és szigorú vizsgálatnak vessék alá a meghívottakat, mivel azonban Vasco és Virginia Leitão da Cunháról volt szó, akik nagyon közeli barátok voltak, és most rendkívül sajnálták az esetet, nem történt semmi. José Abrantes, a nagyhatalmú belügyminiszter viszont, aki Fidel kíséretének állandó tagja volt, és azon az estén is jelen volt, törhette a fejét, hogy ki lehetett az, aki Fidel után ment be a mosdóba. Meg akarta találni az illetőt. Az egyik meghívott, Ana Ely Esteva, aki akkor még a Forradalom szenvedélyes híve volt, a mosdóval szembeni kis szalonban tartózkodott, ugyanabban, amelyikben hónapokkal azelőtt az összes menekült is, amikor a Radio Rebeldén keresztül hallgattuk a Sierra Maestrából küldött híreket. Amikor Ana Ely megtudta, hogy mi történt, azonnal odajött, és elmesélte nekem.

– Ellopták Fidel pisztolyát. Nem tudod elképzelni, hogy mi történt, Juanita! Most nem akarják, hogy botrány törjön ki, de az történt, hogy valaki elvitte a mosdóból. A csoport, amelyikkel voltam, semmit nem vett észre, mert Che történeteit hallgattuk.

Kevesen szereztek tudomást arról, hogy valami probléma történt. Egy idő után Fidel távozott a fogadásról, de híres pisztolya nélkül, amit mindig az övében viselt.

– Valóban nagyon boldogtalanok vagyunk a miatt, ami ma este történt, de ígérjük neked, hogy megtaláljuk a pisztolyodat – mondták neki a házigazdák, amikor elköszöntek tőle.

– Vasco, Virginia, ne aggódjatok, nem történt semmi!

Az igazság az, hogy Fidel nem hitt senkiben. Nagyon haragudott pisztolya elvesztése miatt, és megparancsolta José Abrantesnek, hogy végezzen rendkívül alapos vizsgálatot, kerítse elő a pisztolyt, bármennyi időt is kell erre fordítania.

– Ez tiszteletlenség, amit meg kell torolni. Micsoda dolog, hogy az orrom előtt lopják el a pisztolyomat!

Másnap, követve a parancsot, hogy találja meg a kérdéses pisztolyt, Abrantes megjelent a brazil nagykövet rezidenciáján. Kérte Virginiát, hívjon be mindenkit, aki akkor a mosdóval szembeni kis szalonban tartózkodott.

– Bocssáson meg, nagykövet asszony, de ez szükséges. Már beszéltem Chevel, aki azt mondta, hogy semmi különös nem vett észre. Most ki fogom kérdezni ezt a csoportot, hogy lássam, milyen információkkal tudnak szolgálni.

A nem éppen tiszteletreméltó lista élén Ana Ely Esteva neve állt.

– Abrantes megkérdezte, hogy kit láttam a mosdóba bemenni, és én az igazat mondtam: mindenki bement. Válaszom nem tetszett neki, de felfogta, hogy én nem tudok semmit. Mindenesetre azt mondta, hogy nem adják fel a nyomozást, amíg egy kis esély van.

Mindazonáltal néhány nap múlva váratlan fordulat történt. Virginia felhívott, és elmesélte, mi történt.

– Megtaláltam Fidel pisztolyát, Juanita! Megtaláltam! El sem tudod képzelni, hol volt...

– Nem, nem tudom – mondtam. – Talán valamelyik alkalmazott vette el? Valaki a kiszolgálók közül tette?

– Nem, Juanita. Ellenkezőleg. Nagyon alapos kutatásba kezdtünk, és megtaláltuk. José Ignaciónál volt, Isabelita barátjánál, aki Fidel után ment be a mosdóba, meglátta, és egyszerűen emlékként eltette. Miután látta, hogy mindez milyen komoly problémát okozott, eljött hozzám, és elmondta, nem számított arra, hogy milyen következményekkel jár a dolog, majd ideadta nekem a pisztolyt.

Később találkoztunk Virginiával, aki elmesélte, hogyan adta vissza a fegyvert.

– Nemrég elmentem Fidelhez, aki azonnal fogadott. Visszaadtam neki a híres pisztolyt, amit annyira szeretett, és elmeséltem neki, hogyan találták meg, és ki vitte el. Elmondtam neki, hogy José Ignacióról van szó, s egy hozzá hasonló fiú számára egy olyan nagyjelentőségű vezér, amilyen ő, bármilyen személyes tárgya kivételes jelentőséggel bír. De azért ez természetesen megbocsáthatatlan. Elmondtam neki azt is, hogy nagyon megszidtam, ugyanakkor megköszöntem az őszinteségét, és azt, hogy ő maga hozta vissza, mindenféle külső kényszer nélkül. Fidel megértette, és szót se ejtettünk többet erről. Más dolgokról kezdtünk beszélni, és mint mindig, nagyon kedvesen váltunk el egymástól.

Ugyanaz a Virginia volt, aki két évvel később hatalmas fordulatot adott az életemnek, és José Ignació – aki elvitte Fidel pisztolyát – ugyanaz a fiatalember volt, aki a Disznó-öbölbeli invázió után a tehervagonban megfulladt.

A pisztoly-történet idején, ugyanabban az évben történt még valami, ami érzékeltette velem, hogy a dolgok gigantikus lépésekkel megváltoztak.

Egyik reggel, amikor a *Revolución* napilapot olvastam, amit Carlos Franqui igazgatott, aki az egyik legszervilisebb alak volt Fidel környezetében, találtam egy cikket, amelyben rettenetesen megsértették testvéremet, Ramónt. A jegyzet címe „Elfajzott testvér” volt. Ramón – akit a családban

kedvesen csak „Mongó”-nak hívtunk –, békés ember, aki mindig csak jót akart. Ő a földért élt, ennek szentelte életét gyermekkorától kezdve.

Fidel hivatalos szócsöve, a *Revolución* könyörtelenül fegyvert fogott Ramón ellen. Dühösen mentem felkelteni, hogy olvassa el a cikket, amit ezúttal könnyen meg tudtam tenni, mert éppen ezekben a napokban látogatóban nálam járt Havannában. Elolvasta a cikket. Miközben nézte, azt kérdeztem tőle:

– Mongo, milyen joga van ennek? Mi az oka annak, hogy ilyen cikket írnak? Ezt semmilyen körülmények között nem tűrhetjük el. Franqui mindenféleképp illet téged, ezek közül a legszelídebb az „elfajzott testvér”. Mi történt?

– Semmi. Ismered a *Prensa Libre* helyzetét, a megalkuvás nélküli újságát, amely jelenleg szembeszáll Carlos Franquival és a *Revolución*nal. Ők kerestek meg, és kértek, hogy adjak nyilatkozatot az agrárreformmal kapcsolatban. Megtettem, és ezt használta fel a *Revolución*, hogy kétfrontos támadást intézzon ellenem, egyrészt azzal kapcsolatban, amit gondolok, másrészt mert azokkal álltam szóba, akiket jelenleg a Forradalom legnagyobb ellenségeinek tekintenek. Ez a valódi oka a támadásoknak.

Kétségtelen, hogy mindnyájan ismertük Humberto Medrano és Sergio Carbó, a *Prensa Libre* igazgatóinak tisztességét, és tudtuk, hogy az újság egyike azoknak a független lapoknak, amelyek félelem nélkül kimondják az igazságot. Kezdetől fogva nagyon értékes segítséget nyújtottak Fidelnek a Batista-diktatúra elleni harcban, valamint a Moncada laktanya ügyben, amikor annyi minden történt, és senki sem segítette a Július 26. Mozgalmat. Akkor kockázatot vállaltak az igazság oltárán. Ha tehát Ramón a *Prensa Libre* lapnak nyilatkozatot adott, az nem jogosítja fel Franquit, hogy ilyen sértéseket írjon.

– Rendben – mondtam neki. – Nem hagyjuk, de nem is hagyhatjuk, hogy Fidel és besúgóí továbbra is sértegetsenek minket. Te és én, most rögtön elmegyünk Carlos Franquihoz, akit Fidel bábként használ fel, hogy sértegetse a családot, amelyik nem ért egyet az ügyeivel, és példás büntetésben részesítjük. Meg kell etetnünk Carlos Franquival ezt az újságot.

– Nem, Juanita. Örült vagy? Hagyd ezt! Nézd, Franqui sok mindennel ki tud találni, és tudod jól, hogy mindenki úgy ismeri, mint Fidel lábtörölőjét, amilyenek csak kevesen vannak. Jól mondod, hogy sokan vannak Fidel mellett, de olyan lakáj, mint ő, egy sincs, olyannyira, hogy még maguk között is erről beszélnek. Ha Fidel szőnyeget kér, Franqui ledobja magát a földre,

hogy Fidel rajta menjen át. Hagyd őt, magára vessen! Legyen ez az ő lelkiismeretén teher.

Ramón ellenkezése, hogy elmenjünk Carlos Franquit helyre tenni, még dühösebbé tett, annyira, hogy miután „harci indulót fújtam”, elmentem Fidel lakására Vedadóba. Ha Celia Sánchez ekkor élém áll, és azt mondja, Fidel nem tud fogadni ebben a pillanatban, iszonyú haragra gerjedtem volna! De amikor beléptem, Fidel nagyon nyugodt volt, és tudta, hogy mi van a kezemben.

– Mi történik Carlos Franquival? Fidel! Nem engedheted meg ezeket a sértéseket a saját véreddel szemben. Figyelj! Gondolj anyánkra, aki szenved emiatt, és gondolj saját magadra is. Okot szolgáltatasz arra, hogy az ellenségeid ünnepet üljenek a miatt, ami közöttünk történik.

Nyugodtan válaszolt.

– Figyelj, kislány! Carlos Franqui semmit sem csinált egyedül. Ezt mi ketten írtuk. Tudod hol? Itt helyben, amikor te és én találkoztunk. Most már elegendem van! Azt hiszed, nem tudom, hogy miket művelsz? Ne becsülj le! Ismerem az összes tevékenységedet, és figyelmeztetlek: ez semmi jóra nem vezet, Juanita. Ne avatkozz a férgek dolgaiba, akik mindenhova követnek téged. Ezt az irántad érzett tisztelettel mondom. Ami Ramónt illeti, neki is be kell fognia a száját, és hagyja abba az ellenséggel való cimborálást, mert a *Prensa Libre* és az ott dolgozók a mi ellenségeink! Így aztán, amikor Franqui tiszta szívvel eljött panaszkodni, előadta azokat a kifogásokat, amikről a saját testvérem az ellenségekkel, Medranóval és Carbóval beszélt, akik ellenforradalmárok, és megmutatta az „Elfajzott testvér” című cikket, természetes, hogy nemcsak jóváhagytam, hanem ki is javítottam!

Bizalmatlanul néztem, mielőtt válaszoltam volna:

– Rendben van, fiú! Akkor nincs miről vitáznunk. A saját testvéred ellen vagy, ez minden nappal egyre tisztábban látszik.

Felindultan hagytam ott, el se búcsúztam. Nagy keserűséget éreztem, forrt a vérem. Huszonnyolc éves voltam, így eléggé robbanékonyság, s hazatérve elmeséltem Ramónnak, ami Fidelnél történt, az egész beszélgetést. Nagyon dühös voltam.

– Mongo, akár Fidel írta, akár nem, nem ússza meg, hogy te és én neki menjünk Carlos Franquinak. Tudod, miért? Mert ami megjelent, azt ő írta alá, tehát mindenképpen ő a felelős, mert az ő nevét és keresztnévét viseli a cikk, függetlenül attól, hogy milyen kifogásokat mondott nekem Fidel.

Egy pillanatig úgy tűnt, Ramón megadta magát, de azután felülkerekedett rajta saját énjére.

– Nem, Juanita. Mit tehetünk ez ellen? Semmit. Egyáltalán semmit.

Csalódott voltam. Emlékszem arra, amit idősebb testvéremnek feleltem:

– Mongo, ha mindnyájunkat azért üldöznek, mert meg akarjuk védeni, amit gondolunk, akkor egyikünk sem lehet biztonságban ebben az országban, akiknek Castro a vezetéknéve, sem te, sem én. Azt hiszem, hogy itt már nem tehetünk semmit. Világos, hogy milyen utat választott a Forradalom, fölösleges más eseményeket bevárni.

A Virginia Leitão da Cunnával történt megbeszélés után hazafelé autózva Havanna utcáin így emlékeztem mindazokra a helyzetekre, amelyek idővel beteljesedtek, mindenekelőtt azokban a pillanatokban, amikor a CIA találkozni akart velem.

Volt-e lelkiismeret furdalásom amiatt, hogy Fidelt elárulva elfogadtam a találkozót az ellenségeivel? Nem, egyetlen egyszerű ok miatt: nem én árultam el őt. Ő árult el engem. Ő árult el ezeket, akik szenvedtünk és harcoltunk a Forradalomért. Nagylelkű és igazságos változást vázolt elénk, ami békét és demokráciát hoz Kuba számára, és ahogy maga Fidel ígerte nekünk, „annyira kubai lesz, mint a pálmák”.

Ígéretet, amelyek hosszú ideje kétségtelenül a háttérbe szorultak.

33.

DONNA

Valahányszor mexikói utazásra készülődtem, kiváló alkalom adódott sokak számára arra, hogy csomagomban bizonyos dolgokat kivigyek nekik az országból. Sokaknak bejelentettem tehát, hogy meglátogatom Enma nővéremet, s ezt követően érkezni kezdtek azok a holmik, amelyeket ki kellett mentenem. Egy ma már emigrációban élő apa – nevét nem említem, mert nem akarom a történettel megbántani –, egy komplett bőröndöt küldött. Általában soha nem vizsgáltam meg senkit, de nem tudom, mi okból – talán anyám imáinak köszönhetően, amelyek mindig megvédtek – Carmita Morgade, örök barátnőm, a J 406-ban lakó egyik egyetemi hallgató, rendet kezdett rakni a holmik között, beleértve az említett bőröndöt is. Néhány perccel azután, hogy Carmita kinyitotta bőröndöt, aggodalmas arccal odajött:

– Juanita, az Isten szerelmére! Tudod, hogy Gato – így hívtuk a rokonokat – mit tett a bőröndbe, hogy kividd Mexikóba? Óriási mennyiségű kubai pénzt! Ha a reptéren megvizsgálják és megtalálják, igen nagy bajba keveredhetsz. Most azonnal meg kell mondani annak az embernek, hogy ezt a pénzt nem viheted sehova!

Carmitának igaza volt, és fellelgeztem, miután megszabadított egy lehetséges problémától.

Virginia kivételével senki nem ismerte utazásom valódi célját, sem Carmita, sem nővére, Hilda, „Puchi” Morgade, sem Ana Ely, sem Tito Rodríguez, de még Enma sem.

1961. június 23-án szálltam le Mexikóváros repülőtérén. Enma, aki már közel volt a szüléshez, kijött elé. Amint hazaértünk, segített felvennem a kapcsolatot Virginia Leitão da Cunnával, aki pontosan érkezett Brazíliából a megbeszélt találkozóra.

– Nagyon boldog volnék, ha holnap reggel találkozhatnánk itt, a Hotel María Isabelben, ahol megszálltunk. Ha neked is megfelel, tíz órakor jöhetnél, és beszélgethetnénk a lakosztályomban.

Megértettem, miről van szó: előbb vele találkozom, utána együtt megyünk a találkozóra. Így történt. Reggel taxiba ültem, és a nemrég átadott Hotel María Isabelbe, akkoriban a főváros legpompásabb szállójába mentem. Felmentem Virginia lakosztályába, és mint mindig, most is nagyon kedvesen fogadott.

– Nem tudod, mennyit gondoltam erre a barátainkkal történő találkozóra. Enriquével fogunk találkozni, aki szintén ebben a szállóban lakik. Veled megyek, hogy ne legyen köztetek bizalmatlanság.

Amire egyáltalán nem számítottam, egy rendkívül elegáns lakosztály ajtaján kopogtattunk be. Maga Enrique, egy negyvenöt év körüli észak-amerikai férfi nyitott ajtót. Fölösleges volt a bemutatkozás, mivel ő tudta, hogy ki vagyok én, én viszont bizonyos ok miatt hátrányban voltam: Enrique ugyanis nem a valódi neve volt, csak nekem kellett őt ezen a néven ismernem. Virginia és én leültünk a nappaliban, szemben velünk Enrique.

– Mindenekelőtt, nagyon köszönöm, hogy elfogadta ezt a megbeszélést! Előre tudtuk, hogy nem lesz egyszerű. Mi a valóságos helyzet Kubában, Juanita? Ismerjük szembenállását testvére kormányával, és az emiatt adódott problémáit...

– Nos – kezdtem magyarázni –, az biztos, hogy a Forradalom győzelmét követő utóbbi évek nem voltak könnyűek a számomra. Mindaz, amit a kormány folyamatosan tett és tesz, tönkre teszi a demokráciát, és egy totalitárius rendszer bevezetéséhez vezet Kubában. Ez nemcsak engem aggaszt, hanem sok velem kapcsolatban álló embert is, akikkel magunkat tekintjük valódi forradalmároknak. Minden nap egyre több tagja van a kommunista pártnak, különösen sokan vannak közülük kulcspozícióban, a kormányban, akik egyre jobban kiközösítik a nem kommunistákat, bár azok is hozzájárultak a Batista-rendszer megdöntéséhez. Ez a mi szemünkben azoknak az elveknél, amelyekért harcoltunk, hogy demokratikus rendszert hozzunk létre.

Enrique nem szólt semmit, csak figyelt, és hallgatta mindazt, amit a különböző témákról meséltem neki, amelyeket egyébként ő hozott szóba: véleményem a külföldi intervenciókról, az agrárreformról, a Disznó-öböl invázióról. Így rengeteg témát érintettünk a megbeszélés során, ami jó pár óráig tartott.

– Úgy vélem, itt az ideje, hogy távozzunk, Juanita – szólalt meg végül Virginia. – Egy mindnyájunknak megfelelő időben újra találkozunk majd.

Megértettem, hogy a találkozó véget ért. Elkészöntünk, és elhagytuk Enrique lakosztályát. Virginia szobájában már beszélhettem a kételyeimről.

– Mi a véleménye a mai megbeszélésről, Virginia? Úgy érzem, semmilyen kellemetlen kérdést nem tett fel, s egyébként is, minden olyan egyszerűen ment. Úgy gondolja, hogy jó voltam?

– Természetesen igen, Juanita! Nagyon pontosak voltak a válaszaid, és ez rendkívül fontos. Tudniuk kell, hogy nem vagy részrehajló, ismerniük kell harcos elkötelezettségedet, és azt, hogy miként cselekszel, amikor más emberekkel állsz szemben. Bizonyára fölteszed majd magadnak a kérdést: Miért nem mondtak meg mindent? A válasz egyszerű: mindent a maga idejében.

Megnyugodva távoztam Virginiától és mentem haza Enmához, ahol boldogan töltöttem a családdal az időt. Természetesen Enma álmában sem képzelhette, miféle megbeszéléseken veszek részt az utazásom ideje alatt.

Másnap Virginia ismét felhívott telefonon.

– Hány napra tervezed az ittlétedet, Juanita?

– Legfeljebb egy hétre, mert ön is tudja, mennyi dolgom van Kubában.

Másnapra beszéltünk meg találkozót, ugyanabban az órában, ugyanazon a helyen. Enriquet egyedül találtuk a lakosztályában, és a következő magyarázattal állt elő:

– Juanita, érdekeltek vagyunk abban, hogy részt vegyen néhány kubai művelőnkben. Úgy véljük, hogy ez ön számára nem újdonság, mert ismerjük a tevékenységét, amellyel sok honfitársának nyújt segítséget. Tudnunk kell, hogy beleegyezik-e. Nagyon kényes, veszélyes megbízatásról van szó, különösen veszélyes az ön személye miatt. Tudatában van ennek?

– Tökéletesen – feleltem. – Tudatában vagyok az összes kockázatnak, amit vállalok, de mindez megéri az áldozatot, hogy a lehetőségeimhez mérten megpróbálhatok segíteni az országnak. Nem lehetek közömbös a Kubában történt igazságtalanságokkal, üldöztetésekkel szemben.

– Kérdezzen, amit akar – mondta Enrique –, itt az alkalom az összes kétség eloszlatására.

– Rendben! Van egy rendkívül fontos szempont. Egyértelművé akarom tenni, hogy az önökkel történő együttműködés elfogadása nem jelenti azt, hogy bármilyen erőszakos cselekményben részt vegyek testvéreim vagy a rendszer akármelyik funkcionáriusa ellen. Nem segítek elő semmilyen címen emberölést: ezt világossá akarom tenni önöknek. Ez a legfontosabb feltételem. Sőt, mondhatom, hogy ez az egyetlen feltételem. Ha ezt nem fogadják el, tekintsük úgy, mintha mindez meg sem történt volna, máskülönben semmiben sem vagyok hajlandó részt venni, és folytatom tovább azt, amit emberileg tehetek otthon...

Enrique, aki figyelmesen hallgatta, amit mondtam, így válaszolt:

– Engedje meg, hogy tisztázzak valamit, Juanita: nem kívánjuk, hogy bármilyen összeesküvésben vegyen részt. Ez teljesen világos. Ön más szempontból fejt ki rendkívül hasznos tevékenységet a kubai szabadság ügyéért, azzal, hogy a veszélyben levőket segíti. Nagyon sok emberünk tevékenykedik ott, néhányuk lebukhat, volt is már ilyen eset. A megbízatás az ő védelmükből, egyik helyről a másikra történő szállításukból áll, valamint abból, hogy biztonságos helyen történő elhelyezésükkel a maximális biztonságot nyújtsa számukra. Érthető? Családi kapcsolatai révén önnek lehetősége van börtönökbe bejutni, és onnan kijönni, ami nagy segítséget jelenthet embereink megmentésében, így tehát úgy gondolom, hogy a dolog a mi részünk-ről is teljesen egyértelmű.

„Honnan tudhatnám, hogy mit kívánnak tőlem? Milyen formában veszik fel a kapcsolatot? Ők próbálnak meg érintkezésbe lépni velem?” Ezek a részletek nyugtalanítottak, de Enrique mindenre megadta a választ. Akkor még nem jöttem rá, hogy korábban már találkoztam az egyik szakértővel, akit a CIA a kubai ügyek vitelére nevezett ki. Néhány évvel később tudtam meg, hogy valójában Tony Sforzáról volt szó, a „Mangosta Művelet”, más néven „Kubai Terv” kulcsfigurájáról. Beszivárgott Kubába, ahol Frank Stevens néven kaszinójátékosként élt. Meg kell említeni, hogy bár némi akcentussal, de tökéletesen beszélt spanyolul.

– Azt szeretném mondani, barátnőm, hogy ebben a feladatban három nagyon fontos dolog kell ahhoz, hogy az ember túlélje, és sikeresen végrehajthassa a küldetését. Az első a diszkréció: a legkisebb hiba lebukathat, és egyáltalán nem biztos, hogy tudunk ilyen esetben segíteni. A másik egy szövetséges: ez olyan munka, ami munkatársat igényel; az illető kiválasztása az ön felelőssége. A harmadik a bizalom: munkatársának hűsége mindennek a próbája.

Eközben Virginia csöndben figyelt, én pedig tovább kérdeztem:

– Gondolom, önök már tudják, hogyan fognak összeköttetést tartani velem, és én önökkel.

– Igen. Tud rövidhullámú készüléket üzemeltetni?

– Nem. De ha ez lesz az eszköz, akkor megtanulok.

– Tökéletes! Egyik Kubában lévő emberünk el fogja juttatni önnek a szükséges készüléket, és az üzemeltetési utasításokat. Most jelszót kell választanunk az ön számára, hogy azonosítani tudja, mikor van üzenetünk az ön számára, és mikor nincs. Mondja meg, melyik zeneszám tetszik önnek; bármilyen típusú zene lehet.

– „Büvölet”¹⁵ – feleltem. Azon túlmenően, hogy F. D. Marchetti zeneszerző számomra nagyon kedves keringője volt, úgy is éreztem magam: megbüvölve.

– Oké. Minden este hétkor meg kell hallgatnia az adásokat. Abban a pillanatban, amikor meghallja a „Büvölet”-et, készen kell állnia az üzenet fogadására. Most egy másik dallamra is szükségünk van.

– A Pillangó kisasszony nyitánya – feleltem azonnal.

– Amikor ezt hallja, azt fogja jelenteni, hogy nincs üzenet. Néhány napon belül, mielőtt visszatérne Havannába, eljuttatjuk önnek a szükséges anyagot, amelyben lesz egy kézikönyv a kapott üzenetek megfejtéséhez. Erre úgy kell vigyáznia, mint a tulajdon életére. Feltétlenül el kell mondanom, hogy ha megtalálják önnél a kódot, nehezen tud megmenekülni. Az elhárítás akármelyik szakértője azonnal tisztában lenne azzal, hogy miről van szó. Őszinte leszek: ha elkobozzák öntől, el van veszve. Amint látja, a dolgok kissé bonyolultak.

– Van még valami, amit most tudnom kellene?

– Igen. A neve is rendkívül fontos dolog – mondta Enrique. – Arra gondoltunk, hogy a mai naptól kezdve velünk kapcsolatosan máris használhatná. Hogy tetszik önnek a Donna?

– Érdekesnek tűnik, és könnyű megjegyezni, tehát legyen. Egyetértek.

Enrique ezután az első feladatokról beszélt, és nem azért, mert az első, de ez nem hangzott kockázatosnak. Üzeneteket, pénzt és titkos dokumentumokat kellene Havannába vinnem és ott átadnom, mégpedig élelmiszeres konzervdobozokban, hogy a leghalványabb gyanút se ébresszük.

– Végezetül – tette hozzá Enrique –, meg kell önnek mondanom, tisztában vagyunk vele, hogy ezek a tevékenységek kiadásokkal járnak, és szeretném, ha tudná, hogy e célra rendelkezésre áll egy bizonyos összeg.

– Nagyon jó, hogy érinti ezt a témát, Enrique. Amit a hazámért teszek, az nem megfizethető. Ez nekem, mint kubainak, kötelességem, így nem szabok árat annak, amit önöknek teszek, mert nem lehet. Ez lelkiismereti ügy, amit gondolok, amit védelmezek, és nem bocsátom áruba. Ez legyen teljesen egyértelmű. Hála Istennek, fenn tudom tartani magam, és többre nincs szükségem. Amit önök rendelkezésre bocsátanak, ilyen vagy olyan formában azoké lesz, akiknek arra szükségük van.

¹⁵ Eredeti címe „Fascinação” (angolul „Fascination”).

Így fejeződött be a nap. Nagyon boldog voltam, hogy mindazt, amiről beszéltünk, rögzítették. Egyébként, ami megtörténik a kémregényekben, miért ne történhetne meg a valóságban is? Elbúcsúztunk „barátunktól”, és Virginia a szálloda bejáratáig kísért, ahol taxiba ültem. Mielőtt elköszöntünk egymástól, még egy utolsó jó tanáccsal látott el:

– Indulás, Juanita! Amikor erre az ügyre hivatkozol, mindig „társaságot” mondj. Ez így könnyebb és kevésbé gyanús. Valószínűleg holnap ismét találkozunk, hogy átadjam neked azokat a dolgokat, amiket Kubába kell vinned.

– Rendben van, Virginia – mondtam, és elköszöntem tőle.

Miután eljöttem a szállóból, tettem egy kört a városban, hogy benézzek néhány üzletbe, és vegyek pár dolgot, ami Havannába történő visszatérésemhez szükséges, és amivel barátaim is megbíztak. Igazából fel is kellett vidítanom magamat, mielőtt hazatérek Enma lakásába, mert nyomasztottak bizonyos érzések, és aggódtam Virginia egészségéért, mert láthatóan fájdalomtól szenvedett.

Virginia sovány, közepes termetű nő volt, aki szívproblémákkal küzdött. Emiatt ideje nagy részét lakásában töltötte, és csak szükség esetén ment gyalog. Egyébként otthon ült, vagy hevert az ágyán.

– Figyelj rám, Juanita – mondta a másnapi látogatásom során. – A „társaság” több mint nagylelkű. Mivel ismerik a betegségemet, kijelöltek egy bizalmi embert a számomra, akit évek óta ismerek, hogy kezeljen, mialatt Mexikóban vagyok. Rövidesen megoperálnak Dallasban, és meg fogok gyógyulni.

Virginia átadott egy őszibarack, ananász, bab és egyéb konzervekkel teli kezitáskát, és a következő magyarázatot fűzte hozzá. Néhány megjelölt konzervdobozban üzenetek vannak. Egyiket megmutatta. Javaslom, hogy a táskát vidd fel magaddal a gépre, hogy minden problémát elkerülj. Most, kis barátnőm, itt az ideje, hogy elbúcsúzzunk. Vigyázz nagyon magadra! Azt hiszem, erre nem is kell emlékeztetnem téged, hiszen nagyon diszkrét vagy. Tudnod kell, hogy a „társaság”-ra mély benyomást tettél, és tudom, hogy amit rólad gondolnak, az komoly. Sok szerencsét! Köszönöm, hogy megbíztál bennem, Juanita!

Tudtam, hogy csak átmenetileg mondunk egymásnak búcsút, mert Virginia szükség esetén mindig kinyújtja felém segítő kezét. Egy ideig Dallasban marad, hogy a sebészi beavatkozást követően ott tudjon felépülni, s ez vigaszt nyújtott, mert volt valaki, akivel az óriási titkot megoszthattam.

Másnap elbúcsúztam Enmától, és mint annyiszor, visszatértem Havannába. Ezúttal azonban volt egy nagy különbség.

Ha korábban mindig kockázatos volt elhagynom Kubát, most a visszatérés is az volt. Szerencsére nem történt semmi, egészségesen és sértetlenül értem haza, de nem egyedül, mert már bennem lakott Donna.

34. ÚJ BÉRLŐ

Már aznap, amikor Mexikóból visszaérkeztem és a J 406-ba hazaértem, mindenekelőtt egy dolog foglalkoztatott: kit tudnék munkatársként megnyerni a „társaságnak”, akár férfit, akár nőt?

– Ez olyan döntés, amit nem halogathatsz – figyelmeztetett Virginia Leitão da Cunha –, mert ez a személy kell, hogy segítsen az üzenetek megfejtésében, és rövid időn belül be kell őt tanítanod, tehát nincs vesztegetni való időd.

Ki lehetne az? Különösen azért, mert több tulajdonságot kell egyesítenie: feltétlen hűség, hogy a világon semmiért el ne áruljon, diszkréció és intelligencia. Létezik ilyen ember? A másik dolog, ami nyugtalanított, hogy hogyan fogják eljuttatni hozzám a rövidhullámú rádiót. Azt mondták, a Kubában tartózkodó ügynökök fogják átadni. A megfejtési kézikönyv egyéb dolgok társaságában a táskámban utazott velem, de a rádiókészülék kezelési utasításainak megismerése rendkívül fontos volna, és valószínűleg azok között a konzervdobozok között van, amelyeket Mexikóban adtak át, bennük üzenetekkel és pénzzel. El sem tudtam képzelni, hogyan és mikor kerül hozzám a készülék, így aztán elhatároztam, hogy tovább folytatom megszokott napi tevékenységemet, és nekiláttam a vendégház szobáinak rendbetételéhez.

Alig félórával hazaérkezésem után, kopogtak az ajtón. Puchi Morgada, Carmita testvére nyitott ajtót, majd odajött és azt mondta:

– Van egy ember az ajtóban, kezében egy kis dobozzal, amit személyesen csak neked akar átadni. Nem akarta ideadni.

Meglepődve fogadtam a látogatót, aki óramű pontossággal, hazaérkezésem után nem sokkal megjelent a házamban. Azonnal rájöttem, miről van szó.

– Azok a készülékek ezek, amelyeket Mexikóban vásárolt – mondta. – Mutassa meg, kérem, hová fogja őket elhelyezni. Ajánlatos olyan helyre tennie, ahol nincs nagy forgalom, hogy senki ne tudja tönkretenni a jelet.

Megértettem, hogy egy kevésbé látható helyre kell tennem a készüléket. Gyorsabban nem is történhetett volna meg az átadás. A látogatónak egy kis szobácskát mutattam, s miután elhelyezte a rádióvevőt, átadta a kezelési utasításokat, és hamarosan távozott. Miközben átnéztem mindent, Puchi és Carmita bejöttek a szobába, és a látottaktól meglepetve kórusban kérdeztek:

– Vettél egy rövidhullámú készüléket? Jaj, anyám, Juanita! Most mi van a kezében?

Ahogy elnéztem őket, már tudtam, hogy ők azok a tökéletes segítőtársak, akikre szükségem van. Jó családból származnak, egyetemi hallgatók, nyugodt lányok, barátnőim: akkor már jó néhány éve, most már örökre. Ezer százalékig becsületes emberek, akikkel máris több időt töltöttem el, mint a saját családommal. Carmitát, aki Enmának is barátnője és iskolatársa volt az orsolyiták kollégiumában, valamint nővérét rendkívüli diszkrécióval és hűséggel áldotta meg az ég, ezenkívül intelligensek és igen bátrak voltak. Keresve sem találhattam volna náluk jobb segítőt.

Mindez nagyon jól megmutatkozott abban az időben, amikor el kellett rejteni *A történelem fel fog menteni* kéziratát, amit Fidel a börtönben írt. Ezek illegális dokumentumok voltak, amelyeket Enmának kellett megőriznie az internátusban. Amikor ismét el kellett rejteni, nehogy Batista embereinek kezébe kerüljön, éppen Carmita Morgade volt az, aki a ruhája alá rejtve vitte haza, a Camagüey tartományban levő Ciego de Ávilába, a Central Stewartba.

Nagyon féltünk – mesélte Puchi az utazás viszonyosságait –, mert Carmita rejtette el az egészet, és az autóbúsnak átvizsgálásra meg kellett állnia egy katonai ellenőrzőponton, ahol Batista emberei minden utast átvizsgáltak. Volt egy pillanat, amikor rettegtem, hogy felfedezik a dolgot, de amikor látták, hogy kollégista lányok vagyunk, minket nem vizsgáltak meg.

Amint hazaértünk – vette át a szót Carmita –, az első dolgunk volt, hogy elhelyeztük a fal egyik általunk ismert üregébe. Ezeknek a kéziratoknak a legépelesében Enma segített, s ha megtalálnák, börtön járna érte.

Kétségtelen, hogy ezekre az emberekre van szükségem. Hogy mondjam meg nekik? Összeszedtem a bátorságomat, és azt mondtam nekik:

– Puchi, Carmita, gyertek velem! Szeretném, ha most rögtön elkísérnétek egy ügyet elintézni.

A rendetlenség ellenére szó nélkül követtek, és elmentünk a Malecónra sétálni. Ott, úgy ahogy szoktam, kertelés nélkül, a szemükbe nézve, a kezdetektől mindent elmeséltem: Virginia kérését, a mexikói megbeszéléseket, minden egyes részletet. Meglepetéstől tágra nyílt két szempár meredt rám.

– Istenem, Juanita! Nagyon vigyázz! – mondta Carmita. – És ha azt kérik, hogy Fidel és Raúl ellen tégy valamit?

– Ne aggódjatok, ezt teljes mértékben tisztáztuk: soha, semmilyen módon nem veszek részt semmiféle véres dologban, mert nem tudok ártani senkinek, különösen a saját véreimnek nem. Ne féljete, az enyém egészen másfajta ügy, nincs köze semmiféle összeesküvéshez.

– Jó, tehát, ha valaki hallja, amikor a CIA-ról beszélnek...

– Legyetek nyugodtak, ez nem az az eset. Más tevékenységükhöz vagyok értékes a számukra, mert a nevem Castro.

Évekkel később emlékeztem erre az utolsó mondatra. Akkor viszont, abban a pillanatban, Havannában, a Malecón kellős közepén, Puchi és Carmita számára mindez kérdőjelekkel volt teli.

– Miért mondod mindezt el nekünk, Juanita? Talán nem kell a legszigorúbban titokban tartanod?

Pontosan most érkeztünk el oda, hogy beszéljünk a dologról:

– Szükségem van rátok, a segítségetekre.

– Ránk? Hogyan?

Minden idegszáluk megfeszült, és elnémultak.

– Szükségem van a segítségetekre az üzenetek vételénél. Ennek érdekében tudnunk kell, hogyan működik a rövidhullámú rádió, amit az imént adtak át nekem, és meg kell értenünk a kézikönyv kódjait, amit a beérkező üzenetek megfejtéséhez kaptam. Abban van az összes utasítás. Láthatjátok, hogy ezt a feladatot nem tudom egyedül elvégezni, és nem mindenkiben bízhatok meg. Mit mondotok erre?

– Te sohasem hagytál minket cserben – mondta Carmita.

– Nem hagyhatunk magadra ebben az időszakban – tette hozzá Puchi –, tehát lássuk, hogyan működik mindez a gyakorlatban!

Elmondtam nekik a részleteket: sohasem beszélünk a CIA-ról, hanem a „társaság”-ról, az én fedőnevem „Donna”, és hogy a napi üzenetküldésnek megvan a maga ideje; hogy a „Büvölet” és a „Pillangó kisasszony” különböző dolgokat jelentenek; hogy a legbonyolultabb és legkockázatosabb a kézikönyv használata, és megőrzése. Emiatt a legkevésbé sem aggódtak, más viszont nagyon nyugtalanította őket:

– Segítünk neked, barátnőnknek, mint ahogy tettük Enmával és Fidellel annak idején. Mindenben veled vagyunk, amire csak szükséged van, de nem akarunk a „társaság” része lenni!

– Nincs probléma – feleltem. – Megértem, és tiszteletben tartom azt az álláspontotokat, hogy csak velem akartok együttműködni, és senki mással.

– Egyetlen fillért sem fogadunk el, sem tőled, sem mástól. Ez becsületbeli kérdés Kubáért, a hazánkért, amelyért aggódunk.

Ugyanezt mondtam én is Enriquének Mexikóban, tehát bizonyos voltam abban, hogy azonos nézetet vallunk. Miután ezt megbeszéltük, visszatértünk a J 406-ba, hogy nekilássunk a dolgok megszervezésének, megtanuljuk a rövidhullámú rádió kezelését, és felkészüljünk az üzenetek vételére.

– Eleinte, mint minden új dolog, nehéz volt – mesélte Carmita évekkel később. – Főleg azért, mert Puchival felosztottuk a feladatot. Amikor a „Büvölet” zenéjét hallottuk, azonnal tudtuk, hogy írunk kell, és jegyzetelni kezdtünk. Minden kódolva volt, számok jöttek. Én feljegyeztem, nővérem pedig végrehajtotta a műveletet: az érkezett számokat ki kellett vonni azokból, amelyek a könyvecskében voltak, és a maradványszám egy szónak felelt meg. Ezek a szavak alkották az utasítást. Azokon az éjszakákon, amikor a „Pillangó kisasszony”-t hallottuk, tudtuk, hogy számunkra nem érkezik semmi. Ilyenkor kikapcsoltuk a rádiót, és folytattuk a tanulást.

Visszatérve az én dolgaimra, a Mexikóból hozott összes konzervdobozt át tudtam adni, és így tudtam további utasításokat fogadni, üzeneteket összegyűjteni, ami a legvalószínűtlenebb formában történt. Ezeket általában a főútvonalak mentén helyezték el, mint például Kuba központi autópályán, az útjelzők alá, amit topográfiai jelzőknek neveznek. Valaki egy meghatározott kilométernél otthagya, nekem oda kellett mennem, megkeresni, és követni az utasításokat. Ezt soha nem csináltam egyedül, vagy mindkét lány, vagy az egyik velem jött, hogy elkerüljük a kockázatokat. Ugyanakkor az utasítások nem mindig voltak pontosak, és néha méterekkel, centiméterekkel eltért a megadott helytől, ami miatt fel kellett tűnni a környéket. Olyanok voltunk, mint a vakondok.

Egy alkalommal kiruccanásunk majdnem gyászos következményekkel járt. A parancs az volt, hogy az utasításokat a Matanza felé vezető autópályán kell keresnünk, azután megfejteni, és a közelben valakinek átadni. Miután teljesítettük a feladatot, úgy határoztunk, elmegyünk Varaderóba tekézni, ami az út mentén volt. Az történt azonban, hogy az autóm az úton elromlott, és mindhárman nekiláttunk segítséget keresni.

Micsoda meglepetéssel láttuk, hogy az első autó, amelyik megállt segíteni nekünk, valójában egy egész konvoj volt!

- Jaj, anyám, Juanita! Ez Fidel és kísérete!
- Mit kerestek itt? – kérdezte Fidel. – Hová mentek?
- Mi Varadero-ba, Fidel. És te merre mégy?
- Én is Varadero-ba megyek.
- Akkor hát Isten küldött az utamba, mert el kell vontatnotok egészen odáig.

Beszálltunk a kíséret egyik kocsijába, miközben a többiek a kocsim vontatásával voltak elfoglalva. Soha nem éreztem magam annyira biztonságban Kubában, miközben Carmita és Puchi csak szótlánul nézték egymást.

Megérkeztünk, elköszöntünk Fideltől, megköszöntük a segítségét, mert az mindenre kiterjedt. Az autót egészen a szerelőműhelyig vontatták, ahol azonnal nekiálltak a javításnak. Úgy tájékoztattak, hogy néhány órán belül elkészülnek, és ez kiváló volt arra, hogy a tervünknek megfelelően tevékenykedjünk.

A tekézőben rágyújtottam, és minthogy nem kubai cigarettát szívtam, hanem Chesterfieldet, egy polgárőr odajött, és faggatózott.

– Elvtársnő, tilos dolgot művelsz! Az imperialista ellenség által gyártott cigarettát szívni büntetett. Itt csak a hazánkban készített cigarettát szabad szívni!

Elfelejtettem a „küldetést” is, ami miatt idejöttem, és elkezdtem vitatkozni azzal az alakkal. A vita egyre hevesebb lett, míg valaki odajött, és fülébe súgta a polgárőrnek, hogy Fidel nővére vagyok.

– Figyeljen ide, ha ön a Főparancsnok testvére, igazolja magát, elvtársnő.

– Semmi mondanivalóm nincs a számodra, én csak egy kubai vagyok, aki ebben a baráti társaságban dohányzik, s ezt nincs jogod félbeszakítani.

– Nos, ha nem vagy a Főparancsnok testvére, azonnal a fogdába viszlek.

Még hogy ezt mondja nekem! Elöntött a düh a legközhözsebb igazságtalanság miatt.

– Legyen, nem probléma. Megmondom neked, hogy a vezetéknévem Castro. De ha bárki másnak nem ez a neve, az a börtönt jelenti? A legkevesbé sem a forradalomért harcolsz!

Ebben a pillanatban egy erősen mexikói kiejtésű nő szólt közbe.

– Elvtársnő! Hagyja abba a tiszteletlen viselkedést. Mi egy külföldi brigád tagjai vagyunk, akik azért jöttünk, hogy együttműködjünk a Forradalommal.

– Te meg aztán végképp fogd be a szádát! Menj vissza az országodba! Senki nem kérte, hogy gyere ide, és ezt tedd. Csak tudnád, mi történne veled

Mexikóban, ha megtudnák, hogy kommunista milicista vagy, aki ártatlan embereket zaklatsz!

A dolgok kezdtek rosszabbra fordulni, mert most már nem ketten voltak, hanem egy csoport polgárőr vett körül. Carmita és Puchi elhúztak onnan, és a kijárat felé indultunk.

– Ne veszekedj ezekkel az emberekkel, Juanita, sokba kerülhet ez nekünk – súgta a fülembe Carmita. – Elfelejtetted, hogy nálad van az üzenetek kódja, és ha ezek elkapnak, mindennek vége: nemcsak neked, hanem nekünk is?

Ebben a pillanatban jutott eszembe, hogy elővigyázatlan voltam! Lobbanékony természetemmel, amit nem tudok kordában tartani, ha valami feldühít, veszélynek tettem ki őket. Gyorsan kimentünk az utcára, és gyalogolni kezdünk. Természetesen sokkal inkább aggódtam Puchiért és Carmitáért, mint magamért.

Észrevettem, hogy követtek minket azok az emberek a tekézőből, és félni kezdtem, mert lincshangulatban voltak. Ez egy, a környékbéli települések embereiből álló Gyorsreagálási Brigád (Brigadas de Respuesta Rápida) volt, és valószínűleg első akciójukon botlottam beléjük, ez magyarázta hevületüket. Ebben a pillanatban feltűnt egy kisteherautó, és megállt mellettem.

– Szálljanak fel, hogy kimentsük önöket innen.

Mivel nem ismertem a sofőrt, nem szálltunk fel, gyalogoltunk tovább, miközben a brigád követett minket, és megpróbáltak közelebb kerülni hozzánk. Jött egy másik autó, és minthogy a helyzet egyre komolyabbá vált, úgy döntöttünk, hogy erre felszállunk.

– A G2 emberei vagyunk, elvtársnő, és kimentjük önöket ebből az igen veszélyes helyzetből.

Sikerült elkapnom Carmita és Puchi tekintetét, akik a G2 név hallatán közel jártak az infarktushoz, de nyugalmat erőltettek magukra. Elvittek minket egy házba, ami kívül esett azon a körzeten, ahol az előbbiek történtek. Senki sem volt bent, és ott vártuk ki, amíg elmúlt a veszély.

Este lett, és a G2 emberei elvittek minket a szerelőműhelybe, hogy visszkapjam a kocsimat, és elindultunk vissza Havanna felé.

Nagyon jól megtanultam a leckét, mire lefeküdni mentem: uralkodnom kell magamon, függetlenül attól, hogy miről van szó, mert egyébként rosszra fordulhatnak a dolgok.

Ezek voltak „Donna”, a J 406. új bérlőjének első napjai a kubai Havannában.

35. APÁCÁK MENTÉSE

A tulajdon és az üzletek egyre általánosabbá váló elkobzását és az agrárreform törvényeit a hatalomgyakorlás első és második évében egyetlen szóval lehet összegezni: vallásüldözés.

Tény, hogy a katolikus egyház helyzete a Disznó-öböl invázió miatt bonyolultabbá vált, mivel a rendszer bizonyítékokat mutatott fel arra, hogy a klérus ellenforradalmi tevékenységet folytatott. Éppen ennek, és az ellenállás egyéb más akcióinak következtében, amelyeket különféle típusú besúgások miatt lepleztek le, Fidel 1961. június 6-án bejelentette az Oktatás Államosításának Törvényét. Ez jelentős csapást mért a katolikus egyházra, amely akkoriban egészen pontosan 245 iskola tulajdonosa volt: 179 leány-, 51 fiú- és 15 vegyes kollégiummal rendelkezett. Bár nem mindegyiket érintette kezdetben ez a folyamat, de Fidel ekkoriban már eltervezte a jövőt: senki nem lehet egyszerre forradalmár és katolikus.

Az államosítási dekrétumhoz Fidel hozzátette, hogy a katolikus papoknak – külföldieknek és kubaiaknak –, „akiknek a háborúhoz és a terrorizmusához vezető tevékenysége bizonyított tény”, el kell hagyniuk az országot.

1961 szeptemberében, Havannában két helyen is illegális nyomdát lepleztek le, amelyek antikommunista röpiratokat állítottak elő. A nyomdák a Népi Forradalmi Mozgalomhoz és más szervezetekhez tartoztak. A rendszer ezt az ellenforradalmi tevékenységek bizonyítékának tekintette, és elrendelte 130 pap, főleg spanyolok, azonnali kitoloncolását. Köztük volt Havanna segédpüspöke, Monsignore Eduardo Boza Masvidal is. A papoknak a *Covadonga* nevű hajóval kellett elhagyniuk Kubát Spanyolország felé. Váratlanul mintegy 300 pap, apáca, szerzetes, szeminarista és világi gyűlt össze, akik megragadták az alkalmat, hogy emigrálhatnak.

Monsignore Boza Masvidalt a bátorságáért csodáltam. Éppen csak egy évvel azelőtt, 1960. szeptember 8-án együtt vettünk részt egy tömegrendezvényen, ahol vér is folyt, az Irgalmas Szent Szűz ünnepségei során.

Ő, aki ezenkívül Havanna segédpüspöke is volt, igazgatta a Salud és Manrique utcák találkozásánál álló Nuestra Señora de la Caridad-templomot. Aznap éppen misét mondott, amikor a szentbeszéd kellős közepén az első sorban ülő forradalmárok felálltak, és provokáció céljából a Július 26. Mozgalom himnuszát kezdték énekelni. Ugyanebben a pillanatban további csoportok jöttek be a templomba, és különféle sértéseket ordibáltak. A püspök nyugalomra intett mindenkit, hogy ne dőljenek be a provokációnak, és kérte, hogy a programnak megfelelően a Szent Szűz képével vonuljanak az utcára, a körmenetre. Közel voltam a menethez, akik a képet a vállukon vitték. Azonnal lövöldözés kezdődött, és mindenkit elfogott a rettegés. A tömeg ész nélkül kezdett rohanni, miközben a hadsereg körülvette a környéket, és irgalom nélkül tüzelt. Ekkor Ángel Prado, egy fiatal orvostanhallgató, nagyon jó barátom volt velem, aki jelenleg New Yorkban él, és abban az időben a sebesültek ellátásában segített nekem. Nagyon szomorúan láttuk, hogy közvetlenül mellettünk hal meg egy kubai fiú, a Katolikus Ifjúság tagja, aki segített vinni az Irgalmas Szent Szűz képét. Ángellal nekiláttunk segíteni azoknak, akiket meglöttek. Néhányukat a házamba vittük, hogy elsősegélyben részesítsük, és így megmentettük őket annak következményeitől is, hogy katolikus megmozduláson vettek részt, amelyet kiemelt ellenforradalmi aktusnak minősítettek a kormánnyal szemben. Monsignore Boza Masvidal sem akkor, sem soha életében nem félt tőlük.

Az előző évben történtek miatt egyáltalán nem lepődtünk meg, hogy született kubai létére ő is az országból száműzött 130 pap között volt. Az a vasárnap, amikor láttuk őt beszállni a *Cocadonga*-ba, nagyon szomorú nap volt a kubai katolikusok számára. A vallási rendek nem akarták megkockáztatni, hogy még több emberüket veszítsék el. Emlékeztetni szeretnék arra, hogy olyan idők voltak ezek, amikor a katolikus egyház jelenléte igen erős volt a kommunista országokban, például Kínában és a Vasfüggöny mögötti országokban, ahol a papok és az apácák az életük kockáztatásával is terjesztették az evangéliumot. Kuba akkori helyzetében a felső egyházi vezetők nem akarták kockáztatni ottani embereiket, ezért használta ki további 300 egyházi személy a lehetőséget az emigrálásra.

Néhány hónappal korábban olyan események történtek, amelyek mély-séges aggodalommal töltötték el a kubai Acción Católica és más szervezetek embereit, akikkel én együttműködtem. 1961. augusztus 5-én lépett életbe a Közzolgaltatások Államosításáról szól dekrétum, és ezzel a havannai Egyházmegye fennhatósága alatt lévő Colón temető önkormányzati keze-

lésbe került. Az Egyházmegye fellebbezett a döntés ellen, minthogy emiatt igen jelentős bevételtől estek el. Végül minden hiábavalónak bizonyult, mert a Legfelsőbb Bíróság jóváhagyta a rendelkezést. Ehhez járult egy másik aggasztó tény: az egyház pénzügyeinek ellenőrzés alá vonása, ami a nemzeti fizetőeszköznek ugyanabban az évben, augusztus 4-én történt cseréjén keresztül valósult meg. Ezzel az intézkedéssel mindaz a pénz, amit nem helyeztek el a Központi Bankban, még aznap, estétől reggelig értékét veszítette. Mivel az Egyház nem tartotta bankban a pénzét, mindent elveszített, így a kormány még erősebb ellenőrzést gyakorolhatott. Mindezeknek köszönhetően a vallás jövője teljesen kilátástalanná vált Kubában.

Ezekben a napokban kaptam egy telefonhívást. Mindennapi ténykedésem sodrában minden egyes alkalommal, amikor szólt a telefon, az volt a benyomásom, hogy sürgős beavatkozásomra van szükség. Most sem tévedtem. A vonal végén Osorio Dávila, egyik barátom szólalt meg, aki a Belügyminisztériumban dolgozott. Még aznap délutánra találkozót kért, amire természetesen igent mondtam.

– A kormány tervei riadalmat keltettek bennem – mondta Osorio.
 – Miért? – kérdeztem. – Már megint mi készül, és ki ellen?
 – Pontos utasításokat kaptam, hogy a papokat és az apácákat tekintet nélkül azonnal toloncoljam ki az országból. Tudom, hogy ebben is Che keze van. Tudtam, hogy Fidel, akinek vallási ügyekben Che volt a tanácsadója, nem lehet igazságos, mert Che velejéig ateista volt; de azért úgy gondoltam, hogy az azonnali kitoloncolás terveinek végrehajtásához némi idő kell majd. Sajnos tévedtem.

– Hamarosan, nagyon rövid időn belül – folytatta Osorio – ellenőrzés alá vonják a katolikus kollégiumokat, bezárják a templomokat, és minden papot és apácát kitoloncolnak az országból. Mindegyiket a Forradalom elenségének fogják nyilvánítani.

– Mit lehet tenni? – kérdeztem

– Azon kívül, hogy értesítjük őket, semmit sem tehetünk, mert a vallásüldözés eldöntött dolog – felelte Osorio.

Azonnal érintkezésbe léptem az illetékes csoportokkal, hogy megfelelő módon értesítsenek mindenkit. Személy szerint is érintett lévén nagyon aggasztott a dolog, mert azonnal a havannai orsolyita nővérekre gondoltam, akik mindenre megtanítottak. Ha már ma éjjel értesíteném őket, csak riadalmat okoznék, tehát úgy határoztam, hogy csak másnap szólok nekik. Másnap korán reggel volt tanulóktól kaptam telefonhívásokat:

– Rajtaütöttek az orsolyiták kollégiumán! – mesélték néhányan.

– Nemrég érkeztek a Merici Academybe! – tájékoztattak mások.

Kuba két leghíresebb kollégiumáról volt szó, amelyek meglepetésre a vallásüldözés legújabb hullámának legelső áldozatai lettek. Ami a Merici Academyt illeti, amelyik a Country Club exkluzív negyedében állt, ugyanolyan iskola volt, mint az orsolyitáké, de itt minden tantárgyat angol nyelven oktattak amerikai apácák. Ugyanez lett a sorsa az összes egyházi nevelőiskolának, ahogy Osorio Dávila barátom előre jelezte nekem. Sikerült elérnem Carmita és Puchi Morgadát, akikkel együtt tanultunk az orsolyiták intézetében, és gyorsan Miramarba mentünk, hogy lássuk, hogyan tudunk segíteni az apácáknak.

Amikor odaértünk, egy nőt találtunk ott – mellesleg jelenleg emigrációban él –, aki lelkes milicistaként, torkaszakadtából parancsokat üvöltözött, és szükségtelenül sértegette az apácákat.

– Térdre imához, mert ha nem az égből, nem tudom, honnan érkezhettek segítség! – kiabálta felbőszülve a nő. Az apácák szótlanul túrték az erőszakot. Így, ahogy vagytok, fogtok kitakarodni innen, és nagyon oda fogok figyelni, hogy semmit ne tudjatok elvinni magatokkal, egyáltalán semmit. Jaj annak, akit rajtakapok! Adjatok hálát Istennek, hogy nem börtönbe kerültek!

Megfogadtam, hogy túrtóztetem magam, de ez már túl sok volt, ezt már nem engedhettem meg. Dühösen mentem neki a milicistának. Ismertem, mert ő is a kollégium tanulója volt.

– Most már elég, te becstelen! Ha azért jöttél, mert bosszút akarsz rajtuk állni, azt nem engedem meg!

– Ez nem a te ügyed – mondta. – Én irányítom a műveletet.

– Jól figyelj arra, amit mondok neked – válaszoltam. – Ezek iránt az apácák iránt te is, én is, akik ebben a kollégiumban tanultunk, mind tisztelettel tartozunk, és nem azt érdemlik, amit te művelsz velük. Ettől a pillanattól a védelmem alatt állnak, és aki azonnal eltűnik innen, az te vagy meg a kíséreted. Nincs több mondanivalóm.

Jeleztem, hogy részemről lezártam a vitát, és nekiláttam, hogy végrehajtsam azt a tervet, amit korábban már elhatároztam: nehogy tönkre tegyék, magammal akartam vinni Merici Szent Angéla, a kollégium védőszentjének a szobrát, amely a belső udvarban állt. Ez volt az egyik. A másik: megnyugtattam az apácákat, hogy néhány napig még a zárdában maradhatnak, mielőtt elhagyhatják Kubát.

Egy bérelt daru segítségével tudtuk elmozdítani a szobrot, aminek a súlya megközelítette az egy tonnát.

Merici Szent Angéla tehát, mint oly sokan mások, a dolgok lecsendesedéséig átmenetileg a házamban talált menedéket, mivel ez volt a legbiztonságosabb hely. Később elküldtem a havannai Érsekséghez, s ha jól tudom, most is ott van.

Ezután néhány másodperig elgondolkoztam a dolgon: Miként lehetséges, hogy ez megtörténhetett Kubában? Lehet, hogy ez azt jelenti, az ördög szabadon járkal Havannában?

Gyorsan hazamentem, és elmeséltem édesanyámnak a történeteket.

– Most azonnal beszélek Raúl-lal – mondta.

Valóban megtette. Raúl meghallgatta, és küldött nekem egy üzenetet:

– Mondd meg Juanitának, hogy neki kell vállalnia mindazt a feladatot, ami az apákkal kapcsolatos, mert át kell adniuk a zárdát, és mielőbb el kell hagyniuk Kubát. Ha tehát segíteni akar nekik, legyen ez a feladata.

Természetes, hogy többek között erre is vállalkoztam. Komoly feladatot jelentett, hogy hivatalos papírokat szerezzünk be az orsolyita nővérek útlevelének elkészítéséhez, hogy távozni tudjanak. Ehhez a munkához egy kiváló szövetségest találtam: volt sógornőm, Mirta Díaz-Balart férjét, Emilio Núñez-Blancót, aki ügyvéd volt.

– A legnagyobb problémánk, Juanita – világosított fel Emilio –, hogy a dokumentumok elkészítéséhez szükségünk van a születési anyakönyvi kivonatokra, ami sokuknak nem áll rendelkezésükre, mert nem Kubában születtek. Még csak az országba történő belépést igazoló papírjuk sincsen, és ez további igen nagy problémát okoz. Időt kell nyernünk, hogy mindezeket beszerezhessük.

Emilio Núñez-Balncónak igaza volt: sok apáca Spanyolországból és Franciaországból érkezett, mint például San Juan anyja is, de senki nem tudta, hol vannak az okmányaik, ami megnehezítette az útlevelék elkészíttetését. Mindegyiknek ugyanaz volt a problémája, kezdve a főnöknőtől, egészen a legegyszerűbb nővérig. Tehát a hivatalos ügyintézés alóli felmentést kellett elérnem, hadakozva az illetékes irodákkal, ahol meg kellett velük értenem a helyzetet, amit ők maguk okoztak.

– Akarják, hogy az apák mihamarabb elmenjenek? Segítsenek! Más különben nemcsak, hogy nem tudják elhagyni Kubát, de a nemzetközi törvények értelmében nem is tudják őket egyetlen országban sem fogadni.

Ezzel az érveléssel sikerült meggyőzőm a dühödt vallásüldözőket, viszont a dolognak nagyon rövid időn belül el kellett intéződnie, figyelembe véve

a korlátozott határidőt – esetleg már csak néhány nap! –, hiszen mindegyiküknek el kellett hagyniuk az országot. E feladat végzése közben szomorú dolgot tapasztaltam, ami nagyon zavart: az apák közül sokan írástudatlanok voltak, sem olvasni, sem írni nem tudtak.

„Hogyan lehetséges ez egy olyan kollégiumban, amelyikben annyi lehetőség van az oktatásra? – kérdeztem magamtól. – Mi a magyarázata annak, hogy ők maguk nem tanították egymást?” Azok a legegyszerűbb teremtesek voltak ebben a helyzetben, akiket egyszerűen csak „apacánővér”-nek hívtunk, és akiknek a feladata a kollégium és a zárda kiszolgálása volt, vagyis ők takarítottak, főztek és szolgáltak másokat. A többiek, akik az előbbieknél kedvezőbb helyzetben voltak, „anya” névvel illettük.

A fentiekhez igazodva kellett tovább haladnunk. A következő feladat az volt, hogy személyes holmijukat biztonságba helyezzük – azt, amit leginkább meg akartak őrizni –, viszont a kiutasítási parancs szerint csak azt vihették magukkal, ami rajtuk volt.

Igy kellett elhagyni Kubát több száz apácának és több száz papnak. Azoknak, akiknek segíteni tudtam, az orsolyitáknak, a Mericistáknak és még másoknak is, legalább nagyobb szerencsájuk volt.

Legelőször a Merici Academy apácait utasították ki, mivel ők észak-amerikaiak voltak. Előnyükre szolgált, hogy érvényes okmányokkal rendelkeztek, viszont segíteni kellett nekik, hogy személyes holmijukat magukkal tudják vinni.

Mindezek után is igyekeztem tartani velük a kapcsolatot. Többször utaztam New Orleansba, hogy személyesen adjam át nekik a dolgaikat, amiket én magam mentettem ki Kubából. Több alkalommal látogattam meg őket, és mindig nagyon hálásak voltak. Thomas anyával, az igazgatónővel levelezőlapokon tartottuk a kapcsolatot, ezeket a nagyon kedves emlékeket máig őrzöm.

Elizabeth Therese anyát, akinek hétvégeken az ott tanuló Enmát meglátogató, általa nagyon kedvelt Fidel mindig arról mesélt, hogy egyszer majd ő lesz Kuba elnöke, és akit kitoloncolásakor több apácával együtt Caracasba, az ottani orsolyitákhoz küldtek, sikerült meglátogatnom. Őket tehát Caracasban találtam meg.

Akadnak, akik Miami-ban maradtak. Néhányan közülük kiléptek a rendből azoknak a változásoknak a következtében, amiket az egyházban a II. Vatikáni Zsinat döntései okoztak. Megint mások, mint például Lucile anyja, a történelemtanárom, beteg családtagjaik ápolásának szentelték életüket. Ő az édesanyját ápolta egészen a haláláig.

Különösképpen emlékszem San José anyára, aki nem tudott megküzdeni a fájdalommal, amit a Kubából történt kitoloncolása okozott, amire nem volt felkészülve. Szegénykém megőrült! Mindazonáltal, amikor néha meglátogattam, voltak világos pillanatai.

– Miért dobott ki az utcára, miért száműzött engem egyik nappal a másikra egy olyan ország – kérdezte tőlem –, amelyiket annyira szeretek, amelyikért mindent, amim volt, feláldoztam: az életemet, a fiatalságomat. Miért, Juanita? Milyen kárt okoztunk neki?

Sajnos nem volt válaszom San José anyja gyötrő kérdéseire. Nem sokkal később, teljesen elborult elmével, meghalt.

Kétségtelen, hogy minden nappal kevesebben voltak Kubában, akiket menteni kellett, de mind több olyan feladattal szembesültem, amikor mások segítségére kellett lennem.

36.

EL ESCAMBRAY

Az emberek kezdtek felfegyverkezni. A felkelés központja az Escambray-hegységben volt, a sziget középső részén elterülő, akkor még önálló Santa Clara tartomány déli részén.

Az Escambrayban hat évig – 1960 és 1966 között – folyó harc során nagyon sok minden történt. Rémes és még rémesebb pillanatok követték egymást, s az egyik legrútabb emberi gyarlóság, a feljelentés következtében számos tragédia történt. 1960-tól kezdve a feljelentés ördögi művészetté vált Kubában, amely sok névtelen hős és szabadságharcos életébe került országunkban. Névteleneké, amilyen a felkelők egyik kapitánya is, akit családjával együtt egy soha meg nem történt népi felkelés kirobantására szőtt összeesküvés vádjával börtönöztek be. Egy 16 éves fiú jelentette fel őket, aki kínzások terhe alatt adta meg a résztvevők nevét, beleértve sokak összes családtagjainak a nevét is. Ebben az időszakban a forradalmi bíróságok álló napokon át dolgoztak, újabb és újabb pereket indítva, hogy „megtisztítsák” az országot az ellenségtől. Mindnyájan érzelmi hullámhegyek és hullámvölgyek közt éltünk.

Valahányszor meghallom Escambray nevét, azonnal eszembe jut egy hazafi, Plinio Prieto Ruiz képe. Tanító volt, aki nem értett egyet azzal az úttal, amerre a Forradalom haladt, s otthagya azt, amiért harcolt, és parancsnoksága alatt megszervezte a Második Escambray-i Frontot.

Plinio Prieto Ruiz harminchét éves korában halt meg. Négy beosztottjával – Porfirio Ramírezzel, Sinesio Walsh-sel, José Antonio Paliminóval és Ángel Rodríguez del Sollal – együtt agyonlőtték. További 130 kubaival ítélték el őket, akik résztvettek az Escambray-hegyi háborúban. Ők a hírhedt Causa 829/1960¹⁶ elítéltejei közé tartoztak, amely hosszú börtönbüntetésre ítélte azokat, akik – ahogy a szöveg fogalmaz – bűnösnek találtattak „szá-

¹⁶ 1960/829. számú büntető ügy

mos ellenforradalmi jellegű gyűlésen való részvételben, Havannában, amelynek során többek között megállapodtak abban, hogy fegyveres csoportok részvételével harcolnak a Forradalmi Állam ellen az Escambray-hegységben, valamint ellátják, és fegyverhez juttatják ezeket”.

Ana Ely Esteva apja, Salvador Esteva Lora szerepelt a bíróság listájának élén. Szigorú ítéletet hoztak Santa Clarában. Emlékszem azokra a családtagokra, akik hasztalanul kértek kegyelmet az övéiknek, mert a per színjáték volt, ahol a polgárőrök jót mulattak, és mindenféle hamis bizonyítékot prezentáltak bárki ellen, akár köze volt Escambrayhoz, akár nem.

Utálkozva hagytam ott a nyilvános bírósági tárgyalást, ami valódi római cirkusz volt, ahol hosszú bohóckodás után az egyetlen cél az volt, hogy végül az oroszlanok elé vessék az elítélteket.

Ugyanez, az „Escambray-i banditák” perének nevezett színjáték miatt került börtönbe egy másik harcos is: Arsenio Padierno Labrada, akinek volt alkalmam segíteni. Ő is szervezett csoportokat, szállított fegyvert és katonai felszereléseket. Harminc évre ítélték, amit a Pinos-szigeti börtönben kellett letöltenie, de a G2 – a kubai titkosszolgálat – tudta, hogy Padierno nem vallott be mindent, és hogy ők nagy hibát követtek el, amikor előzőleg nem tartottak házkutatást nála, hogy bizonyítékokat keressenek. Úgy döntöttek, hogy a házába mennek, ahol nyilvánvalóan fognak találni olyan dolgokat, ami miatt falhoz állíthatják, és kivégezhetik. Valaki értesítette Padierno feleségét, hogy készüljön fel. Már a szörnyű hír maga is kétségbe ejtette az asszonyt, aki súlyos rákbeteg volt, és az ágyból is alig tudott felkelni. Kapcsolataimon keresztül drámai segélykérést kaptam az asszonytól, aki ugyan haldoklott, de nagyon bátor volt. Azonnal segítséget kértem a svájci nagykövettől, aki az Egyesült Államok érdekeit Kubában képviselő hivatal ügyvivője volt, és mindig segített nekem, amikor a humanitárius kérelmek azonnali intézkedést igényeltek. Több ember kíséretében érkezünk az asszony házába.

– Hagyjanak nyugodtan meghalni, az Isten szerelmére! A falban van elrejtve valami, ami miatt, ha a G2 megtalálja, Padiernét ítélet nélkül falhoz állíthatják. Én már a halálomon vagyok, de neki még élnie kell!

Megmutatta a helyet, ahová a férje azokat a dolgokat rejtette. Majdnem elájultunk, amikor megláttuk a komplett golyószóró- és lövedékarzenált, amit közvetlenül Escambrayba kellett volna küldenie. Először a svájci nagykövet ocsúdott fel.

– Azt hiszem, nemcsak a férjét végeznék ki emiatt... mindnyájunkra ez a sors várna, akik itt vagyunk. Azonnal el kell innen vinni!

Kétségbeesett sietséggel megraktuk a két autót, amivel érkezünk, és elmentünk. Tanúktól tudjuk, hogy aznap délután, alig fél órával a távozásunk után nagy mozgolódás támadt a negyedben: a G2 érkezett, hogy házkutatást végezzen Arsenio Padierno Labrada házában. Nem találtak semmit.

Másnap az asszony üzenetet küldött, és megköszönte az előző napi akciót, ami hatékony volt, mert szerencsére megelőztük a bajt. Nem sokkal ezután értesültem: nyugodt lélekkel halt meg, mert férjét megmentette a kivégzéstől.

Számos csatornán keresztül lehetett információhoz jutni arra vonatkozóan, hogyan lehet segíteni a menekülőket, és hogy kik szorúlnak menedékre. Erre a célra – több tucatnyi társuk között – ott volt Elsa Negrín, Roberto Jiménez, vagy Margarita Blanco. Ez utóbbi igen aktívan dolgozott együtt különböző csoportokkal abban az időben. Ugyanakkor egyes esetekben nem jól alakultak a dolgok, például olyan komoly harcosok ügyében, mint Felipe Jiménez is, akik börtönbe kerültek, de semmit sem tehettünk értük. Voltak olyanok, akiket harminc év börtönre ítélték, bár sokan közülük e büntetésnek csak egy részét töltötték le, mivel fogolycsere révén a nyolcvanas évek elején kiszabadultak.

Így éltük napjainkat, a remény és a kétségbeesés között hánykódva, s ezek az érzések már a Forradalom győzelme óta állandóan üztek-hajtottak. Egy alkalommal, 1959-ben megkerestek, hogy járjak közben egy híres Batista-hívó család érdekében: José María Salas Cañizares testvéréről volt szó, Fulgencio Batista diktatúrájának egyik legvéresebb hóhéjáról. A segítséget a letartóztatott Juan Salas Cañizares részére kérte, aki korábban a Matanzas helyőrség parancsnoka volt. Eliogadtam a kérést, mivel kizárólag azért tartóztatták le, mert egy bűnöző testvére volt. Azonnal Matanzasba siettem, hogy találkozzam William Gálvezzel, a tartomány katonai parancsnokával, aki Fidel egyik legközelebbi embere volt.

– Ezt a Salas Cañizarest – mondtam neki – csak azért tartják itt, mert a testvére annak a másiknak. Ő soha semmit nem tett a felkelők ellen, de a családja fél, hogy ti falhoz állítjátok. Azért vagyok itt, hogy ne végezzétek ki.

– A legteljesebb garanciát adom neked, hogy igazságos eljárásban lesz része a Forradalom részéről, Juanita; szavamat adom rá! Ez a Forradalom jóakarátú.

William Gálvez parancsot adott, hogy azonnal engedjenek be Juan Salas Cañizares cellájába, amiben egy másik rabbal osztozott. A találkozás annyira felkavaró volt, hogy arra a napra mindig emlékszem. Amikor megláttak, mindketten sírva öleltek át.

– Tégy valamit, könyörgünk, hogy ne lőjenek minket agyon, nem akarunk meghalni! Segíts, hogy életben maradjunk!

Elmeséltem nekik Gálvez parancsnokkal történt beszélgetésemet.

– Biztos vagyok, maga Gálvez mondta, hogy a Forradalom jóakarátú, és igazságos eljárásban fogtok részesülni. Bízunk kell abban, hogy ez így lesz, mivel ti nem okoztok semmilyen kárt. Világossá tettem számára, hogy te mindig tiszteletben tartottad a forradalmárok életét. Reménykedjünk, és higgyünk abban, hogy minden jóra fordul!

Lelket öntöttem beléjük, egy kis időt még eltöltöttem velük, és sikerült megnyugtatom őket. Sajnos, 26 évesen, noha sok mindent átéltem már, hisztériás kislánként voltam részese egy olyan folyamatnak, amelynek nem láttuk előre a végét.

Másnap hajnalban, 1959. január 24-én, Juan Salas Cañizarest és alárendeltjét elvitték a cellájukból, és falhoz állították. William Gálvez, aki legalább olyan mészáros volt, mint annak a boldogtalannak a rokonai, ítélet nélkül mindkettőjüket agyonlőtte.

Amikor értesültem róla, úgy éreztem, elárultak, ugyanakkor végre megszületett bennem egy érzés: meg kell tanulnom harcolni.

Amikor valaki megkérdezi, hogyan tudtuk túlélni azt az időszakot, a válaszom egyszerű: annak tudatában, hogy a terror birodalmában élünk. Természetesen én magam tisztában voltam a dolog nagyságrendjével, hiszen láttam a történekekkel kapcsolatos reakciókat, mint ami egy másik éjszaka is történt, amikor a G2 már másodszor akart a J 406. alatt álló vendégházba behatolni.

Mínthogy egyszer már akartak házkutatást tartani, egyáltalán nem lepett meg minket a katonai járművek rajtaütésszerű érkezése, a milicisták kiugrási a kocsikból, és a dörömbölés az ajtón:

– Nyissák ki, parancsunk van a belépésre!

– Kinek a parancsa? – kérdeztem az ablakon keresztül. – Jöjjön ide személyesen, aki a parancsot kiadta!

Bent a félelemtől megdermedtünk, mert ez alkalommal a ház tele volt fel-forgató tevékenység miatt üldözött emberekkel. A milicisták egy ideig nem tudták, mitévők legyenek, mi pedig feszülten figyeltünk.

– Csak erőszakkal léphetnek be a házamba – közöltem. – Törjék be az ajtót, tegyenek, amit akarnak, de csak a holttestemen keresztül léphetnek be.

Ebben a pillanatban a félelemtől reszketve jött az egyik vendég, és tájékoztatott, hogy a telefon másik végén José Abrantes belügyminiszter van, aki sürgősen beszélni akar velem.

– Mi történik, José? – kérdeztem. – A G2 emberei itt vannak a házam előtt. Amit tesznek, újabb igazságtalanság. Csak anyám van itt, aki látogatóba jött, az unokaöcsém és én. Talán beszélnem kellene Raúllal, hogy békén hagyjanak? Mondd, mert akkor azonnal hívom.

– Ne hívd! Ne aggódj – felelt meggyőzve –, ebben a pillanatban visszavonulnak onnan.

Éppen csak letettem a telefont, a G2 még a környékről is eltűnt, mintha varázslat történt volna, mi pedig ismét megmenekültünk, bár nagyon közel álltunk ahhoz, hogy leleplezzenek minket.

Az, hogy így viselkedtem, nem jelentett semmiféle „hősködést” – *guapería*, ahogy kubanizmussal mondjuk. Valójában nem volt más választásom, mivel ellenkező esetben mindnyájunk számára katasztrófával végződik az eset. Ez csak egy szerencsés kockajáték volt, amely nem úgy végződött, mint annyi más eset, amelyek Che hátborzongatóan „a kivégzés pedagógiájának” nevezett elméletébe illeszkedtek.

„MARXISTA-LENINISTA VAGYOK”

Amikor a naptárra ránéztem, mindig meglepődtem. Milyen hosszúnak és szörnyűnek tűnt az 1961. év! Valóban: noha kezdtem elveszíteni a csodálkozásra való hajlamomat – a Disznó-öbölben és az Escambray-hegységben történtek, a feljelentések, kisajátítások és elkobzások, annyi ember bebörtönzése vagy még rosszabb, agyonlövése után ez nem is csoda –, ennek ellenére álmomban sem fordultak volna meg gondolataimban azok a dolgok, amelyeket kiagyalak: a pénzcseré és a nyilatkozat, amit valójában Fidel képviselt.

Raquel Pérez de Miret Luisnak, Pedro Miret testvérének a felesége, a komaasszonyom és hosszú évek óta nagyon jó barátnőm volt. A Batista-diktatúra idején mindketten azonos nézetet vallottunk, harcoltunk a rezsim ellen, és minden politikai nagygyűlésen részt vettünk, amin csak tudtunk. Később ő és férje New Yorkba utaztak, ott éltek, és barátságunkra tekintettel nem szállodában, hanem náluk laktam, amikor én is odaérkeztem. A Forradalom győzelme után Raquel, aki ügyvédnő volt, bekapcsolódott a rendszer munkájába. 1959-ben ő lett a második nő, akit egy minisztérium élére állítottak! Elena Mederost váltotta a poszton, aki első nőként volt a Jóléti Minisztérium első embere, bár csak rövid ideig.

Ilyenformán komaasszonyom, Raquel Pérez de Miret – fiának, Luisnak voltam a keresztanyja – helyet kapott a Minisztertanácsban, aminek következtében nagyon sok tervről szerzett tudomást. Július táján beszélt nekem valamiről, amiben Che ipari miniszterként közvetlenül érintett volt:

– Megtudtam, hogy Che valószínűleg új pénzt fog nyomtatni, hogy kivonja a forgalomból a jelenlegit. A Nemzeti Bank tartaléka csak 50 millió peso, és tudják, hogy magánembereknél és vállalatoknál mintegy 700 millió halmozódott fel, ami így kívül esik az állami ellenőrzésen. Képzeld el, ha valóban így van, mi lenne, ha fölénk kerekednének?!

– De hogyan tudnák megtenni? Lehetetlen – válaszoltam. – El tudod képzelni, hogy mi történne?

– Igazad van, nem olyan egyszerű egyik napról a másikra megtenni. Igen nagyszabású műveletet kellene előkészíteniük, amit nem tudnának titokban tartani.

– Ha így lesz – válaszoltam Raquel komaasszonyomnak –, ténylegesen újabb csapás szenvedünk el mi, kubaik. Igazság szerint már semmin nem kellene meglepődnünk, ami Chetől származik, mert most meg a kubai nemzetgazdaság megmentőjeként lép fel, amiről viszont semmit sem tud.

Elbúcsúztunk, és eszembe jutott az az egy évvel azelőtti esemény, amikor kapcsolataim egy új, forgalomba kerülő bankjegyet mutattak meg nekem, amin csak ennyi állt: Che – se vezeték-, se keresztnév. Emlékszem, annyira dühös lettem, hogy egyenesen Fidel lakására mentem.

– Látom, haragosan érkezel. Most megint mi történt?

– Figyelj ide, fiú – kezdtem. – Mondd meg nekem: Miért egy külföldinek kell aláírnia hazám pénzét, ráadásul a gúnynevén?

Fidel meg sem sértődött, és rögtön kijavított:

– Elsősorban, azért írta alá a Chet, mert széles körben így ismerik, másodsorban emlékeztetlek, hogy Che a múlt év óta nem külföldi. A zsarnokság elleni küzdelemben hozott áldozatai elismeréseként megadtuk neki a született kubainak járó állampolgárságot, és ő elfogadta; illetéknéppen ő ugyanolyan kubai, mint te vagy én.

– Neked tehát az – válaszoltam. – Számomra továbbra is külföldi, aki gúnynevével írja alá a bankjegyeinket. Erre kár is több szót vesztegetni!

Emlékszem, mennyire elkeseredtem amiatt, hogy Che napról napra nagyobb befolyásra tett szert a pénzügyek terén is. A komaasszonyommal folytatott beszélgetés tehát valójában figyelmeztetés volt, ami mellett nem lehetett elmenni. Bár azon a napon teljes szívemből azt kívántam, hogy a dolog ne történjék meg, mert akkor ezrek vagyona válna semmivé.

Hála komaasszonyomnak, a velem bizalmasan közölt intézkedést én is „bizalmasan” továbbadtam mindenkinek, akinek csak lehetett, és amilyen gyorsan csak lehetett, hogy ha megtörténne a pénzcseré, ne veszítsék el a meglévő pénzüket.

A téma egy ideig nem bukkant fel újra, és már azt hittük, hogy hamis riadalomkeltés volt csupán. Augusztus 3-án azonban Raquel közölte, hogy sürgősen találkozoznunk kell. Elmentem hozzá, a Jóléti Minisztériumban lévő

irodájába. Amikor meglátott, otthagya a megbeszélést, és arra kért, hogy sétáljunk egyet, mert valami egészen különlegeset akar mondani.

– Holnap életbe léptetnek egy törvényt, ami Kubában az eddigi legszigorúbban őrzött titok: két nap alatt az egész országban le kell cserélni a pénzt.

– De hogyan fogják ezt végrehajtani? – kérdeztem mehökkenne. – Különösen, hogy ez a két nap a hétvégét jelenti.

– Azzal kell számolni, hogy több mint háromezer váltóhelyet létesítenek, ahol mintegy ötvenezer ember vesz részt az eljárásban: bankalkalmazottak, polgárőrök, a Forradalmi Hadsereg katonái, akik ma még nem tudják, hogy miről van szó, csak aznap reggel fogják közölni velük az intézkedést és a követendő eljárást.

Az ájulás kerülgetett! Gyorsan értesítettem mindenkit, akit csak tudtam.

Két nappal később minden pontosan úgy történt, ahogy a komaasszonyom mondta. Augusztus 5-én a *Hivatalos Közlönyben* megjelent a törvény, amelyik elrendelte, hogy 6-án és 7-én megtörténik a pénzcseré. A rendszer ily módon mintegy 500 millió pesót kobzott el, és további 500 millió, amely magánszemélyek tulajdonában maradt, értékét veszítette. A legkülönösebb az volt, hogy Che ipari miniszterként felügyelte a műveletet, és nem a Banco Central elnökeként, ahonnan már februárban távozott. Mindent tökéletesen megszervezték: a bankjegyeket, amelyeket korábban az Egyesült Államokban nyomtattak, most Csehszlovákiában állították elő egy év alatt. A törvény hatályba lépése sokak számára nagy csapást jelentett, s ez szította fel az ellenforradalmat.

Mindig emlékezni fogok komaasszonyomra, Raquel Pérez de Miretre ezért a gesztusért, és a segítségért, amit tőle minisztersége idején kaptam. Nem sokkal a pénzcseré után újabb szörnyű hír jutott el hozzám – más se kellett nekem, gondoltam. Szeretett komaasszonyom autóbaleset áldozata lett, amikor Havannából Santiago de Cubába tartott. A központi autópályán vezette kocsiját, és ahogy megtudtam, nagy sebességgel haladt egy veszélyesen kanyargós szakaszon: mielőtt elérte volna a várost, megtörtént a baleset, amit sajnos nem élt túl. Halála óriási csapást jelentett számomra.

E veszteség után, amely 1961 egyéb rettenetes eseményeihez társult, nem kívántam mást, csak hogy érjen már véget ez az év. Így érkezett el a december.

December 2-án, szokatlan módon, lehetőségem nyílt arra, hogy korán hazatérjek pihenni, miután több teljes hónapot töltöttem a J 406-ban, ami nagykövetségnek vagy minisztériumnak tűnhetett, ahol az emberek sorba álltak, hogy problémáikat meg tudják velem beszélni.

Szombat volt, és minthogy édesanyám látogatóban nálam tartózkodott, úgy döntöttem, hogy korán megyek haza, eszem valamit, és beszélgetek édesanyámmal.

– Fidel ma este beszédet mond a televízióban. Azt mondta nekem, hogy fontos nyilatkozatot tesz, azért jobb szeretném, ha itt maradnánk, és megnézhetnénk őt, Juanita.

Nem is képzeltem, hogy mi lesz az a fontos nyilatkozat, tehát nézni kezdtük a televíziót. Fidel beszélt, csak beszélt, ahogy már mindnyájan hozzászoktunk, unalmasan, rendkívül hosszan, amikor hirtelen megváltoztatta a hanghordozását, ami felkeltette a figyelmünket.

„Néhányan megkérdezték tőlem, vajon ugyanazt gondoltam-e a Moncada laktanya idején, mint amit most. Azt mondtam nekik, hogy nagyon hasonló gondoltam akkor is, mint most. Ez az igazság.”

A következő mondatban Fidel bombát robbantott:

„Teljes megelégedettséggel és teljes bizalommal itt kijelentem: marxista-leninista vagyok, és marxista-leninista leszek életem utolsó napjáig.”

Amikor ezt hallottam, rémület vett rajtam erőt, és csak szegény édesanyám felé tudtam fordulni, aki nálam is rosszabb állapotba került.

– Hát ez mi? Mi az, amit Fidel mondott?

Azt sem tudtam, hogy mit válaszoljak neki, mert az a nyilatkozat mindkettőnk megbénított, míg aztán ismét fennhangon kezdtem beszélni, mindent kiöntve magamból, ami hosszú ideje bennem volt.

– Miként lehetséges – fakadtam ki anyámnak –, hogy egy ember, akivel együtt nevelkedtél egy családban, akiben hittél, akiért harcoltál, hirtelen megváltozzon, és azt állítsa, hogy az, amire mindig azt mondta, hogy nem az: és most mégis az?

Szegény anyámnak könnyekkel telt meg a szeme:

– Mi lesz most, Juanita?

– Semmi, édesanyám. Mi lesz most? Először is meg vagyok győződve, hogy Fidel nagy színész. Színész, aki tökéletességre vitt egy szerepet, amivel mindenkit becsapott. Mi más történhet, mamikám?

Nem kellett semmilyen más magyarázat, mert mindketten tökéletesen értettük, és talán mi, a közeli családtagok voltunk legelőször is azok, akik a kijelentés miatt becsapva éreztük magunkat, utánunk pedig a többi kubai, akik hittek benne.

Azt mindig tudtam, hogy Raúl és Che kommunisták, de azt nem hittem, hogy Fidel valaha is rokonszenvezett volna marxista elemekkel, sem az egye-

temen, sem akkor, amikor a Moncada ostormára készült, sem a *Granma*-expedíció idején Mexikóban, de még a Sierra Maestrában sem. Ugyan! Soha a családban nem volt olyan megnyilvánulása, ami alapján arra gondolhatunk volna, hogy más eszméket vall.

Soha életében nem volt Fidel marxista. Soha! Sőt, éppen ellenkezőleg. Emlékszem, hogy Bilito Castellanos – Baudilio Castellanos fia, a Central Marcané-i gyógyszerár tulajdonosa (Bilito nővérébe Fidel nagyon szerelmes volt) –, Alfredo Guearával együtt, nagyon közel állt a Kommunista Ifjúság szervezetéhez, és az egész csoporthoz a havannai egyetemi évek alatt. Bilito szülei akkor kétségbeesetten kerestek segítséget. Kihez fordultak, hogy gyermeküket kimentse a rossz befolyás alól? Fidelhez!

– Nem egyszerűen kérünk – mondta akkor neki Baudilio apja –, hanem könyörgünk neked, hogy a családjaink között fennálló életre szóló barátság alapján, segíts nekünk kimenteni Bilitót ebből a környezetből!

Fidel, egy percre sem habozott, vállalkozott a feladatra. Segített neki megváltoztatni a gondolkodásmódját, meggyőzve, hogy ne csatlakozzon az egyetemi kommunista mozgalomhoz.

Hogyne emlékeznék erre a történetre! Amit akkor december 2-án mondtam, egészen más volt, mint amiket nem sokkal azelőtt jelentett ki.

– Azt lehetne mondani, hogy egyik napról a másikra megváltoztatta az álláspontját, csupán néhány pillanat alatt – elemezgette a dolgot anyám.

Mást már inkább nem akartam neki mondani, mert féltettem az egészséget. Az aznap éjjelre tervezett pihenés helyett el kellett mennem otthonról, hogy találkozam azokkal a szervezetekkel, amelyekkel együttműködtem, mert őket is nyugtalanította, amit a televízióban láttak. Többek között ott visszhangzott a fülemben az a nyilatkozat, amit Fidel az Amerikai Lapkiadók Szövetségének¹⁷ adott Washingtonban, 1959 áprilisában:

„Ami a kommunizmust illeti, csak azt tudom mondani: nem vagyok kommunista, és a kommunistáknak nincs elég erejük arra, hogy meghatározó tényezők legyenek országomban.”

Az 1961. december 2-át követő napok a mély csalódás napjai voltak. Magunkévá kellett tenni azt a gondolatot, hogy már semmi sem változhat Kuba javára. Sem anyám, sem én nem beszélünk Fidellel vagy Raúllal erről, sem más dologról, hogy érzékeltessük velük a véleményünket; részemről főleg volt minden szó.

¹⁷ American Newspaper Publishers Association (alapítva 1887-ben)

A televízióban tett vallomását követően Fidel egy időre visszavonult a nyilvános szerepléstől, ami személyisége szokásos megnyilvánulása volt, amikor ilyen nagyságrendű intézkedéseket hozott. Ugyanez a csend és elzárkózás követte azt is, amikor Fidel elmozdította Manuel Urrutia Lleót, akit ő maga nevezett ki a forradalmi Kuba első elnökének.

Teljes csend uralkodott tehát e kinyilatkoztatását követően, hogy ő marxista-leninista, és az marad halála napjáig. Akkoriban a régi gárdához tartozó kommunista, Aníbal Escalante irányította az országot, aki a Kubai Kommunista Párt főtitkára volt. Ezt azonban csak felületes szemlélő látta így, mert a valóságban a dolgok megoldása lelassult: nem volt megoldás a problémákra, még a legjelentéktelenebbekre sem. Most már mindent egyetlen ember jóváhagyásával kellett végrehajtani: Fidelével.

Miért? Nagyon egyszerű: már mindent eldöntöttek, és most készítették elő az utat a következő lépés megtételére, ami a szovjetekkel történő megállapodás volt. Fidel az elvonulás révén időt nyert arra, hogy átgondolja a követendő utat: az amerikaiak előbb vagy utóbb kikövetelik a demokratikus választásokat... az oroszok nem.

A kettő között nem volt nehéz választania.

Fidel radikális irányváltása a kommunizmus felé nem politikai meggyőződésből fakadt, hanem egyszerűen csak a hatalom megtartását szolgálta, ami mindig nagyon fontos volt számára. Az oroszok nélkül nem tudta volna örökössé tenni hatalmát. Diktatúra nélkül, mint amilyen az orosz vezetőé, Nyikita Hruscsové volt, egyszerűen nem tudta volna így folytatni. Nincs tehát más magyarázatom: behódolt a Szovjetunióknak, hogy örökössé tehesse a hatalmát.

Mindenki különös módon emlékezik azokra a napokra. Az én elmém állandóan érzelmi viharokkal volt tele, és azonnal arra emlékeztem, ami mind között a legjellemzőbb történeté vált: amikor Fidel a Belén-kollégiumban tanult, egy szónoklattan-versenyen beszédet mondott, amelyben keményen ostromozta a kommunistákat. Ez azt eredményezte, hogy a kommunisták csúfot üztek belőle, Fidel pedig később nyílt levélben lehengerelte őket.

Emlékszem arra is, amikor Fulgencio Batista azzal vádolta őt, hogy kommunista, én pedig, Juanita Castro, akkor még csak húszévesen, méltatlankodva azt mondtam a testvéremnek:

– Fidel, véd meg magad a diktátor támadásaitól! Mutasd meg azt a levelet, amit a Belén-kollégiumban írtál, amikor leszámoltál a kommunistákkal! Ezt azonban nem tette meg. 1961. december 2. óta tudom, miért nem.

„Bolond – ismételtettem magamnak –, bolond vagy, hogy nem vetted észre; de ebben nem vagy egyedül, mert nem te vagy az egyetlen, akit becsapott.”

Mindnyájunkat becsapott, akik a demokratikus Kubáért aggódtunk, amit 1959. április 28-án ígért meg Fidel, mondván: „Diktatúra és oligarchia nélküli népi kormány lesz; szabadság kenyérrel, kenyér félelem nélkül – ez a humanizmus. Abban hiszünk, hogy szabadság nélkül nincs kenyér, de nem lehet szabadság sem kenyér nélkül. Azt akarjuk, hogy Kuba a képviselői demokrácia példája legyen, ahol valódi társadalmi igazságosság van.”

Ez volt az a forradalom, amit a kubai nép akart.

Ez volt az a forradalom, amelyért több ezer hazafi áldozta az életét.

Ez volt az a forradalom, amely már nem létezett.

38.

ÉS A HŐSÖK NEVET VÁLTOZTATNAK

Elképzelhetetlen bonyodalmak közepette éltem, s abból próbáltam megélni, amit apám hagyott rám, valamint a saját üzleteimből – mert mindig szerettem a saját megélhetésemért dolgozni.

Korábban már meséltem, hogy miután tizenöt éves koromban befejeztem kereskedelmi tanulmányaimat Havannában, az orsolyitáknál, visszatértem szüleimhez a birtokra, és létrehoztam a Juanita-mozit. Ezután, még mindig nagyon fiatalon, sertéshizlaldám is volt. Bármilyen eladó malacot megvásároltam, nem számított, hogy csúnya, sovány, vagy az éhhalál környékezi: feljavítottam és felhizlaltam őket. Így aztán sikerült egy hatalmas hizlaldát létrehoznom, mert a birtok egy részén volt egy nagy pálmaliget, királypálmákkal, ami a legjobb eledel a sertések számára. Vevőhálózatom egész Kubára kiterjedt, mert mindig kiváló árut ajánlottam. A sertésekről áttértem a lábasjóságokra. Nagyon jó szemem volt az állatok megítélésére, ránézésre meg tudtam mondani egy állat súlyát, mivel annak idején így vásárolták az állatokat Kubában.

Ilyen volt kereskedői életem: mindenfelé üzleteltem, ami idővel nagyon sok embernek adott munkát. Ha megtudtam, hogy valahol egy boltot eladnak, mert veszteséges, megvásároltam, hogy feljavítsam, és rendbe hozzam. Ezután eladtam, és folytattam a következő üzleti kalanddal.

A Forradalom győzelme után újabb üzletekbe kezdtem. Tudomásomra jutott, hogy Havannában eladó egy kis rádióadó, amelyik nagyon rossz állapotban volt, de végül is tudott műsort sugározni. Természetesen megvásároltam! CMK-nak hívták. Alacsony árat kértek érte, majd jelentős beruházással száz százalékosra feljavítottam, hogy versenyképesse tegyem a többi adóval. Nagyon jó bevételekkel kezdtük, igen sok hirdetéssel, egyre többen hallgatták, és az emberek szerették a műsorainkat. Működési stratégiám egyszerű volt: úgy döntöttem, hogy nem mondunk híreket, kizárólag hangszeres zene lesz, mert az minden problémára nyugtatóan hat. Kitaláltam

a mottót: „Autózáskor váltson a CMK-ra”. Az örömünk azonban nem tartott sokáig: sem a hallgatóságé, sem az enyém. Amikor az összes üzletet elkezdtek felülvizsgálni 1960-ban, az enyém a legelső között volt, amit elkoboztak, hogy teljhatalmat gyakorolhassanak, és így ellenőrizhessék, mit hallgatnak az emberek az összes rádióban és televízióban. Ez a régi kommunista gárda embereinek feladata volt, vagyis akik valójában az új rendszer hívei voltak, s ezt a feladatukat tökéletesen hajtották végre.

A CMK a Plaza Cívican volt – mai neve Plaza de la Revolución –, akkoriban itt alakult ki a rádiózáshoz és a filmhez kapcsolódó üzleti negyed.

Napokkal azelőtt, hogy elvették volna a rádiót, írásban értesítést kaptam Aníbal Escalante aláírásával, amelyben „vételi ajánlato” tesznek a rádióadó-ra. Természetesen az ajánlott vételár számomra nevetséges, és egyébként is sok oknál fogva elfogadhatatlan volt. A Távközlési Minisztériumba mentem, hogy megkérdezzem tőlük, mit jelent ez az „ajánlat”. Két barátom is dolgozott ott, az egyik maga a miniszter, Enrique Oltusky mérnök.

– Ígérem neked, Juanita – mondta Oltusky –, hogy kivizsgálom, mi történik, és amint bármilyen hírem van, azonnal értesítelek.

Mivel nem kaptam tőle sem hírt, ismét felkerestem, és együttesen arra a következtetésre jutottunk, hogy az intézkedést a legmagasabb szinten hozták, és az ország össze s rádió- és televízió-állomását államosítják. Természetesen köztük az enyémet is. Semmit nem lehetett tenni.

Ha lehet így mondani, velem legalább „udvariasak” voltak; mert előre értesítettek, hogy lefoglalják az adót. Nem volt szükséges, hogy bemutatkozzanak, mert korábban már elvitték az irodámban levő összes személyes holmimat. Néhány bement, akiknek sokkal jobban fizető állást adtam, mint amilyet valahol is kaphatott volna, azonnal a lefoglalók mellé állt, így az új rádiónál maradhatott, ami persze nem működött sokáig, mert ahol a Forradalom közbelépett, ott mindent tönkretettek.

Amikor anyám ezt megtudta, nagyon elkodvetlenedett.

– Azonnal beszélni kell Fidellel és Raúllal! – mondta.

– Nem, anyám. Miért kellene velük beszélni? Már nem érdemes időt vesztegetni rá, sem az enyémet, sem a tiedet, mert ezt az intézkedést a legmagasabb szinten hozták meg. Egyébként ki merte volna lefoglalni Fidel nővérének a vállalkozását?

Olyan voltam én is, mint az össze többi kubai, akik elvesztették erőfeszítéseik eredményét. Pénzem egy részét ténylegesen elvesztettem. Később egy újabb vállalkozás létrehozását javasolták, de szerencsére nem mentem bele,

mert mindenemet elveszthettem volna. Ekkor már nemcsak a kubaiak pénze veszett oda, hanem egyéb alapvető és elengedhetetlen dolgok is eltűntek – mint Isten, a vallás, az Egyház és a hit.

Az ifjúság vallási alapok nélkül kezdett nevelkedni, noha az korábban mindig létezett, s függetlenül attól, milyen mély volt a meggyőződése, Kubában mindenkinek volt hite, és mindenki tisztelte az Egyházat, amely óriási munkát végzett a hittérítés érdekében. Ennek, a kubai kultúrában oly mély gyökeret vert hitnek az kiirtása érdekében a rendszer a Gyermek Társasköröknek (Círculos Infantiles) nevezett intézményekben elkezdte terjesztetni a kommunista eszméket a gyermekek körében. Sajnos kihasználták ezeket az ártatlan lelkeket, és elérték, hogy a gyermekek és a fiatalok nem hittek önmagukban, csak azt szajkózták, amit a kormány akart velük mondani. A kubai szöveggyűjteményeket marxista szöveggyűjteményekre cserélték.

Mélységes fájdalmat éreztem! Nemcsak a kommunizmus hazugsága miatt, hanem mert igazságtalannak tartottam, hogy új „hazafiakat” állítanak elénk, akik még csak nem is kubaiak – semmit nem tettek értünk, következésképpen semmi közük nem volt a kultúránkhoz és a történelmünkhöz. Karl Heinrich Marx és Vlagyimir Iljics Lenin uralták a tankönyveket, miközben a mieinket kihagyták belőlük – José Martí kivételével, akit oppor-tunista módon használtak fel. Meghagyták Martit, már csak azért is, mert Kuba függetlenségéért harcolt a spanyolok ellen, s ez az életébe került. Azt hiszem, Martí nagyságát semmiképpen nem lehetett volna kitörölni hazánk történelméből.

Kétségtelen, hogy a történelmet a győztesek írják, de mindig azt gondoltam, hogy még ebben az ügyben is lelkiismeretesnek kell lenni. Kubában azonban nem voltak azok! Olyannyira nem, hogy a „forradalmi történészek” azonnal munkához láttak, és azonnal eltüntették az elmúlt évek Kubájának demokratikus kormányait, függetlenül attól, hogy jók, elégségesek, vagy rosszak voltak-e. Ilyenformán ma már senki sem tudja Kubában, hogy ki volt és mit tett például Carlos Prío Socarrás, vagy Ramón Grau San Martín, a nép által demokratikusan megválasztott két elnök. Gerardo Machado-ról sem tudnak, aki nagyon jó elnökből diktátor lett. Így nevelkednek manapság az új kubai nemzedékek, anélkül, hogy ismernék az ország történelmének fényeit és árnyait, amelyek ismerete létfontosságú bármely kultúra számára.

Történelemkönyveink hirtelen új hősöknek tulajdonítottak fontosságot, akik nemcsak olivazöldbe öltöztek, hanem hatalmas szakálluk is lett.

– Kitől eredhet ez az ötlet? – kérdeztem anyámat. – Mert mindenki szakállat növeszt, mintha divat volna. Ahhoz, hogy valaki forradalmár legyen, szakállának kell lennie. Észrevetted?

– Igen – mondta –, de nem hiszem, hogy Raúl terjesztette volna el, mert ő szőrtelen.

– Akárkit kérdeztem, senki nem válaszolt, mama. Celia Sánchez azt mondta, hogy Fidel a Sierra Maestra első pillanataitól fogva hagyta növekedni a szakállát, azóta sohasem borotvált. Mit gondolsz, mit mondott volna apám, ha szőrösnek látta volna őket? Én azt hiszem, hogy valójában ez az arc eltakarásának egy bizonyos formája...

– Jaj, Juanita! Ha az öreg ezt látná, nem tudom, mit csinálna! Az öreg azonban már nem él, viszont a szakállak, a szakállasok az első pillanattól kezdve nagyon becsaptak mindenkit; annyira, hogy mindkettőjüknek, Fidelnek és Chenek megvoltak az ügyre vonatkozó, előre megfogalmazott válaszaik.

Tudom, hogy azok a riporterek, akik a mexikói újságíróval, Jacobo Zabludovskyval együtt dolgoztak, emlékeznek, amikor ez utóbbi elmesélte nekik találkozását Chevel a La Cabaña-börtönben.

– Parancsnok úr – tette fel a kérdést Jacobo az interjú végén –, mikor szándékozik megborotválni?

– Te a borotválkozásról kérdezel – felet neki Che –, miközben olyan emberrel állsz szemben, aki megváltoztatta ennek az országnak a történelmét?

Túl sokat beszéltek, de a kérdésekre soha nem válaszoltak. Ugyanígy tett Fidel is, amikor anyám otthon megkérdezte:

– Fidel gyermekem, meddig hagyod nőni a szakálladat? Mikor szabadulsz meg tőle?

– Anyám, addig hagyom, amíg a Forradalom összes feladatát nem teljesítjük.

Ebben természetesen benne van az, hogy addig a napig ezzel a szakállal fog élni.

ITT MINDENKI „FÉREG”

Annyi minden történt – és nemcsak általában a kubaiakkal, hanem a Castro Ruz családon belül is. Nem a legjobb időköt élte a családunk, minthogy kezdtünk elhidegülni Fideltől, aki mindenkivel igyekezett elsimítani az ügyeket, kivéve az övéivel. Egyre kevesebb alkalommal látogatott el hozzám, mert engem nem akart látni; csökkent azoknak az alkalmaknak a száma is, amikor anyám eljött a birtokról, pedig ő csak velem szeretett lenni. Az egyik ilyen alkalommal bejelentették, hogy Fidel beszélni fog a televízióban a CMQ stúdiójából.

– Jaj, Juanita, lányom, szeretnék elmenni, megnézni őt – kért anyám.

– Hát nem láttad mostanában, mama? Miért nem hívod fel?

– Nem akartam mondani neked, mert nem akarok több vitát köztetek, de vannak napok, amikor nem is kapcsolják nekem. Miért van ez így? Bizonyára még csak nem is tud arról, hogy hívom, mert Celia Sánchez soha nem látott módon ellenőrzi. Így hát megragadom az alkalmat, és elmegyek a televízió stúdiójába, hogy láthassam őt.

Tudta nagyon jól, hogy a viláért sem ülnék be nézőnek, különösen azok után, kami az óta történtek, hogy bejelentette, marxista-leninista. Megkértem Raquel Rodríguez, a J 406-ban lakó egyik diáklányt, hogy kísérje el anyámat, de magam vittem őket a stúdióig, amelyet a G2 megszállt.

– Nem tudod elképzelni, mi történt – mesélte Raquel később. – Amikor az ajtóhoz értünk, megállítottak bennünket, és kérdezték, hová megyünk, mert a hely kizárólag Fidel kíséretének van fenntartva. Megmagyaráztam nekik, hogy a hölgy az ő édesanyja. Nem hitték el nekem, de beszéltek valakivel, aki odajött, és mondta, hogy igen, igen, a Főparancsnok édesanyjáról van szó. Ezt követően szinte a vállukon vittek be, és az első sorban ültettek le minket.

– De ez majdnem Raquel szabadságába került – szólt közbe anyám. – Az történt, hogy a stúdió tele volt emberekkel, akiknek, amikor Fidel vala-

mit mondott, fel kellett állniuk, és tapsolniuk kellett. Én felálltam, de ez a lány ülve maradt! Tudatában voltam, hogy miért csinálja, megértettem, de azonnal a fülébe súgtam: tettesd magad, állj fel, mert ha nem teszed, börtönbe fognak csukni.

– Ott jöttem rá – folytatta Raquel –, hogy valóságos veszélyben forogtam, és fel kellett állnom, viszont nem tapsoltam. Amikor befejeződött az esemény, és eljöttünk, az egész embertömeg Fidel mögött nyüzsgött.

Úgy tűnik, hogy Raúl meglátta ott anyámat, és azonnal eljött meglátogatni. Nagyon kedvesen ölelte meg, és mondta:

– Mami! Micsoda meglepetés, eljöttél a birtokról. Mikor érkezél? Miért nem értesítettél, hogy jössz?

Anyám elmondta nekem, hogy amikor Fidel észrevette őt, ő is gyorsan odament hozzá, és ugyanazt kérdezte tőle, mint mindnyájunktól, amikor találkoztunk vele:

– Öreg, mit csinálsz itt?

– Eljöttem, hogy lássalak, fiam, mert nem tudom, átadták-e az üzenetemet, hogy Havannában vagyok.

– Hol laksz?

– Juanitánál, mint mindig, de egész nap vele vagyok a vendégházban.

Nagyon komolyan nézett anyámra, és azt mondta:

– Menj oda, a vendégházba, én is odamegyek.

Nem tudták folytatni a beszélgetést, mert a másik oldalról hívták, és jelentették neki, hogy a bebörtönözöttek családtagjai várnak rá, ezért egy másik ajtón keresztül távozott.

Amikor megtudtam, hogy Fidel a vendégházba megy, úgy határoztam, hogy az összeütközések elkerülése végett nem leszek ott, amikor érkezik. Nem kellett sokáig várni, máris megérkezett. Hallani lehetett a már ismerős zajokat: a kocsiajtók csapkodását, a döngő léptekeket az aszfalton, a Fidelt mindenhol követő kíséret dobogását. Fidel érkezett anyám meglátogatására, saját orvosa és bizalmasa, René Vallejo doktor, valamint José Abrantes kíséretében, aki futtában mégiscsak tudott egy „pillantást” vetni a lakásra, amit mindig akart, de amit soha nem tudott megvalósítani, mert én mindig ellenálltam. Természetesen csak fiatal egyetemi hallgatókat láthatott.

– Juanita – mondta anyám –, tudod mi volt az első, amit Fidel mondott? „Kik laknak itt? Itt mindenki férő! Olyan házba jöttél, amelyik tele van férőekkel. Mondd meg nekik, hogy vigyázzanak magukra, mert megrázom az össze fűcskát.”

Ezzel Aníbal Escalante, a régi gárdából való kommunista történetére utalt, aki egy orosz csoport segítségére támaszkodva át akarta venni a hatalmat Kubában, és amikor Fidel leleplezte, a „Rázd meg a fát!” mondattal üldözte el, arra célozva, hogy amikor megrázzák a fákat, azokról az összes rothadt gyümölcs lehull.

Jóllehet Fidel nem nagyon tévedett a rendszer házában lakó ellenfelei tekintetében, ez alkalommal mégsem láthatott sem ő, sem Abrantes senki mást, csak egyetemistákat.

Hilda, Carmita, Nadina, Raquel és Tito éltek át kellemetlen pillanatokat. Ajtó mögül hallgatták Fidel reakcióját mindarra, amiket a G2 és Abelardo Colombé meg mások meséltek neki az én tevékenységemről, amivel az ellenforradalmárokat segítem. Bár ugyanez történt Raúl esetében is – sőt, rosszabb, ami a rólam szóló jelentéseket illeti –, ő mindig humorosan fogta fel a dolgokat, és nem vágott képeket senkire, függetlenül attól, hogy mit gondolt róluk.

Amikor édesanyám infarktust kapott, és kórházba kellett szállítani, az egész J 406-os társaság velem jött, hogy gondozzák, és ott találkoztak az egész családdal, akik eljöttek meglátogatni őt. Raúl mindig jókedvűen érkezett, és mindenkit üdvözölt.

– Mi van, mamikám? Hogy vagy?

– Jobban, Musito. Annak ellenére, hogy mindenki azt mondja nekem, a kommunisták még az anyjukban sem hisznek!

Erre mindkettőjükből kitört a harsány nevetés. Micsoda különbség Fidel magatartásához képest, aki megérkezett, körülnézett, és anélkül, hogy köszönt volna, azt mondta:

– Nem tudom, miért, anyám, de mindig férgekkel vagy körülvéve.

– Jaj, fiam! – csattant fel anyám. – Hála a „férgeknek”, kedvességet és szeretet kapok.

– Igen, anyám, de azért még férgek.

Amikor elmesélték, hogy mi történt, a „férgekkel” kapcsolatban, megértettem az üzenetet: már azonosítottak engem, mint a „férgek” védelmezőjét, legalábbis Fidel.

Sohasem tudtam meg, hogy nem tudott vagy nem akart többet megtudni, de akkor és ott szavak nélkül is éreztette velem Fidel, hogy sokat tud rólam.

„A félelem semmit sem használ – mondtam magamnak és a többieknek. – Csak még inkább elővigyázatosnak kell lennünk.”

40.

NÉHÁNY RÉGI SZÖVETSÉGES ELVESZTÉSE

Annyi vihar közepette, hol van Alfonso Gutiérrez mérnök, „Fofó” és felesége, Orquídea Pino? Mit csinál most ez a két ember, akik a mexikói emigráció idején kulcsszerepet játszottak a kubai Forradalom előkészítésében, a *Granma* időszakában?

Róluk nagyon érdekes és fájdalmas történetem van.

A Forradalom győzelmekor Fidel azt kérte Fofótól és Orquídeától, hogy Enmával együtt utazzanak Kubába. Megérkezésükkor Fidel fogadta őket. Boldogság töltötte el őket, hogy újra találkoztak mindazok után, ami közös sikerük volt. Egy hónapot töltöttek Havannában, élvezték a Forradalom győzelmét, amiért ők is szenvedtek és küzdöttek.

Lenyűgöző volt – mesélte nekem Orquídea –, ahogy az emberek Fidelt fogadták. Elkísértük őt Pinar del Río-ba. A menet öröngve ünnepelte, az emberek rá akarták vetni magukat, meg akarták érinteni.

Életük legszebb ajándéka, hogy megérhették ezeket a dicsőséges pillanatokat, mert a saját házukba befogadták az expedíciósokat, ezer és egy vesztélynek tették ki magukat, bennünket családtagoknak tekintve osztoztak az összes aggodalomban, a Fidelito elrablása körüli nehézségekben, apánk halálában, és annyi más dologban is. Tehát kettejükön kívül nem érdemelte meg senki jobban, hogy élvezze a Forradalom győzelmének mézesheteit.

Egy hónap után Fofó és Orquídea visszatértek Mexikóba, mert Fofónak virágzó kőolajfúró vállalkozása volt, amelyet folyamatosan felügyelnie kellett. Nemcsak azért ért el óriási sikereket, mert jelentős szerződéseket kapott a mexikói kormánytól, hanem mert szakértője volt a témának.

Fidel személyes kérésére Fofó és Orquídea 1959-ben visszatértek Havannába.

– Fidel azt javasolta, hogy készítsek egy tanulmányt a Kubai Kőolajipari Intézet létrehozásával kapcsolatban – mesélte Fofó. – Ez elég hosszú időbe telik, ezért úgy döntöttünk, hogy ide költözünk.

Látva azokat a problémákat, amelyek a kisajátítások és az államosítások alkalmával kerültek felszínre, nem volt nehéz kitalálni, hogy a következő az egész kőolajipar államosítása lesz, amely Kubában külföldiek kezében volt. Fidel úgy vélte, hogy mindez nagyon jól jön majd Gutiérrez mérnöknek és Kubának. Ezenkívül ők is, mint akkoriban nagyon sok ember, azt hitték, hogy ugyanazokért az eszmékért harcolnak, ráadásul Fidel védelmét élvezik, hiszen jó barátok voltak.

Minden szükséges dolgot elintéztek Mexikóban, az üzlettársakra hagyták a vállalkozást, berendeztek egy kényelmes házat Havanna Miramar negyedében, mindazzal a luxussal, amihez a mexikói fővárosban, a Pedregal de San Ángel-beli házukban hozzászoktak.

1959 szeptemberében Orquídea nagy hírrel lepette meg bennünket:

– Szülők lettünk! – újságolta. – Egy nemrég született kislányt fogadtunk örökbe, akit az anyja a Calixto García Kórházban hagyott.

– María Orquídea lesz a neve – mondta Fofó –, és Fidel elvállalta, hogy a keresztapja lesz.

Néhány hónappal később egy fiút is örökbe fogadtak, akit Alfonsónak hívtak, mint a mérnököt. Boldogan éltek egy bő évig, mialatt Fofó nagyon szorgalmasan dolgozott az elvállalt munkán.

1960 szeptemberében, az észak-amerikai kőolajipari létesítmények államosítását követően Alfonso Gutiérrez López mérnök, miután engedélyt kért a mexikói kormánytól, elvállalta a létrehozott Kubai Kőolajipari Intézet igazgatói posztját. Az új szervezet abban az időben közvetlenül Fideltől függött. Fofó igazgatása alatt az ICP valóságos minisztériummá lett.

1961 februárjában azonban súlyos problémák jelentkeztek: Che akkor hagyta ott a Kubai Nemzeti Bank igazgatóságát, hogy a nemrég létesített Ipari Minisztérium vezetője legyen. Ezzel az új megbízással az ő fennhatósága alá került a Kubai Kőolajipari Intézet is, és ezzel kezdődött a tragédia. Kezdetben Che és Fofó jól kijöttek egymással, de ahogy múltak a napok, egyre több nézeteltérés adódott köztük. Akárcsak a Nemzeti Bank irányításánál, ahol Che nem értett eléggé a gazdasághoz és a pénzügyekhez, a kőolajipar irányításáról sem volt a legcsekélyebb elképzelése sem. Bár Fofó a terület szakértője volt, ez sem segített elkerülni a hamarosan felszínre került jelentős nézeteltéréseket.

– Megmondtam Chenek, hogy a Fidellel kidolgozott tervem azon alapszik, hogy hosszú távon olajkutakat fogunk fúrni a kubai partok mentén. Az ok – magyarázta Fofó –, nagyon egyszerű: ha Mexikó hatalmas olajkészle-

tekkel rendelkezik a Campechei-padban, a Mexikói-öböl medrében, akkor Kuba, amely ennek a medernek a keleti nyúlványában fekszik, szintén hatalmas lehetőségekkel rendelkezik. Elkezdtém a vizsgálódásaimat, és minden jel arra mutatott, hogy előzetes furásokat kell végrehajtanunk. Che azonban határozottan ellenezte, leállított, és még azt is megakadályozta, hogy mind-
ezt elmagyarázzam Fidelnek.

Fofó logikus feltételezése később igazolódott: Chenek semmiképpen nem állt érdekében, hogy Kuba saját kőolajtermeléssel rendelkezzen, mert az olajat az oroszok igen alacsonyan tartott, államilag támogatott, rögzített áron szállították, amihez jelentős politikai érdek fűződött: hogy erős függést teremtsen a szovjetektől. Minél többet kapott Kuba a kommunista blokk-tól, annál tovább biztosította a rendszer hatalomban maradását. Az oroszok egyre inkább elkötelezték magukat, hogy segítséget nyújtsanak egy olyan stratégiai szövetségesnek, mint amilyen Kuba.

Fofót mindez megzavarta, mert végezni akarta a munkáját, de állandóan akadályokba ütközött.

– Nem értem, mi történik – panaszkodott Fofó. – Fidel soha nem ér rá, hogy fogadjon. Amikor beszélni szeretnék vele, egyszerűen nem tudok, mert bojkottálnak.

Fidel légüres térben hagyta, Fofó pedig nem tudta, mit tegyen. Ráadásul elkezdődött egy olyan időszak, amikor senki nem tudott semmilyen döntés hozni, Fidel jóváhagyó pecsétjére vártak. Urrutia elnöktől kezdve a legutolsó miniszterig mindenki ugyanazt mondta: „Majd ha Fidel kimondja az utolsó szót”, vagy „Fidelre várunk”.

Senki más nem tudott Fidel végleges jóváhagyása nélkül bizonyos döntéseket hozni, csak Raúl, Che és Camilo – ez utóbbi csupán tíz hónapig, amíg hatalomban volt. Rajtuk kívül senki nem mert akár csak egyetlen hivatalos papírt arrébb tenni, amit Fofónak nagy nehézségek árán kellett megtanulnia.

Ennek ellenére aggódva mondott el mindent Enma testvéremnek, aki olyan volt számukra, mint a saját lányuk. Miután ezt meghallgatta, Enma beszélt Fidelrel, aki végre azonnal fogadta Fofót.

– Fiú – mondta neki –, ne aggódj semmiért! Meglátod, hogy végre fogjuk hajtani az általad előkészített terveket, csak egy kis türelemre van szükségünk.

Fofó hitt neki, és megnyugodott, de egy idő után minden ugyanúgy ment tovább: hónapokig nem fogadta, emiatt nem történt semmi, minden megrekedt.

– Emlékszel, amikor azt mondtam neked, hogy Cheben nem lehet megbízni, hogy félni kell tőle, és ezt csak azért mondtam, mert láttam őt, amikor Mexikóban volt? – mondta nekem egy nap Orquídea. – Nem tévedtem. Emlékszem arra az éjszakára, amikor a *Granma*-ra felszálltak. Mindenki nagyon lelkes volt, ő azonban az érkezésükkor egy széken ülve olvasott tovább egy könyvet, nem is üdvözölte egyiküket sem. Ettől a pillanattól kezdve éreztem, hogy valami nem tetszik benne. Most láthatod, mit kellett átélnünk miatta, a hősködése miatt.

Fofó és Orquídea egyre csalódottabbak lettek. Ehhez még hozzájött, hogy az üzlettársak kezében levő mexikói vállalkozásaikat érzékenyen érintette kubai tartózkodásuk hosszú ideje. Mivel félrevezetettnek érezték magukat, úgy döntöttek, hogy visszatérnek Mexikóba, de ezt senkivel sem tudták megbeszélni, még Fidellel sem.

– Nem ezt az elbánást érdemeljük! – mondta nekem elcsukló hangon Orquídea, – Egyedül Che idézte elő, hogy Fidel szemében a Forradalom ellenségeivé váltunk, ami teljesen hamis beállítás, mert mindig hűségesek voltunk. Még most is, csalódottan is, azok vagyunk.

– Én csak azt próbáltam meg – magyarázta nekem Fofó –, hogy helyes mederbe tereljem „a forró témát”, amit nekem adtak, de mindig a kormány, a nép érdekében csupán lehetetlen volt ténykednem.

Fofó egyetlenegy tervét sem tudta megvalósítani, amit a Kubai Kőolajipari Intézet részére dolgozott ki. Che ipari miniszterként maga volt a fal, aki mindent és mindenkit szétválasztott.

Végül, 1961 elején becsomagolták a dolgaikat, de végleges hazautazásuk előestéjén váratlan látogatójuk érkezett: Fidel jött elbúcsúzni tőlük.

– Fidel nagyon megtörtnek látszott – mesélték Fofó és Orquídea –, úgy tűnt, megértette, hogy valódi barátokat veszített el.

Évekkel később Orquídea látogatóként visszatért Kubába, és Raúl mindig találkozott vele.

S vajon mi történt Onelio Pinóval, Orquídea testvérevel, aki a *Granma* kapitánya volt? Szomorú, tragikus sors várt rá. Sikerült élve partra szállnia, és megérkezett arra helyre, amiben Fidellel megállapodtak, de furcsa módon nem élte túl a Forradalmat. Soha nem értettem meg, miért nem adtak neki beosztást a kormányban. Sikerült adminisztrátori állást szereznie Havannában a Rosita de Hornedo szállóban, majd kereskedelmi hajózó lett, és behajózta az egész világot, de súlyos idegbetegséget kapott, visszatért Havannába, és a saját házának garázsában öngyilkos lett. Beindította

az autóját, és felesége holtan találta. Szénmonoxid-mérgezésben halt meg. Levelét hagyott kisleányának, Raulitónak, amelynek a tartalma rendkívül meglepett, amikor olvastam:

„Az ismert CIA-ügynök, Pancho Varona durva zsarolásának áldozata vagyok. Kérlek, Raulito, soha ne áruld el a Forradalmat!”

Miután ezt megtudtam, levontam a saját következtéseimet: Onelio bizonyára valamilyen munkát végzett a „társaságnak”, ami miatt lelkiismeret-furdalás fogta el, s ez öngyilkossághoz vezetett.

Időközben Fofo visszatért a vállalkozásaihoz Mexikóban, és feleségével együtt újrakezdték ottani életüket. Enma mindig mellettük maradt, mint ha a lányuk lett volna. Évekkel később is velük volt, amikor 1979-ben életük legszomorúbb pillanatait éltek át, mert Fofónál végső stádiumban levő prosztatarákot diagnosztizáltak. Még a betegség megállapításának évében, 1979. június 22-én meghalt. Évekkel később Enmának meg kellett küzdenie azzal a fájdalommal is, amit Fofo és Orquídea nevelt fia, Alfonsito 1985 áprilisában bekövetkezett tragikus halála okozott.

– Alfonsito huszonöt éves volt – magyarázta Enma. – Acapulcóból hazafelé tartva nagy sebességgel vezette Porschéját, amikor elvesztette az uralmat a kocsii fölött. Leszaladt az autópályáról, és felborult. Nem élte túl a balesetet.

Fofo halála után tizenhárom évvel Orquídeánál májrákot állapítottak meg, és 1992. szeptember 22-én ő is elhunyt. Ekkor – mindkettőjük végakarátának értelmében – Enma és Onelia, Orquídea testvére lettek a végrendelet végrehajtói, ami miatt folyamatosan viharok dúltak kapcsolatukat nevelt lányukkal, María Orquídeával.

Hát így állnak a dolgok. Amikor elhagytam Kubát, és Mexikóba mentem, nyilatkozatot tettem, hogy a rendszer ellen vagyok, s emiatt Fofo és Orquídea megbíráltak. Napokkal a nyilatkozat megtétele előtt együtt vacsoráztunk, de nem beszéltem nekik a terveimről. Talán Orquídeát zavarta, hogy nem tájékoztattam őt, de senkinek nem akartam beszélni a terveimről – és ha testvéremnek, Enmának nem beszéltem róluk, még kevésbé fedtem volna fel őket bárki másnak, még Orquídea Pinónak sem. Emiatt aztán teljesen eltávolodtam a mérnöktől és Orquídeától. Így történt, hogy soha többé nem beszéltünk egymással.

Képtelen dolgokat idézett elő a rendszer: amikor elcsüggedve elhagyod az országot, mint ahogy ők is, miért támadtak mégis ilyen érthetetlen magatartással ellenem?

Soha nem értettem, miért.

Mind a mai napig nem értem.

41.

HA AZ ÖREG ÉLNE...

Nincs gyávább módja Fidel és Raúl sértegetésének, mint apám szükségtelen bántalmazása, aki még csak nem is élt, hogy láthassa, mi történik Kubában, minthogy 1956-ban már meghalt! Az is teljességgel igazságtalan, hogy ugyanezért gyalázzák anyám emlékét!

Majdnem ötven éven át testvéreim rágalmozói azon mesterkedtek, hogy elhitesseék: a kubai Forradalom mindössze két testvér és az anyjuk műve. Volt egy csoport, amelyik elsődlegesen azokból állt, akik hajbókoltak Fidel előtt. Csakhamar azonban barátokból ellenségekké lettek, s azonnal *mea culpa*-t kiáltottak, amibe szinte kezdettől fogva rágalmakat és sértéseket foglaltak bele anyám ellen. Milyen változások idézték elő ezt a magatartást Kubában?

Carlos Franqui, Norberto Fuentes, Guillermo Cabrera Infante – hogy csak néhányat említsek – egyetlen asszony gyermekei, akik aljas módon támadták anyámat. Amikor ezeket olvastam, mélységesen sértve éreztem magam, de én képtelen lennék ugyanerre az ő anyjukkal szemben. Mit nyernék vele? Hiszen elegendő volna beperélnem őket akármelyik bíróságon, hogy bebizonyítsam, sértő írásaik egy halott asszony becsületébe gázolnak, aki nem azt érdemli, hogy így emlékezzenek rá.

Sajnos a könyvek, amelyekben Fidel és Raúl édesanyját sértegetik –, mellesleg legyen mondva, további öt olyan gyermek anyja, aki a legcsekélyebb kárt sem okozott senkinek –, azért adhatók el, mert közvetlenül megszólítják azon kubaiak lelkét, akik az emigrációban szenvedtek.

Sokan nem veszik figyelembe, hogy mindez csupán irodalmi hamisítás, hiszen legtöbbször olyan emberek olvassák, akik nem ismerték őt, vagy ha látták is, csakis felületesen ismerhették, mert sohasem lehettek vele közvetlen, különösen pedig napi kapcsolatban.

Az én esetem más, mert harmincegy évig, haláláig éltem együtt édesanyámmal, s én tanúja lehetek nagylelkűségének. Lina Ruz González nem passzív szemtanúja volt az igazságtalanságnak és a tragédiának, hanem ép-

pen ellenkezőleg, ahelyett, hogy tétlenül üldögélt és hallgatott, vagy ami még rosszabb lenne, aktívan részt vett volna mindabban, amit később a szemére hánytak, ő azonnal azoknak a pártjára állt, akiknek megmentette az életét.

A tollforgató hiénák közül senki, sem férfiak, sem nők nem lehettek tanúi annak a kétségbeesésnek és csalódásnak, ami azoknak az élete utolsó négy évében legtöbbször ismételtetett szavaknak a kimondására készítette őt: „Ha az öreg élne, és mindezt látná...”!

Én azonban jelen voltam, és nem hallgathatok.

A lázadó kubai hazafiak rendszerellenes harca nagyon nehéz helyzetbe hozta őt mint anyát: ez egyik oldalon ott volt a két fia, a másikon én. Ő úgy döntött, hogy velem marad. Lenyűgözte, hogy velem lehet a J 406-ban, hogy beszélgethet az ott lévőkkel, és így tudtam meg, miért ismételtette állandóan nekem:

– Juanita, vigyázz magadra, kérlek vigyázz!

Az igazság az, hogy okos asszony volt, és kérdés nélkül is voltak megérzései és bizonyágai.

– Jóllehet nem ismerem a részleteket, hogy mi történik ebben a házban – mondta Tito Rodrígueznek, az egyik lakónak –, el tudom képzelni, hogy Juanita embereket rejteget, mert akármikor kérdezem, mindig ugyanazt mondja: „Barátaim, akik az ország belsejéből érkeznek”. Én azonban öreg vagyok, sok mindent láttam már, és érzem, hogy ez nem igaz.

Ahogy teltek az évek, másokkal súlyosabb aggodalmait osztotta meg...

– Engem nem érdekel, ha meghalok, mert hiszek Istenben, és hogy fenn tartott helyünk van Őbenne. Soha senkinek nem tettem rosszat, sőt, inkább segítettem sok embernek, akinek tudtam. Ugyanakkor nagy a félelmem, hogy mi fog történni Juanitával, amikor én már nem leszek. Bizonyára le akarják majd tartóztatni, és vagy harminc évre bebörtönözni.

Hála Istennek, ártatlan lelke csak hosszú időre szóló börtönt képzelt el, mert ha az ő halála után letartóztattak volna, a sorsom egészen másként alakult volna.

Végül is, bár kezdetben a lehető legnagyobb diszkrécióra törekedtem, a dolgok természeténél fogva nem mindig tudtam kellően diszkrét lenni, így aztán anyám sokszor volt tanúja, sőt résztvevője számos műveletnek. Például annak, amit Felipe és Roberto Jiménez megmentése érdekében tettem, akiket ellenforradalmi tevékenység miatt a G2 keresett Santa Clarában. Sajnos Felipét elfogták. Ezalatt Robertót addig bújtatták, míg végre kapcsolatok révén sikerült menedéket találni neki Ecuador nagykövetségén, ahol maga

Virgilio Chiriboga nagykövet biztosított neki menedékjogot, később pedig menlevelet. Akkoriban, ha az én erőfeszítéseim néhány igen nehéz helyzetben nem voltak elegendőek, anyám támogatott.

Egy másik, nagyon különös eset, amelyben anyám részt vett, az Esteva Lora családé volt. Először csak az egyiküknek segítettünk, később azonban majdnem az egész család hozzánk került. Anyám bátorsága nagy változást hozott az életükben.

Az történt, hogy a család feje, Salvador Esteva Lora felment Fidellel a Sierra Maestrába. A Forradalom győzelmét követően azonban rájött, hogy éles fordulat történt a kommunizmus felé, és azonnal összeesküvésbe kezdett – amikor összeesküvésről beszélek, ez azt jelenti, hogy ez az ember semmitől se félve, nyíltan szervezkedett magában Havannában. Természetesen egy napon letartóztatták, és bíróság elé állították. Ügye eljutott anyámhoz, Salvador lányán, Ana Elyn keresztül, akit nagyon kedvelt. Ana Ely az édesanyjával együtt érkezett hozzánk.

– Lina, azért jöttem, hogy megkérjem, lépjen közbe férjem érdekében – mondta az asszony. – Az ön segítségével nélkül ki fogják végezni.

Tudom, hogy anyámat nagyon felkavarta a történet, és mivel tisztában volt azzal, hogy a hatékonyabb segítséget nem Fideltől, hanem Raúltól remélheti, elment hozzá, miközben nekem más feladatot adott:

– Juanita, az a gondolatom támadt, hogy te menj el a Santa Clara-i bíróságra. Bizonyos, hogy a közbelépésed befolyásolni fogja őket.

Így tettem, és ilyenformán személyesen jártam közben egy per bírósági tárgyalásán, ahol Plinio Prieto ügyét is tárgyalták, aki a híres escambrayi 829-es ügy egyik mártírja volt. Talán anyámnak igaza volt, jelenlétem valószínűleg befolyásolta a bíróságot, mert kivégzés helyett harminc év börtönre ítélték, amit a Pinos-szigeti börtönben kellett letölteni.

Nem sokkal később elfogták a fiát is, akit szintén Salvadornak hívtak, akire a forradalmi bírák halálbüntetést szabtak ki. Anyám ismét közbenjárt Raúlnál, és az ítéletet huszonkilenc év börtönre változtatták, amit neki is a Pinos-szigeten kellett letöltenie.

Ana Ely Esteva halálából, amikor a tevékenysége megengedte, mindig segített nekem azzal, hogy anyám kórházi kezelésekor mellette volt, például akkor is, amikor visszértágulással megoperálták. Raúl meglátogatta a kórházban, és ott találta Ana Elyt, akit úgy üdvözölt, mintha forradalmi elvtársa lenne:

– Hogy vagy? És hogy van az öreged?

Raúl a bebörtönzött apát említette, Ana Ely pedig így válaszolt:

– Jól, Raúl! Tudod, hogy börtönben van, testvérem szintén, de mi rosszabbul vagyunk, mert azt a kevés élelmet, amit a jégyre kapunk, elteesszük, hogy nekik adhassuk.

Megveregetve a vállát, Raúl ezt mondta neki:

– Ugyan kislány, nem áll olyan rosszul a dolog!

Annak tudatában, hogy az Esteva család nemcsak összeesküvést szőtt, hanem halálos ellenségei voltak, Raúl ezt mégsem érezte a lánnal, mert bármit kért tőle anyám, az számára mindennél fontosabb volt.

Amikor Raúl elment, anyám Ana Ely apjáról kérdezett.

– Mondd meg nekem az igazságot, mi van vele?

– Nagyon rosszul van, Lina, rosszindulatú daganat van a tüdejében, majd' negyven kilót fogyott, s mi csak azt látjuk, hogyan emészt el önmagát.

– Juanita – mondta nekem –, beszélnem kell Carlos Rafael Rodríguezzel, aki soha nem tagadja meg, ha kérek tőle valamit.

Valóban, a régi gárdából való Carlos Rafael Rodríguez agrárreform-miniszter mindig ellátta anyámat, meghallgatta, s minden dolgot megoldott neki. Természetesen most sem volt másképpen:

– Lina, nem kellene, de tőled nem tudok semmit megtagadni. Megkérem a Pinosz-szigeti börtönbe beérkező csomagok felülvizsgálatáért felelős illetékest, hogy segítsen annak, akit mondtál, és ezen már ne vegyen el tőle semmit.

Amikor befejeződött a telefonbeszélgetés, anyám a betegágyából azt mondta nekem:

– Meglátod, milyen ebédet fogunk rendezni Fidelnek, amint kikerültem innen, hogy megpróbáljunk további segítséget nyújtani nekik.

Az alkalom 1961. augusztus 13-án, Fidel születésnapján érkezett el. Aznap anyám nagy ebédet rendezett neki a miramari házamban. Azt mondtuk Ana Elynek, hogy ha szeretné kihallgatni a beszélgetésünket, rejtőzzön el az egyik szobában, de meg se moccanjon, mert ha Fidel rájön, egészen biztos, hogy nem fogja őket segíteni.

Az ebéd a lehető legjobban sikerült: Fidel kapott süteményt, és más dolgokat, amiket nagyon szeretett, köztük őszibarack-befőttet, ami ritkaság számba ment, mert már nem létezett Kubában.

– Honnan szerezted, mama?

– Nem számít, honnan, edd meg, és örülj neki!

Annál az asztalnál a család ünnepelt: Raúl és Vilma, Angelita, Agustina és Ramón. Egyedül Enma hiányzott, aki Mexikóban élt. A megállapodásnak

megfelelően egy adott pillanatban szóba hoztam az Esteva családot, s anyám azonnal bekapcsolódott a beszélgetésbe:

– Fidel fiam, nézd ezt a szegény embert, Salvador Esteva Lorát! Emlékezz, hogy harcolt együtt veled, micsoda nagyszerű személyiség volt, és most nagyon beteg a börtönben. Majd' negyven kilót fogyott, és rosszindulatú daganata van, ami felemészt. Segíts neki fiam, az anyád kér erre. Kérlek!

Fidel témát váltott, és amikor befejezte az étkezést, azt mondta nekünk:

– Rendben van, mondd meg nekik, hogy szabadon engedjük.

Az ajtó mögött hallgatózó Ana Ely örömeiben ugrándozni akart, de szerencsére türtőztette magát. Négy hónappal és tizenegy nappal később, 1961. december 24-én kopogtak az ajtómon. Ajtót nyitottam, és nekem adták át Salvador Esteva Lorát! Szegény nem tudta, és nem is értette, hogy mi történik, de csakhamar megjelent az egész család, hogy láthassa.

– Azt gondoltam, hogy agyon fognak löni – mondta Esteva Lora. Szó nélkül kivezettek a cellából, és minthogy az ítélet után bármi megtörténhet, soha nem hittem, hogy ma szabad leszek.

Anyám és az egész Esteva család sírt a megindultságtól. Salvador Esteva Lora nemcsak kigyógyult rosszindulatú daganatos betegségéből, hanem kevéssel azután Miami-ba emigrált, ahol huszonhárom évvel később, 1984-ben halt meg.

Nem sokkal később ismét az Esteva család segítségére kellett lennem. Ekkor a börtönben levő fiúnak segítettam, és szokás szerint Raúlhöz mentem, hogy kifejezetten kérjem, engedjék szabadon a fiút. Igazság szerint, aznap nem volt szerencsém a kérelemmel, mert pontosan abban a pillanatban lépett be Vilma sógornőm, aki egy ápolónői tanfolyamon csoporttársa volt Ana Elynek a Granma-partraszállás idején, és amikor megtudta, hogy Esteváék nyíltan a marxista forradalom ellen fordultak, azt mondta anyámnak, hogy hallani sem akar róluk.

Éppen Vilma volt az, aki félbeszakította a Salvador Esteva fiú érdekében előterjesztett kérésemet.

– Nem, Raúl! Nem! – csattant fel, majd hozzám fordult.

– Juanita, most már elég! Őérte, ez már szemtelenség! Ennek az embernek nem!

Emiatt történt, hogy hosszú ideig maradt börtönben. A családnak rengeteg problémája volt a törvénnyel. Harcoltak a rendszer ellen, amit maga Ana Ely kezdett, akit kilenc alkalommal vittek börtönbe.

Nemsokára sógora, Frank Rigueiro kiszabadulásáért kellett közbenjárjunk, aki egyik nővérének, Lissertének volt a férje; majd nagybátyjáért,

Mariano Esteva Loráért, akit azzal vádoltak, hogy a CIA-hoz tartozik. Mivel az üldözött Mariano Lissette és Frank lakásán bújt el, a letartóztatás rendkívül durva eseményei nyomán a hathónapos terhes Lissette a megrázkódtatástól azon nyomban elvetélt. Nagyon bonyolult módon lehetett számukra kegyelemért folyamodni. Frank Rigueirót ki tudtam menteni, de Mariano Esteva Lorát nem, mert az ő pere nyilvános volt. Tizenkét év börtönre ítélték.

Nem sokkal később a G2 ismét letartóztatta Any Elyt, és megint felkerestem Raúlt, hogy segítséget kérjem. Mivel szinte már mindennaposak voltak a látogatásaim, mint mindig, Raúl most is anyámtól örökölt humorérzékét csillogtatta:

– Gyere csak ide, Juanita! Mi van ezzel a családdal? Alig jön ki az egyik a börtönből, máris egy másik megy be, aztán megint másik: ez egy végtelen mese. Miért nem javasolod nekik, hogy menjenek Miami-ba? Nem hiszed, hogy szeretnének elmenni? Nagyon sok problémától megszabadulnánk.

Nevetésben törtem ki: ezen a tragikomikus dologon csak nevetni tudtam.

Voltak azonban más dolgok is, amik a legkevésbé sem nevettek meg, és ami miatt sokszor ismételte a családom: „Ha az öreg élne...”

Az egyik dolog, amit az öreg nem ért meg, Fidel kísérletezése volt. Sok terve, törekvése volt, amelyek végül is semmi pozitív eredményre nem vezettek. Például, ha valahol gyógynövényt akartak ültetni, úgy döntött, hogy hagyjanak fel vele, és ültessenek rizst. Ahol rizst ültettek, azt kérte, hogy ültessenek cukornádat, és így egymás után követte el a hibákat, s vallott kudarcot.

Egy másik alkalommal, emlékszem, valaki azt az ötletet adta neki, hogy a Ciénaga de Zapata mocsarait változtassák rizstermesztő vidékké, és azt javasolták neki, hogy ennek megvalósítására hívjanak hollandokat az országba. Időt és pénzt vesztegettek, mert a hollandok semmit sem tudtak vetni. Fidel dühösen vált meg tőlük:

– Téhetségtelen banda, akik semmit nem tudtak csinálni – mondta –, csak azért jöttek, hogy tönkretegyék a mezőgazdaságunkat.

Akkoriban, mint manapság is, mindennek ugyanaz a rákfeneje: nagyon nehezen talál Fidel bárkit, aki megcáfolná az elképzeléseit, és megmondaná neki, hogy azok megvalósíthatatlanok, mert Fidelt természetfölöttinek látják, akinek senki nem mer ellentmondani. Jaj annak, aki mégis megtenné! Bizonyára az életével játszana, és nem azért, mert Fidel így parancsolná, hanem mert a Főparancsnok talpnyalói így járnának el azzal az emberrel szemben. Így működött-működik a félelem kultúrája.

Fidel kísérletei egyre bonyolultabb témákat érintettek.

Amikor anyám betegen feküdt a kórházban, Fidel meglátogatta. Az orvosok, mint mindig, ott nyüzsögtek körülötte, és magyarázták anyám állapotát. Fidel látszólag őket hallgatta, de egy perc múlva témát váltott:

– Most, hogy itt vagyok, kérdezem, vajon tudnának-e Alka-Seltzert gyártani Kubában.

Egy ilyen kérdés hallatán a meglepetéstől halotti csend támadt, de a „hajbókálók” többsége csakhamar azt válaszolta neki, hogy igen, hogy ez zseniális ötlet. Én csak figyeltem a jelenet szertartásosságát, míg végül az egyik orvos meg mert szólalni.

– Parancsnok úr, minden tisztelem az öné, de ez lehetetlen Kubában, mivel nemcsak összetétel kérdése, ami szabadalmaztatva van az Egyesült Államokban, de a gyártási folyamat is rendkívül bonyolult, mert néhány speciális eszközre is szükség van a gyártáshoz...

Úgy látszott, Fidelt nem győzte meg az orvos válasza. Hátat fordított, és elment. Néha úgy éreztük, hogy Fidel okfejtése sokszor a valószínűtlenhez közelített.

– Ha az öreg élne... – mondta anyám.

Az öreg nem élt, és így nem láthatta családjá egy részének a sorsát sem. María Julia nénikémnek – ő anyám testvére és a keresztanyám volt, aki segített a nevelésünkben – és férjének, Martín Condénak, apám jobb kezének, el kellett hagyniuk Kubát, mivel, miután segítették a Forradalom győzelmét, a rendszer államosította javaikat, vállalkozásaikat, mint ahogy több ezer kubaiét is, akik keserűen tapasztalták, hogy a marxizmus és a szabad vállalkozás semmiképpen nem élhetnek együtt. Ebből következően semmijük sem maradt. Végül Kaliforniában telepedtek le, ahol öregecskén és csalódottan haltak meg.

Az öreg arról a napról sem tudott, amikor Fidel a családról beszélt a televízióban, de egészen más felfogásban, mint amilyenben nevelkedett:

– A családi kapcsolatok kifejezetten az állati ösztönök érdekében jönnek létre!

Az öreg Fidelnek a jó állampolgárról kiagyalt új koncepcióját sem érte meg:

– A Forradalommal minden, a Forradalom nélkül semmi. A Forradalom fölött nincs semmi! Sem apa, sem anya, sem testvérek!

Az öreg nem élt, hogy lássa, mi történt élete munkájával. A Forradalom győzelmekor, amikor bevezették a mezőgazdasági reformintézkedéseket, és

államosítottak minden földet, anyámnak a birtok csak igen szerény része maradt meg, ami pedig kettejük munkájának, rendkívüli erőfeszítéseinek és odaadásának az eredménye volt.

1963-ra a „ha az öreg élne” már mindennapos litániává alakult. A nagy változás akkor következett be, amikor abban az évben, egy márciusi hajnalon Fidel felhívott minket, hogy nézzük a televíziót, mert beszédet fog mondani. Egyike volt rendkívül hosszú beszédeinek, ami este nyolckor kezdődött, és éjfél körül fejeződött be. A televízió stúdiójából egyenesen hozzám jött, ahol anyámmal és néhány barátommal dominóztunk.

Megérkezett, és mindenkit üdvözölt.

– Láttatok? Hogy tetszett?

Csönd lett. A játék hevében észre sem vettük őt! Nagyon megbántódottan témát váltott, és anyámat kezdte kérdezgetni:

– Hány szarvasmarha van a birtokon?

– Nem tudom pontosan – felelt anyám meglepetten.

– Minden állatot el kell adnod, mert az agrárreform második fordulójában, amit ma jelentettem be, elveszik tőled, ha nem adod el.

– Jó – mondta anyám. – Majd ha itt az ideje, meglátom, mi fog történni, és mit kell tennem.

Két hónappal később, májusban, anyámnak súlyos infarktusa volt, és a Szent Szív Klinikára kellett szállítanunk, Vedadóba. Soha nem tudtuk meg, vajon ezt az az aggodás idézte-e elő, hogy elveszik tőle a földet, amelyért egész életében dolgozott, de az biztos, hogy ez volt a vég kezdete. A következő években folyton ezt ismételttem: „Milyen szerencse, hogy az öreg nem él, mert így legalább nem látja, ami történt!”

42.

A RAKÉTAVÁLSÁG

1961 eseményekkel teli év volt Kuba történelmében, az 1962 októberében történtek azonban maradandó nyomot hagytak nemcsak országom, hanem az Egyesült Államok történelmén is, különös tekintettel John F. Kennedy elnökségére. Soha nem állt a két ország annyira közel az atomháborúhoz, mint 1962. október 22-én. Mi, akik akkor Kubában éltünk, nagyon jól emlékszünk a történetekre, amelyek pánikot keltettek a nép körében, amikor hallottuk a rendszer figyelmeztetését: közel vagyunk egy észak-amerikai invázióhoz.

Akkoriban hónapokon keresztül, sokszor beszéltem Fidel különböző minisztereivel – közülük többen még most is a hatalomban vannak –, és véleményt cseréltünk a szovjet rakéták telepítéséről. A rakéták jelenléte volt az egyik széltehen-hosszában visszhangzott hír a sziget területén. Egyes kubaiak többet, mások kevesebbet, de az igazság az, hogy mindenki tudott valamennyit róluk, annyira, hogy állandó beszédtemát jelentettek.

Annak az évnek a szeptemberében látogatást tettem a mexikói fővárosban, ahol találkoztam Virginia Leitão da Cunnával. Virginia, akit mindig érdekelték a Kubával kapcsolatos dolgok, megkérdezett, vajon igaz-e az a hír, hogy a rendszer jóváhagyásával atomfegyvereket telepítenek a szigeten.

– Ez nem titok – mondtam –, mivel legalábbis Sagua La Grandéban, Guanajayban és San Cristóbalban már folyamatban van valami. Elképesztően sok orosz érkezett Kubába, amit nagyon könnyen lehetett érzékelni. Néhány hónappal ezelőtt anyámat a Kelet-havannai Haditengerészeti Kórházba kellett szállítani, és tanúja volt annak, hogyan alakult át ez a kórház orosz egészségügyi központtá.

– Miért van ez így, Juanita? – kérdezte Virginia.

– Elsősorban azért, mert jelenleg ez a legjobb kórház Kubában; még nem teljes kapacitással működik, de a legjobb ellátást nyújtják. Ezenkívül nagyon jó helyen van, mert kívül esik Havanna központján, és ezért nem lehet ész-

revenni a nyomasztó szovjet jelenlétet. Másodsorban az oroszok katasztrofálisak, Virginia, rengeteg alkoholt isznak, nem ismerik a közlekedési szabályokat, sem az ország törvényeit, rengeteg balesetet szenvednek, vitákba keverednek, így, amikor orvosi ellátásra szorulnak, ebben a kórházban kezelik őket. Rövid idő kellett, hogy észrevegyük, hogy Kubában vannak. Majdnem annyian vannak, mint a kubaiak, mert valóban rengetegen érkeztek.

Virginia egyéb információkkal rendelkezett, ami nagyon jól beleillett a képbe:

– Drága Juanita, az egész személyzet hajón érkezett. Azt mesélték nekem, hogy január óta a Havannába érkezett szovjet hajók száma átlagban tizennégy, de ez a szám az utóbbi napokban legalább negyvenhat! A szovjetek ezeket szállítóeszközként használják, és igen, az sem titok, hogy valamit építenek Kubában.

Természetes, hogy nem maradhatott titokban, hiszen legalább három helyen volt „valami”: Sagua La Grandéban, Santa Clara tartományban; Guanajayban, Havanna tartományban, és San Cristóbalban, Pinar del Río tartományban.

– Nézze csak, Virginia – feleltem –, ezekben a körzetekben mindenki, de mindenki, akit az ember megkérdez, arról beszél, hogy az oroszok „rakétákat” telepítenek. Milyen típusút? Azt senki nem tudja, de bizonyára nem ünnepre szánták őket. Ezen túlmenően, hála annak, hogy bizonyos körzetekbe bejárásom van, megállapítottam, hogy rendkívül nagy a szovjet katonai jelenlét. Azt lehetne mondani, hogy létszámban és a parancsnokságokat tekintve többen vannak, mint a kubai katonai osztagok. Minden arra utal, hogy azokon a területeken az oroszok parancsolnak.

Ezután témát váltottunk. Beszéltünk például arról a segítségről, amit a „társaságon” keresztül nyújtottunk azoknak, akiket ki akartunk menekíteni Kubából. Virginia és köztem más kérdésekről nem esett szó. Soha nem kérdeztem meg, hogy férje, Vasco – akkoriban Brazília nagykövete Moszkvában, majd brazil külügyminiszter –, vajon a „társasághoz” tartozik-e, vagy ismer-e a tevékenységét. Bizonyos dolgokról nem kérdezősködtünk. Ez történt aznap is, amikor az előbbi témáról beszélgettünk. Nem kérdeztem meg tőle, miért érdeklődik iránta, de az volt a benyomásom, hogy bizonyos okból szeretné biztosan tudni, és az én számból hallani, hogy a rakéták, az orosz jelenlét, valóságos tény.

Attól a naptól fogva a továbbítás céljából nekem feltett kérdések némelyike e körül a téma körül forgott. A tizennégy októberi nap alatt pánik ural-

kodott Kubában. Egyrészt nem lehetett teljes bizonyossággal tudni, igaz-e, amit a rendszer állított – az átlagpolgár azt sem tudta, valójában mi történik külföldön, az egyetlen, amit érzékelnünk tudtunk, a mozgósítás, a teljesriadókészültség volt.

Anyám a birtokon tartózkodott, és ez szolgálta leginkább a nyugalmat, hiszen Havannában nagy volt a felfordulás, én pedig teljesen belemerültem abba a tevékenységbe, amire vállalkoztam.

A helyzet továbbra is válságosnak tűnt, és én már egy sokkal nagyobb veszélyre gondoltam: ahogyan Kubából ki lehet löni atomtöltetű rakétákat, az Egyesült Államok is válaszolni tud ezekre, Kuba felé, és ez mindennek a végét jelentené. Mindezek az események és a bizonytalanság következtében kezdődött meg a Kennedy–Hruscsov tárgyalássorozat¹⁸, amely Fidel számára valóságos csapást jelentett.

Nem sokkal később megtudtam, hogy az Oroszország és Egyesült Államok közötti tárgyalások eredményeként a Kubában levő rakétákat visszaszállították, de ez kizárólag Kennedy és Hruscsov döntése volt. Fidelt nem hívták meg ezekre a tárgyalásokra, nem volt jelen a végső döntésnél sem, ami rendkívül bántotta, hiszen nagy barátja, a Szovjetunió titkos játékot folytatott a háta mögött!

Az oroszok Fidel mellőzésével végrehajtott titkos manővereit halálos támadásként élte meg. Annyira így volt, hogy mindnyájan tudtunk lázongásairól az oroszok elhatározása ellen, hogy az ő támogatása nélkül tárgyalnak Kennedyyel. Minthogy azonban Fidel nagyon jól ismerte a politika útvesztőit, hallgatott, és igyekezett hasznat húzni abból a nagy harcból, amit elvesztett.

Soha nem hittem, hogy Fidel előkészítés nélkül ugrott fejest az oroszokkal kötött szövetségbe. Ellenkezőleg, azt hiszem, hogy egy nagyon jól őrzött titok volt, és a háttérben a Forradalom győzelme állt. Az Egyesült Államok rosszul számított ki, vagy inkább elmulasztott egy diplomáciai lépést, amikor Fidel 1959 áprilisában látogatást tett az Egyesült Államokban: az történt, hogy Eisenhower elnök nem fogadta Fidelt, hanem maga helyett Richard Nixon akkori alelnököt küldte. (A kubaiak szemében mégis úgy tűnt, támogatást kapott a nagy szomszédtól.)

¹⁸ Ezt „KK”-paktumnak nevezték, mivel Hruscsov nevét a legtöbb idegen nyelven, így spanyolul is Khurshcsevnek írják – A ford.

Úgy gondolom, az lett volna a helyes, ha akkor Eisenhower fogadja a Forradalom vezetőjét. Emlékezni kell arra, hogy Fidel győzelemittasan, az észak-amerikai hírközlő szervek által magasztalt és széles körben ismertett dicsőség fényében fürödve érkezett. Az akkori közvélemény-kutatások igazolják, hogy az amerikaiak kilencven százaléka támogatta Fidelt, egy olyan ország vezetőjét, akinek hazája csupán kilencven tengeri mérföldre¹⁹ fekszik az amerikai partoktól. Eisenhower elnöknek számos oka lett volna, hogy személyesen fogadja; megbízottai azonban bizonyára figyelmeztették a szokásos protokollra, és ez megváltoztatta a történelem irányvonalát. Ez a pillanat, ez a tény, egy ilyen döntés, véget vetne a közeledés és megbékélés lehetőségének a világ bármely országának kormányával, különösen ha egy olyan szigetről van szó, mint Kuba, ahol igen jelentős észak-amerikai érdekeltségek voltak.

Ekkor kezdett dolgozni az utópia.

Ha nem így történt volna, Fidel talán nem szolgáltatta volna ki magát a Szovjetunióknak, mint ahogy tette, teljes mértékben elkötelezve magát neki; talán nem jutott volna el olyan messzire. Talán azt a nyilatkozatot sem tette volna, hogy marxista-leninista, mert végeredményében bolond lett volna életre-halálra harcolni az Egyesült Államokkal, ha kitárták volna előtte a kapukat, és elismerték volna őt, mint ahogy az oroszok azonnal megtették. De megint ez a ha...

Ismervén a testvéremet, mindig úgy gondoltam, hogy egyértelmű volt abban, amit akart, és amit követett: sikerült felépítenie a rendszerét, és hatalomban akart maradni több mint fél évszázadig. Ezek megvalósítása csak a szovjet hatalom segítségével volt kivitelezhető. 1962 októberében a kommunizmus, a Szovjetunió, Nyikita Hruscsov, a berlini fal, a hidegháború, a vasfüggöny mögötti országok, mind a politikai karrierje elején tartó Fidelt erősítették. Akkor senki fejében meg nem fordulhatott, hogy igen hosszú élete folyamán Fidel tanúja lesz mindezek eltűnésének, és ő lesz az egyedüli túlélő...

¹⁹ 166,5 km

EGY „CSAK ODA” JEGY

Lehet, hogy testvéreim anyámat kímélendő nem vettek tudomást, vagy látszólag nem akartak tudomást venni arról, mit is csinállok, de ez nem jelentette azt, hogy nem voltak problémáim. Nagyon fiatal és öntörvényű voltam, s ez később sem változott, de ahogy múltak a napok, minden egyre veszélyesebbé és bonyolultabbá vált. Különösen 1963 augusztusa, anyám halála után.

Már korábban elmeséltem azokat a körülményeket, amelyek miatt Enma nem tudott részt venni a temetésen, mely után – közvetlenül a temetőből – visszatértem Havannába, és vártam nővérem 1963. augusztus 8-i érkezését.

– Gyászmisét kell tartanunk anyám emlékére – mondta közvetlenül megérkezésekor Enma. – Agustina és én, akik nem tudtunk jelen lenni a temetésen, így egy, a tiszteletére tartandó ünnepélyes szertartáson meg tudnánk emlékezni róla.

Azonnal beszéltem egy pappal, Monsignore Fernando Azcáratával, Havanna segédpüspökével, a főváros legszebb temploma, az Iglesia de Reina plébánosával, aki ezenfelül jó barátom is volt. Örömmel vállalkozott az anyám tiszteletére tartandó mise megszervezésére, s mindjárt másnapra, 1963. augusztus 9-ére tűzte ki azt.

– Most ugyanúgy szükséged van rám, mint annyiszor bizonyos esetekben. Hogy tudnám megtagadni az emlékmisért Linától? – mondta elérzékenyülve. – A veszély ellenére, ti mindig, mindent elkövettetek, hogy megmentsétek pap- és apácatestvéreimet, s ezt soha nem felejttem el! Ezért imám és lelki vigaszom a tiéd, Juanita, és a testvéreid.

1963-ban még lehetett gyászjelentést megjelentetni a napilapokban, ezért gyorsan megrendeltem egyet, amelyben csak annak az öt testvérnek a neve szerepelt, akik részt vettünk a gyászmisén: Angelita, Ramón, Enma, Agustina és Juanita. Természetesen nem tüntettem fel Fidel és Raúl nevét. Miért nem? Őket semmiféle vallási dolog nem érdekelte, ráadásul nyíltan

marxista-leninistának vallották magukat, így kellemetlen helyzetbe kerültek volna, ha megjelent volna a nevük – ezt akartam elkerülni.

Másnap, 9-én délután, a műúton közeledve a Reina felé különösnek találtuk, hogy olyan sok embert láttunk az utcán. A legkevésbé sem gondoltuk, hogy ők is a templomba mennek, arra a misére, amelyet anyánk tiszteletére mi hirdettünk meg. Fidel és Raúl viszont nem volt köztük.

– Odanézz! Tele van a templom – mondtam Enmának, amikor belépünk.

– Ez lenyűgöző – válaszolt –, soha nem felejttem el! Mennyi ember, Juanita, félek, valami fog történni.

A Reina-templom tömve volt, már egy lélek sem fért volna be, és Monsignore Azcárate tájékoztatót, hogy katonák is érkeztek, nehogy valami probléma adódjon.

– Nagy megelégedésemre szolgál, hogy ennyi ember van velünk – mondta Agustina. – Mami megérdemli ezt az együttérzést, mindazért, amit annyi ember érdekében tett.

Később a történeteket elemezve arra gondoltam, hogy valójában a nép válaszat láthattuk, Fidel és Raúl, valamint az általuk képviselt rendszer elutasításának megnyilvánulását, ami ugyanakkor békés tüntetés volt mindazok részéről, akik mellénk álltak, és úgy döntöttek, részt vesznek a misén. Bár féltünk, hogy valamilyen provokáció tragédiát okozhat, a mise végeztével a több száz résztvevő békében távozott, előtte azonban hosszú sorban megvárták, hogy kezet fogjanak velünk.

Az anyám halálát követő hónapokban nagyon sok problémám adódott a családon belül, ami bizonyossá tette számomra, hogy a hatalom nem akart nyíltan fellépni ellenem mindaddig, amíg anyám élt, noha amit csak tudtam, megtettem az ellen a forradalom ellen, amelyet korábban buzgón támogattam.

Abban az időben nagyrészt a Kubában eluralkodott terror miatt fokozódott ellenforradalmi tevékenységem. Ahogy egyre szorosabbak lettek a kapcsolatok a Szovjetunióval, úgy lett egyre nagyobb az élelmiszerhiány, mind több embert kellett elbűjtatni, és növekvő számban segélykérő üzeneteket küldeni, csónakot vagy egyéb más eszközt beszerezni, hogy menekülni tudjanak. Aki szót emelt a rendszer ellen, valamilyen büntetést kapott. Zsúfolásig megteltek a börtönök, és újabbak építésébe kezdtek, hogy azok magukba rejtsek a tragédiát.

A legutóbbi év számtalan feszültsége válságos állapotba sodort, s egy ideig ágyban kellett pihennem. Ebben a helyzetbe hívott fel telefonon Raúl:

„Meglátogatlak, mert nagyon komolyan kell beszélnünk egymással, Juanita. Számíts rám ma délután!”

Tudtam, hogy egészségi állapotom igen rossz. Talán emiatt volt, hogy amikor Raúl ágyban talált, ami addig sohasem történt, nagyon megdöbbsent. Valószínűleg, szándéka ellenére, ez megenyhítette egy kicsit. Akárhogy is, miután adott egy puszit, egy hatalmas dossziét tett az ágyamra:

– Nem kérdezed meg, hogy mi ez?

Egyenesen a szemébe nézve feleltem:

– Nem.

Szó nélkül értettük egymást, így volt gyermekkorunk óta.

– Ez a Forradalom elleni tevékenységed kivonata, és csak az utóbbi hónapokra vonatkozik. Ez örülség! Inkább becsuknám a szemem, és nem olvasnám el ezt, s hinni azt, amit Ramón, Enma, Agustina és Angelita mondanak, hogy félbolond kislány vagy, aki nem tudja a száját tartani, és ennyi. Egyébként, ha igazak volnának azok a dolgok, amiket rólad mondanak, egészen másként bánnánk veled.

Egy szót sem tudtam felelni neki. Úgy képzeltem, hogy a köztünk lévő erős testvéri szeretet miatt kérte Fidelt, hogy személyesen ő rendezhesse el velem a dolgot, anélkül, hogy más beleszólna. Senki más nem téríthet észre.

– Van még más is, amit mondanom kell neked. Hogy állsz Fidellel? Azt hiszem, a kapcsolatokat arra pontra érkezett, amikor a legjobb hagyni, hogy lehűljön a helyzet.

Kihasztnáltam a pillanatnyi csendet, és a következőt mondtam:

– Mi a véleményed arról, ha egy bizonyos időt Enmánál töltenék Mexikóban?

– Ha úgy gondolsz, hogy ez a legjobb – mondta. – Tudod jól, hogy nővérem mindig veled volt, mindig. Mire van szükséged?

Azt mondtam, hogy kilépési engedélyre.

– Rendben. Pihenj Mexikóban, gondold át alaposan a dolgokat, töltsd jól az időt, én pedig meglátom, hogyan tudom rendezni itt a dolgokat. Meglátod, amikor visszatérsz Mexikóból, másként festenek majd itt a dolgok. Csak idő és távolság kérdése, és minden rendeződni fog.

Raúl, aki mindig kifejezte érzelmeit, csókkal és öleléssel távozott.

Másnap, egészen véletlenül, egy Brazíliából érkezett ember levelet hozott Virginia Leitão da Cunnhatól amelyben olyan dologról írt, amiről már hosszabb ideje elmélkedtem, és a döntést a Raúlal történt beszélgetés után meghoztam: elérkezett az a pillanat, amikor végleg elhagyom Kubát.

„Mindnyájan tudjuk, hogy a helyzeted tarthatatlanná vált, és aggódunk, nehogy 'baleset' érjen – írta Virginia. – Ha valaki autóval követ, leszoríthat, lelökdöshet az útról, neked mehet egy kanyarban, egy ilyen helyzetben végül is senki nem tudna megmenteni! Sokkal inkább gondolok balesetre, mint bármilyen más dologra, mert ez tiszta ügy, nem lőnek le, nem tartóztatnak le, mert az botrányt okozna; balesetet viszont bárki szenvedhet. Tudom, valószínűleg arra gondolsz, hogy saját vérét senki nem bántja, de azt javaslom, drága Juanita, ne kövess el hibát, ne bízz senkiben!”

Válaszlevelemben megmagyaráztam az okokat, hogy addig nem megyek el, amíg a legutolsó bizalmasom el nem hagyja az országot, mert problémáik lehetnének, ha nem volnék itt.

Ezalatt a CIA nem összeesküvéssel foglalkozott, hanem humanitárius segítséget nyújtott tucatnyi kubainak, akiknek szükségük volt rá. Így, Virginián keresztül, akinek férje akkor már Brazília külügyminisztere volt, kérésre beszerezték a szükséges kellékeket több mint tíz ember számára, köztük Francisca Tejeira Frágának, a nálam dolgozó spanyol szakácsnőnek is. Megérkezett a „társaság” a repülőjegyekre és a csoport mexikói tartózkodásának költségeire küldött pénze is, valamint a szükséges belépő vízumok. Úgyhogy, miután a döntés megszületett, és azt a legfontosabb emberekkel közöltem, nem volt visszaút.

Mindenki értem aggódott. „Csak nehogy megakadályozza az utolsó pillanatban, hogy elutazhass!” Mások más miatt félték: „Azon törjük a fejünket, vajon mennyi ideig tart majd, Juanita. Egy, hat vagy több mint nyolc hónap, esetleg egy év?”

Senki nem képzelhette, hogy egy több mint ötven évig tartó utazásra indulunk, „csak oda” jeggyel, ahonnan mind a mai napig nem térünk vissza. Egyenként utaztattam el őket, hogy ne ébresszünk gyanút. Az első június elején indultak, köztük Ana Ely Esteva, Raquel Rodríguez, Puchi és Carmita Morgade meg az apjuk, aki velük utazott, minthogy az anyjuk már korábban meghalt.

Mindig előrelátó voltam, és természetesen nem hagyhattam a házban a három egyetemi hallgatót – Maruca Meilánt, Nadina Sánchezt és Margarita Pérezet –, akik utolsónak maradtak a J 406-ban. Találtam számukra egy lakást, ami kevésbé volt szem előtt, és ott berendezkedtek. Elmagyaráztam nekik, hogy egy ideig Enmánál leszek Mexikóban, de további részleteket nem árultam el, hogy ezzel is védjem őket.

Végül, csak néhányan maradtunk: Jesús Lavandera, a sofőröm; Pedrito, amolyan ezermester, aki bizonyos dolgokban segített nekem; Francisca, a szakácsnő, Tito Rodríguez és én. Jesús és Pedro úgy döntöttek, hogy Kubában maradnak.

Minden segítség ellenére csupa ideg feszültség voltam a még hátralevő hivatalos ügyek intézése miatt. Például Tito Rodríguez volt a csoport egyetlen tagja, aki nem rendelkezett „kék papírral”, a kilépéshez szükséges menlevéllel. Segítenem kellett neki, hogy beszerezhesse, mivel a hivatalnok, akinek ki kellett állítania ezeket az okmányokat, az övét szét tépte, amikor egyedül látta őt – mint ahogy sok más kubai esetében is tette, akik emigrálni akartak.

Június 18-án elmentem Raúl otthonába, mert problémák adódtak az útlevelemmel. Általában közvetlenül az irodájába léptem be egy olyan ajtón át, amely szükségtelenné tette, hogy az ember fölöslegesen a lakáson menjen keresztül, ezért mindig így érkeztem, ha csak őt akartam látni.

– Most mi történt, Juanita? – kérdezte, amikor meglátott.

– Holnapután Mexikóba megyek, de még mindig nem adták ki az útlevelemet. Tudsz segíteni, hogy kiadják?

Azonnal döntött, hogy megoldja a problémámat, de egy sürgős hívás félbeszakította.

– Várj, Alicia Alonso az... a legjobb kubai táncosnő. Meg kell oldanom egy problémáját.

Az történt, hogy Cuca, Alicia nővére, menedékjogot kért Mexikó havannai nagykövetségén, mert emigrálni akart Kubából. Raúl, aki a botrány elkerülése érdekében mindig a békés megoldást kereste, garanciát adott Aliciának.

– Mondd meg Cucának, hogy hagyja el a követséget, és én elintézem neki a kilépést. A legfontosabb, hogy ne adjunk további támadási felületet az ellenségnek.

Raúl elintézte az útlevelem ügyét. Ugyanúgy búcsúztunk el egymástól, mint mindig, mivel nem gondolhattam arra, hogy úgy megyek el, hogy soha többé nem jövök vissza. Én sem gondoltam soha, hogy 1964. június 18-a lesz az utolsó alkalom, amikor a testvéremet látom.

Viszont Agustinának elmesélhettem az igazságot, amikor elbúcsúztam tőle:

– Tudod, hogy számomra mindig a kényeztetett kistestvérem voltál, aki-ről mindig gondoskodtam, akinek nem tudok hazudni. Holnap véglegesen

Mexikóba utazom, nem szándékozom hazatérni. Te nagyjából láttad, hogy mi történik velem, és miután anyánk meghalt, a helyzet tarthatatlanná vált. Nem akarok úgy elmenni, hogy ezt nem mondom meg neked.

Amikor befejeztem, válasza összetörte a lelkemet:

– Jaj, Juanita! Te voltál a vigasztalóm. Mi lesz velem? Most leszek igazán árva. Senkinek nem mondok semmit.

Az „árva leszek” mélységesen megrendített, különösen azért, mert nem tudhattam, mennyi idő múlva láthatom ismét Agustinát.

Az akadályok nagyjából elhárultak, de még voltak más dolgok is, amelyek fájdalmat okoztak. Tony, az unokaöcsém, Angelita testvérem egyik fia, nagyon közel állt hozzám, ő volt az egyik legkedvesebb unokaöcsém. Nálam lakott, és nagyon jóban voltunk. Olyan volt, mintha a nevelt fiam lett volna. Megőrizte titkaimat, osztozott az elképzeléseimben, el akarta hagyni Kubát.

Nagyon szerettem, boldog voltam, mert együtt mehettünk volna Mexikóba. Már mindent előkészítettem a közös utazásra, azonban elkövettünk egy hibát: bízunk magunkban. Nem figyeltem arra, amit telefonon beszélünk, és minthogy az Állambiztonsági Szolgálat állandóan lehallgatta a telefonjaimat, s egy adott pillanatban, amikor az utazók között említettem a nevét, minden véget ért a számára.

Az utazás előtt egy nappal dühösen megjelent Angelita.

– Követelem, hogy azonnal add ide Tonyt! Sehova nem megy veled.

Emlékszem, hogy vitába keveredtünk, de ő volt Tony anyja, a fiú kiskorú volt; végül is elvitte magával, de még előtte kettes maradtunk, s elbúcsúztam tőle:

– Megígérem neked, hogy amikor megtehetem, kimenekítelek innen, de viselkedj rendesen, Tony! Ne felejtse el, hogy nagyon szeretlek!

Tonyt a csalódottság nagyon megviselte. Angelita tőlem Raúlhoz vitte, és hogy ne akarjon végül is megszökni és velem jönni, másnapig, elutazásomig ott maradtak. Soha többé nem volt vele kapcsolatom.

Tony egyike volt a nagy fájdalomnak, amelyeket meg kellett élnem. Elkapta a rendszer, állatorvos lett, és tudom, hogy jóra való ember. Elgondolni is nehéz, hogy búcsunk óta negyvenöt év telt el!

Az utazást megelőző napom hosszú, fájdalmas és zsúfolt volt.

Éjszaka Titóval utoljára jártuk be Havannát. Azt tettük, amit annyira szeretünk. Elmentünk a Habana Hiltonba – Habana Libre –, hogy megnézzük Ela Calvo énekesnő előadását, aki Tito barátnője volt. Az előadás helyszínéül szolgáló szalonba nyolctíz katonából álló csoport érkezett, akik

már a bejáratnál balhézni kezdtek, mert nem akarták őket beengedni. Végül sikerült bejutniuk, és ott maradtak, de akkora zajt csaptak, hogy Ela nem tudott énekelni. A helyzet engem félelemmel töltött el.

– Tito – szólaltam meg. – Nem miattunk van ez, hogy ne tudjunk kimenni? Nagyon gyanús ez nekem.

Ela a nagy zaj ellenére tovább énekelt, mígnem jelzett a zenekarnak, hogy hallgasson el, és *a capella* énekelt a katonáknak:

– Jobb szeretném, egyszer s mindenkorra... hogy menjenek el.

Ebben a pillanatban úgy döntöttünk, hogy a problémák elkerülése érdekében inkább távozzunk.

Ela intett nekünk, és bementünk az öltözőjébe, ahol a nap utolsó óráit beszélgetéssel töltöttük el.

Végül érkezett 1964. június 19.

Úgy döntöttem, hogy a házat azonnali módon hagyom. Napokkal azelőtt tönkretettem mindent, ami feltételezésem szerint megtetszhet bárkinek, és ami felkeltheti a gyanút, hogy véglegesen Mexikóban akarok maradni. Ott maradt Vilma, az az alkalmazott, aki gondoskodott anyámról, amikor Havannába jött, és aki a rendszer hűséges követője volt. Napokkal korábban bezártam a J 406-ot. Mindent úgy hagytam, ahogy volt, de meggyőződtem arról, hogy megsemmisítettem minden CIA-val kapcsolatos bizonyítékot, köztük a rádiót és a kézikönyvet.

Minden más úgy történt, ahogy elterveztük. Senki nem kételkedett a visszatérésemben, mivel a szükségesnél nem volt több csomagom, bár nem sokkal később azzal vádoltak, hogy tizenegyet vittem magammal. Az igazság az, hogy csak két csomagom volt. A többiben azoknak a holmijai voltak, akik szívességeket kértek tőlem, hogy bizonyos dolgukat menekítsem ki Mexikóba.

A gép délben indult. Jesús, a sofőröm, korán jött értem, hogy Titót, Franciscát és engem kivigyen a repülőrésre. Mivel megfelelő kapcsolataim voltak, a VIP személyeket megillető módon mentem át az ellenőrzésen. Gyorsan elintézték a formákat, és beszálltam a Cubana de Aviación Mexikóvárosba induló járatára.

Felszállás közben a rám váró bizonytalan életre gondoltam. Rendkívül rövid időn belül változott meg örökre az életem, elhagytam a hazám, a családom. Azt tudtam, hogy nem térek vissza egyhamar – nincs közel a hazatérés ideje, mint ahogy azt sok emigrálni kívánó kubai képzelte. Ugyanakkor remény töltötte el a lelkemet, hogy valamit tudok majd tenni a hazá-

mért, ami valamilyen módon segíteni fogja azokat, akiket hátrahagytam. Végeredményben harmincegy éves nő voltam, aki elhatározta, hogy új utat választ magának.

Havanna és Mexikóváros között rövid a repülési idő, és csakhamar mexikói földre léptem. Amikor megérkeztem, éreztem, hogy valami megváltozott. Most nagyon hamar átjutottam az ellenőrzésen. Nem kérdezősködtek, a tizenegy csomag átvizsgálás nélkül jutott át a vámon. Kétségtelen, a „társaság” keze jelen volt, megkönnyítve számomra azt a nehéz pillanatot, amely az ismeretlen eljövendő kezdetét jelentette.

Nem sokkal később Tito segítségével átadtam az utasok azon dolgait, amelyeket kérésükre átvittem a vámon. Ezután gondolataimba temetkeztem.

– Sokkal több emésztett téged, mint szomorúság – mondta erről később Tito. – Tudtad, hogy nincs visszaút, s bár kívülről erősnek mutatkoztál, mint mindig, belülről olyan voltál, mint akinek kettészakadt a szíve. Ez még jobban fájt nekem, mert se nem sírtál, se nem panaszkodtál, semmit nem tettél, de csak rád kellett nézni, hogy észrevegye az ember, mennyire összerögt vagy.

Amint kivettem a csomagokat, ismert arcok vártak a repülőtéren: Ana Ely, Puchi, Carmita, Isidro Erotaverea, Guillermo Ruiz Barbón doktor és felesége, Charo. Tito és Francisca egyenesen abba a lakásba mentek, amelyet nekik béreltem, és ahol az egész csoport is maradt.

Én Enma lakására mentem, aki Víctorral és két unokaöccsémrel együtt boldogan várt.

– Juanita, milyen jó, hogy ismét velünk vagy! – lelkesedett Enma. – De jó, hogy úgy döntöttél, egy kis időt ismét velünk töltesz!

Enma fejében meg sem fordult a gondolat, hogy jegyem csak oda útra szól, visszaút nélkül.

44.

A NAP, AMIKOR MINDENNEL SZAKÍTOTTAM

A mexikói fővárosban az első három napot a családdal töltöttem: Enmával, Víctorral, a gyerekekkel. Nem gondoltam másra, mivel már ideje volt megszabadulnom a feszültségektől. Mivel egy pénteki napon érkeztem, csak hétfőn találkozhattam Enriquével, CIA-s kapcsolatommal. Tudott arról, hogy rendben megérkeztem, mert érkezésem napján beszélt Carmita Morgadéval, hogy hétfőre találkozóra hívjon abba a lakásba, ahol barátaim és munkatársaim csoportja lakott, akiket kimenekítettem Kubából.

Az összes többi találkozáshoz hasonlóan, ez is nagyon szívélyes légkörben telt. Sokat beszélgettünk Kubáról, és nagyon meglepett a válasza, amikor elmeséltem neki, hogy probléma nélkül érkeztem meg Mexikóvárosba.

– Tudom, nem láttál, de a közeledben voltam, hogy az esetlegesen adódó problémákat megoldjam. Minden úgy történt, ahogy reméltük.

Nem tévedtem, amikor a problémamentes megérkezésem kapcsán a „társaság” kezére gondoltam, ami biztosította, hogy az érkezés nyugodt és gyors lefolyású legyen.

Hétfőn, június 22-én, Enrique egy másik amerikai kíséretében érkezett a lakásba, aki tökéletesen értett és beszélt spanyolul, de csak annyit beszélt, amennyi szükséges volt. Inkább csak figyelt minket. A beszélgetés általános kubai témákra terjedt ki, és valószínűleg így kellett lennie, mivel csak én beszéltem a jövőről.

– Enrique, szeretném, ha tudnád, hogy az a döntésem, hogy nem térek vissza Kubába, végleges. Mit tehetek? Mert azt sem hiszem, hogy Mexikó lenne a legjobb hely, ahol maradhatnék.

Nem válaszolt, de azt mondta, hogy szeretné, ha két napon belül ismét találkozoznánk. Akkor, ebéd közben, már nem tért vissza semmilyen fontos témára. Enrique 24-ére hívott, és amikor ismét találkoztunk, meglepetésemre egyedül érkezett.

– Egészen bizonyos vagy abban, hogy nem térsz vissza Kubába? – kérdezte.

– Igen – feleltem röviden.

– Rendben, ha úgy döntöttél, hogy elhagyod Kubát – mondta nagyon komolyan –, ebben az esetben valami nagyot, úgy értem, valami nagy, a közvéleményt és mindenki mást felrázó bejelentést kell tenned. Ha így van, egyetértesz ezzel?

– Igen – válaszoltam röviden.

– Akkor nincs tovább miről beszélni. Adjál nekem egy napot, s kitalálom a legjobb formát. Az is jó volna, ha készítenénk egy piszkozatot azokkal a pontokkal, amelyeket hangsúlyozni szeretnél a nyilvános bejelentésedben.

Ebben maradtunk, elköszöntünk egymástól, és azonnal elmentem megkeresni azt a hozzám legközelebb álló három személyt, akik velem voltak ebben a harcban: Ana Ely Estevát, Carmen és Hilda „Puchi” Morgadét. Minden kertetelés nélkül elmagyaráztam nekik, amit Enriquével beszélünk. Nem volt, és most sincs olyan dolog, amit nem tudtam volna, vagy ne tudnék megosztani velük.

– Néhány nap múlva bejelentem, hogy elítélem Fidel kommunista rendszerét, vagyis nyíltan szembeszállok a kormányával.

– Ez bomba a rendszer ellen – mondta Ana Ely, akinek nem kellett sokat magyaráznom a dolgot.

– Igen – mondta Carmita –, ez mind rendben van, de a dolgoknak hatásuk van, Juanita. Gondolnod kell a bejelentésed következményeire!

Puchinak egyéb aggodalmai is voltak a várható jelentős következmények miatt.

– Enma. Aggódok Enmáért. Mi lesz az ő reakciója?

– Mindenre gondoltam, amiről beszéltek. Tudom, hogy amikor szembeszállok Fidelrel, a családom egy részével, esetleg az egészszel is szembe kell szállnom, de mindent mérlegre tettem, és úgy döntöttem, hogy tovább folytatom a terveim megvalósítását. Többet nyom a latban az a probléma, amit átél a kubai nép, mint az összes érv, amit itt felsorakoztattatok. Barátnőim, ezt már elhatároztam: vagy a legjobb módon harcolok Kubáért, vagy félreteszem ezt a harcot. Itt nem lehet mást tenni, és kész vagyok szembenézni a következményekkel. Ez lelkiismereti kérdés.

Beszélggettünk Enrique javaslatáról, és mondtam nekik, hogy megállapodásunk értelmében a bejelentés pontjait tervezetbe foglaljuk, és arra kértem őket, hogy a következő csütörtökön kísérenek el Enriquéhez. A következő

megbeszélésre tehát csak a Morgade nővérek és én mentünk el, amit a bizalmasság és a biztonság érdekében a Paseo de la Reformán levő María Isabel szállóban tartottunk. Mielőtt beléptünk, mindnyájan ezt mondtuk:

– Bizonyos, hogy az Egyesült Államok nagykövetségének – ami a szálló mellett van –, összes mikrofonja ránk irányul ebben a pillanatban, legyünk tehát elővigyázatosak, és csak annyit beszéljünk, amennyi feltétlenül szükséges.

Enrique pontos volt, és már várt minket. Nem vesztegette az időt, miután udvariasan üdvözölt mindnyájunkat, átadta a bejelentés legfontosabb pontjait tartalmazó tervezetet, azokkal az elképzelésekkel, amelyeket a korábbi beszélgetés során közöltem vele. Kézzel írt szöveg volt, amit ő maga készített.

– Átnézzük? Ha egyetértesz vele, sürgősen neki kell állni, és kidolgozni.

Hangosan olvastam fel a témákat, amit mindnyájan meghallgattak. Érdekes volt, de bizonyos módosításokat végre kellett hajtani.

Mik voltak ezek? Igaz, a bejelentés cáfolhatatlanul a testvéreim vezette rendszer ellen szólt, de nem akartam sértő kifejezéseket használni, azokat tehát azonnal kitöröltem.

– Van legalább még egy napunk arra, hogy tovább dolgozz azokon a pontokon, amelyeket fontosnak gondolsz – mondta Enrique –, hogy olyan dokumentum szülessen, amivel elégedett vagy. Végeredményben, te vagy az, aki a bejelentést teszed.

– Számomra rendkívül fontos, hogy belevegyem Manuel Piñeiro kapitány, más néven Barbarroja felforgató tevékenységét, mert ő a felelős a guerillák és marxista eszmék exportálásáért egész Latin-Amerikába. Az Állambiztonság Hírszerző Szolgálatának igazgatójaként dolgozik, nagyon szorosan kötődik Chehez, és közvetlenül ő irányítja a kubaiak által végrehajtott összes műveletet Latin-Amerikában.

– A te döntésedtől függ, Juanita, mit írsz és hogyan, senki másétól!

A rövid megbeszélést követően elhagytuk a María Isabel szállót, és a Mexikóba emigrált Guillermo Ruiz Barbón doktor lakására mentünk, aki a havannai Egyetem Gyógyszerészeti Tanszékén volt egyetemi tanár, s az egyik legközelebbi tanácsadóm. Elmondtam neki a történeteket, megmutattam a beszédtervezetet, vázoltam további elképzeléseimet, és kértem a segítségét. Nagyon fellelkesedett, és azonnal nekiláttunk a szövegben dolgozni, hogy a kifejtendő pontokon javítsunk. Megadtuk a dokumentum végső formáját, azt követően pedig Hilda Morgade átírta egy írógépen, amelyet hivatalból vásároltam, és amit emlékeim között máig őrzök.

Pénteken, 25-én, ismét találkoztam Enriquével, hogy megmutassam neki a beszédet. Jónak találta, és adott néhány általános javaslatot az esemény lebonyolításához:

– Már minden elő van készítve. A bejelentés egy sajtókonferencián fog megtörténni, amelyen ott lesz a helyi és nemzetközi sajtó. A rendezésért egy nagyon tekintélyes újságíró a felelős, a neve Guillermo Vela. Az utolsó pillanatig senki nem fogja tudni, miről lesz szó. Csak most hétfőn reggel hozzuk az újságírók tudomására, hogy egy nemzetközileg ismert személyiség rendkívül fontos nyilatkozatot tesz. Ilyenformán minden veszélyt elkerülünk. Most már csak a hétfőt kell kivárni.

Akkor péntek éjjel az egész csoport, vagyis a tíz kubai, akik elhagytuk Kubát, valamint Enma, Victor és a gyerekek vacsorán vettünk részt, amelyre Fofó és Orquídea hívott meg bennünket, a Fuego 759. alatt levő híres villájukba, Pedegral de San Ángelben. Beszéltünk a kubai helyzetről, arról, ahogy ott hagytuk az országot, de a jövőt illetően semmiféle részletről nem beszéltünk.

– Mik a terveid? – kérdezett Orquídea, aki mindig mindent tudni akart.

Carmita, Hilda és Ana Ely kérdően pillantottak rám. Természetes, hogy legkevésbé Orquídeára bízam volna rá a terveimet. Valamit mondanom kellett neki, ami aztán napokkal később problémát okozott Enma, Orquídea és köztem.

– Arra gondoltam, hogy hosszabb ideig maradok távol Kubától – mondtam Orquídeának és Fofónak –, tehát munkát kellene keresnem Mexikóban. Nincs konkrét tervem. Legjobb esetben néhány hónap múlva visszatérek; most viszont egyik napról a másikra élek. Esetleg te tudnál segíteni a baráti körödben belül.

A hét végén több alkalommal üléseztünk a munkatársaimmal és barátaimmal, és együtt sokszor átnéztük a szöveget, hogy begyakoroljam. Így érkezett el 1964. június 29. Ez dátum örökre bevésődött életem naptárába.

Ana Ely, Carmita és Isidro gépkocsival jöttek értem Enma házához. Ezt azért bocsátották rendelkezésünkre, hogy a sajtókonferencia helyszínére szállítson minket. Útközben valóságos lelki vihar játszódott le bennem. Egyedül voltam felelős mostani tetteimért. Emlékszem, hogy megkérdeztem önmagamtól: Biztos, hogy helyes ezt a nyilatkozatot egy olyan országban megtenni, mint Mexikó, amely Kuba mellett áll? Saját megnyugtatósomra meg is adtam a választ magamnak: Ha nem itt, hol kellene megtennem? Ha kompon érkezem az Egyesült Államokba, azt mondhatnák, hogy beépített ember vagyok. Most már minden kész, csak meg kell tennem a bejelentést.

Estére járt már Mexikóvárosban, amikor Guillermo Vela újságíró házához érkezünk, ami a város kellős közepén, az Emparan utca 57. alatt állt. Kezdetől fogva nem rokonszenveztünk egymással: nem találtam sem kellesnek, sem bizalomgerjesztőnek.

– Nem hiszem, hogy ez az ember a legjobb választás a sajtókonferenciám levezetésére – mondtam a kísérőimnek. – Úgy tűnik, semmiféle érdeke nem fűzi az én ügyemhez, csupán a munkáját végzi.

Olyan érzést keltett bennem, hogy néhány perces beszélgetés után az járt a fejemben, ha lenne időm, lecserélném másvalakire, de ebben a helyzetben már fölösleges volt ilyesmin törni a fejemet: túl késő volt. Elérkezett a pillanat, szemben álltam a sajtóval.

Valóban senki nem tudta, ki lesz az a személy, aki a jelentős nyilatkozatot teszi, így aztán mélyet sóhajtottam, amikor Guillermo Velával beléptünk egy irodába, amelyet erre a célra alkalmassá tettek: volt benne egy íróasztal, két szék és egy mikrofon.

– Hölgyeim és uraim, jó estét kívánok! – kezdte Vela. – Engedjék meg, hogy bemutassam önöknek Juanita Castro Ruz kisasszonyt, Fidel Castrónak, a kubai kormány miniszterelnökének, és Raúl Castrónak, az ország hadseregparancsnokának a testvérét. Castro kisasszony nyilatkozatot kíván tenni.

Vakuk százai villantak rám, így képtelen voltam nyitva tartani a szemem. Guillermo Vela megadta a szót, és elkezdtem:

Mexikó sajtójának képviselői!

Juanita Castro Ruz fordul önökhöz, Fidel Castrónak, a kommunista Kuba miniszterelnökének testvére. Néhány nappal ezelőtt még Kubában éltem, s mivel igen nagyra tartom a mexikói népet, elhatároztam, hogy megteszem ezt a nyilatkozatot.

Nagyon nehezemre esik nyilvánosság előtt beszélni, különösen a saját családomat érintő témákról. Ugyanakkor lelkiismeretem nem engedi meg, hogy hallgassak egy ügyről: Kuba ügyéről, különösen akkor, amikor alaposan ismerem az országomban kialakult helyzetet, és a helyzetért felelős személyeket. ...

A hétoldalas nyilatkozat felolvasása tizenegy percig tartott. Ez a tizenegy perc megpecsételte életem harmincegy esztendejét, mert a nyilatkozat alapvető témákat érintett, a kommunisták beszívárgásától a kubaiak alapvető szabadságjogainak elvesztéséig. Egyetlen kérdésre sem válaszoltam, hanem azonnal elhagytam a helyiséget.

Érthető okokból úgy határoztam, hogy nem megyek Enmáékhoz aludni, így amikor befejeződött a nyilatkozat felolvasása, Ana Ely, Carmita, Errotaverea és én a csoport számára bérelt lakásba mentünk.

Aznap éjjel Guillermo Vela, a legnagyobb hallgatottságú rádiós és televíziós hírműsor vezetője volt megbízva azzal, hogy a 4. és 5. csatornán adjon hírt a történekekről, bár korábban a rádióban már megtette. A hír futótűzként terjedt. Másnap az összes mexikói napilap a Kubából történt dezertálásomról írt, nyolc kolumnás cikkben. Alighogy Enma elolvasta, felhívta Carmitát, hogy telefonáljak neki, amit meg is tettem.

– Mi történt, Juanita? – kérdezte dühösen. – Hogy tehetted ezt? Orquídea nemrég hívott sértődötten, és csak azt tudtam neki válaszolni, hogy én is úgy jártam, mint ő, egyáltalán nem tudtam semmit az ügyről! Szeretném, ha tudnád, hogy nem értek egyet azzal, ahogyan a dolgokat csinálod. Eljöttél Kubából, nincs szükséged arra, hogy nyilvánosságra hozd az álláspontodat.

– Száz százalékig tisztelem a véleményedet – feleltem neki –, de szeretném, ha az enyémet is tiszteletben tartanátok. Nem volt könnyű, soha nem akartam ilyen helyzetbe kerülni, de ők kényszerítettek rá.

Mindketten elkeseredetten fejeztük be a beszélgetést, de valójában aggódtunk egymásért. Arra gondoltam, hogy az idő majd mindent megold. Enma, aki mindig visszafogott egyéniség volt, és sohasem veszítette el a tartását, kérésre elküldte a holmimat a barátaim lakására. Néhány napot ott töltöttem a barátaimmal, akik nagyon aggódtak, hogy valami történhet velem. Az egyik barátom, akinek voltak kapcsolatai a kubai nagykövetségen, figyelmeztetett:

– Ahogy tudomására jutott a rendszer elleni nyilatkozatod, Celia Sánchez felvette a kapcsolatot a követséggel, és meg akart bizonyosodni arról, hogy a hallott részletek igazak-e. Nem tudok több adattal szolgálni, de javaslom, hogy ettől kezdve légy nagyon elővigyázatos!

A kellemetlen híreket ugyanakkor elhalványították azok a jók, amelyekkel Enrique szolgált:

– Köszönöm, Juanita! A kubai szabadságmozgalom egy napon elismeri majd azt, amit tegnap este tettél.

Megtudtam tehát, hogy a CIA berkein belül mindenki elismerte áldozataimat.

– Beszéltem Virginiával és Vascóval – mondta Enrique. – Barátnőd gratulál, és mihamarabb Brazíliába várnak.

Virginia Leitão da Cunha-ról és a férjéről, Vascóról beszélt, aki akkor Brazília külügyminisztere volt. Azt is megtudtam, hogy még június 30-án Guillermo Vela újságíró számára nagyon rossz fordulatot vett a dolog.

Amikor a rádió székházába ért, az igazgató, Gabriel Mier y Terán váratlan hírt közölt vele:

– Nem térhet vissza Castro kisasszony ügyére. Úgy döntöttünk, hogy mostantól az ön XEDA Radio 13 programját megszüntetjük.

Engem is meglepett ez a hír, de egyidejűleg annyi minden történt, hogy másról már nem akartam tudomást venni. Másnap előzetes bejelentés nélkül megjelent a lakásban Enrique:

– El kell innen vinnünk egy másik, biztonságos helyre, Juanita, mert ez már nem az. Az újságírók felfedezték, hogy hol tartózkodsz, és rövid időn belül zaklatni kezdenek. Ez nagy kockázatot jelent számodra, de van egy másik hely, ahol nagy szeretettel fogadnak majd az ottaniak.

Ezután elvitt Chapultepec dombvidékére, egy csodálatos villába, ahol egy észak-amerikai házaspár – ha jól értettem a környék tulajdonosai – láttak vendégül. Több napot töltöttem náluk, és ott értesültem a televízióból Fidel reakciójáról. Három napig hallgatott, majd kihasználva egy, a Kanada havannai nagykövetségén rendezett fogadást, tucatnyi kubai és nemzetközi újságíró előtt érintette a témát:

– Tudtam, hogy kérdéseket fognak feltenni nekem a jenki imperializmus legnagyobb aljasságáról, amit kiöltöttek a kubai forradalom ellen. Ez a tény, ami személyesen is érint, számomra nagyon keserű és mélységesen fájdalmas, de tudom, hogy ez az ára annak, hogy az ember forradalmár. Kérem, vegyék úgy a szöveges nyilatkozatot, hogy Juanitát, a nővéremet a jenki imperializmus megvásárolta, és az elhangzott beszédet az amerikai követségen írták, Mexikóban.

Az Egyesült Államok mexikóvárosi nagykövetsége haladéktalanul közleményben válaszolt:

„Semmik közünk Juanita Castro kisasszony nyilatkozatához. Amit ezzel kapcsolatban tudunk, az, hogy nyilvánosan megjelent, következésképpen a napilapokban olvastuk.”

Kubában semmi nem jelent meg a dezertálásomról, viszont mindent megírtak, amit Fidel akart mondani. Kuba hivatalos napilapja, a *Granma* vezércikkben támadott meg, mindenféle aljassággal:

„Juanita Castro okos üzletasszony, több mozi és rádióadó tulajdonosa és részvényese, amelyeket a Forradalom győzelme után államosítottak. Ezt nem tudta Fidelnek megbocsátani, ami bizonyítja, hogy a június 29-én, Mexikóban tett nyilatkozata csak a bosszú műve.”

Kuba mexikóvárosi nagykövetsége sem maradt tétlen. Joaquín Hernández Arma nagykövet hivatalos feljelentést tett:

„Pisztolylövéseket adtak le a nagykövetség épületére egy mozgó járműből, ezért huszonnégy órás különleges védelmet kérünk a kormánytól.”

A rendszer ellentámadásba lendült. Csakhamar Mexikó-szerte aggódni kezdtünk a Kubában maradt barátaink sorsáért.

– Beszéltem az otthoniakkal – mondta Ana Ely Esteva –, az egész család rémületben él a nyilatkozatod óta, várják, hogy bármelyik pillanatban jöhet a G2 letartóztatni őket.

Nadina Sánchezt és a két egyetemi hallgatót, a J 406 utolsó lakóit, akiket egy másik lakásba menekítettem át, nagyon meglepte a hír.

– Halálfélelmünk van – mondták. – Sofőrd, J esus jött hozzánk a hírrel. El tudjuk képzelni, hogy mi történik mindnyájatokkal Mexikóban, ugyanakkor aggódunk, mert itt az épületben vannak, akik tudják, hogy te szerezted nekünk ezt a lakást. Félünk, hogy letartóztatnak minket. Csak azt akarjuk, hogy te jól érezd magad, mert mindenkibe, aki itt küzd, lelket öntött nyilatkozatod.

Jól esett, amit a lányok mondtak, bár aggódtam, hogy a helyzet ellenőrizhetetlenné válhat. Mielőtt ez történhetett volna, Enrique megkeresett. A CIA birtokába jutott hírszerzési jelentés szerint bebizonyosodott, hogy Fernando Gutiérrez Barrios kapitány már a nyomomban van. Ez a rendőr, aki a *Granma*-expedíció idején megmentette Fidelt, az évek során a Mexikói Politikai Rendőrség vezetője lett. Senkinek sem tagadta, hogy Fidel barátja.

– Biztonsági okokból ismét szükségessé vált, hogy helyet változtassunk; most azonban azt javasoljuk, hogy hagyd el a várost. Hogy tetszik Puerto Vallarta?

– Nem ismerem.

– Mindenesetre az a legjobb hely, ahol van egy lakásunk, amely a rendelkezésre áll. Hilda és Carmita esetleg veled tarthatnak. Annak érdekében, hogy biztonságban érezd magad, állandóan veletek leszek.

Mást nem kellett mondania. Egy magánrepülőgépen még aznap elhagytuk Mexikóvárost Puerto Vallarta felé. Akkor volt igazán nagy a meglepetésem, amikor megtudtam, hogy az a csodálatos, tengerre néző lakás a Pan American Airways tulajdonában van, és az a jacht is, amelyet szintén a rendelkezésünkre bocsátottak!

Itt valóban biztonságban éreztem magam a rendszer híveinek állandó támadásától. Olyan támadásoktól, mint például a France Press kiküldöttjének, Yves Daude-nak az írásai, aki ezt írta táviratában:

„Minthogy Fidel nem hagyta meggazdagodni testvérét, Juanitát, ő most problémákat okoz neki. Senki nem tudja, hogy bár Fidelre dühös volt, Raúl támogatására mindig számíthatott, aki rendszeresen közbenjárt, hogy csillapítsa a haragot vele szemben, ezenkívül segítette, hogy elhagyhassa az országot, mivel Juanita tevékenysége túlment a megengedett határon...”

Puerto Vallarta nyugalmlában elemeztem minden egyes támadás fontosságát (itt most csak néhányat említek). A Kubába kiküldött francia újságíró támadása kifejezetten Raúl és ellenem irányult. Fidel a kanadai nagykövetségen megszokott vádaskodásával élt: lekicsinyelte az ellenségeit, csorbította önrendelkezési képességüket, mivel tudatlannak és írástudatlannak bélyegezte őket. Én is ebbe a kategóriába soroltattam, mivel szerinte a nyilatkozatomat a mexikói amerikai nagykövetségen írták. Ez óriási tévedés! Egyébként, hol máshol hallathattam volna a hangomat? Abban a pillanatban sehol máshol.

Még mindig Puerto Vallartában voltam, amikor értesültem Kubában maradt családtagjaim reakciójáról:

Tudtam, hogy Raúl rettentően kiábrándult. Ezzel a nyilatkozattal megszakadt a kapcsolatom a testvéremmel, aki pedig számtalanszor segített nekem. Több száz alkalommal az ő közvetlen vagy közvetett közbelépésének volt köszönhető, hogy anyám és én embereket menthettünk meg. Én őt „Muso”-nak hívtam, ő engem „Juana Palangá”-nak. Ez ért véget azon az 1964. június 29-én, és akkor kezdődött valóságos elszigetelődésem, és akkor kaptam a sebet, ami sohasem gyógyult be.

A bejelentést követően Agustínával volt bizonyos kapcsolatom néhány levélen keresztül, amelyeket Mexikóban élő barátaimmal küldött. Agustina nagyon összezavarodott. Számára nagyon nehéz volt elfogadni azt, amit tettem, de élte tovább az életét. Később a Szovjetunióba ment zongorista férjével, aki oda kapott ösztöndíjat. Kapcsolatunk egyre ritkább lett, és hosszú évekre eltávolodtunk egymástól.

Angelita reakcióját egyáltalán nem ismerem, mert azonnal megszakított velem minden érintkezést. Ramónnal ugyanez történt, aki nyíltan bírálta:

„Nem értek egyet azzal, amit Juanita művelt – mondta. – Úgy érzem, hogy nem kellett volna ilyen messzire mennie!”

Nadina Sánchez mesélte, hogy a nyilatkozatomat követő napon fogadták Ramónt, aki abban a lakásban kereste fel őket, amit én biztosítottam a számukra, hogy van-e szükségük valamire. Éppen ott tartózkodása idején, amikor igen tapintatosan viselkedett, megszólalt a telefon. Én hívtam őket Mexikóból, érdeklődtem hogylétük felől.

– Juanita az – mondta a cseléd lány.

Olyan volt, mintha Ramón ördögöt látott volna. Azonnal elment, egyáltalán semmit nem akart tudni rólam. Ő és Angelita csatlakozott Fidelhez és Raúlhoz, mindnyájan teljesen és feltétlen módon megszakítottak velem minden kapcsolatot.

Csak Enmával tartottam a kapcsolatot. Teljesen egyértelművé akarom tenni, hogy semmi köze nem volt a dezertálásomhoz, még kevésbé a nyilatkozatomhoz. Korábban semmit nem tudott a szökésemről. Nyilatkozatommal nem értett egyet, viszont tiszteletben tartotta az elhatározásomat. Ő volt az egyetlen testvérem, akivel továbbra is fennmaradt a kapcsolatom. Ennek nagy ára volt: Raúl nem beszélt vele, mivel őt tette felelőssé a dolgaim miatt. Mint már elmeséltem, valójában semmi köze nem volt hozzájuk. Hat éve nem járt Kubában, de nem azért – mint ahogy néhány könyvben állítják –, mert nem kapott beutazási engedélyt. Az történt, hogy egyszer eljött meglátogatni anyámat és engem a lakásomra. Nem sokkal ezután, egy éven belül meghalt anyám, én már nem laktam ott, Agustina pedig a Szovjetunióban élt.

– Egész egyszerűen – magyarázta Enma – a családom és két kisgyermekem miatt időt hagytam magamnak Mexikóban, és csak évekkel később tértem vissza Havannába, amikor Agustina már hazatért a Szovjetunióból.

Amikor megérkezett, Fidel elküldte hozzá és a gyerekekhez a barátját, René Vallejo doktort, hogy a palotába hívja őket.

– Enmita, találkozta Raúlal? – kérdezte Fidel.

– Nem, de üzentem neki, hogy itt vagyok, és szeretném látni.

– Igen, igen, hívd fel, mert ha nem, rosszul esik majd neki!

Raúl nem kereste, neki pedig nem sikerült találkoznia vele. Egy másik alkalommal, amikor visszatért, emlékezett, hogy Agustina egyik gyerekeről Mirta, Angelita lánya gondoskodik, aki nagyon közel állt Raúlhoz.

– Kislány, nem tudom, miért nem láthatom Raúlt – mondta Enma. – Hívom, de nem válaszol.

– Raúl nem akar találkozni veled... mert te találkozol Juanitával.

– Rendben van, Mirta. Ebben az esetben az életben többé nem látjuk egymást, mert én továbbra is találkozom Juanitával.

Egy idő múlva Enma levelet írt Angelitának, amiben egyértelműen megírta, hogy találkozott velem, de hogy valójában sohasem beszéltünk politikáról, mert az szükségtelen volt közöttünk. Azt is megírta neki, úgy érzi, ezzel a magatartásával csak kedvezett az ellenségnek, akik szeretnék látni,

hogy az egész család harcban áll egymással, és szétszakad az én problémám miatt. Enma arra kérte Chuchú Reyest, Fidel és Raúl barátját, a *Granma* túlélőjét, hogy legyen gondja rá, a levelet Raúl korábban olvassa el, mint Angelita. Ő teljesítette a kérést. Angelita felhívta Enmát, hogy megmondja neki: nagyon okos levelet írt, teljes mértékben igaza van. Végül Fidel győzte meg Raúlt.

– Enmitának egyáltalán nincs semmi köze ahhoz, amit Juanita tett – mondta –, azt hiszem, itt az ideje, hogy találkozz vele.

Erre mégis kellett még egy ideig várni. Egyik nap, Vilma – Raúl felesége – Mexikóba érkezett egy kongresszusra, és felkereste Enmát. Később, 1970-ben, Raúl szintén Mexikóban járt, és meghívta Kubába. Végül is találkoztak, és ugyanolyan kedvesen viselkedett vele, mint mindig, de soha nem érdeklődött irántam. Látni lehetett, hogy számára ez nagy fájdalmat jelentett.

Visszatérve 1964. július közepéhez: miután két hetet töltöttünk Puerto Vallartában, eljött a pillanat, amikor vissza kellett térnünk Mexikóvárosba. Az időmet egy hatalmas bemutatkozási terv elkészítésének szenteltem, mert külföldön igen sok meghívásnak kellett eleget tennem. Mindenekelőtt, volt egy nagyon sürgős feladatom: Brazíliába kellett utaznom. Nekiláttam a készülődésnek. Ezzel múlt el a július, aminek a végén Enrique tájékoztatt, hogy bizonyos hivatalos ügyeket kell elintéznem.

– A következő lépés most az, hogy hivatalosan politikai menedékjogot kell kérned a mexikói kormánytól. Ez feltétlenül szükséges, tehát kérelemmel kell fordulnod a Belügyminisztériumhoz.

Ana Ely és Tito Rodríguez kíséretében megjelentem a hivatalvezető irodájában, egy Palomares nevű jogvégzett embernél, azzal a kérelemmel, hogy biztosítsanak menekült státust nekem. Július 28-án adtam be a kérelmet, és két nappal később, 30-án kiadták az okmányt, amelyben hivatalosan menekültnak nyilvánítottak. Az iroda kijáratánál a mindenhol a sarkamban járó újságírók a következő kérdéssel okoztak meglepetést:

– Nem fél attól, hogy megölik?

– Az én személyem nem számít – válaszoltam azonnal. – Gondolatom kizárólag Kubával foglalkozik, célom az összes kubai felszabadítása. Egyedül utazom, nincs szükségem biztonsági kíséretre, naponta így járok, nyilvánvalóan nem foglalkoztat a kérdés, hogy veszélyben vagyok-e vagy sem.

Ez így is volt. Így folytattam a küzdelmet, semmi más nem érdekelt. Végül augusztusban tudtam Mexikóból elutazni. Carmitával és Ana Elyvel indultam útnak, akik elkísértek, hogy közösen látogassuk meg régi barát-

tainkat, Vasco és Virginia Leitão da Cunha. A Leitão házaspár kijött elénk a reptérre, ahol nagyon megható találkozásra került sor:

– Végre, Juanita! Mennyi idő eltelt és mennyi minden történt! – mondta Virginia.

Három hetet töltöttünk Brazíliában. Utaztunk, konferenciákat szerveztünk, tájékoztattuk az embereket, akik aggódva hallgatták, hogy a kommunizmus ténylegesen mit követett el Kubában. Az előadások helyszínei mindenütt megteltek szimpatizánsokkal.

– Ami történt, nem elszigetelt eset – mondta Vasco. – Mi, brazilok támogatunk téged, Juanita, segítünk. Úgy tekintünk, mint aki közülünk való, mert tudjuk, hogy igazat mondasz arról a nagy tragédiáról, amit országod átélt.

Azok után a csodálatos napok után visszatértünk Mexikóba, ahol rengeteg együtt érző levél várt. A nyilatkozataimat támogató írások között találtam a volt kubai elnök, Carlos Prío Socarrás és Olga Guillot levelét. Így telt el az év hátralévő négy hónapja.

1964 vége előtt még egy olyan dologról szereztem tudomást, amely nagy bánatot okozott. Utasítást adtak Kubában arra, hogy töröljék ki a képeimet minden olyan fotóról, amelyen a testvéreimmel vagyok együtt. Hivatalosan eltüntem a családi albumokból. Bár nagyon fáj, mégis le kell írnom, hogy az enyéim többsége elfogadta a döntést, és kitöröltek emlékeikből.

Ilyen volt az az év, amikor meghoztam életem legsúlyosabb döntéseit. Nagy érzelmi árat fizettem értük, de csak Kuba lebegett a szemem előtt. Nagy dérrrel-durrall szakítottam mindennel. Olyasmit tettem, amit negyvenöt év után, az összes kellemetlenséggel együtt sem bántam meg. Ha ismét meg kellene tennem, ismét megtenném, mert mindig Kuba volt a legfontosabb számomra.

FOGADTATÁS AZ EMIGRÁCIÓBAN

Valóban, mindig Kuba járt az eszemben, és ezért felejtettem el arra gondolni, amit ma járulékos károknak neveznek: vagyis az elkerülhetetlen következményeire egy olyan magatartásnak, amelyet én tanúsítottam, amikor nyíltan szembeszálltam testvéreim rendszerével. Már korábban értékeltem a legrosszabbat, családom reakcióját, de sajnos nem beszéltem egyéb következményekről, amelyek rendkívül fájdalmasak voltak, mert hazátlanná válva nem maradt más, csak az önként vállalt emigráció. Ugyanakkor soha nem gondoltam arra, hogy az emigrációban olyan fogadtatásban lesz részem, mint ahogy 1964 októberében történt.

Az utazásról beszéltem Enriquével:

– Számtalan meghívásom van, hogy előadásokat tartsak az Egyesült Államokban és Latin-Amerikában, úgy gondolom tehát, hogy itt az ideje az utazások megkezdésének, mivel ez a legjobb módja, hogy a kommunizmus ellen harcoljak. Meggyőzéssel, a Kubában történtek bemutatásával Miami-ban és New Yorkban érhetem el a legjobb eredményt.

Enrique egyetértett ezzel, és azt mondta, szerződtenek egy propagandában jártas szakértőt, aki felelős lesz az előadásaimért és politikai kötelezettségeim teljesítéséért.

– Megvan a legjobb emberünk – újságolta néhány nap múlva. – Salvador Lew a neve, kubai, teljes szívből antikommunista, jó kapcsolatot ápol az emigrációval, amelynek több tagjával már együtt dolgozik Kuba szabadsága érdekében. Vele tökéletesen tudod majd összehangolni az előadásaidat. Ami Salvador Lew-t illeti, hívd fel Miami-ban, beszélj vele, aztán mondd el a benyomásaidat. Ha úgy gondolod, hogy nem ő a megfelelő ember, keresünk másikat. Ugyanakkor tájékoztatnom kell téged, hogy az emigráns szervezetek többsége egymás ellen harcol, tehát nagyon elővigyázatosnak kell lenned, nehogy rossz ügyben kötelezd el magad. Mindegyikük hasznát akar kovácsolni a maga ügyéből, és a szokásos módszer az, hogy ármánykodjanak

a politikai ellenfelekkel szemben. Először tehát alaposan meg kell figyelned mindent, és utána dönten, de mindig nagyon óvatosan.

Azt hittem, hogy figyelmeztetései egy kissé eltűztek. Én úgy gondoltam, hogy az összes kubainak, akik elhagytuk hazánkat, közös az érdekünk: az, hogy hazánk szabad legyen, és mindnyájan békében tudjunk hazatérni. Felvettem a kapcsolatot Salvador Lew-val, aki megfelelő embernek tűnt számomra, és nekikezdtünk dolgozni. 1964. október 9-én várt Miami repterén.

– A programod a következő napokban nagyon zsúfolt lesz, Juanita. Holnap, október 10-én a „Zászlók menete” élén fogsz haladni, amelyet a spanyolok elleni függetlenségi háború kezdetének emlékére rendeznek, a Grito de Yará.²⁰ Az ünnepségre több ezer kubait várnak. Ugyanakkor nagyon sok szervezettől kaptam levelet, amelyben arra kérnek, hogy találkozhassanak veled, amit ugyanabban a Dupont szállóban fogunk megszervezni, ahol lakni fogsz. A „társaság” gondoskodik arról, hogy jól érezd magad, amíg itt vagy.

Bosszankodva ezen a megjegyzésén – gondolom ez látszott is rajtam – megkérdeztem:

– Ugyanarról a „társaságról” beszélünk? Vagyis, Salvador... te a CIA-hoz tartozol?

– Igen, kedves Juanita – válaszolt. – Aki Miami Kuba szabadságát akarja, nehezen kerülheti el, hogy így vagy úgy, ne legyen benne a CIA-ban, amit mindnyájan csak a „társaságnak” hívunk. Mind a prominens nevék, mind a névtelenek, ebben a városban mindnyájan ugyanúgy vagyunk. Ne aggódj!

Rendben van, gondoltam, legalább azonos hullámhosszon vagyunk! Ezt követően tehát az időmet arra szenteltem, hogy Salvador Lew szervezésének megfelelően fogadjam mindenféle Castro-ellenes szervezet vezetőit. Némelyik csak néhány emberből állt. Másokról úgy tűnt, az alapítók teszik ki a teljes tagságot, néhány írógéppel felszerelve. Bizonyos, hogy aznap és a találkozók további két napján sokszor eszembe jutott Enrique tanácsa: mindegyiknek megvan a maga programja, és annak sikere érdekében egyikük sem mulasztotta el, hogy a másikra ne mondjon valami rosszat! Fegyverek nélküli háború volt ez, mintha aknamezőn lépkedtem volna.

Másnap, korán reggel megkaptam annak első bizonyítékát, hogy milyen lesz eljövendő életem. A *Patria* című újság, az emigráns Batista-hívek leg-

²⁰ „Yara kiáltása”, Kuba nemzeti ünnepe, a spanyolok ellen 1868. október 10-én kezdődött, Carlos Manuel Céspedes vezette függetlenségi háború emlékére – A ford.

tekintélyesebb lapja, vezércikkben üdvözölt: „Amerika szégyene: Juanita Castro Miami-ban”. Az írásban, a legkevesebb, amit állítottak rólam, hogy kém vagyok, a kommunizmus beépített embere. Nem várt csapás volt ez, mégis nyugodtan elemeztem. Bántott és kellemetlenül érintett, amit olvastam, különösen azért, mert egyáltalán nem mondott igazat. Miért lennék én az emigráció szégyene? Az én helyzetemben? Ezt az a rendszer mondhatta volna, amelyet nemzetközi botrányba kevertem! Mindazonáltal, elengedtem a fülem mellett a sértéseket, amelyeket ugyanannak a forradalomnak a kárvallottjai mondtak, amelyet én most megtagadtam.

Október 10-én délből az emigráció újabb meglepetést szerzett, amiről Salvador Lew számolt be:

– Éppen az előbb tájékoztattott a „Zászlók menetének” vezetői, hogy törölték a programot, úgyhogy semmiképpen ne jelenj meg! Amikor az okát kérdeztem, elképesztően sületlen választ adtak: azért nem akarják, mert a vezetékneved Castro.

Az igazság az, hogy azok a szervezetek Fidel ellen voltak, ezért ellenem is, és figyelmen kívül hagyták, vajon én rokonszenvezem-e azzal, amit a testvérem tett. Számukra egyszerűen én is Fidel vére voltam, semmi más.

– Rendben! – mondtam Salvadornak. – Én nem azért vagyok itt, hogy magamnak propagandát csináljak, hanem azért, hogy egy rendkívül fájdalmas ügyért harcoljak, amelyért eddig is igen nagy árat fizettem. Valahol csak léteznek kubaik, akik látni akarnak, hogy ne érezzem magam egyedül, és megtudják, hogy velük vagyok. Vannak itt olyan kubaik, akiket nem érdekel, hogy a vezetéknevem Castro?

– Természetesen igen, Juanita! Florida Cityben, Miami-tól délre élnek. A katolikus egyházmegye házakat tart fenn olyan gyerekek számára, akik a Peter Pan Program alapján érkeztek, és szülők nélkül élnek itt.

– Akkor ott a helyem!

Így emigrációknak ebben az Operación Pedro Pannak²¹ nevezett történelmi epizódjában kifejeztük együttérzésünket azokkal a szülőkkel, akik áldozatot hoztak, hogy kimenekítsék gyermekeiket – kicsiket, nagybacsákat, nagyokat, fiúkat, lányokat – Kubából, hogy kiszabadítsák őket.

²¹ Pán Péter Művel – 1960–1962 között az Egyesült Államok külügyminisztériuma, a CIA, a miami katolikus főesperesség, valamint emigráns kubaik által létrehozott, a hazájukból szüleik által külföldre küldött kubai gyerekek utazásának megszervezését, nevelését és taníttatását felügyelő program.

a kommunizmus karmai közül, és ne engedjék, hogy az állam rendelkezzen az életük felett. Elmentünk hozzájuk, és csodálatos napot töltöttünk el azokkal a gyerekekkel, akik szülők nélkül éltek nagylelkű kezek gondoskodása alatt, akik elviselhetőbbé tették számukra a bizonytalan jövőt. Másnap, október 2-án a napilapokban megjelent a gyerekekről és rólam közösen készült fotót, és azt írták: „Juanita Castro azokkal töltötte a Függetlenség Napját, akinek hozzá hasonlóan nincs családjuk.”

A csökönyös emigráció kritikái és fenyegetései veszélyesen záporoztak rám. Volt egy pillanat, amikor Salvador Lew nagyon aggódva jött a szállóba.

– Nem a legjobb a helyzet. Sok fenyegetést kaptunk, mindenféleképpen, itt a szállóban is. El kell menned Juanita, mert ha nem teszed, én magam pakolok bele a bőröndödbe mindent, amit csak találok.

– Miért? – kérdeztem elkéservedve. – Miért teszik ezt velem anélkül, hogy lehetőséget adnának, hogy megmutassam, ki vagyok?

– Mostantól fogva szomorúan fogod tapasztalni, hogy csak és kizárólag a Castro név miatt támadnak. De nincs igazuk.

Soha nem gondoltam, hogy ilyen fogadtatást érdemelnék, mert ekkoriban nem ismertem még a kubai Miami helyzetét. Okkal lehetett mondanivaló, hogy erkölcsileg gyilkolták egymást az emigráción belül. Három nagy csoportra oszlottak: Batista emberei, akik egyszerűen azért gyűlöltek, mert Castro a nevem; azok, akik Fidellel együtt harcoltak, és akiknek ezt követően menekülniük kellett, hogy mentse magukat; és ott voltak azok a kétségtelen forradalmárok, akik beépültek az emigrációba, és Kuba számára kémkedtek. Ezeknek állt leginkább érdekükben, hogy a lehető legnagyobb kárt okozzák nekem.

Ez kétségtelenül elkészerítő volt, és sok veszély forrása.

– Rendben – mondtam Salvadornak –, ha a jelenlétem ennyire gyűlöletes itt, elmegyek. Előbb azonban találkoznom kell Casas nagypapával, hogy átadjak neki néhány csomagot, amit azért adtak át nekem, hogy kihozzam Kubából. Addig, amíg ezt személyesen nem teljesítem, nem megyek.

Leopoldo Casas, a „nagypapa”, ahogy én hívtam, a kubai magánbankot képviselte a Kubai Nemzeti Bankkal szemben. Őt és feleségét, Marcelát én magam mentettem meg, én vittem ki őket a repülőtérre aznap, amikor elhagyták Kubát, hogy Miami utazzanak, és egészen a repülőgép lépcsőjéig kísértem őket. Addig nem hagytam el a kifutópályát, amíg a gép a levegőbe nem emelkedett. Amikor családja megtudta, hogy Mexikóba utazom, néhány csomagot adtak át – az újságírók által emlegetett híres „huszonegy cso-

mag” részeként, amely a valóságban csak tizenegy volt, melyeket júniusban Havannából elutazva magammal vittem. Miután átadtam nekik a csomagokat, Salvadorral a következő állomásunkra utaztunk: New Yorkba.

Akkor már nagyon óvatos voltam, és tudtam, hogy bármi megtörténhet. Sajnos New Yorkban az emigráció részéről ugyanolyan fogadtatásban részesültem!

Előadást kellett tartanom egy eseményen, Batista embereinek La Rosa Blanca nevű szervezeténél, amelyet volt sógornóm, Mirta testvére, vagyis Fidel volt sógora, Rafael Díaz-Balart irányított, aki megpróbált kellemetlen perceket szerezni nekem.

– Rafaelito volt az. Ismered, tudod, milyen volt – vallotta meg sok évvel később Andrés Rivero Agüero, a Batista-kormány kiváló minisztere, aki Kuba államfő-jelöltje is volt. Rivero Agüero ideológiai különbségeink ellenére megkedvelt, és gyógyszerhárom állandó vevője lett, egészen haláláig. Később majd elmagyarázom, miért és hogyan bocsátottam meg Rafael Díaz-Balartnak a támadásaiért.

Visszatérve arra a New Yorkban töltött napra, azok, akik bojkottálni akarták az előadásomat, az első sorokba ültették a Batista-diktatúra embereinek özvegyeit, vagyis azokat, akinek gyermekeit, férjeit és testvéreit a rendszer agyonlövötte. Ahogy Andrés Rivero Agüerótól megtudtam, a szervezők úgy tervezték, hogy ezek az áldozatok sértegessenek engem, de a dolgok egészen másként alakultak.

– Azért vagyok itt – mondtam az egybegyűlteknél –, hogy népünk közös tragédiájáról beszéljek. Nincs bennem semmi más érzés, és nem érdekel, hogy azok, akik szenvedtek, Batista vagy Fidel emberei-e. Kizárólag egy olyan nő áll most Önök előtt, aki megpróbál valamit tenni hazája szabadságáért.

Meglepetésre, az asszonyok, akik feltehetően sértegetni akartak engem, velem együtt sírtak közös fájdalomunk miatt, és amikor látrák, hogy az égvilágon semmit sem titkolok előlük, eljutottak oda, hogy támogatni kezdtek.

– Amit tettél, nagyon jelentős dolog volt, és ezt senki nem tagadhatja – mondta egyikük. – Kubában maradhattál volna, de úgy döntöttél, hogy itt élsz tovább, emigránsként, mint mi.

Ez azt jelentette, hogy mellém álltak, megértették a családommal történt szakítás óriási jelentőségét, amit kizárólag azért tettem meg, mert aggódtam Kuba szabadságáért, amit végül is mindnyájan akartunk.

Miután befejeztem az előadásomat, és véget értek a magánbeszélgetések az emigránsokkal, érkezett a pillanat, amikor vissza kellett térnem

Mexikóba. Mielőtt elutaztam volna, Salvador Lew megragadta az alkalmat, és a következő javaslatot tette:

– Mindannak ellenére, ami történt, úgy vélem, nagyon fontos volna, hogy az Egyesült Államokba gyere lakni, Juanita, ahol nagyon jól terjeszthetnéd antikommunista nézeteidet. Bizonyosan sokkal jobban, mintha Mexikóban maradnál. Végeredményben, minden átélt probléma ellenére, Miami valójában egy szabad Kuba fővárosa, és itt a helyed. Gondold át, és meg fogod látni, hogy igazam van.

E terv hatására másként kezdtem gondolkodni. Egyáltalán nem esztelen-ség, amit Salvador mond. Mindazonáltal visszatértem Mexikóba, szívemben az emigrációval történt első találkozásom édesbús érzésével – hiszen úgy képzeltem, tévesen, hogy nagy csinnadrattával fogadnak majd, mivel ugyanolyan vagyok, mint ők. Közvetlenül a visszaérkezésem utáni napon találkoztam Enriquével, akinek vázoltam az Egyesült Államokba utazásom tervét, ő azonban más hírekkel lepett meg.

– Teljes mértékben egyetértek Salvador Lew javaslatával, és úgy vélem, a kommunizmus elleni küzdelmed teljesebb és hatékonyabb lesz Miamiban, így hát azonnal segíteni fogom, hogy hivatalosan letelepedési engedélyt kaphass a munkatársaiddal együtt. Vannak azonban engem érintő hírek is. Új megbízatást kaptam, rövid időn belül Vietnamba és Laoszba kell mennem, amivel véget ér munkám a Mangosta Műveltségben.

Nagyon szomorúan hallottam, amit mondott, mert amikor a kémkedésről, a CIA-ról, ezeknek az embereknek az elveiről beszélnek, érzélem nélküli személyiségeknek írják le őket. Tony Sforza (más néven Enrique) viszont ennek éppen az ellenkezője volt. Mindig igen tisztelettudó volt mindnyájunkkal, sőt, az összes előírásnak ellentmondva, a lakására is meghívott minket, elmondta, hogy Miamiban él, ahol csodálatos családja, kivételes felesége és szerető gyermekei voltak. Tony, vagyis Enrique halála napjáig kapcsolatban maradt velünk, és még az után is találkoztunk, hogy visszavonult a CIA kötelékéből. Nagyon jó barát volt. Csodálta harcomat, és a csoportét is, mert soha egyetlen fillért nem kértünk tőle magáncélra, hanem mindent az antikommunista tevékenységre fordítottuk. Ezzel kiérdemeltük tiszteletét. Néhány év közös munka után viszont eljött az idő, és külön utakra kellett térnünk.

– Amint elhelyeztelek Miamiban – tette hozzá –, elutazom új állomáshelyemre. Most viszont lássunk munkához!

Hivatalosan 1965 elején kaptam meg a letelepedési engedélyt az Egyesült Államokban, ezt megelőzően azonban Salvador Lew és Enrique találtak egy megfelelő lakást a számomra Coral Gablesben, a Caligula utcában.

– A „társaság” neked akarja adni ajándékképpen – mondta Enrique.

– Semmiképpen sem! – feleltem. – Hazám szabadságáért harcolok, ennek pedig nincs ára. Nem, nem fogadom el!

– Nincs rendben, de megértem. A havibért viszont mindaddig mi fizetjük, amíg képes leszel magad fenntartani a lakást. E tervben az én utolsó feladatom, hogy javasoljam, hozz létre egy segélyszervezetet, amit mi finanszírozunk. Gondolkozz, és adj választ!

Természetes úgy döntöttem, hogy rövid időn belül válaszolok neki. Még aznap éjjel Salvador Lew és egy csoport kubai – köztük Agustín Ayes és Lázaro Ascensio emigráns újságírók – megegyeztünk abban, hogy a legcélszerűbb lenne egy alapítvány létrehozása, amelynek „Martha Abreu” lenne a neve, annak a kubai patrióta asszonynak a tiszteletére, aki gazdag nő lévén a Függetlenségi Háború idején egész vagyonát a *mambise*²² harcosoknak adta, hogy Kuba szabadságáért küzdhessenek. Nem találtunk megfelelőbb nevet, amely kifejezhetné hazafias erőfeszítésünk lényegét.

– Ez egy nagyszabású terv, amely azoknak a kubaiaknak nyújt majd segítséget, akik sürgős támogatásra szorulnak – mondta Enrique. – Ezen kívül, hogy pénz tudj keresni, lesz egy rádióadásod, ami Latin-Amerika és Kuba részére fog sugározni hetente egyszer a rövidhullámon, a Radio New York Worldwide (WNYW) adón. Most már tényleg elérkezett az idő: el kell búcsúznom mindnyájatoktól – tette hozzá. – Holnap Ázsiába utazom. Ettől kezdve Salvador Lew fog gondoskodni rólad, Juanita, ő lesz az új kapcsolódó a „társasággal”.

Távozása szomorúvá tett minket, Enrique viszont, akivel négy éven keresztül dolgoztam együtt, elégedetten távozott, mert látta, hogy a nemrég érkezett kubai csoport, nekilátott a munkának az Egyesült Államokban, hogy eltartsa saját magát anélkül, hogy valakit is kihasználna. Mindaddig, amíg mindegyikük meg nem találta a megélhetését, én tartottam el őket a magam pénzéből.

Salvador Lew-val közös munkánk szempontjából új szakaszt jelentett, amikor a Martha Abreu Alapítvány megnyitotta kapuit. Ennek köszönhető,

²² Haiti és jamaicai származású, Kubában letelepedett bevándorlók – A ford.

hogy nagyon sok Kubából menekültnek jutott meleg étel és ruházat, ami különösen télen volt érdekes, mert a legtöbben csak azt hozták magukkal, ami rajtuk volt, és az eltérő klíma pedig a ruházat hiánya miatt megviselte őket.

A pénzalap – amelynek nagy részét a CIA adományozta, de magam is hozzájárultam a cikkeimből és előadásaimból befolyt összegekből, valamint sok helyről érkeztek felajánlások – lehetővé tette számunkra, hogy különböző országokban „menedékházakat” nyissunk. Mexikóvárosban is sikerült egyet létrehoznunk olyan kubaiak számára, akik az Egyesült Államokba igyekeztek, éheztek, és egyéb téren is segítséget szenderedtek. Az ottani ház befogadóképessége ötven fő volt. Akik egyik nap érkeztek, másnap folytatták az útjukat. Önmagában bármily kicsiny volt is, a Martha Abreu Alapítvány hozzájárulása azt jelentette, hogy ötven ember számára mindennap megoldottuk azonnali gondjaikat, ami egyébként nagyon nehéz lett volna, mert olyan országba érkeztek, ahol senkit nem ismertek.

Kevéssel ezután Jamaicában is hídőállást építettünk ki, ahova a rendszer elől menekülő sok honfitársunk érkezett átutazóba. Ott egy jamaikai pap vállalta a ház vezetését. Az alapítvány Spanyolországba is küldött pénzt, hogy a szükséges ruházatot megvásárolja azoknak a kubaiaknak, akik pénz nélkül érkeztek ebbe az országba. Így teljes mértékben teljesítettük a feladatunkat.

Az idő múlásával egyre inkább megedződtem a mindennapi problémákkal szemben, és nem hiányzott az energia a hazámért folytatott küzdelemhez, sem a bátorság, hogy megvédjem magam. Bátorságom sosem hagyott el, bármilyen kedvezőtlen vagy csapdahelyzetben megmutatkozott, sőt a legveszélyesebb pillanatokban is, mint például számos alkalommal, amikor megakartak ölni.

Szerencsére sohasem utaztam egymagam egy-egy elvállalt feladat teljesítésére, hanem Salvador Lew vagy mások kíséretként velem jöttek. Bogotá repterén éltük át az első esetet, amikor az érkezésünkkel letartóztattak egy alakot, aki nyitott borotvával, fenyegetően akart közeledni hozzám.

– Bizonyára meg akarták vágni az arcodat – mondta Salvador –, vagy más restrészedet, hogy nevetségessé tegyenek, hogy sírjál, ordítsál, vagy hisztérikus rohamot kapjál, amit felhasználhatnának ellened. Ne felejtse el, hogy a Fidel ellen Mexikóban tett bejelentésed után itt sértve érezték magukat, mivel Kolumbiát az egyik olyan országgént említetted, ahova igen sok kommunista szívérgott be Kubából.

Nem sokkal később bizonyossá vált, hogy nem véletlenül féltünk az ellenünk irányuló támadásoktól. Amikor meghívott előadónaként beszéltem

a Kolumbiai Dolgozók Szövetsége előtt, ahol rendkívül kedvesen fogadtak, mintegy háromszáz, baloldali kötődésű egyetemi diák tüntetett amiatt, hogy a kolumbiai fővárosban tartózkodom.

– Itt sem arról van szó, hogy megölnének – magyarázta Salvador. – Nem csinálnak belőled mártírt, mert nem áll érdekükben. A feladat az, hogy tojással vagy paradicsommal dobáljanak meg, hogy nevetségessé tegyenek, mert ez öli meg a nagy személyiségeket. Emiatt nagyon óvatossá kell lenned, és úgy kell tenned, mintha semmi sem történt volna.

Ebben az időben számos alkalommal támadtak az életemre. Puerto Ricóban a rendőrség hiúsított meg egy kommunista tervet a megölésre. Santiago de los Caballerosban, a Dominikai Köztársaságban, ahol előadást tartottam, a rendőrség letartóztatott egy embert, aki távcsöves puskával ólálkodott az előadás környékén.

Ez már kezdettől fogva bonyolult utazás volt, de a félelem ellenére nem mondtam le. Sztrájk volt, s emiatt az egyetlen lehetőségem maradt, a Dominicana de Aviación járatát kellett igénybe vennem, amit Salvador egyáltalán nem helyezett.

– Figyelmeztettek, hogy ne utazzunk, mert ebbe a légitársaságba Fidel kubai hívei beépültek, és nagy a veszélye annak, hogy elrabolnak. Ha ez történne, tudod, mi lenne? Tekintélyed rombolása érdekében Fidel képes volna téged Havannában virágcsokorral fogadni: de el tudod képzelni, mi lenne az én sorsom!

– Figyelj, Salvador – válaszoltam. – Mindent tökéletesen átgondoltam. Egyetértek veled, hogy mindez megtörténhet. Ha viszont nekünk, kubaiaknak, nincs elég bátorságunk olyan gépen utazni, ahol veszélynek vagyunk kitéve, mert Kubáért küzdünk, akkor elvesztünk. A Dominicana de Aviaciónnal repülünk, és erről nem nyitok vitát!

Salvador kétségtelenül kiváló munkát végzett védelmem érdekében, mert gyakran figyelmeztetett bizonyos veszélyekre, amikor Latin-Amerikában tettünk utazásokat.

– Juanita, egyes jelentésekben azt javasolják, hogy legyél sokkal elővigyázatosabb! Fidel van annyira okos, hogy tudja, ha valamit tesz ellened, bumerángxént visszaütne rá. Ugyanakkor Fidelnek mindenütt vannak elvakult hívei, akiknek minden vágyuk az, hogy tegyenek ellened valamit. Ne hagyd figyelmen kívül a javaslatokat.

Megértettem, hogy védenem kell magam: nemcsak a gyilkos lövedékek ellen, hanem szembe kellett néznem azokkal a kellemetlen helyzetekkel is,

amelyekkel a kubai rendszer számtalanszor nevetségessé akart tenni, mint ott is, a Dominikai Köztársaságban, amikor egy nagy sajtótájékoztató során az egyik újságíró azt mondta:

– Tételizzuk fel, hogy az ön kezében géppisztoly van, és szemben áll testvéreivel, Fidellel és Raúllal. Mit tenne?

Azonnal arra gondoltam, ha azt mondom „megölöm őket”, gonosztevőnek tartanak. Ha azt mondom, „nem teszek semmit”, beépített embernek és kommunistának bélyegeznek.

– Nézze uram – válaszoltam kifejezetten neki. – Nem vagyok katona, soha nincs nálam géppisztoly. Ez feltételezett helyzet, feltételes kérdésekre pedig nem válaszolok.

A helyszíntől függően ilyen vagy hasonló nagyságrendű támadások értek, de hamar megtanultam, hogy mi mindenre támaszkodhatom, beleértve Lina példáját is, aki mindent humorral viselt. Így válaszoltam az egyik újságírónak is, aki egy sajtótájékoztatón, ahol a kubai kommunizmusról beszéltem, megkérdezte, hány éves vagyok.

– Miért kívánja tudni? Netán azonkívül, hogy félbeszakított, virágot akar küldeni nekem?

A sajtó előtti szereplésem minden alkalommal olyan volt, mintha akna-mezőn járnék, ahol sértések és kérdések formájában vártak a csapdák.

New Yorkban az Egyesült Államok egész területéről összegyűlt 1200 rádióállomás képviselői előtt kellett meghívottként beszélnem. A helyiség bejáratánál az emigrációban élő Batista-hívek Los Pinos Jóvenesnek²³ nevezett szervezetének tagjai tüntetve fogadtak. Gyalázkodó táblákat mutattak fel, amelyeken nagybetűvel ez állt:

JUANA CASTRO A PLAYA GIRÓN HŐSEINEK KIVÉGZÉSÉT KÖVETELTE!

Hogy lehetséges ez? A szégyentelenek! Hiszen tisztában voltak vele, hogy nem igaz! Hogy volt képük ilyen rágalmozást nyilvánosan elkövetni? Mit tudtak ők azokról a keserves napokról és a kockázatokkal teli küzdelemről, hogy megmentsem azokat a hazafiakat, akiket a Disznó-öbölben, a Playa Girónnál végrehajtott invázió miatt perbe fogtak, ha egyáltalán segíthettem valamit is? Ez kétségtelenül bizonyította, hogy a gyűlölet mindig felülkerekedik az emberi értelmén. Állandó kíséremmel együtt igyekeztünk

nem tudomást venni a tüntetőkről, és beléptünk a helyszínre, ahol egészen kivételes fogadtatásban részesítettek észak-amerikai férfiak és nők, akik spanyol nyelven tartott előadásomat szinkrontolmacs segítségével hallgatták. Arc kifejezésük és gesztusaik tükrözték ügyünk iránti rokonszenvüket; amikor befejeztem, felállva, lelkesen ünnepelték szavaimat, amit ritkán tapasztaltam.

Ugyanakkor előre meghirdették, hogy lehet kérdezni is tőlem, s ekkor felállt egy ember, és azt mondta:

– Castro kisasszony, tudjuk, hogy ön a CIA-nak dolgozik. Szeretnénk tudni, mennyit kap tőlük?

Azonnal kísérem felé fordultam, akik aggódva figyeltek.

– Nézze uram – mondtam az ismeretlennek –, ez nem fizetség kérdése, mert nem kapok pénzt azért, hogy védem a hazámat, következőképpen, nem dolgozom a CIA-nak. Azt viszont nagyon szeretném tudni, mennyit fizettek önnek, hogy ide jöjjön, és ilyen kérdést tegyen fel?

A rádióadók képviselői hatalmas ovációval üdvözölték szavaimat! A kérdező viszont futva hagyta el a termet.

Az ilyen számtalanszor előforduló események mutatták, mennyire mélyen érintette a kommunizmust minden alkalom, amikor félelem nélkül felálltam, és beszéltem.

A támadások és ellentámadások állandó harca már hónapok, sőt évek óta tartott, én pedig ugyanazzal az eltökéltséggel próbáltam meggyőzni az emigrációt, hogy a tevékenységem mindig egyértelmű volt. Akik arra vártak, hogy egyszer majd valami botrányba keveredem, mert kiderül, hogy a kommunizmus érdekében dolgozom, belefáradtak a várakozásba, mert ilyen soha nem történt. Ideje volt, hogy megváltoztassák a magatartásukat irányomban.

Kiseb változásokat figyelhettem meg a szkeptikusok között, akik nem hitték, hogy én, Fidel egyik nővére, minden megpróbáltatás ellenére inkább vagyok itt, amikor lehetnék Kubában is, és békében élhetnék a rendszerrel.

Hat évvel emigrációba érkezésem után ismét ki kellett állnom a hazaszeretet nagy próbáját, amit szintén nem szerettem volna, hogy megtörténjen, legalábbis nem így.

²³ Los Pinos Ifjai

ISTEN VELED, DONNA!

A hatvanas és hetvenes években, viszonylag hosszú idő kellett ahhoz, hogy az újságírók megismertessenek velünk két új fogalmat, ami bevőnt a politikai szótárba: „békés egymás mellett élés” és „enyhülés”. Tudomásom szerint, ez a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti enyhülés első szakasza volt, akik következőképpen azon dolgoztak, hogy elhárítsák egy nukleáris összecsapás, a harmadik világháború veszélyét. 1969. január 20., vagyis Richard Nixon elnöki hatalomba lépése után nem volt olyan nap, amikor vagy ő, vagy külügyminisztere, Henry Kissinger szájából ne hangzottak volna el ezek a kifejezések, de soha nem gondoltam volna, hogy ennek olyan nagy hatása lesz a Kuba szabadságáért folytatott küzdelemre, különösen az én küzdelmemre.

Salvador Lew telefonhívása nagyon meglepett, mert az idők folyamán megtanultam egy egyszerű telefonhívás alapján megítélni a lelkiállapotát. Aznap azonnali találkozót kért tőlem:

– Juanita, nagyon fontos dologról kell nálad beszélőnk, az elmúlt időben végzett munkánkkal kapcsolatban. Két további személy is jön, akik beszélni szeretnének veled.

– Kik ő? – kérdeztem érdeklődvé. – Ismerem őket?

– Nem, nem hiszem, hogy korábban találkoztál velük.

Hanghordozása nem tetszett.

– Akkor miért akarod, hogy nálam, és nem valahol máshol legyen ez a találkozó, ha nem ismerem őket? Nagyon jól tudod, hogy nem fogadok ismeretleneket a lakásomon.

– Rendben, de úgy gondolom, hogy ez sokkal bizalmasabb annál.

– Legalább valamit mondj róluk. Kik ezek a szellemek? – mondtam viccelődve.

– Kérlek, Juanita, találkoznunk kell veled, nagyon fontos!

Világos volt, hogy Salvador nem akart vagy nem tudott válaszolni.

– Megkérhetem az egyik munkatársamat, hogy legyen jelen a megbeszélésen?

– Nem, Juanita, rendkívül bizalmas dologról szeretnének beszélgetni veled, de most már nem mondhatok többet, majd holnap megmagyarázom.

A kérés nagyon felkeltette az érdeklődésemet, és hozzájárultam, hogy másnap dél után találkozunk. Aggasztott az a sok titokzatosság, különösen, mert a közelmúlt történései után ez semmi jóval nem biztatott, de elhatároztam, hogy várok. Végül is csak néhány óra volt hátra a találkozóig.

Salvador Lew és a két észak-amerikai CIA-ügynök nagyon pontosan érkeztek. Csak A ügynökként és B ügynökként mutatkoztak be. Ilyen nevekké fölösleges volt bemutatkozniuk. Bejöttek, és leültünk lakásom nappalijában. Salvador szokásosan viselkedett, az ügynökök úgyszintén, vagyis mindenki nyugodt volt, de ez vihar előtti csendnek tűnt. Rövid ideig jelentéktelen témákról beszélgettünk, azután én voltam az, aki megkérdeztem, minek köszönhető ez a sok titokkal övezett látogatás. Az A ügynök, aki valamiféle főnöknek tűnt, tökéletes spanyol nyelven beszélni kezdett.

– Valójában nincsenek jó híreink az önök, és különösen személyesen az ön számára. A következő napokban változás következik be az Egyesült Államok Kubával kapcsolatos külpolitikájában. Washington DC-ben a feltevéseim engem jelöltek ki, hogy megismertessem önnek Nixon elnök új adminisztrációjának Kubával kapcsolatos jövőbeni terveit.

Nagyon figyelmes lettem, megpróbáltam kihámozni mondandójának értelmét.

– A konfrontáció időszaka azzal a kormánnyal szemben, amelyet az ön testvére vezet, meg fog változni – folytatta a magyarázatot.

Egyszerűen félbeszakítottam:

– Egy pillanat! Ön már nem kommunista rendszerről, hanem a testvérem vezette kormányról beszél. Jól értettem?

– Megértem az aggodalmát, Juanita, de engedje meg, hogy folytassam! A mostani találkozásunk célja, hogy elmondjuk: Nixon elnök kormánya kérni szeretné önt a tevékenysége megváltoztatására. A Szovjetunió és az Egyesült Államok kapcsolatai forognak kockán. A szovjetek feltételeket szabtak a világbékéről folytatandó tárgyalások megkezdéséhez, egyebek között azt, hogy szüntessük be a miami emigráció antikommunista csoportjainak támogatását, akik Kuba destabilizálására törekednek. Az oroszok úgy tekintik ezt, mint ellenük irányuló agressziót. Következőképpen a jelenlegi adminisztráció, amely békét akar, sokak, közöttük az ön áldozatvállalását

kéri, s hogy ezt olyan elhatározottsággal tegye, mint amikor elhatározta, hogy Mexikóba dezertál, és testvére kormánya ellen nyilatkozatot tesz.

Nem tudom, hogyan tudtam türtőztetni magam. Talán, mert szükségem volt arra, hogy végighallgassam, amit ez a CIA-ügynök kérni fog tőlem a lakásomon. Hagytam, hogy folytassa.

– Az a forma, ahogyan önnek együtt kell működnie, egészen egyszerű, Juanita. Azt szeretnénk, ha homlokegyenest ellenkező nyilatkozatokat tenné, mint amiket eddig tett. Például, azt kellene nyilatkoznia, hogy a kommunizmus nem fenyegeti Latin-Amerikát; hogy megerősítse valamilyen formában, hogy a kubai kormány nem exportál harcosokat egyetlen országba sem, és a további előadásokban javasolja, hogy Kuba és az Egyesült Államok kapcsolatait javítani kell, minthogy szomszédok vagyunk.

– Egy pillanat, uraim! Tisztázzuk az egészet...

Salvador Lew és a másik ügynök – aki érzésem szerint rögzítette a beszélgetést – néma csendben maradt. Dühösen azt mondtam A ügynöknek:

– Ezzel ön azt akarja mondani, hogy amit az elmúlt években hazám és a világ demokratikus rendjének védelméért tettünk, rossz volt? Hogy ez részünkről tévedés volt? És az, amit most önök javasolnak, ami azzal homlokegyenest ellenkező, az helyes?

– Nem tudom, vajon helyes-e, Juanita, de ez az, amit Nixon elnök kormánya öntől elvár.

Éreztem, hogy a dühtől a vér az agyamba tódult.

– Mit akarnak, hogy mit tegyek? Mondjam azt, hogy tévedtem, és hogy a kommunizmus a legjobb rendszer az egyén számára? Mondjam, hogy ami Kubában történt, az a legjobb életmód a nép számára? Uram! Amire ön kér, azt úgy hívják: árusítás. Ön olyan nő előtt áll, akinek ez a szó nincs a szótárában. Nem fogom elárulni az elveimet! Nem vagyok árusító! Ha önöknek árusítóknak van szükségük, keressék másutt.

Az ügynökpár nem számított ilyen vakmerő válaszra, én viszont mindig így reagáltam, ha eszméim védelméről volt szó. Ha nem féltém szembeszállni Fidellel, még kevésbé félek ezektől, még ha magáról a CIA-ról van is szó.

– Vége! – mondtam azonnal. – Egyáltalán nem félek semmitől, sem bármilyen megtorlástól, amit kilátásba helyeznek. Eddig tartott az együttműködés önökkel. Nincs többé „Donna”. Nincs több beszélni valónk. Nem engedem, hogy egyetlen pillanatig is tovább kínozzanak ezzel a tisztességtelen ajánlattal. Jó estét, uraim!

Felálltam, kinyitottam az ajtót, és vártam, hogy elmenjenek. Salvador Lew velem maradt, hogy próbáljon megnyugtatni, ami természetesen nem sikerült neki. Dühösen fordultam felé.

– Salvador Lew! Te tudtad, hogy miért jönnek ide ezek az emberek. Miért nem készítettél fel rá? Van elképzelésed, hogy érzem most magam? Olyannyira elárultnak érzem magam, mint amikor rájöttem, hogy a forradalom, amiért annyit harcoltam, kommunistává változott... Ugyanúgy érzem most magam!

– Nem, Juanita, addig a pillanatig nem tudtam róla, amíg be nem léptünk hozzád, mert ezek az emberek nagyon diszkrétek, és figyelembe véve az ügy jelentőségét, ne engedhették meg maguknak a legcsekélyebb kockázatot sem. Számomra is meglepetést okozott, hogy milyen híreket hoztak.

Hittem neki, de ez sem enyhítette mélységes fájdalomamat. Miután Salvador Lew elhagyta a lakásomat, hosszú évek óta először sokkal magányosabbnak éreztem magam, mint akkor, amikor elhagytam Kubát. Amikor eljöttem, voltak szövetségeseim, akik támogattak a harcban, és ez lelket öntött belém: vállalkozhattam akciókra, amelyeket szerencsétlen honfitársaim támogattak, s mindenekelőtt ez adott erőt, hogy felrúgjam családi köteleimet, s kizárólag Kuba javát tekintve magam előtt, rúléljem mindezt. Most viszont különös űrt éreztem, mert most nagyon egyedül voltam, jobban mondván, az összes kubai emigránst a saját sorsára hagyták, ezenkívül meghagyták nekünk az egymás elleni acsarkodás ballasztját. Az oroszok és az amerikaiak hirtelen úgy döntöttek, hogy mi, kubaiak feleslegesek vagyunk, és good-bye.

Másnap felkerestem Agustín Ayes újságíró, aki nagyon okos volt, ismerte a helyzetet, és az emigrációba történt érkezésem óta barátom volt. Elmagyaráztam neki a helyzetet, ő pedig kifejtette a véleményét:

– Való igaz, hogy az emigránsok közül nagyon sokan dolgoztak együtt a CIA-val, és ez a hiedelemmel ellentétben nem tisztességtelen kubai ügyünkre nézve. A demokráciáért folytatott küzdelmet jelentette. Ugyanakkor az is bizonyos, én is egyre többször hallottam, hogy az észak-amerikai kormányzat politikát változtatott, és bármilyen áron a „békés egymás mellett élés”-t kívánja visszaállítani. Úgy gondolom, mivel visszautasítottad, hogy dróton rángatott bábjuk légy, meg fognak vonni minden támogatást, amit a Martha Abreu Alapítványhoz és a rádióprogramodhoz nyújtottak, mert mindkettő sérti azt, amit védelmezni akarnak, vagyis kapcsolataikat az oroszokkal. Ez

nem ugyanaz, mintha akárki csinálná, hanem Fidel testvéréről van szó, aki az antikommunista tevékenységet vezeti.

Sajnos Agustín Ayesnek igaza volt: szinte azonnal felfüggesztették azt a pénzügyi segítséget, amely a Martha Abreu Alapítvány alapvető és elengedhetetlen kiadásait fedezte. Senki nem tájékoztatott, hogy vége az együttműködésnek, egyszerűen egyik napról a másikra beszüntették a pénzügyi támogatást. Volt még más is. 1970. augusztus közepe táján értesített a rádióállomás, hogy e hónap végén a „Rádióújság” című programom, amely vasárnap este kilenckor antikommunista hirdetéseket sugárzott a New York Rádión keresztül, és amelyet Latin-Amerikában és Kubában hallgattak, megszűnik. Ugyanakkor a következő két utolsó programot az adás előtt tartalmi cenzúrázásnak fogják alávetni. Nem hittem el, hogy ez velem az Egyesült Államokban megtörténhet! A fölháborodásom miatt majdnem elálltam a két utolsó program sugárzásától.

– Ne, ne, ne bosszankodj! – nyugtatott Agustín Ayes. – Segíteni fogok elkerülni a cenzúrát. Két különböző programot készítünk: az egyiket a cenzor részére, a másikat a rádióadó részére, amiben az lesz, amit te akarsz. Ekként jártunk el, és a játék eredményes volt. Rászedtük az észak-amerikai kormány ránk erőltetett cenzúráját, és úgy tudtam elbúcsúzni a hallgatóságomtól, ahogy kellett: keményen bírálva a kommunizmust. Végül lelki-furdalást okozott, hogy hazudtam a cenzornak, aki észak-amerikai volt, a CIA embere, és Harry álnéven ismertem. Elmentem hozzá, tájékoztattam arról, amit tettem, és átadtam neki az adás valódi szövegét.

Nagy volt a meglepetésem, amikor a cenzúrázásomra kijelölt észak-amerikai azt mondta nekem:

– Engedje meg, hogy megöleljem, és gratuláljak önnek! Én is nyíltan antikommunista vagyok, mint ön, viszont engedelmeskednem kell feljebbvalóim utasításainak. Mindenestre teljes mértékben ellenzem kormányom új politikáját. Bárcsak az ön hazájának asszonyai és férfúi megakadályoznák.

Az igazság az, hogy Harry miatt táva maradt a szám. Felhívtam Brazíliát, Virginia Leitão da Cunját, aki már évekkor ezelőtt lezárta a tevékenységét a „társasággal”. Ő és férje már visszavonultak a diplomáciai szolgálatról. Mindig nagyon megfogadtam Virginia tanácsait.

– Rövidesen az Egyesült Államokba utazom, és akkor alaposan megtárgyaljuk az elmúlt évek eseményeit. Most csak meg kell őrizned a nyugalmaidat, Juanita.

Néhány héttel később Virginia valóban megérkezett Miami-ba, és találkozunk. Mint régi barátnőkhöz illik, akik annyi dologban osztoztak a kubai forradalom győzelmét megelőző hónapoktól kezdve, amikor ő és férje, Vasco menedéket nyújtottak nekem a nagykövetségen, nagyon sok mindenre emlékeztünk, és sok mindenről beszélünk.

– Tizenkét évvel ezelőtt senki nem gondolta volna, hogy ez megtörténhet – mondta Virginia. – Az elveidnek megfelelően cselekedtél. Elfogadtad egy kapcsolat kezdetét, és te voltál az, aki meghatározta a végét. Tudod, mi segíthet megérteni ezeket a tetteket és árulásokat? Vedd egyszerűen úgy, hogy parasztok voltunk egy sakktáblán.

– Igen, Virginia – feleltem. – Tehát az egyetlen, ami számunkra marad, hogy folytassuk a harcot hazátlanul, szeretet nélkül, szövetségesek nélkül... egyedül.

Agustín Ayesnek elmeséltem találkozásomat barátnőmmel, Virginiával.

– Tökéletesen értem, Agustín, hogy parasztok vagyunk a politika sakktábláján, de tudod, valakinek csak a tudomására kell hoznunk, hogy amit velünk tettek, az disznóság. A világ hisz valamiben, mi pedig tanúi vagyunk annak, hogy az Egyesült Államok éppen Kubához akar közeledni, mi pedig nem értünk ezzel egyet. Ezt tudatni kell a világgal, nem számít, milyen módon.

Agustín nagyon nyugodtan válaszolt:

– Írj levelet Richard Helmsnek, a CIA igazgatójának.

– Ragyogó ötlet – válaszoltam. – Így a legmagasabb szinten megismerik az álláspontunkat.

Nekiláttam levelet írni, amelyet a nehéz idők kincseiként számon tartott dokumentumok között őrzök. A levél rövidített tartalma:

Richard Helms úr részére

Igazgató

Central Intelligence Agency

Alexandria, Virginia

Életem kockáztatásával, és mindenről lemondva, amit személyemben Fidel rendszerében elérhettem volna, ideológiai okokból önök mellé álltam. Azt hittem, hogy töretlenül harcolni fognak a közös ellenség, a kommunizmus és ügynökei ellen. Azt hittem, hogy őszinte barátai és szövetségesei azoknak, akik híven dolgoznak Önökkel és országgal együtt.

Úgy tűnik, Önök meg akarják változtatni kapcsolatunkat a küzdelemben, és elhagytáknak, cselekvési szabadságomban korlátozottnak érzem magam, arra kényszerítve, hogy ne folytassam a küzdelmet úgy, ahogyan korábban tettem.

Anyagi eszközöket kértünk a kommunizmus elleni harchoz, amit megmagyarázhatatlan módon csökkentenek vagy megtagadnak, mintha az, amit most csinálunk, rossz lenne, pedig korábban ugyanezt tettük az Önök jóváhagyásával.

Csak a magam megnyugtatóására kérdezem: Miért kezelnek másképpen, mint korábban? Ki az Egyesült Államok barátja? Csak akkor vagyunk barátok, amikor az Önöknek megfelel?

Én most is kész vagyok arra, hogy tovább folytassam a küzdelmet a demokráciáért és a szabadságért, mint eddig is tettem. Az egyetlen, amit kérek, hogy Önök ne korlátozzák, ne kényszerítsék vagy bántalmazzák azokat, akik ebben a helyzetben vagyunk.

Tisztelettel:

Juanita Castro

Erre a legteljesebb csend volt a válasz.

Ekkor döntöttem: Viszontlátásra Donna! Good-bye CIA!

Senki nem tud azonban visszatartani, hogy megoldjam a dolgokat, ha saját forrásaim lesznek. Végül megértettem a valódi jelentését annak, amit Virginia mondott: ebben a küzdelemben mindnyájan sakkfigurák voltunk – de én nem adtam fel a játszmát.

Fájdalommal kellett elfogadnom, amit egy alkalommal Ted Shackley, a CIA Kuba Tervének vezetője mondott rólam: Juanita Castro propagandánk legfontosabb darabja, akit megnyerhettünk a magunk számára. A legnagyobb csapás őt a kommunista rendszernek ajándékozni. Így volt.

47.

A HÁBORÚS IDŐSZAKTÓL MARIELIG

A világ megkezdte a „békés egymás mellett élést”, bár az emigráns kubaiakat ez megölte, mert teljes mértékben magunkra hagytak bennünket. Ugyanúgy, ahogy 1962-ben, a rakétaválság idején az asztal alatt létezett a „KK paktum”, Kennedy és Hruscsov megállapodása, amelyet Fidel háta mögött kötöttek, most mi jártunk ugyanígy, amikor az Egyesült Államok és a Szovjetunió megállapodtak. Az emigráció már nem élvezett elsőbbséget a kommunizmus elleni harcban.

Nixon elnök és külügyminisztere, Henry Kissinger a saját dolgaikkal voltak elfoglalva, ráléptek az úgynevezett „pekingi út”-ra, közben az oroszok és az amerikaiak lecsillapították harci kedvüket, mi, kubaiak pedig a saját forrásainkra támaszkodva folytattuk a küzdelmet. Miközben a Martha Abreu Alapítvány mindenféle hivatalos támogatás nélkül, kizárólag a saját személyes hozzájárulásommal folytatta tovább tevékenységét, én minden időmet arra fordítottam, hogy a világ közvéleményéhez forduljak, és előadásokat tartsak a kommunizmus ellen a világ minden táján, ahová meghívtak. Jártam többek között Japánban, a Fülöp-szigeteken, Argentínában és Brazíliában, megpróbáltam további anyagi eszközöket szerezni, hogy folytathassuk működésünket. Mindig számíthattam azoknak a barátaimnak a támogatására, akikkel eredetileg együtt hagytuk el Kubát, valamint olyanok segítségére, mint például Agustín Ayes és Lázaro Asencio.

Múlt az idő, és elérkezett a pillanat, amikor dönteni kellett, hogy a Martha Abreu Alapítvány befejezi ténykedését. Fel kellett számolni az összes függőben lévő kötelezettséget, hogy új akciókba kezdhessünk.

Nehéz kimondani, beszélni róla, de így történt.

A hetvenes években ugyanazt gondoltam, mint az akkori kubai emigránsok többsége: „Kuba számára az egyetlen kiút a fegyveres összecsapás”. Valóban úgy gondoltuk, hogy nincs más út. Hajlandók voltunk a fegyveres

harcra, mivel Fidel csak az erő nyelvét értette meg. Úgy gondoltuk, nincs más lehetőség.

Az évek múlásával azonban fejlődik az ember, és megérti, hogy az erőszak és az erő nem oldja meg a problémákat. Így a következő években átalakult gondolkodásom, és ennek szenteltem az energiáimat, arra összpontosítva, amit reálisnak láttam megvalósítani.

Ekkor jelent meg az Alpha 66 nevű szervezet egyik csoportja, amelyet Vicente Méndez, egy jóérzésű, bátor és elszánt kubai *guijaro* vezetett, aki kész volt mindenét odaadni Kuba szabadságért. Magas, erős, nagyon jó kinézetű, rendkívül bátor ember volt. Csodálatos elvei voltak. Nem szerzett egyetemi végzettséget, de katonai tekintetben nagyon felkészült volt, mert korábban részt vett a Fulgencio Batista elleni fegyveres harcban.

– Ha nem próbáljuk meg még egyszer, Juanita, semmi nem fog történni Kuba felszabadítása érdekében – mondta nekem Vicente Méndez. – Expedíciót terveztem az Alpha 66 csoporttal, Baracoa környékén szállnánk partra. Azt már tudod, hogy sem a CIA, sem más nem fog támogatást sem nyújtani, még minimálisat sem; mindenki a saját ügyeivel van elfoglalva, és azt akarják elhitetni velünk, hogy a kommunizmus, de legalábbis a barátkozás a kommunistákkal, jobb világot fog teremteni.

Vicente Méndez valóban nagyon felvillanyozott a terveivel, mivel nem félt szembeszállni annak tudatában sem, hogy Kuba nagyon felkészült mindenemű támadás visszaverésére. Ezt követően minden rendelkezésre álló anyagi eszközt egyesítettem, hogy neki és a már készülődő expedíciónak adjam.

Miamitól délre, az Everglades mocsarak vidékén vásároltunk egy kis birtokot. Nem íratam a nevemre, hogy senki ne tudja azt mondani, a saját hasznomra használom fel a pénzügyi eszközöket.

Méndez azon a területen gyakorlatoztatta az expedíciósokat. Vele volt Nazario Sargén unokatestvére, az Alpha 66 főtitkára, egy Luis Aurelio Nazario nevű kiváló fiatalember, aki lemondott az élet emigráció adta lehetőségeiről, hogy Kubáért harcoljon ebben az expedícióban.

Amikor elérkezett a nap, Vicente eljött elbúcsúzni tőlem, ami nagyon különös érzést keltett bennem. Egész életemben, még a legrosszabb körülmények között is optimista voltam, miközben azonban Vicente az utazás néhány részletét magyarázta, az volt az érzésem, hogy utoljára látom.

– Kevesen vagyunk – mondta –, de nagyon szeretjük Kubát, Juanita, és tudatosan felkészültünk.

– Vigyázz nagyon magadra – úgy emlékszem, ezt mondtam neki –, nincs sok Vicente Méndez ebben az emigrációban!

Ezek voltak utolsó szavaim ahhoz az emberhez, akinek a küzdelme és hazaszeretete valóban megérintette a szívemet. Valóban nagyon felkészültek voltak, de sajnos csak kis csoportot alkottak, akik meg akarták vetni a lábukat egy kis kubai területen, és onnan akartak terjeszkedni. Ugyanakkor, ahogy előrelátható volt, Fidel úgy készítette elő a talajt, hogy gerillák harca egyetlen helyen se tudjon kifejlődni. Fidel nagyon jól tudta, hogy sok olyan kubai van, akik fegyveresen akarnak behatolni a szigetre, és neki az összes fajta gerillaharccal szembe kell szállnia. Emiatt állandóriadókészültséget rendelt el, hogy kiirtsák azokat, akik támadó céllal lépnek a szigetre.

Diego Medina doktor, az Alpha 66 szervezet másik meghatározó haza fia, néhány nap múlva felkeresett: minden az arcára volt írva.

– Sajnos a dolgok nagyon rosszul végződtek, Juanita. Vicente és a tizenhárom emberből álló különítmény pontosan április 17-én, a Baracoa övezetben, a Yumuri folyó közelében szálltak partra. Két vagy három napig keményen harcoltak, aztán bekerítették őket. Vicente harc közben esett el. Luis Aurelio megkapta a lehetőséget, hogy a televízión keresztül bocsánatot kérjen, mivel azonban ezt megtagadta, agyonlőtték. Szinte azonnal megtudtuk, mert a rendszer nyilvánosságra hozta a hírt azért, hogy elrettentő példát szolgáltasson mindazok számára, akik külföldről akarnak fegyveresen behatolni.

Vicente Méndez ügyének támogatásával végső elhatározásra jutottam, és feléltem a fegyveres harcra fordítható utolsó eszközeimet is. Őutána, már nem volt semmi más. Szomorúan hozzá kellett szoknom a gondolathoz, és el kellett kezdenem új életem megtervezését.

Így kezdődött a gyógyszerári kalandom. Mindig érdekelt ez a fajta üzlet, és egy orvos barátom, Néstor Martínez lelkesített, hogy nyissak gyógyszertárat. Minden egy ötezer dolláros kereskedelmi hitelfelvétellel indult, amit egy másik jó barátom, Bernabé Pérez intézett, aki a Republic National Bank elnökhelyettese volt. Ez a bank a városban működő kubai vállalkozásokat szolgálta ki. A szerencsekerék forgandóságát jelzi, hogy őt és feleségét én segítettem Kuba elhagyásakor: most, az emigrációban ők nyújtottak segítséget nekem. Ezzel a segítséggel, és az akkor legnagyobb McKesson drogéria hitelével nyitottam meg a Mini Price Patikát – kicsinysege miatt neveztem el így. Szerződtettem egy gyógyszerészt, Mercedes Pérez doktornőt, aki tizenkét

évig tartott ki mellettem. Én voltam a segédje. Egyik feladatom a házhozszállítás lett, mivel rendkívül szűkös forrásokból gazdálkodtunk abban az időben. Nagyon nehéz volt a kezdet, mert gyakorlatilag nem jutott pénz az én béremre, de felférteztem magam anyám erejével, amit a birtokon láttam tőle, félretettem a problémákat és folytattam a munkát.

Ugyanakkor egyesek igazságtalansága miatt ismét sértegetni kezdtek. Az első támadás a szomszédomtól érkezett, akinek élelmiszer üzlete volt közvetlenül a gyógyszerár mellett. Minden szégyen nélkül, tudatosan sértegetve, a szélrőzsa minden irányába ordította:

– Mellém költöztek a kommunisták! Most aztán jó helyen van!

Megint csak azt kérdezem, hogyan lehetséges, hogy valaki, aki nem ismeri a múltamat, ami homlokegyenest ellentétes azzal, amit állít, ilyen módon becsméreljen engem?

Ezzel a történettel megpróbált bojkottálni, a szomszédságban rossz hangulatot akart teremteni, annak ellenére, hogy teljesen tiszta körülmények között kezdtem a vállalkozást.

Végül is voltak olyan helyzetek, amelyekkel egy ideig minden nap együtt kellett élnem. Néhány nagyon nehéz hónap elteltével, jelentkeztek erőfeszitésem első eredményei, mert az emberek bízni kezdtek bennem.

Első ügyfelem, egy José Astea nevű kis öregember, aki közismert volt a Southwest huszonhetedik sugárút környékén, ahol a Mini Price volt, nagyon sajátos módon csinált propagandát nekem: házról-házra járva osztogatta szét a gyógyszerár ismertető anyagát. Ugyanebben az időben tűnt fel Carmela Cabrera, egy, az utca túloldalán lakó szomszéd, aki annyira kedves volt, hogy egyetlen fillér nélkül úgy őrizte a gyógyszerárát, mint a legjobb biztonsági őr, akit megfizethettem volna. Lassanként kialakult egy kis vevőkör, akik segítettek, mert hoztak magukkal másokat. Eljött az az időszak is, amikor továbbra is nálam vásároltak egyesek, akik többször lakóhelyet változtattak, sőt más városba is költöztek, de telefonon vagy levélben adtak fel rendeléseket. Kényelmesen és megfelelően éltem a gyógyszerárból, és éltek mindazok, akik ötven éven át velem maradtak.

A Mini Price olyan segítséget tudott nyújtani az emigráció számára, amit szinte el sem lehet képzelni. Gyógyszeradományokkal segítettük azokat a papokat, akik a legszegényebb emigránsokat gondozták; lehetőségeinkhez mérten segítettünk például a marieli kivándorlás idején is – 1980 májusa és szeptembere között 125 000 kubai menekült el a szigetről csónakon, a Mariel kikötőn keresztül, és érkeztek Miami, hogy ott éljenek. A marieli

kivándorlás egy olyan kubai csoporttal kezdődött, akik menedékjogot kértek Peru havannai nagykövetségén. Olyan nagy volt a nemzetközi nyomás, hogy Fidelnek és az Egyesült Államoknak egyezsége kellett jutniuk. Ígéretet tettek arra, hogy mindenki elmehet, aki akar, feltéve, hogy családjaik valamelyik induló hajóba szálltak. Íme, a kubai népvándorlás egy újabb epizódja.

Az újonnan érkezettek megsegítésére soha nem látott mértékben fogott össze az egész emigráció. Legalább erre az időre félretették a gyűlöletet, és támogató illetve gyűjtési akciókat szerveztek. Alfredo Cepero, egy minden tekintetben tipikus kubai, aki akkor Miami-ban a Canal 23 hírcsatorna igazgatója volt, május 3-án, szombaton maratoni futást szervezett, amire ő maga vitt el engem. Keveset beszéltem, kifejtettem a gondolataimat, természetesen lelkesítettem az embereket. Az eseményt követően, amikor láttam, hogy továbbra is emberek áradata érkezik csónakokon, feltettem magamnak a kérdést: Mit tehetek ezekért az emberekért?

Éppen akkor, jöllehet anyagi helyzetem stabil volt, és segítettem a rászorultakon, nem volt fölösleges pénzem. Tudtam, hogy az egyetlen tőke, amit felajánlhatok, a Miami Southwest negyedben lévő házam lehet, ami mintegy nyolcvanötezer dollárt érhetett. Akkoriban ez meglehetősen tekintélyes összeg volt, különösen mert a ház majdnem teljesen ki volt fizetve. Nem sokat töprengtem, eldöntöttem, hogy odaadom, mert ezzel segíteni lehet a marieli menekülteket. Beszéltem Alfredo Ceperóval, a maratoni futás szervezőjével, és négy nap múlva, 1980. május 7-én aláírtam a tulajdon-átruházási megállapodást, a Nemzetközi Menekültügyi Bizottság²⁴ és annak ügyvezető igazgatója, Charles Sternberg javára, aki vállalkozik az eladásra a pénzügyi alap javára. Ezt követően tökéletesen elégedettnek éreztem magam.

Tizenhat év telt el azóta, hogy elhagytam Kubát, ugyanúgy, mint a többiek, akik a kommunizmus elől menekültek, de a feladatom továbbra is ugyanaz: egyetlen kubai se szenvedjen amiatt, mert nincs feléje nyúló segítő kéz. Ott volt az enyém, bár sokak számára elfogadhatatlan volt, mert a vezetéknemem: Castro.

²⁴ IRC – International Rescue Committee

48. KEZESKEDTEK ÉRTEM

A Mini Price gyógyszertár élete inkább örömök, mint bánatok között telt, és több száz kubainak s nem kubainak nyújtott menedéket, akik tudták, hogy ez olyan hely, ahová segítségért, de legalábbis tanácsokért fordulhatnak. Találkozások és szakítások helyszíne is volt, mint amikor egy nemrég érkezett kubai nő, miközben kiszolgáltam, a pultnál állva beszélgetésbe elegyedett a többi vevővel, akik között a téma a változatosság kedvéért Fidel volt. A nő azt mondta nekik:

– Teszek a Fidel anyjára!

Hogy merészel ilyet mondani! Irtózatos dühbe gurultam...

– Gyere csak ide, kislány! Mi bajod van Fidel anyjával?

– Mi az, asszonyom – replikázott –, miért ilyen dühös?

– Azon egyszerű oknál fogva – mondtam felháborodva –, hogy a nevem Juanita Castro, és Fidel anyja az enyém is. Senkinek nem engedem meg, hogy bántsa!

A nő nem tudta, mitévő legyen. Elkeseredetten elrohant, és soha többé nem jött vissza.

Sok minden történt, de egyik sem volt olyan, mint ami 1982. április 21-én zajlott le. Ez az eset nemcsak nagy problémát, hanem nagy fájdalmat is okozott nekem, s abból a személyes filozófiámból fakadt, hogy nem tudok senkitől semmit megtagadni, amit kér, különösen nem azoktól, akiket a sors megviselt, és akik a segítséget kérték.

Egyik délután Mercedesszel, a gyógyszerésszel kettesben voltunk a gyógyszertárban, amikor egy kubai fiatalember lépett be.

– Juanita kérem, legyen szíves, adjon valami gyógyszert az édesanyjának, aki idegbeteg. Nemrég érkezett Kubából, és nincs pénzem, hogy orvoshoz, vagy kórházba vigyem, ahol receptet írnának neki. Adjon nekem, kérem, néhány Traxene-t! Anyám nagyon elkeseredett, és nem tudom, mit tegyek. Azért jöttem, mert azt mondták, hogy ön minden kubain segít.

Akkoriban a kubaiak Traxene-t szedtek az idegeikre, és egyáltalán nem volt szokatlan, hogy pénz híján nem mentek orvoshoz, tehát nem volt receptjük. Abban az időszakban bizony naponta történtek tragédiák azokkal, akik elhagyták Kubát. Bárki szedhetett tehát Traxene-t nyugtatóként, és hogy a legkönnyebb és legegyszerűbb módon megoldja a problémáit, ha nem volt elegendő pénze.

– Nem adhatok el neked Traxene-t recept nélkül – mondtam –, sem azt, sem mást.

A fiú tovább kérlett:

– Kérem, Juanita, kérem, segítsen nekem! Adjon akkor is, ha öt dollárba kerül, mert anyámnak szüksége van rá.

Tőlem nem kellett kétszer segítséget kérni, különösen, ha egy anyáról volt szó. Érzelemből cselekedtem, hiszen semmiképpen nem üzlet öt dollárért gyógyszert eladni. Mindet odaadtam neki. Kifizette az öt dollárt, de szinte azonnal egy Miami-beli rendőrrel jött vissza, aki azonnal letartóztatott.

A rendőr, mint egy döntőbíró, mindenképpen le akarta fogni Mercedest, a gyógyszerészt is.

– Semmi körülmények között! – mondtam, mint legjobb kubai időszerzőm. – Neki semmi köze nincs ehhez. Kizárólag én vagyok a felelős, mivel én adtam a Traxene-t ennek az embernek. Így őhozza nincs miért nyúlniuk.

A fiatalember egy olyan műveletben volt rejtett ügynök, amelynek során ellenőrizték a korlátozottan eladható gyógyszerek recept nélküli forgalmát, amivel példás büntetésben akarták részesíteni a spanyol nyelvűek gyógyszerészeit, mert tudták, hogy a szegény emberek szükségleteit azonnal ki elégítjük, így aztán velem is elbántak. Az egyetlen pozitívum, hogy megengedtek néhány telefonhívást. Beszéltem Jorge Mas Canosával, a Fundación Nacional Cubano-Americana²⁵ igazgatójával, az emigráció valaha is volt legjelentősebb vezetőjével, akit nagyon szerettem. Jorge azonnal intézkedett. Beszállítottak a járőr kocsiba, fogolyként elvittek, de közbenjárásának köszönhetően nem bilincseltek meg. A rendőrségen viszont egészen más helyzet várt rám. Beültettek egy egészen kis szobába, hogy kihallgassanak, és két

²⁵ Cuban American National Foundation (CANF) – a Kubai Amerikaiak Nemzeti Alapítványa egy Floridában, 1981-ben létrehozott emigráns szervezet, alapítói: Jorge Mas Canosa és Raul Masvidal.

rendőr, akiknek egészen más típusú ügyeik voltak, arra akartak kényszeríteni, hogy aláírjak egy papírt.

– Semmit sem írok alá az ügyvédem jelenléte nélkül – mondtam.

– Akkor a női börtönbe viszünk – közölték. – Válassz!

– Tegyenek, amit akarnak! – feleltem.

Így is történt. Célszerűbb volt szembeszállni velük, mint aláírni egy hazugságokkal teli papírt, aminek semmi köze nem volt ahhoz, amit csináltam. Ha elfogadtam volna, akkor igen nagy bajba keveredtem volna.

Elvittek a női börtönbe, ahol nem vetettek alá semmiféle megalázó vizsgálatnak, de dossziét nyitottak rólam, fényképpel, sorszámmal, ujjlenyomattal. Lelkileg összeomlottam. Forgott velem a világ, helyzetem megszégyenítő volt: egy szörnyű zárkában találtam magam, rettenetes körülmények között, rácsok mögött. Ivóvizet kértem, megtagadták.

Éjfél körül Jorge Mas Canosa és ügyvédei jöttek értem, és kiszabadítottak. Jorge megölelt, én pedig sírva fakadtam.

– Jorge – mondtam neki –, hogy lehetséges, hogy börtönbe csukjanak engem az Egyesült Államokban, ilyen körülmények között, amikor soha életemben nem voltam börtönben Kubában, pedig mi mindent tettem a rendszer ellen? Ezt kellett velem művelniük, mert segítettem egy pénztelennek hit anyán?

Mas Canosa láthatóan megindultan megölelt.

– Szükségtelen volt, amit veled tettek, Juanita, de már vége. Kifizettem a megállapított óvadékot, ügyvédek az ügy végleges elintézésén dolgoznak. Nélküled nem megyek el innen.

Így történt. Jorge – nyugodjon békében! – és Hilda Morgade – évek óta jó barátnőm – mindent félretéve velem maradtak, amikor kikerültem a börtönből.

– Nyugodj meg – csitított Jorge. – Beszéltem néhány barátommal, hogy engedélyezzék a hátsó kijárat használatát. Így elkerüljük a fényképezés siserehadát, akik várnak rád, hogy a lehető legelőnytelenebb képet készítsék rólad, amit a rendszer bizonyára a saját javára, a te lejáratásodra akar majd felhasználni.

Nem tudom, hogyan érte el, de így történt, és ezért örökké hálás leszek neki. Ezt követően Hilda és ő hazavittek, s mindenki odatódult, hogy lássanak. Jó barátom, Salvador Lew is eljött, aki alighogy tudomást szerzett a dologról, azonnal rohant megkeresni engem, noha a politikai változások miatt eltávolodtunk egymástól.

– Bármit csinál is akármelyik ország kormánya, Juanita, nem éri meg, hogy két olyan meghitt barát, mint amilyenek mi voltunk, távol kerüljenek egymástól. Most is, mint az első naptól fogva, hogy Miami-ba érkezted, veled maradok. Ezt ne felejtse el!

Másnap a kubai emigráció hihetetlen módon reagált, ami valóban nagyon megindító volt. Nem volt egyetlen napilap sem, amely ne vett volna védelmébe, ilyen főcímeikkel: EGY MILLIÓ KUBAI JUANITA MÖGÖTT.

Soha nem felejttem el! Néhány, a múltban történt dologra fátylat kell borítanom azokért a napokért, amikor feltétel nélkül támogattak, mert szükségem volt rá.

Végezetül Florida Állam Gyógyszerészeti Tanácsa megértette a helyzetet, miután világos magyarázatot kapott, hogy nem kereskedtem az öt dollárért eladott Traxene-nel, és nem akartam megsérteni az erre vonatkozó törvényt. El kellett ismerniük, hogy a helyzetet egy beteg anyára hivatkozva álnok módon, szándékosan provokálták. Mindenesetre 7500 dollár bírság megfizetésére köteleztek, és meg kell jegyeznem, hogy a 7500 dollárt teljes egészében az emigráció fizette ki.

Még a gyógyszerért is jöttek emberek, akik pénzzel segítettek. Mindenki annyit adott, amennyi telt tőle: ötven centavo, egy dollár, ki mennyit tudott adni. Néhányan aprópénzzel teli süteményes fémdobozt hoztak, vagyis megtakarított kis pénzüket. Mások bankszámlát nyitottak, amelyre adományokat helyeztek el a bírság fedezése céljára. Ezzel az eredeti gesztussal az emigrációnak sikerült teljesen egyértelmű üzenetet küldenie számomra arról, hogy támogatnak.

A következő napok annyi örömet hoztak, mint addigi az életemben soha, mióta harcomat megkezdtem. Váratlan látogatók is érkeztek a gyógyszerért. Egyikük Rafael Díaz-Balart volt, aki támogatásáról biztosított. Nagyon megköszöntem lovagias gesztusát, ami örökre eltörölte azokat a nézeteltéréseket, amelyek a múltban adódtak közöttünk. Ugyanez történt Armando García Sifredóval, a legjelentősebb spanyol nyelvű napilap, a *Patria* igazgatójával, amely érkezésem napján ezzel a főcímmel jelent meg: „Szégyen Amerikára nézve”. Ugyanő volt az, aki félretéve a politikai ellentéteket, eljött hozzám, és felajánlotta segítségét. Nagyon sokan voltak, akik bár nem rokonszenveztek velem, szeretet-megnyilvánulásaikkal halmoztak el, és a meglepetések napokon át folytatódtak.

Ez volt a szeretet és tisztelet legnagyobb megnyilvánulása, amit valaha kaptam, és ez elkísért egész életemben: az bizonyos, hogy én soha nem fogom elárulni, sem félrevezetni a kubaiakat.

49. VOX POPULI... KINEK A HANGJA?

Nem fejezhetem be ezeket a visszaemlékezéseket, ha nem beszélek a *vox populi*-ről, ami éveken át elkísért, és amellyel kapcsolatban mindig megkérdem: A „nép” hangja? Kinek a hangja?

Ennek a „hangnak” hála, megtanultam, hogy ne olvassak el olyan könyveket, amelyek szüleimet és nagyszüleimet sértegetik. Ezeknek a könyveknek a többsége ugyanazzal a témával foglalkozik, és végül kiderül, hogy korábbi szövegekből ollózták össze őket. Azt is meg kellett tanulnom, hogyan harcoljak azok ellen, akik látszólagos jóindulatba burkolózva árultak el, ami úgy történt, hogy felvilágosításokat kértek tőlem, amelyeket azután anyám és apám emlékének sértegetésére írt könyvekben használtak fel.

A *vox populi* könyörtelenül támadott engem. Nagyon sok példa volt erre életem folyamán. Emlékszem például arra az 1960-ban történt esetre, amikor Agustina hazatért a svájci internátusból, és egy ideig Raúllal és Vilmával élt. Az egyik nap elmentem hozzájuk, és a hálószobában nagy meglepetés fogadott. Raúl éjjeli szekrényén a telefon mellett hagytak egy papírt, hogy amikor hazaérkezik, el tudja olvasni. A hír a következő volt:

„Pablo Fernández Alegre, mezőgazdasági miniszter-helyettes és Juanita Castro elmentek megkeresztelni Raquel Pérez de Miret gyermekét. Fernández Alegre továbbra is Juanitával jár.”

Valóban együtt mentünk el, de ez az írás, azt az ostobaságot akarta elhitetni Raúllal, hogy Pablo szerelmes belém.²⁶ Talán azért, mert rendkívül sokat segített nekem, és mindig aggódott a tevékenységem miatt. Miután elhagytam Raúl házat, természetesen az első dolgom volt, hogy felhívtam Fernández a Mezőgazdasági Minisztériumban lévő irodájában.

²⁶ A spanyol eredetiben szereplő *salir* ige nemcsak azt jelenteni, hogy kimegy, elmegy, hanem azt is, hogy valaki együtt jár valakivel – A ford.

– Pablo, Juanita vagyok. Azonnal szeretnék találkozni veled. Lehetséges még ma?

– Természetesen – válaszolt –, máris indulok hozzád.

Amikor találkoztunk, szó nélkül megmutattam neki a papírt...

– Ez mi célt szolgál? – kérdezte. – Mit csináltunk? Ezek „udvari intrikák”. Ne nyugtalankodj, számomra ennek semmi jelentősége nincs! Senkitől nem kell engedélyt kérnem, hogy bárhová menjek veled.

Emlékszem, ezt követően még beszélgettünk erről-arról, azután elbúcsúzott tőlem. Akkor még nem tudtam, hogy Pablo Fernández Alegre örökre eltűnik az életemből. Attól fogva soha nem jött el hozzám, és soha többé nem tudtam róla semmit. Emlékszem, néha mondtam is: Milyen gyáva volt! Sok év múlva megtudtam, hogy soha nem ment emigrációba, és Kubában halt meg, 1997 novemberében.

Ebben az esetben a *vox populi* következménye lényegesen kisebb volt, mint abban az esetben, amely mélységesen megbántott, és közvetlenül emigrációba érkezésem után történt, 1964-ben. Emiatt a rágalom miatt mindenféle részvétnyilvánításban volt részem:

– Jaj, Juanita, megértjük, és mi is átérezzük, hogy ilyen nagy fájdalom érte!

– Magyarazzák meg, milyen nagy fájdalomról van szó – kérdeztem vissza.

– Nos, megbízható forrásból tudjuk, hogy Fidel megölte az ön fiát.

Óriási meglepetéssel hallgattam ezt az örültséget.

– Ez nem igaz! Soha senkimet nem ölte meg, mert soha nem volt gyermekem. Ha lett volna, senki nem okozhatott volna kárt neki, mert előbb velem került volna szembe. Nagyon sajnálom, hogy becsapták önöket, ugyanakkor nagyon köszönöm az együttérzésüket!

Az aljasságok betetőzéseként, ugyanez a „nép hangja” azt állította, hogy feltételezett gyermekem apja Fidel egyik volt munkatársa, egy Miami-ba emigrált újságíró. Vizsgálódásaim eredményeképpen, Andrés Rivero Agüero barátom vallomásának köszönhetően megtudtam, hogy ez a lejáratomra tervezett machiavellista összeesküvés volt, amivel azt akarták elhitetni, hogy nem politikai és ideológiai, hanem személyes okok miatt hagytam el az országot.

– Kettős célja volt: Fidelt és a téged is támadtak vele – mondta évekkel később Andrés.

E hazugságot a gonoszság szülte, ezért valóban mélységesen fáj. Terjesztőinek sem engem, sem Kuba ügyét nem állt szándékukban segíte-

ni. Ha lett volna házasságon kívüli gyermekem, mint ahogy állították, soha nem hallgattam volna el.

Azt találtak ki, amit akartak, de nem mérlegelték a tényleges következményeket. Miközben mi az emigrációban egymást csépeztük, Fidel otthon nyugodtan nevezhetett a markába. A látszólag ellentmondásos, képtelen és kisebb-nagyobb jelentőségű ügyeken túl, mindig pletykák keringtek körülöttem, míg aztán egy napon nem bírtam tovább...

2005. április 8-án Joan Vidal de Llobatera ügyvéd kitörő örömmel hívott fel Barcelonából:

– A bíróság az ön javára ítélt, Juanita! Elutasítottak minden fellebbezést, és jóváhagyták a 2001-es ítéletet. Mostantól fogva az ön szülei és nagyszülei becsületét büntetés nélkül nem lehet megsérteni. Ez történelmi ítélet!

Abban a pillanatban csak hálát tudtam adni Istennek, hogy a hét éve tartó hosszú per véget ért. A szüleim és nagyszüleim ellen írt leggyalázatosabb könyvek egyikének kiadója és szerzője ellen hozott ítélet végre igazságot szolgáltatott, mert nekik semmi közük nem volt ahhoz a tragédiához, amit mi, kubaiak átéltünk. A spanyol ügyvéd néhány szóval azt jelentette be számomra, hogy soha többé nem lehet Ángel Castrót és Lina Ruzt, a szüleimet, valamint Francisco Ruzt és Dominga Gonzálezt, a nagyszüleimet, büntetlenül vádolnia senkinek, mert azért polgári és büntetőjogi felelősséggel tartozik. Ettől kezdve a rágalmazásuk, jogi értelemben, jó hírnevük megsértésének tekintendő.

Az ítélet kötelező érvénnyel megtiltotta az említett kiadvány további kiadását és terjesztését, valamint előírta az eladásra szánt példányok visszahívását. Paradox módon, az ítélet másik része újabb rágalomnak adott táptalajt. A bíróság úgy döntött, hogy az alperesek kötelesek az összes ügyvédi költséget részemre megfizetni. Nem sokkal ezt követően az egyik fizetésre kötelezett fél rosszindulatú híresztelésbe kezdett, miszerint a perköltségeket Kubából származó pénzekből fedeztem, mert nekem nem volt elegendő fedezetem, hogy pert indítsak ellenük. Semmi sem hamisabb, aljasabb és rágalmazóbb ennél!

Az egész emigráció tudja, hogy érkezésem első napjától fogva pihenés nélkül dolgozom. Azt is nagyon jól tudják, hogy a pénz eredete, ha tisztességes úton szerzik, mint ahogy én is tettem, a szövetségi jövedelemellenőrzési szolgálat²⁷ dokumentumaiban ellenőrizhető.

²⁷ Internal Revenue Service (IRS) – az Egyesült Államok területén szerzett jövedelmeket terhelő mindenfajta adó nyilvántartását és behajtását végző állami szerv

Ugyanakkor a perköltségeimmel kapcsolatos rágalmazás egy igen fontos tényt nem vett figyelembe. Költségeimet jelentősen csökkentette az, hogy számíthattam barátaim segítségére, akik hónapokat töltöttek azzal, hogy kutassanak, könyveket és dokumentumokat olvassanak át, melyek révén alátámasztható a perindítvány. Mindez egy fillérembe sem került. Vannak dolgok, amiket csak a valódi barátság tud sikeresen megoldani, amikor az emberek jóban-rosszban kitartanak egymás mellett – nekem ilyen barátaim voltak.

Így aztán 2005. április 8-án este a szüleimet és nagyszüleimet a jóllakottságig rágalmazó és romlott *vox populi* irányítói e meglehetősen nagy csapás tudatában térhettek nyugovóra. Nyugodt voltam, nem féltem, mert nem éreztem a lelkiismeretlenség örökös bűnét, ami a valóságot átváltoztatja így: „te mondtad”, „ő mondta”, „azt mondták”, „azt mesélték nekem”...

50.

A CASTRÓK KÖVETKEZŐ NEMZEDÉKE

A levél, postán érkezett. Spanyolországból jött, és meghívónak látszott. Meglepődtem, mert tudomásom szerint ott nem volt senkim, aki egy olyan eseményre hívhatott volna meg, mint amilyenek ez látszott, vagyis esküvőre. A borítékot kinyitva valóban meghívót találtam benne, mely egy házasságkötésre szól, és legnagyobb meglepetésemre igenis volt olyan személy spanyol földön, aki egy családi eseményre meghívhatott.

Az új Castro-generáció, vagyis unokatestvéreim gyermekei közül az egyik esküvőjéről volt szó. Ez a meghívó azt jelentette, hogy át kívánták hidalni az engem és szüleiket elválasztó szakadékot, akik fél évszázadon át még a nevemet is alig ejtették ki. A teljes elszigeteltség végét jelentette, a harmadik nemzedék kinyújtotta felém a kezét.

Galíciában, Santiago de Compostelában kötött házasságot Ernesto Pérez-Oliva Fraga ortopédsebész, Mirza Fraga Castro unokahúgom fia, vagyis Angelita nővérem unokája. Noha türelmetlenül vártak, és én is megtettem az összes utazási előkészületet, egészségi okok miatt sajnos mégsem lehettem jelen a nagy eseményen.

Ettől fogva azonban Ernestóval lassanként egyre szorosabbra fűztük a kapcsolatainkat, olyannyira, hogy amikor életéről mesélt, megállapíthattuk, menyenyire hasonlítunk. Belefáradt a rendszerbe, s amikor orvos lévén egy konferenciára utazott a Dominikai Köztársaságba, emigrált, és Spanyolországban telepedett le. Majdnem egy évtizeden át szenvedett a rá kiszabott büntetés miatt. Még beteg nagyanyja meglátogatására sem engedték meg neki, hogy Kuba földjére lépjen.

Itt egy egész Castro-nemzedékről beszélek, akik különböző okokból hagyták el Kubát – ki jobb jövőt, ki a szabadságot keresté, s hogy sorsukról maguk dönthessenek. Egyik testvérem sem gondolta, hogy a legközelebbi családtagjaikkal valaha is ilyen történhet. Addig az én távollétem volt a leg-

súlyosabb, legkérdésesebb veszteség. Azonban mindenki szabad akar lenni, még Fidel körül is, akinek gyermekei és unokái élnek Kubán kívül.

Kezdem a listát:

Guido Jorge Castro Odio, Fidel unokája, Jorge Ángel Castro fia Salamancában, Spanyolországban él.

Mirta María Castro Smirnova, Fidelito Castro Díaz-Balart lánya Sevilában, Spanyolországban telepedett le.

Francisca Pupo, Fidel törvényesen elismert lánya (bár nem viseli a vezetéknévét) és leánya, tehát Fidel unokája, Loamis Lina, Miami-ban élnek.

Verónica Olaechea Fraga Madridba költözött, Miguel Ángel Pérez Fraga hites könyvvizsgáló pedig Mallorcára – mindketten Angelita unokái.

Ramón testvérem is tudja, milyen a szétszóródott család. Évekkel ezelőtt látogatót kaptam a gyógyszerárban, miközben a vevőket szolgáltam ki. Magas, fiatal, rokonszenves, kellemes modorú fiatalember állt előttem. A többit a vér mondta meg.

– Te Ramón testvérem fia vagy? – kérdeztem

– Igen, néném, eljöttem meglátogatni téged.

Hosszú idő után ez volt az egyik legnagyobb öröm, ami ért. Ramón Castro Rodríguez elektromérnök, „Monchi” köszönt be hozzám, aki Ramón második házasságából, Alicia Rodríguez-től született, aki évek óta a Kanári-szigeteken él. Neki köszönhetem, hogy tudok Ramón többi unokájáról, akik szintén Kubán kívül élnek.

Omar Castro, a Sorbonne-on végzett szociológus a piaci folyamatok kutatásának szakértője, és a Dominikai Köztársaságot választotta hazájául.

Spanyolországban él Héctor és nővére, Susana Castro Santana. Héctor ügyvéd, és akivel tartom a kapcsolatot. Különös szeretetet érzek iránta, mert Ramón első feleségének, Sully Castillónak az unokája, akit nagyon szerettem, szinte testvéremnek tekintettem.

Húgomnak, Agustinának is élnek gyermekei és unokái a szigeten kívül. A floridai Orlandóban lakik Silvio Raúl Rodríguez Castro a feleségével, María del Carmennel és gyermekeikkel. Ugyanott él Ángel Rodríguez Castro és felesége, Lizbeth meg a gyermekeik. Különösen érintett vagyok abban, hogy a család ezen része ott él, mert engem kértek meg, hogy segítsen kijutásukat Kubából.

Ami Fidel és Raúl gyermekeit illeti, velük másként állnak a dolgok – a dezertálásom és emigrációm miatt számukra Juanita néni nem létezik.

Celia Sánchez 1980. január 11-én hunyt el, de már halálának évében Fidel feleségül vette Dalia Soto del Vallét. Dalia tanítónő volt, akit Fidel az írástudatlanság elleni kampányban ismert meg. A családban mindig azt beszéltek, hogy kiváló sportoló, nagyon jó úszó volt, és ezzel kezdődött a románc. Ebből a házasságból öt gyermek született: Antonio, sebészorvos; Alejandro, számítástechnikai mérnök; Alexis, gépészmérnök; Alex, fényképész; és a legkisebb, Ángel, akiről nem tudok semmit. Antonio sokat szerepel a hírekben, mivel a kubai baseball csapat orvosa. A legtöbbjükről azért tudok ezt-azt, mert a család többi tagja mesél nekem róluk.

Raúl és Vilma gyermekeivel ugyanez a helyzet. Még ott voltam, amikor Deborah, Nilse és Mariela születtek, de nem ismerhettem meg Alejandrót. Mariela alig két éves korában hagytam el Kubát, következésképpen semmi emléke nem lehet rólam. Csak azt tudhatja, amit mesélnek neki. A hírekből értesülök arról, mi van vele. Mariela felkeltette az érdeklődésemet – olyan küzdelmekben vesz részt, amelyeket éveken át tabutémaként kezeltek Kubában, mint például a homoszexuálisok jogai, és az AIDS-ellenes küzdelem. Volt, aki azt mondta nekem, hogy ő a család lázadója, kertelés nélkül beszél, nem ijed meg semmitől, és hogy ebben rám hasonlít.

Egyébként mi, Castro Ruz testvérek igencsak megöregedtünk. Egyikünk jobban, mint a másikunk. Angelita és Ramón betegek, gyermekeik gondozzák őket.

Fidelről, már tudjuk.

Ami Raúlt illeti, felesége, Vilma halála után úgy élt tovább, mint addig, igen közel gyermekeihez, unokáihoz. Tudom, hogy egyik unokája imádja, és el nem hagyja őt.

Enma több mint ötven éve él Mexikóban. Két fia, Víctor Raúl és Lligany Lomeli Castro mexikói állampolgárok. Víctor Raúl évek óta Kubában él.

Agustina egyetlen lányával, Linával Havannában él.

Visszatérve a Castrók új nemzedékéhez: édesapámra gondolok, és az élet furcsaságaira. Ő, aki soha nem tudott visszatérni Spanyolországba, és mindig nagy nosztalgiával gondolt hazájára, álmában sem gondolhatta, hogy fél évszázaddal a halála után más Castrók, akikben az ő vére folyik, vagyis unokái és dédunokái viszont meg fogják azt tenni helyette.

AZ ÉN MEGFONTOLÁSAIM...

Bár érthető okok miatt úgy határoztam, hogy nem nézek politikai műsort a televízióban, néha megengedek magamnak egy jó adag humort, és mégiscsak megteszem. Inkább nevetek, mint dühöngök a bohózatok láttán, amelyek nap nap után futnak egyes adókon Miami-ban, csak azért, hogy nézőket szerezzenek. Meg kell azonban mondanom, hogy az egyik epizód, mely szerint a kubai dráma minden szereplőjét előbb vagy utóbb eléri a büntetése, egy idő után elgondolkodtatott.

A nappaliban ültem a karosszékekben, és néztem a televízióban Fidel egyik volt menyét, amint a legbensőségesebb részletekről beszél. Bemutatta Fidel környezetének nemcsak a családját, de még inkább mások előtt féltve őrzött titkait. Celia Sánchez rendkívül kemény intézkedésekkel, szinte hermetikus teret hozott létre Fidel körül. Ettől kezdve Fidel környezete mindig áthatolhatatlan és rendkívül szigorúan ellenőrzött volt, mindaddig, amíg a sajtóban megszólaló nők rá nem világítottak, hogy mennyire nem volt az. Közben persze jól tudták, hogy ez az információ jó pénzt ér, és a legtöbbet ígérőnek adták el a sztorit.

Ilyenformán tudtuk meg, mit evett, milyen bort ivott, hogyan nézett ki a lakása, hogy festett háziköntösben, milyen volt Dalia, a felesége, milyen házastársi problémáik adódtak, sőt megismerhettük kettőjük gyermekeit is, akik szintén az unokaöcsém voltak.

Még mást is láttunk.

Tanúi lehettünk a menyeyekkel folytatott vitáknak; hogy ez utóbbiak hogyan rágalmazták az apósukat és anyósukat. Megtudtuk, mit írtak elektronikus levelezéseikben, valamint hogy nem tudtak ellenállni az egykor a rendszer által rendkívüli módon büntetett kapitalista élvezeteknek. Mindez Fidel számára sokkal súlyosabb, elcsüggesztő dolgot bizonyított: az őt körülvevő hívek ellenére sebezhető volt.

Egy olyan ember számára, aki féltve őrizte bensőséges titkait, az ilyesmi valóságos büntetés, mert nyilvánossá tette a magánéletét, amit kizárólag a sajátjának hitt. Ráadásul épp az törte fel a pecsétet, akiről a legkevésbé gondolta. Ez a fordulat engem is megfontolásra készített akkor, amikor végre lezárni készülök ezt a visszatekintést azokra az emlékekre, amelyek éveken keresztül csak az enyéim voltak, senki másé.

Nem könnyen telik el hetvenhat év, amikor az ember a lelkiismeretének a szavát követve olyan mozgalmas életet él, mint amilyen az enyém volt. Több mint háromszáz oldalon keresztül járta be emlékezetem a különböző állomásokat, a bírani birtoktól kezdve, ahol meg sem fordult a fejemben, hogy egy napon mindannak vége szakad, és ránk nézve ilyen tragikus fordulatot hoz az élet.

Fiatal kubaiként nem fért a gondolataimba, hogy a marxizmus-leninizmust életmódnak nyilvánítják egy olyan országban, amelynek korábban mindene megvolt. Azt sem gondoltam, hogy kubaik ezreit, akik visszautasítottuk ezt, valamint a jövő nemzedékeit mintegy bibliai átok módjára azzal fognak büntetni, hogy fél évszázadon át a szétszórtság keserű bolyongásában éljünk, amelyben szörnyű fájdalmas formában tanultuk meg Kubát szeretni, nap mint nap érezve a kint, hogy csupán 165 kilométerre vagyunk tőle.

Kétségtelen, hogy többet szenvedtem, mint más emigránsok, mert sehol nem élvezhettem fegyverszünetet a Floridai-szoros két partján, és csak kevesen értik meg életem ellentmondását. Kuba szemében hivatalosan szökevény vagyok, mert elhagytam a hazámat, és a bevezetett rendszer ellen agítottam. Miami-ban pedig sokak számára nemkívánatos személy vagyok, mert Fidel és Raúl a testvérem.

Soha nem engedtek lélegzetvételi szünetet sem. Például amikor azt várták, hogy Fidel esetleges halála esetén én vezetem majd az ünnepségeket, és ezt nyilvánosan megtagadtam. Az idegeim felmondták a szolgálatot, és nem tudtam kifejezni azt, amit mondani akartam, de most leírom: ha nem örvendezem egy vadidegen ember halálán, még kevésbé tenném egy olyan valaki halálakor, akinek az ereiben ugyanaz a vér folyik, mint az enyémben.

Senki nem tudja, milyen nyomásnak vagyok kitéve, valahányszor kiteszem a lábam Miami-ból, ahol negyvenöt év óta lakom. Különösen Fidel betegsége és Raúl hatalomba kerülése óta. Alig érkezem egy légitársaság pultjához akármelyik repülőtéren, a kérdéseknek mindig ugyanaz a célja: megtudni, hogy Kubába megyek-e. Egy ideig nem értettem, miért faggatnak ki, amikor útjaimról visszatérek, noha észak-amerikai állampolgár vagyok.

A nem hivatalos választ a Bevándorlási Hivatal egyik kubai származású ügynökétől kaptam meg, aki megszágyonult, mert arra kényszerítették, hogy kikérdezzen, a következőt magyarázta:

– Ki kell kérdeznem, Juanita, mert minden alkalommal, amikor elutazik, az a szóbeszéd járja, hogy bizonyára Kubába megy, akár a leghosszabb úton is.

– És akkor? – feleltem. – Mindazzal a sok ezer emberrel ezt teszik, akik Kubába utaznak?

– Nem. Az ő nevük nem Castro Ruz.

Ez azonban csak a legegyszerűbb következménye annak a mértéktelen rágalmazásnak, amelynek tárgya vagyok, de most megragadom az alkalmat, hogy tisztázzam az alábbiakat:

Ugyanúgy élek, mint a több ezer emigráns kubai – azzal a fájdalommal, hogy egy hétgyermekes család szétesett, nem élhetünk, nem öregedhetünk meg együtt. Hozzájárul ehhez még az a fájdalom is, hogy a második generáció, vagyis testvéreim gyermekei előtt nevem tiltott a családban.

Én kívánnám leginkább, hogy mindaz, amit az emigrációban megéltünk, másképp történt volna. Hogy ha Fidel az az ember lenne, akit ígért nekünk, amiért az összes kubai szenvedélyesen segítette őt. Azt, hogy a demokrácia jegyében inkább vádat emeltek volna ellenem, és nem kellene ostobaságokat hallgatom, s jobb híján beletörődéssel el kell viselnem, csak azért, mert a testvére vagyok.

Bár 2009-et írunk, én továbbra is ugyanaz vagyok, mint aki 1964-ben elhagyta Kubát. Azt gondolom, hogy egy forradalomnak nem kell agyonlőnie embereket, sem a kommunizmusnak kiszolgáltatnia őket. Ugyanaz vagyok, aki nem a hírnevet kerestem, hiszen már híres voltam a családi kötelékeim miatt, ami mindig fontos volt számomra. Ugyanaz az ember vagyok, aki ötven év során aktívan vettem részt minden tevékenységben, amire szükség volt, és amikor minden rendelkezésemre álló anyagi eszközt oda kellett adnom, amivel Kuba szabadságát próbáltam elősegíteni, mindent odaadtam.

Ugyanaz vagyok, aki tiszteletben tartja minden ember gondolkodási szabadságát, mert hiszek a demokráciában és a vélemények különbözőségében. Ezért nem tartozom semmilyen párthoz. Tudom, hogy a szabadság megszerzése sokba kerül, és mindig tiszteltem, védtem és becsültem azokat a honfitársaimat, akik eszméik miatt börtönbe kerültek, emigrációba mentek, vagy meghaltak. Ezekért küzdöttem magányos zarándokutamon, amikor sok országban Kuba szabadsága mellett emeltem fel a szavam.

Hivatkozva az évek hosszú során át leleplezett tényekre, ismét kérem testvéreimet, Fidelt és Raúlt, Kuba vezetőit, változtassák meg ezt a rendszert,

mert nem működik, és nem járt eredménnyel a nép számára. Ugyancsak kérem, amit mindenki kér: szüntessék meg az elnyomást, és engedjék szabadon a politikai foglyokat!

Miközben ezeket a gondolatokat írom, megtudtam, hogy Kubában meghalt Juan Almeida őrnagy, a Moncada laktanya elleni támadás és a *Granma*-expedíció kevés túlélőinek egyike. Ez ismét figyelmeztet az idő könyörtelen múlására, és hogy Fidel, Raúl és kortársaik, mind megöregedünk.

Azt mondják, hogy az évek érettebbé teszik az embert. Azt mondják, hogy a megértés, az önmérséklet és a bölcsesség együtt jár az ősz hajjal – jöllehet ez azokra nem érvényes, akik ugyan megöregedtek, de nem lettek érettek, mert önfejlően, és a saját magatartási szabályaik szeszélyei szerint éltek. Továbbra is azt hiszem, hogy a bölcsesség akkor növekszik, amikor alázattal találkozunk, és bővelkedik mások gondolatainak tiszteletében. Nagy igazság ez mind a szigeten lakó, mind az emigrációban élő kubaiak számára.

Másképp azt is tudom, hogy sokan támadnak azért, ahogyan Raúlról beszéltek. Nem hagyom figyelmen kívül, hogy a több száz élet megmentéséhez segítséget nyújtott anyámnak és nekem, de elfogadhatatlan dolgokat is művelt. Nem szabad hallgatni, meg kell neki mondani a következőket:

Raúl! Kezdedben van a demokratikus átalakulás lehetősége Kubában. Már több mint elegendő idő telt el, hogy minden politikai oldal számára felferődjék hazája jövőjének a kérdése, és megoldást találjunk a bolyongás békés befejezésére. Nem sikerült más elfogadható utat találni. Itt van számodra a nagy történelmi lehetőség, hogy méltósággal alakuljanak át a dolgok...

Végezetül: nem tudom elképzelni, hogy valaha is elmehetek még havannai lakásomba, vagy a J 406-ba, lázadásom színhelyeire. Azt sem hiszem, hogy eljutok Biránba, ahol szüleim nyugszanak, azok az emberek, akiket a legjobban szerettem. Erről eszembe jut anyám, Lina imája, amit oly gyakran mondott – olyan ima ez, amely útmutatóul szolgálhat Fidel és Raúl számára:

A végén, Isten színe előtt, a világ minden dicsősége és hatalma elfér egy rizsszemben.

Ő ítél, csak Ő.

Miami, Florida, 2009. szeptember 12.

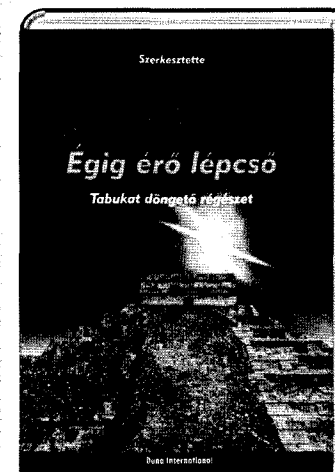
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel tartozom az alábbiaknak:

Carlos Alberto Montaner; Hilda és Carmita Morgade; Francisco „Candela” Morgade; Ana Ely Esteva; Elena Amos Díaz-Versón; Virginia Leitão da Cunha; Isabel „Belita” Ruz; Martín Conde Jr.; Alfonso „Fofó” Gutiérrez mérnök és Orquídea Pino; Jacobo Zabludovsky; Fernando Gutiérrez Barrios; Antonio „El Cuate” Del Conde; Rafael Bilbao; Bernardo Viera Trejo; Noelia és Carlos Peña; Dr. Guillermo és Dr. Charo Ruiz Barbón; Dr. Isidoro Errotaverea; Dr. Armando Pérez Vidal; Dr. Néstor Martínez; Francisco Naranjo „Naranjito”; Mirtha (Hidalgo) Bianchi; Esteban „Tito” Rodríguez; Raquel Rodríguez; Jorge Mas Canosa; Salvador Lew; Agustín Ayes Soberón; Lázaro Asencio; Alfredo Cepero; Tony „Enrique” Sforza; Vicente Méndez; Nazario Sargén; Dr. Diego Medina; Mr. és Mrs. „Harry”; Leopoldo Casas „el Abuelo”; Bernabé Pérez; Luz María Fornaris; Isabel Menocal; María Antonieta Collins; Vicente Rubiera; Roger R. du Gardier, Franciaország nagykövete (1960); Walter Bossi, Svájc nagykövete (1960); Jaime és Rosita Capdevilla; García Villar és Alejandro Vergara, Spanyolország kubai Nagykövetségének diplomatái (1960); Monsignore Fernando Azcárte, Havanna segédpüspöke és az Iglesia de Reina plébánosa (1963); Dr. Carlos Prío Socarrás, Kuba volt elnöke, valamint Angie Artilles.

Köszönetemet fejezem ki testvéremnek, Agustina Castro Ruznak, a több hónapig tartó kutatómunkáért és a tanúk felkutatásáért, valamint szeretetért.

Erich von Däniken
Égig érő lépcső
3495 Ft

Erich von Däniken
Megtévesztettek!
3495 Ft

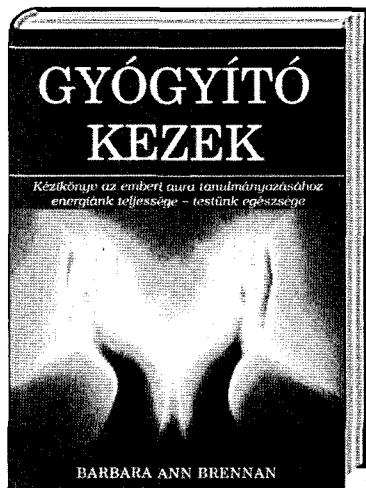

Lilly Marcou
Sztálin magánélete
3495 Ft

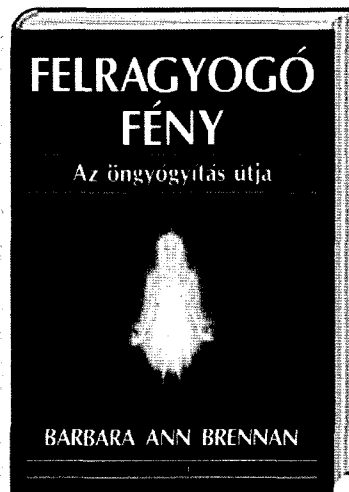

Juanita Castro
Fidel Castro magánélete
3495 Ft

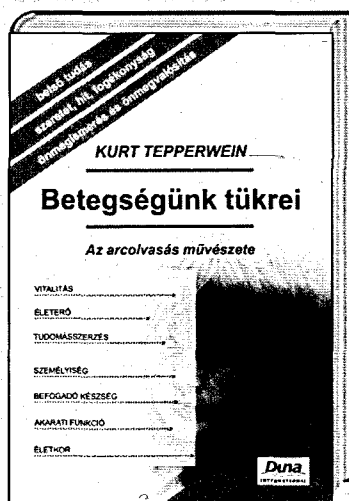
Barbara Ann Brennan
Gyógyító kezek
2998 Ft

Barbara Ann Brennan
Felragyogó fény
3495 Ft

Rolf Merkle
Depressziót soha többé
2495 Ft

Kurt Pepperwein
Betegségünk tükrői
2495 Ft

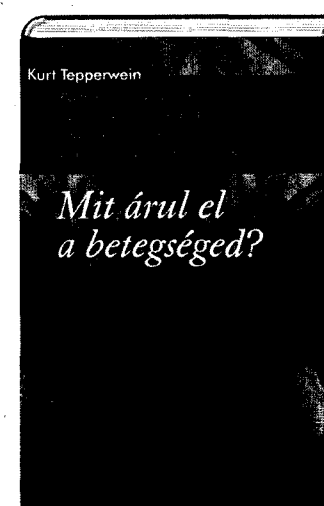
John Bradshaw
Vissza önmagunkhoz
2195 Ft

John Bradshaw
A szeretet
2495 Ft

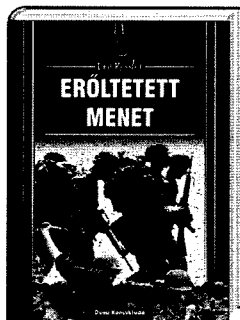

Vera Peiffer
Pozitív gondolkodás
2495 Ft

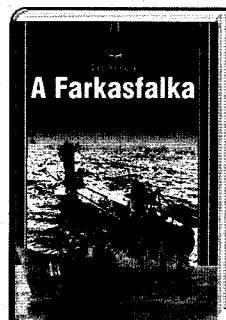

Kurt Pepperwein
Mit árul el betegséged?
2495 Ft

**Leo Kessler
könyvei**

Erőltetett menet
2498 Ft

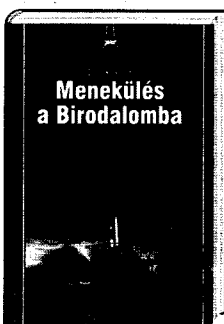
A Farkasfalka
2498 Ft

Az Ördög pajzsa
2998 Ft

Menni vagy meghalni
2498 Ft

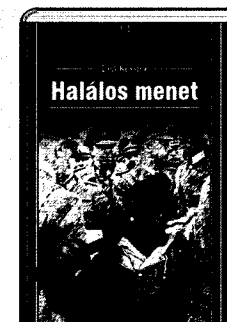

Menekülés a Birodalomba
2498 Ft

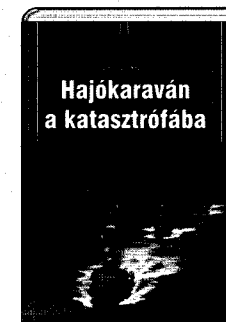

Elnyűhetetlenek
2498 Ft

**Leo Kessler
könyvei**

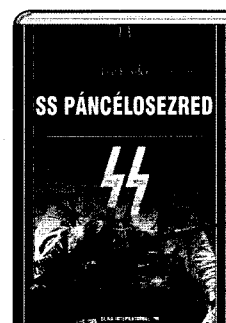
Halálos menet
2498 Ft

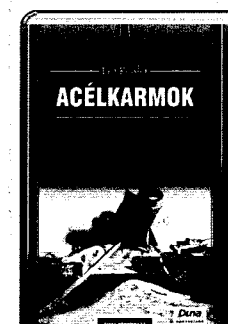
Hajókaraván a katasztrófába
2498 Ft

Halálos Éberség Hadművelet
2498 Ft

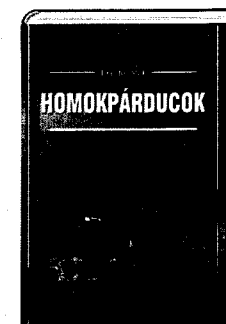
SS Páncélosezred
2995 Ft

Acélkarmok
2995 Ft

*Nyugati Tűz
Hadművelet*
2995 Ft

Homokpárdúk
3495 Ft

Dr. Fodor Kinga
Mit egyen a kutyám?
2998 Ft

Dr. Fodor Kinga
Mit egyen a macskám?
2995 Ft

Dr. Fodor Kinga
Mit egyenek a kisállataim?
2995 Ft

David Urch
Aloe Vera – a természet ajándéka
3998 Ft

Maria Treben könyvei

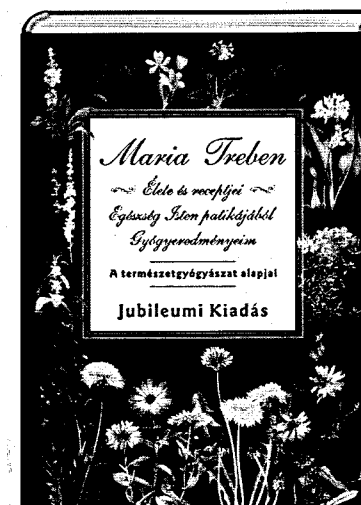
Gyógyulás a természet erejével
2198 Ft

Maria Treben
új receptjei és élete
2495 Ft

Egészség Isten patikájából
2495 Ft

Jubileumi kiadás
8998 Ft

Juanita Castro
Fidel Castro magánélete

Juanita Castro, a korábbi és mostani kubai elnök, Fidel és Raúl huga személyes hangú, izgalmasan megírt visszaemlékezéseiben családjá történetét meséli el. Bemutatja azt a családi hátteret, amely más és más emberré formálta a három testvért: Fidelből forradalmár, majd keménykezű diktátor lett, Raúl visszafogottabb, humánusabb, inkább demokrata államférfi, Juanita pedig a kubai rezsim ellensége, aki a közélről átélt borzalmak hatására emigrált hazájából, s a kubai menekültek segítségét tűzte ki céljául. Keringett róla a legenda, hogy a CIA-nak dolgozott, de, mint sok minden másról, erről a legendáról is lerántja a leplet. Könyve izgalmas olvasmány mindazok számára, akiket érdekel a diktatúrák „lélektana”, a történelem és az ember személyes történetének szövevényes összekapcsolódása.